

HELLENIC REPUBLIC
**National and Kapodistrian
University of Athens**
— EST. 1837 —

Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Τομέας Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Αρχαιολογία και Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου: από την Απώτατη Προϊστορία έως
την Ύστερη Αρχαιότητα»
Κατεύθυνση Προϊστορικής Αρχαιολογίας

Οι εισηγμένοι και εγχώριας κατασκευής σφραγιστικοί σκαραβαίοι στο
Αιγαίο και στην Κύπρο κατά την Εποχή του Χαλκού

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Έρση Λάβαρη
7561112200002
erlavari@arch.uoa.gr

Τριμελής Επιτροπή Βαθμολόγησης:
Κ. Κοπανιάς, Αναπληρωτής Καθηγητής Αρχαιολογίας της Ανατολικής Μεσογείου και
Εγγύς Ανατολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
Β. Πετράκης, Επίκουρος Καθηγητής Μυκηναϊκής Αρχαιολογίας και Επιγραφικής του
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
Κ. Brandt, Διδάκτωρ Αιγυπτιολογίας και Ερευνήτρια στο Γερμανικό Αρχαιολογικό
Ινστιτούτο Αθηνών

Αθήνα, 2024

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη / Abstract	1
Εισαγωγή.....	3
Κεφάλαιο I: Οι σφραγιστικοί σκαραβαίοι	5
1.1 Τα χαρακτηριστικά της ράχης των σφραγιστικών σκαραβαίων	6
1.2 Οι τύποι θεμάτων της σφραγιστικής επιφάνειας των σκαραβαίων	9
1.2.1 Θρησκευτικά και μυθολογικά θέματα	9
1.2.2 Ονομαστικά και ανθρωποκεντρικά θέματα	10
1.2.3 Φυσιογραφικά θέματα	11
1.2.4 Ταλισμανικά θέματα.....	13
1.2.5 Διακοσμητικά θέματα.....	15
1.3 Η χρήση του σφραγιστικού σκαραβαίου.....	15
Κεφάλαιο II: Οι σκαραβαίοι από το Αιγαίο κατά την Εποχή του Χαλκού.....	18
2.1 Οι σχέσεις μεταξύ της Αιγύπτου και του Αιγαίου στην Εποχή του Χαλκού	19
2.2 Παρουσίαση του καταλόγου.....	27
2.2.1 Αιγαίο Πέλαγος	27
2.2.2 Ηπειρωτική Ελλάδα	34
2.2.3 Κρήτη.....	41
2.3 Συζήτηση	57
Κεφάλαιο III: Οι σκαραβαίοι από την Κύπρο κατά την Εποχή του Χαλκού.....	65
3.1 Οι σχέσεις μεταξύ της Αιγύπτου και της Κύπρου στην Εποχή του Χαλκού	66
3.2 Παρουσίαση του καταλόγου.....	69
3.2.1 Αθηαίνου.....	70
3.2.2 Αχερά	70
3.2.3 Έγκωμη	71
3.2.4 Καλαβασός-Άγιος Δημήτριος	77
3.2.5 Κίτιον	78
3.2.6 Κλαυδιά	79
3.2.7 Κούριον	79
3.2.8 Μαρώνι.....	80
3.2.9 Τούμπα του Σκούρου.....	81
3.2.10 Χαλά Σουλτάν Τεκκέ.....	81

3.2.11 Άγνωστη θέση εύρεσης	85
3.3 Συζήτηση	85
Συμπεράσματα.....	92
Παράρτημα: Κατάλογος αντικειμένων.....	95
Αιγαίο Πέλαγος	95
Ηπειρωτική Ελλάδα.....	104
Κρήτη.....	114
Κύπρος	152
Κατάλογος χαρτών	175
Κατάλογος εικόνων	178
Βιβλιογραφία.....	192

Περίληψη / Abstract

Εμπορικές επαφές πρώτα έμμεσης και στην συνέχεια άμεσης φύσης ανάμεσα στην Αίγυπτο και το Αιγαίο, αλλά και μεταξύ της Αιγύπτου και της Κύπρου, εντοπίζονται ήδη στα τέλη της 3ης χιλιετίας π.Χ. Φαίνεται πως εντάθηκαν κατά το δεύτερο ήμισυ της 2ης χιλιετίας π.Χ., όταν η επικοινωνία τους απέκτησε και διπλωματικό χαρακτήρα. Οι εμπορικές και διπλωματικές αυτές σχέσεις διαφαίνονται κυρίως μέσα από την μελέτη της διασποράς των αρχαιολογικών ευρημάτων, κυρίως κεραμικής και πολυτελών αντικειμένων. Ο σφραγιστικός σκαραβαίος αποτελεί αντικείμενο που εισήχθη από την Αίγυπτο και αντιγράφηκε στο Αιγαίο και στην Κύπρο σε αρκετά μεγάλους αριθμούς καθ' όλη την Εποχή του Χαλκού. Μέσα από την μελέτη των πλαισίων εύρεσης των σκαραβαίων σε αυτές τις περιοχές (κυρίως ταφικά), την χρονολόγησή τους (κυρίως κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού), τον χαρακτήρα των συνευρημάτων (συνήθως πολυτελή εισηγμένα αντικείμενα από την Ανατολική Μεσόγειο και Εγγύς Ανατολή) και τις σχετικές ποσοτικές αναλύσεις που διεξήχθησαν, επιχειρείται η διαμόρφωση μιας εικόνας αναφορικά με την ομάδα των ανθρώπων που χρησιμοποιούσε τους σκαραβαίους σε αυτές τις περιοχές, και στον τρόπο με τον οποίο τους αξιοποιούσε.

This Master's dissertation aims to compile a comprehensive catalogue of imported and domestically manufactured scarabs found in Bronze Age Cyprus, as well as Mainland and Insular Greece, including those from the Ulu Burun and Cape Gelidonya shipwrecks. The purpose of this paper is to explore the use of these distinctive Egyptian objects in the Aegean and Cyprus, regions that, according to archaeological evidence, were in contact with Egypt throughout the Bronze Age. By examining the archaeological contexts in which the scarabs were discovered (primarily burials), their dating (mainly during the Late Bronze Age), and other relevant finds (typically luxurious objects imported from the Eastern Mediterranean and Near East), this essay seeks to shed light on the groups of people who used these scarabs and their possible uses. The discussion is supported by quantitative analyses based on the catalogue of items listed at the end of the paper.

ΑΙΓΥΠΤΟΣ	ΚΡΗΤΗ	ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	ΚΥΠΡΟΣ
Προδυναστική Περίοδος: έως το 3050 π.Χ.	Τελ. Νεολιθική (λήξη): 3650/3500 π.Χ.	Τελ. Νεολιθική (λήξη): 3600 π.Χ.	Κεραμική Νεολιθική (λήξη): 3800 π.Χ.
	ΠΜ Ι: 3650/3500-2900 π.Χ.	ΠΕ Ι: 3600-2900 π.Χ.	Χαλκολιθική Περίοδος: 3800-2400 π.Χ.
1η-2η Δυναστεία: 3050-2686 π.Χ.	ΠΜ ΙΙ: 2900-2300/2150 π.Χ.	ΠΕ ΙΙ: 2900-2570/2410 π.Χ.	
3η Δυναστεία: 2686-2613 π.Χ.		ΠΕ ΙΙΙ: 2570/2410-2090/2050 π.Χ.	
4η Δυναστεία: 2613-2498 π.Χ.			
5η Δυναστεία: 2498-2345 π.Χ.			
6η Δυναστεία: 2345-2181 π.Χ.	ΠΚ Ι: 2300-2100 π.Χ.		
Α' Μετ. Περίοδος (7η-10η Δυναστεία): 2130-2040 π.Χ.	ΠΜ ΙΙΙ: 2300/2150-2160/2025 π.Χ.		ΠΚ ΙΙ: 2100-2000 π.Χ.
11η Δυναστεία: 2134-1991 π.Χ.	ΜΜ ΙΑ: 2160/1979-20ός αι. π.Χ.	ΜΕ: 2090/2050-1600 π.Χ.	ΠΚ ΙΙΙ: 2000-1900 π.Χ.
12η Δυναστεία: 1991-1803 π.Χ.	ΜΜ ΙΒ: 19ος αι. π.Χ.		ΜΚ Ι: 1900-1800 π.Χ.
13η Δυναστεία: 1803-1649 π.Χ.	ΜΜ ΙΙ: 19ος αι.- 1700/1650 π.Χ.		ΜΚ ΙΙ: 1800-1700 π.Χ.
14η Δυναστεία: 1705-1690 π.Χ.	ΜΜ ΙΙΙΑ: 1700/1650-1640/1630 π.Χ.		ΜΚ ΙΙΙ: 1700-1650/1600 π.Χ.
Β' Μετ. Περίοδος 15η Δυναστεία (Υξώς): 1674-1535 π.Χ. 16η Δυναστεία: 1660-1600 π.Χ. 17η Δυναστεία: 1650-1549 π.Χ.	ΜΜ ΙΙΙΒ: 1640/1630-1600 π.Χ.	ΥΕ Ι: 1600-1510/1500 π.Χ.	ΥΚ Ι: 1650/1600-1450 π.Χ.
	ΥΜ ΙΑ: 1600/1580-1480 π.Χ.		
	ΥΜ ΙΒ: 1480-1425 π.Χ.	ΥΕ ΙΙΑ: 1510/1500-1440 π.Χ.	
18η Δυναστεία: 1549-1292 π.Χ.	ΥΜ ΙΙ: 1425-1390 π.Χ.	ΥΕ ΙΙΒ: 1440-1390 π.Χ.	ΥΚ ΙΙ: 1450-1200 π.Χ.
	ΥΜ ΙΙΙΑ1: 1390-1370/1360 π.Χ.	ΥΕ ΙΙΙΑ1: 1390-1370/1360 π.Χ.	
	ΥΜ ΙΙΙΑ2: 1370/1360-1340/1330 π.Χ.	ΥΕ ΙΙΙΑ2: 1370/1360-1340-1330 π.Χ.	
19η Δυναστεία: 1292-1189 π.Χ.	ΥΜ ΙΙΙΒ: 1340/1330-1190 π.Χ.	ΥΕ ΙΙΙΒ: 1340/1330-1185-1180 π.Χ.	ΥΚ ΙΙΙ: 1200-1100/1050 π.Χ.
20ή Δυναστεία: 1189-1077 π.Χ.	ΥΜ ΙΙΙΓ: 1190-1070 π.Χ.	ΥΕ ΙΙΙΓ: 1185/1180-1065 π.Χ.	

Πίνακας 1. Χρονολογικός πίνακας για την Εποχή του Χαλκού στην Αίγυπτο, στο Αιγαίο και στην Κύπρο κατά Warren και Hankey (1989, 169), Μαντζουράνη (2006, 11) και Höflmayer και Manning (2022 4, 20).

Εισαγωγή

Θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελούν οι αιγυπτιακές και εγχώριας κατασκευής σφραγιστικοί σκαραβαίοι που εντοπίστηκαν σε θέσεις του Αιγαίου και της Κύπρου της Εποχής του Χαλκού (Πίν. 1)¹. Οι εμπορικές και διπλωματικές σχέσεις της Αιγύπτου με το Αιγαίο και την Κύπρο καθ' όλη την Εποχή του Χαλκού έχουν διαφανεί από την μελέτη των αρχαιολογικών ευρημάτων, κυρίως εισηγμένης κεραμικής και πολυτελών αντικειμένων. Μια αρκετά σαφής εικόνα των διαπολιτισμικών αυτών επαφών μέσα από τα αρχαιολογικά τεκμήρια διαμορφώνεται από δημοσιεύσεις ερευνητών που συγκέντρωσαν και μελέτησαν τα εξωτικά αντικείμενα από εκεί. Τα αιγυπτιακά αντικείμενα στην περιοχή του Αιγαίου εξετάζονται στους καταλόγους των C. Lambrou-Phillipson (1990), E. Cline (1994), A. Καρέτσου et al. (2000) και J.S. Phillips (2008). Τα αιγυπτιακά αντικείμενα από την Κύπρο αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης των V. Kenna (1971), I. Jacobson (1994) και L. Steel (2023). Οι R.S. Merrillees (1968, 1972 και 1973) και B.J. Kemp (1980) έχουν ερευνήσει την κυπριακή, μινωική και μυκηναϊκή κεραμική στην Αίγυπτο.

Ο σκαραβαίος αποτελεί ένα χαρακτηριστικό αιγυπτιακό αντικείμενο με ιδιαίτερο συμβολισμό. Παρά την ύπαρξη των μακρόχρονων επαφών της Αιγύπτου με το Αιγαίο και την Κύπρο, δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτεταμένης έρευνας σε αυτές τις περιοχές. Η σύγχρονη έρευνα, με κύρια εκπρόσωπο την D. Ben-Tor, έχει εστιάσει στους αιγυπτιακούς και αιγυπτιαζόντες σκαραβαίους που βρέθηκαν στην Συροπαλαιστίνη. Η Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία της Π. Πεππέ (2017)² αποτέλεσε μια πρώτη απόπειρα διερεύνησης των σκαραβαίων που βρέθηκαν στο Αιγαίο, εστιάζοντας περισσότερο στην θέση και στο πλαίσιο εύρεσης, στην μεταποίησή τους από γηγενείς τεχνίτες και στην διακίνησή τους εντός του Αιγαίου μετά την εισαγωγή τους από την Αίγυπτο. Σε ό,τι αφορά την Κύπρο, δεν υπάρχει πλήρης κατάλογος των σκαραβαίων που να συνοδεύεται από κριτικό σχολιασμό.

Σκοπός της εργασίας είναι, επομένως, η συγκέντρωση των σκαραβαίων που βρέθηκαν στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου (δηλαδή την Ηπειρωτική και Νησιωτική Ελλάδα και τα ναυάγια *Ulu Burun* και της Χελιδωνίας Άκρας) και στην Κύπρο, έτσι ώστε να καταρτιστεί ένας πλήρης κατάλογος. Κύριος στόχος είναι ο εκτενής σχολιασμός των αντικειμένων του καταλόγου όχι μόνο βάσει της θέσης και του πλαισίου εύρεσης, αλλά και της χρονολόγησης της κατασκευής τους σε σχέση με την χρονολόγηση του ανασκαφικού τους στρώματος, του υλικού κατασκευής τους και του τύπου του θέματος της σφραγιστικής τους επιφάνειας. Με βάση τις ποσοτικές αναλύσεις που έγιναν, θα επιχειρηθεί η απάντηση ερωτημάτων σχετικά με την χρήση του σκαραβαίου σε αυτές τις περιοχές, τις ομάδες ανθρώπων που τον χρησιμοποιούσαν, και τις χρονικές περιόδους που παρατηρείται αύξηση στην εισαγωγή και στην αντιγραφή του. Κεντρικό ρόλο στην συζήτηση θα έχει ο τύπος του

¹ Για την χρονολόγηση της περιόδου στο Αιγαίο και την Κύπρο, βλ. Warren και Hankey 1989, 169· Μαντζουράνη 2006, 11.

² Πεππέ 2017.

θέματος της σφραγιστικής επιφάνειας, επειδή πολλές φορές αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο της χρονολόγησης ή και της χρήσης του σκαραβαίου.

Για την καλύτερη εποπτεία του θέματος, στην πρώτη ενότητα της εργασίας θα γίνει αναφορά στα ζητήματα της ιστορίας, του συμβολισμού, της τυπολογίας και της χρήσης των σφραγιστικών σκαραβαίων στην Αίγυπτο. Στην δεύτερη ενότητα, που αφορά στους σφραγιστικούς σκαραβαίους που εντοπίστηκαν στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου, θα γίνει συνοπτική παρουσίαση των σχέσεων μεταξύ της Αιγύπτου και του Αιγαίου κατά την Εποχή του Χαλκού. Θα ακολουθήσει ο σχολιασμός των αντικειμένων του καταλόγου βάσει της θέσης εύρεσης, με έμφαση στο είδος του αρχαιολογικού πλαισίου, στην χρονολόγηση του αρχαιολογικού στρώματος και στον τύπο του θέματος της σφραγιστικής επιφάνειας. Ομοίως στην τρίτη ενότητα θα γίνει αναφορά στις επαφές μεταξύ της Αιγύπτου και της Κύπρου κατά την Εποχή του Χαλκού, και στην συνέχεια θα ακολουθήσει λεπτομερής σχολιασμός των αντικειμένων του καταλόγου. Η εργασία δομήθηκε κατά αυτόν τον τρόπο προκειμένου να γίνει πρώτα κατανοητός ο χαρακτήρας του σκαραβαίου ως συμβολικού και χρηστικού αντικειμένου, αλλά και ώστε να γίνουν σαφείς οι συνθήκες υπό τις οποίες διακινήθηκε και αντιγράφηκε στις συγκεκριμένες περιοχές. Τέλος, θα διατυπωθούν ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με την χρήση, την προτίμηση στην διακόσμηση της βάσης και τις ομάδες ανθρώπων που χρησιμοποιούσαν τους σφραγιστικούς σκαραβαίους. Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται κατάλογος με όλα τα αντικείμενα που μελετήθηκαν.

Κεφάλαιο I: Οι σφραγιστικοί σκαραβαίοι

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, που θα εστιάσει στην ιστορία, στον συμβολισμό και στην χρήση του σκαραβαίου ως μαγικού αλλά και πρακτικού αντικειμένου, θα γίνει μια συνολική εξέταση των καταβολών, της σημασίας, της εξέλιξης στην εμφάνιση και στην χρήση, της τυπολογίας και του τρόπου μελέτης των σφραγιστικών σκαραβαίων. Σκοπός της ενότητας είναι η διαμόρφωση ενός σαφούς θεωρητικού πλαισίου, που θα βοηθήσει στην εξέταση των αντικειμένων του καταλόγου που παρουσιάζονται στα επόμενα κεφάλαια.

Βάσει των πρώτων μικρογραφικών σαρκοφάγων με μούμιες κολεοπτέρων του είδους *scarabaeus sacer* εντός τους, φαίνεται πως ο σκαραβαίος στην Αίγυπτο είχε συνδεθεί με την δημιουργία, την αναγέννηση και την προστασία ήδη από την 4^η χιλιετία π.Χ.³ Η σύνδεση αυτή έγινε εξαιτίας των χαρακτηριστικών του: ο σκαραβαίος προσποιείται τον νεκρό όταν απειλείται, δημιουργώντας την πεποίθηση πως μετά τον θάνατο μπορεί να επιστρέψει στην ζωή, και ωτοκεί εντός σβώλων κοπριάς, από τους οποίους τρέφεται, με αποτέλεσμα τα νεογνά να δίνουν την εντύπωση της δημιουργίας τους από το τίποτα όταν διατρυπούν τον όζο για να βγουν στο φως⁴. Ο σκαραβαίος έγινε έτσι το έμβλημα του θεού *Kheperi*, του οποίου το όνομα μεταφράζεται ως «αυτός που μόνος του δημιουργείται», που δημιούργησε τον εαυτό του και έπειτα έπλασε τα θεμέλια του κόσμου από πηλό⁵. Ένας από τους τίτλους του είναι «αυτός που περιστρέφει», επειδή όπως ο σκαραβαίος μετακινεί τον σβώλο κοπριάς στην άμμο, έτσι ο θεός *Kheperi* προκαλούσε την κίνηση του ήλιου στον ουρανό⁶. Η αιγυπτιακή λέξη για τον σκαραβαίο είναι *kheper* ('*hpr*'), που σημαίνει *υπάρχειν, τίκτεσθαι*, και τονίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του⁷.

Ο σκαραβαίος εμφανίζεται στην αιγυπτιακή εικονογραφία κατά την 4^η Δυναστεία (2613-2498 π.Χ.)⁸, όμως οι πρώτες ενδείξεις της σύνδεσής του, με την μορφή φυλακτού, με τις ταφικές πρακτικές και την νεκρική λατρεία χρονολογούνται κατά την 6^η Δυναστεία (2345-2181 π.Χ.)⁹. Τότε η μορφή του σκαραβαίου αρχίζει να διαμορφώνεται από πηλό ή να σκαλίζεται σε μαλακούς ή ημιπολύτιμους λίθους (όπως στεατίτη, ίασπι, αμέθυστο και καρνεόλη), και αναπαρίσταται σε όρθια στάση επάνω σε ελλειψοειδή βάση, η οποία συνήθως φέρει εγχάρακτη ιερογλυφική επιγραφή ή διακοσμητικό σχέδιο¹⁰. Στην πλειονότητά τους τέτοια αντικείμενα φέρουν διαμπερή οπή κατά το μήκος τους για την ανάρτησή τους σε κορδόνι ή σύρμα¹¹. Οι ανατομικές λεπτομέρειες της ράχης αποδίδονται αφαιρετικά ή και φυσιοκρατικά, τα σκέλη

³ Παναγιωτάκη 2000, 302.

⁴ Newberry 1908, 63· Weiss 1927, 354-5· Ward 1994, 187, 188· Παναγιωτάκη 2000, 302· Liszka 2015, 6· Schulz 2015, 383.

⁵ Newberry 1908, 63· Weiss 1927, 354· Ward 1994, 186· Liszka 2015, 6· Schulz 2015, 383.

⁶ Newberry 1908, 63· Cooney 2008, 1.

⁷ Weiss 1927, 354· Ward 1994, 186· Liszka 2015, 6· Schulz 2015, 383-4.

⁸ Ward 1994, 186.

⁹ Newberry 1908, 67-9· Παναγιωτάκη 2000, 302· Liszka 2015, 6.

¹⁰ Newberry 1908, 61-2.

¹¹ Newberry 1908, 61-2.

δηλώνονται στις πλευρές γύρω από το σώμα, και η βάση με την πάροδο του χρόνου κοσμεείται με πληθώρα θεμάτων¹².

Μέχρι και την 12^η Δυναστεία (1991-1803 π.Χ.), που οι σκαραβαίοι δεν ήταν ακόμη ιδιαίτερα διαδεδομένοι, ο συνηθέστερος τύπος ήταν αυτός του «σκαραβαίου της καρδιάς», μήκους τεσσάρων έως επτά εκατοστών, ο οποίος ξεχωρίζει εξαιτίας της αφαιρετικής απόδοσης των χαρακτηριστικών της ράχης και των αποτροπαϊκών επωδών από τα Κείμενα των Σαρκοφάγων, και αργότερα της επωδής 30b από την Βίβλο των Νεκρών¹³, που είναι εγγράμματα σε ρηχό ανάγλυφο στην επίπεδη βάση του¹⁴. Αυτού του τύπου οι σκαραβαίοι κατασκευάζονταν κυρίως από λίθους μαύρου ή πράσινου χρώματος, και τοποθετούνταν, μετά την ταρίχευση, στο στέρνο των νεκρών, μεταξύ των στρώσεων του λινού υφάσματος γύρω από το σώμα¹⁵. Φαίνεται πως υπήρχε η πεποίθηση ότι, σε συνδυασμό με άλλες επωδές και φυλακτά, θα εξασφάλιζαν στην ψυχή ένα ασφαλές ταξίδι και μια ομαλή μετάβαση στο επέκεινα¹⁶. Οι άλλοι δύο τύποι σκαραβαίων της περιόδου ήταν οι δίχως οπή ανάρτησης και εκείνοι που είχαν ακόσμητη βάση, οι οποίοι χρησιμοποιούνταν είτε ως σκαραβαίοι της καρδιάς, τοποθετημένοι στην κοιλιακή χώρα του νεκρού ή μεταξύ των λινών επιδέσμων της μούμιας, είτε ως περίαπτα σε δαχτυλίδια¹⁷. Οι σκαραβαίοι μετά την Πρώτη Μεταβατική Περίοδο αρχίζουν να χρησιμοποιούνται και εκτός ταφικού πλαισίου. Από αυτή την περίοδο και στο εξής εισάγεται σταδιακά μεγάλη ποικιλία ως προς τα διακοσμητικά μοτίβα στην ράχη και στην βάση τους¹⁸.

1.1 Τα χαρακτηριστικά της ράχης των σφραγιστικών σκαραβαίων

Περί τα τέλη της 11^{ης} (2134-1991 π.Χ.) και κατά την 12^η Δυναστεία τα κύρια χαρακτηριστικά των σκαραβαίων άρχισαν να παγιώνονται, ενώ ξεκίνησαν να κατασκευάζονται και με νέα υλικά (λίθοι, όπως ο σχιστόλιθος και ο οφίτης, υαλώδεις ύλες όπως η φαγεντιανή και το αιγυπτιακό μπλε, οστό και ελεφαντοστό, και σπανιότερα μέταλλα, όπως ο χρυσός, το ασήμι και ο χαλκός, ή ημιπολύτιμοι λίθοι, όπως το λάπις λάζουλι)¹⁹. Τα χρώματα που επικράτησαν είναι το πράσινο, το μπλε και το μαύρο, που ήταν γενικώς συνδεδεμένα με την ζωή, την ανάπτυξη, την αναγέννηση, την γονιμότητα και την ευημερία στο επέκεινα, και επιτυγχάνονταν μέσω της διαδικασίας της εφύαλωσης²⁰. Μεγαλύτερη ποικιλία παρατηρείται και στο μέγεθος,

¹² Newberry 1908, 61-2· Weiss 1927, 357, 359· Ben-Tor 1994, 8· Ward 1994, 188-9· Παναγιωτάκη 2000, 302· Liszka 2015, 8, 10.

¹³ Cooney 2008, 2

¹⁴ Weiss 1927, 356, 357, 360-1· Ward 1994, 190· Παναγιωτάκη 2000, 302· Liszka 2015, 6-7, 8· Schulz 2015, 384-5· Müller 2020, 21-3.

¹⁵ Hornung και Staehelin 1976, 184· Ward 1994, 190· Cooney 2008, 2· Liszka 2015, 8· Schulz 2015, 384-5· Müller 2020, 21-3.

¹⁶ Weiss 1927, 360, 368· Hornung και Staehelin 1976, 184· Παναγιωτάκη 2000, 302· Cooney 2008, 2· Liszka 2015, 7· Müller 2020, 21-3.

¹⁷ Cooney 2008, 3· Schulz 2015, 385· Müller 2020, 21-3, 27.

¹⁸ Schulz 2015, 384.

¹⁹ Hornung και Staehelin 1976, 22-3· Cooney 2008, 3-4.

²⁰ Weiss 1927, 356-7· Ward 1994, 190· Liszka 2015, 10· Müller 2020, 24.

με το μήκος των σκαραβαίων να κυμαίνεται από μερικά χιλιοστά έως δύο εκατοστά όταν πρόκειται για αντικείμενα που δεν χρησίμευαν ως «σκαραβαίοι της καρδιάς»²¹.

Σε ό,τι αφορά στις λεπτομέρειες της ράχης, από την 12^η Δυναστεία και εξής επικράτησε ένα σύνολο χαρακτηριστικών που συχνά επαναλαμβάνονται. Αυτά είναι ο κλυπεός, η οδοντωτή περιοχή κάτω από τα μάτια που ορισμένες φορές παραλείπεται, η κεφαλή, που μπορεί να είναι τραπεζοειδής ή ελλειπτική και συχνά επάνω της ξεχωρίζουν οι οφθαλμοί και οι πλευρικοί λοβοί, το πρόνωτο ή προθώρακας, που συνήθως δηλώνεται με δυο εγχάρακτες γραμμές που το ξεχωρίζουν από το κεφάλι και τα φτερά, και τα έλυτρα, δηλαδή τα σκληρά στελέχη που προστατεύουν τα λειτουργικά πτερύγια, τα οποία διαχωρίζονται μεταξύ τους από εγχάρακτες ραφές²². Συνήθως δηλώνονται τα σκέλη, είτε φυσιοκρατικά σε τρία ζεύγη ανά πλευρά είτε σχηματικά, με αβαθείς αυλακώσεις κατά μήκος των πλαϊνών όψεων, και η ουρά, με ελλειπτική εγκοπή στο οπίσθιο μέρος. Σπανιότερα αποδίδονται τα ελυτραία φύματα με την μορφή οξείας γωνίας στραμμένης προς την ουρά στις κορυφές των ελύτρων (Εικ. 1).

Ο τρόπος απόδοσης των χαρακτηριστικών της ράχης διαφέρει από περίοδο σε περίοδο, με αποτέλεσμα η άνω όψη του σκαραβαίου να βοηθάει στην χρονολόγησή του στην περίπτωση που από την σφραγιστική επιφάνεια δεν αντλούνται επαρκείς πληροφορίες. Κατά την 12^η Δυναστεία, βάσει των σκαραβαίων που είναι ενεπίγραφοι με τις δέλτους των βασιλέων *Senwoset I* και *II* και *Amenemhat III*, παρατηρείται προτίμηση στην φυσιοκρατική απόδοση των χαρακτηριστικών της ράχης, με σαφή διαμόρφωση του κλυπεού, της κεφαλής, των οφθαλμών, των ελύτρων και των σκελών (Εικ. 2)²³. Από τα τέλη της 12^{ης} και καθ' όλη την 13^η Δυναστεία (1803-1649 π.Χ.) επικρατεί ένας τύπος σκαραβαίου που η ράχη στο ύψος του προθώρακα δημιουργεί αψίδα, ακολουθούμενη από μέση που στενεύει και τονίζεται από μονή, τριγωνική εγχάρακτη οδόντωση στο σημείο ένωσης του προνώτου με τα έλυτρα σε αμφοτερές πλευρές²⁴. Ο κλυπεός, η κεφαλή, και οι οφθαλμοί τις περισσότερες φορές δηλώνονται φυσιοκρατικά, τα σκέλη συνήθως αποδίδονται σχηματικά με ρηχή αύλακα που περιτρέχει το αντικείμενο στις πλευρές, και τα έλυτρα συχνά παραλείπονται (Εικ. 3)²⁵.

Κατά την Δεύτερη Μεταβατική Περίοδο (1674-1549 π.Χ.) ο δημοφιλέστερος τύπος σκαραβαίου εξακολουθεί να είναι αυτός του οποίου τα έλυτρα δεν δηλώνονται²⁶. Ο κλυπεός και η κεφαλή διαμορφώνονται αφαιρετικά και τα μάτια συχνά παραλείπονται²⁷. Μικρές εγκοπές στο σημείο που απολήγει ο προθώρακας δηλώνουν την μετάβαση στα έλυτρα, τα οποία δεν περιγράφονται και δεν

²¹ Weiss 1927, 366· Liszka 2015, 10.

²² Εδώ και στην συνέχεια: Weiss 1927, 356· Ward 1994, 194· Regner 1995, 9· Παναγιωτάκη 2000, 302· Liszka 2015, 16.

²³ Newberry 1908, 70-1· Schulz 2015, 389.

²⁴ Newberry 1908, 71-2· Schulz 2015, 389.

²⁵ Newberry 1908, 71-2· Schulz 2015, 389.

²⁶ Newberry 1908, 73· Gorton 1996, 15-8· Schulz 2015, 389.

²⁷ Newberry 1908, 73· Schulz 2015, 389.

διαχωρίζονται μεταξύ τους²⁸. Τα σκέλη αποδίδονται με ρηχή αύλακα που περιτρέχει το σώμα²⁹. Ορισμένες φορές εντοπίζεται διακοσμητικό σχέδιο στο ύψος των ελύτρων, το οποίο φαίνεται πως αποτελεί λεπτομερή μίμηση των σκελών του σκαραβαίου (Εικ. 4:α)³⁰. Ένας ακόμη τύπος, χαρακτηριστικός της περιόδου, είναι αυτός του σκαραβαίου με ανθρώπινη κεφαλή αντί του κολεοπτέρου, συνήθως του βασιλιά *Aperri* (περί τα 1570-1535 π.Χ.), με ή χωρίς σκέλη στην ράχη (Εικ. 4:β)³¹.

Αν και κατά το Νέο Βασίλειο βρίσκονταν σε χρήση πολλοί από τους προηγούμενους τύπους σκαραβαίων, εντούτοις εφευρέθηκαν νεότεροι³². Τους πρώτους χρόνους της 18^{ης} Δυναστείας (1549-1292 π.Χ.) ήταν δημοφιλής ο τύπος του σκαραβαίου με καθαρά διακοσμητικές τις γραμμές που δηλώνουν τα ανατομικά του χαρακτηριστικά, αλλά και ο τύπος με ακόσμητη ράχη³³. Κατά την περίοδο της βασιλείας τους *Amenhotep I* (1525-1504 π.Χ.) εμφανίστηκε ο νέος τύπος του σκαραβαίου με ωοειδή βάση, με καμπύλες γραμμές μεταξύ του προθώρακα και των ελύτρων περισσότερο διακοσμητικού παρά φυσιοκρατικού χαρακτήρα, και τα σκέλη απλωμένα σε τρία ζεύγη επάνω από την βάση (Εικ. 5:α)³⁴. Κατά την περίοδο της βασιλείας της *Hatshepsut* (1479-1458 π.Χ.) εμφανίστηκε ένας νέος τύπος σκαραβαίου εξελιγμένης τεχνικής, με την κεφαλή και την ράχη διαμορφωμένες σε τμήματα. Ο κλυπεός και οι οφθαλμοί δηλώνονται με ακριβείς εγχαράξεις, ο προθώρακας είναι απεστρογγυλευμένος στο σημείο της ένωσης με την κεφαλή, και στο άνω τμήμα των ελύτρων, που διαχωρίζονται μεταξύ τους με διπλή ή και τριπλή ραφή, ξεχωρίζουν συχνά τα ελυτραία φύματα με την μορφή μικρών, κατακόρυφων τριγωνικών εγχοπών³⁵. Τα σκέλη συνήθως δηλώνονται φυσιοκρατικά, ορισμένες φορές όμως με απλή αύλακα που περιτρέχει το σώμα (Εικ. 5:β)³⁶. Αυτός ο τύπος επικρατεί μέχρι και το τέλος της 18^{ης} Δυναστείας³⁷.

Η κατασκευή των σκαραβαίων σημείωσε μεγάλη μείωση κατά την περίοδο της βασιλείας του *Akhenaten* (1353-1336 π.Χ.), όμως με την άνοδο της 19^{ης} Δυναστείας (1292-1189 π.Χ.) άρχισαν να εμφανίζονται ξανά νέοι τύποι³⁸. Ο δημοφιλέστερος τύπος είναι από εφυσωμένη κεραμική³⁹. Διαθέτει επιμήκη κεφαλή και προθώρακα και έλυτρα χωρίς περίγραμμα, που χωρίζονται μεταξύ τους από μικρή, κατωφερική εγχοπή⁴⁰. Η βάση είναι πεπλατυσμένη και τα σκέλη δηλώνονται επάνω της, ελαφρώς υπερυψωμένα αλλά χωρίς να προεξέχουν αισθητά (Εικ. 6:α-β)⁴¹.

²⁸ Newberry 1908, 73· Gorton 1996, 15-8· Schulz 2015, 389.

²⁹ Newberry 1908, 73· Gorton 1996, 15-8.

³⁰ Newberry 1908, 73.

³¹ Newberry 1908, 73.

³² Newberry 1908, 71, 74.

³³ Newberry 1908, 74.

³⁴ Newberry 1908, 74· Schulz 2015, 390.

³⁵ Newberry 1908, 74· Gorton 1996, 18-20· Schulz 2015, 390.

³⁶ Newberry 1908, 74· Gorton 1996, 18-20.

³⁷ Newberry 1908, 74.

³⁸ Newberry 1908, 75-6· Hornung και Staehelin 1976, 26· Schulz 2015, 395.

³⁹ Newberry 1908, 75-6.

⁴⁰ Newberry 1908, 75-6· Gorton 1996, 21-2.

⁴¹ Newberry 1908, 75-6.

Κατά την περίοδο της βασιλείας του Ραμσή Β' (1279-1213 π.Χ.) επανέρχεται η κεφαλή του ηγεμόνα στην θέση της κεφαλής του σκαραβαίου, και εμφανίζεται η πρακτική της εγχάραξης της βασιλικής δέλτου στην ράχη του αντικειμένου (Εικ. 6:γ)⁴².

Οι τύποι της ράχης των σκαραβαίων που παρουσιάστηκαν παραπάνω παρέμειναν σε χρήση μέχρι και τα τέλη της 20^{ης} Δυναστείας (1189-1077 π.Χ.), η κατάρρευση της οποίας χρησιμοποιείται για να ορίσει συμβατικά το τέλος της Ύστερης Εποχής του Χαλκού στην Αίγυπτο⁴³.

1.2 Οι τύποι θεμάτων της σφραγιστικής επιφάνειας των σκαραβαίων

Κατά την 12^η Δυναστεία τα θέματα της βάσης, στο εξής σφραγιστική επιφάνεια, εμπλουτίστηκαν με σχέδια συμβολικού ή διακοσμητικού χαρακτήρα, ενώ άρχισαν να κατασκευάζονται σκαραβαίοι ενεπίγραφοι με τις δέλτους βασιλέων ή τα ονόματα ιδιωτών, πιθανώς αξιωματούχων⁴⁴. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την χρονολόγηση ενός σκαραβαίου, πιθανώς και σχετικά με την χρήση του, αντλούνται από το σχέδιο της σφραγιστικής επιφάνειας. Είναι σύνηθες τα σχέδια να κατατάσσονται από τους ερευνητές σε κατηγορίες βάσει του χαρακτήρα τους, που μπορεί να είναι μυθολογικός ή θρησκευτικός (με μορφές και επιγραφές που αφορούν στην θρησκεία και την μυθολογία), ονομαστικός ή ανθρωποκεντρικός (με βασιλικές δέλτους και παραστάσεις σχετικές με την κοσμική ζωή), φυσιογραφικός (με πανίδα και χλωρίδα συνδεδεμένες με ιερά σύμβολα), ταφικός (νεκρικές επωδές, παραστάσεις με την ζωή του νεκρού στον κόσμο των ζωντανών ή στο επέκεινα), ταλισμανικός (με ευχές και σύμβολα για την προστασία του φορέα από ασθένειες, τραυματισμούς και την ανθρώπινη μοχθηρία), διακοσμητικός (κυρίως με γεωμετρικά σχήματα), και αδιάγνωστος, με ρητά, παραστάσεις ή σχέδια που η σημασία τους δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί⁴⁵. Στις κατηγορίες αυτές, εκτός των θεμάτων ταφικού χαρακτήρα, ανήκουν οι σκαραβαίοι της παρούσας εργασίας. Θα συζητηθούν, επομένως, αναλυτικότερα, προκειμένου να εξεταστούν τα ζητήματα της πιθανής ερμηνείας των θεμάτων και της ακριβέστερης χρονολόγησης των αντικειμένων.

1.2.1 Θρησκευτικά και μυθολογικά θέματα

Τα θρησκευτικά και μυθολογικά θέματα αποτελούν έναν από τους δημοφιλέστερους τύπους διακόσμησης της σφραγιστικής επιφάνειας των σκαραβαίων⁴⁶. Συχνότερα εμφανίζεται μόνο το όνομα του θεού—συνήθως των μεγάλων θεών, δηλαδή τους Άμωνος, του Ωρου, του *Ptah*, του *Khensu*, του *Seth*, της Ίσιδος, της *Hathor* και της *Mut*—και σπανιότερα η μορφή του⁴⁷. Θεωρείται πως η

⁴² Newberry 1908, 75-6· Gorton 1996, 21-2· Schulz 2015, 391.

⁴³ Knapp και Manning 2016, 134.

⁴⁴ Weiss 1927, 357, 359· Ben-Tor 1994, 8· Ward 1994, 188-9· Παναγιωτάκη 2000, 302· Liszka 2015, 8, 10· Schulz 2015, 387.

⁴⁵ Weiss 1927, 357· Ben-Tor 1994, 8· Ward 1994, 188-9· Liszka 2015, 10· Schulz 2015, 391-2.

⁴⁶ Müller 2020, 12.

⁴⁷ Newberry 1908, 77-8· Hornung και Staehelin 1976, 91, 95· Schulz 2015, 395· Müller 2020, 12, 15-6.

εγχάραξη του θεϊκού ονόματος στην σφραγιστική επιφάνεια δηλώνει προσωπική ευσέβεια και αφοσίωση στον θεό εκ μέρους του ιδιοκτήτη του σκαραβαίου, που αποσκοπεί στην μεγιστοποίηση της μαγικής του δύναμης⁴⁸. Στις πιο σπάνιες περιπτώσεις, που ο θεός εικονίζεται με σώμα ανθρώπου και κεφαλή ζώου στην σφραγιστική επιφάνεια, παρατηρείται πως συνήθως συνοδεύεται από ακόμη μία ή δύο θεότητες (μαζί εικονίζονται κυρίως ο Ρα, ο Όσιρις και ο *Ptah*, οι οποίοι σχηματίζουν την ιερή τριάδα που εξασφαλίζει την ευημερία στον κόσμο των ζωντανών αλλά και στο επέκεινα)⁴⁹. Αυτό εικάζεται ότι συμβαίνει για την ενδυνάμωση του σκαραβαίου, επειδή το όνομα, με την επίκληση του οποίου δημιουργήθηκαν όλοι οι θεοί, εθεωρείτο στην αρχαία Αίγυπτο ότι είχε μεγαλύτερη ισχύ από την εικόνα⁵⁰. Έχει παρατηρηθεί πως οι σκαραβαίοι με το όνομα ή την μορφή θεών στην σφραγιστική επιφάνεια προορίζονταν για τους ζωντανούς, επειδή ελάχιστοι έχουν βρεθεί σε ταφικά περιβάλλοντα⁵¹.

1.2.2 Ονομαστικά και ανθρωποκεντρικά θέματα

Οι σκαραβαίοι με παραστάσεις δέλτων βασιλέων ή ονομάτων ιδιωτών στην σφραγιστική επιφάνεια αποτελούν την πολυπληθέστερη κατηγορία⁵². Έχει θεωρηθεί πως η εγχάραξη του ονόματος του βασιλιά στην σφραγιστική επιφάνεια αποσκοπούσε στην μεγιστοποίηση της μαγικής δύναμης του φυλακτού, ιδίως εάν ο σκαραβαίος ανήκε σε απλό πολίτη, εξαιτίας της σύνδεσης του ηγεμόνα με τους θεούς⁵³. Κατά το Νέο Βασίλειο, όταν η Αίγυπτος συμμετείχε στην ανταλλαγή βασιλικών δώρων μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, οι σκαραβαίοι με τις δέλτους των βασιλέων αποστέλλονταν ως διπλωματικά δώρα σε ξένους ηγεμόνες, αποκτώντας, σε τέτοιες περιπτώσεις, περισσότερο αναμνηστικό παρά μαγικό χαρακτήρα⁵⁴. Πρακτικό χαρακτήρα φαίνεται πως διέθεταν και οι σκαραβαίοι που ήταν ενεπίγραφοι με ονόματα ιδιωτών, οι οποίοι μάλλον χρησιμοποιούνταν ως μέσο ταυτοποίησης εκ μέρους του ιδιοκτήτη αλλά και μέσο διαφύλαξης της περιουσίας⁵⁵. Ο P.E. Newberry, μάλιστα, παρατηρώντας πως οι σφραγιστικοί σκαραβαίοι που έχουν βρεθεί σε τάφους ιδιωτών έχουν εντοπιστεί κοντά στο σώμα της γυναίκας, πρότεινε πως η οικοδέσποινα ήταν υπεύθυνη για την φύλαξη των τιμαλφών και της τροφής του νοικοκυριού, και επομένως είχε στην κατοχή της την σφραγίδα που ασφάλιζε τον χώρο στον οποίο φυλάσσονταν⁵⁶.

Τα ανθρωποκεντρικά θέματα, δηλαδή η απεικόνιση του βασιλιά, ανθρωπόμορφων θεών αλλά και απλών ανθρώπων, παρουσίασαν αύξηση από την

⁴⁸ Hornung και Staehelin 1976, 91· Müller 2020, 16.

⁴⁹ Hornung και Staehelin 1976, 98· Schulz 2015, 395· Müller 2020, 12.

⁵⁰ Hornung και Staehelin 1976, 91· Müller 2020, 12.

⁵¹ Müller 2020, 12.

⁵² Hornung και Staehelin 1976, 91.

⁵³ Hornung και Staehelin 1976, 41· Müller 2020, 10.

⁵⁴ Newberry 1908, 76· Cooney 2008, 3· Schulz 2015, 386-7.

⁵⁵ Newberry 1908, 19· Schulz 2015, 392· Müller 2020, 18.

⁵⁶ Newberry 1908, 19.

Δυναστεία των Υξώς (*Hyksos*) και εξής⁵⁷. Τα πιο πρώιμα θέματα απεικονίζουν τον βασιλιά ένθρονο ή σε όρθια στάση, σε μια πρώτη απόπειρα ενσάρκωσης της ηγεμονικής ιδεολογίας—ο βασιλιάς κυβερνά από τον θρόνο του ή επιβάλλει την τάξη σε στάση που δηλώνει εγρήγορση⁵⁸. Κατά την 18^η Δυναστεία ο βασιλιάς αρχίζει να απεικονίζεται σε άρμα, παράσταση που παραπέμπει στην τήρηση της κοσμικής τάξης μέσω της βασιλικής εξουσίας αλλά και στην προβολή της εντός και εκτός της Αιγύπτου⁵⁹. Την ίδια περίοδο εμφανίζονται για πρώτη φορά παραστάσεις κυνηγιού στην σφραγιστική επιφάνεια σκαραβαίων, με τον θηρευτή να καταδιώκει γαζέλες, αντιλόπες και λιοντάρια⁶⁰. Οι σκαραβαίοι με κυνηγετικό σχέδιο στην σφραγιστική επιφάνεια έγιναν πολύ δημοφιλείς κατά την 19^η Δυναστεία, με αποτέλεσμα τέτοιες σκηνές να είναι πλέον το πιο σύνηθες θέμα, όπου απεικονίζεται η ανθρώπινη μορφή. Μπορεί να εικονίζονται ένας κυνηγός που καταδιώκει γαζέλα μαζί με λέοντα ή λεοπάρδαλη, ένας τοξότης που καταδιώκει λέοντα (ή άλλο ζώο της ερήμου), ένας κυνηγός επάνω σε άρμα με ένα ή περισσότερα άλογα, και ένας κυνηγός πεσμένος στο έδαφος κατατροπωμένος από λέοντα. Έχει προταθεί πως οι σκηνές κυνηγιού συνδέονται με την βασιλική εξουσία, η οποία θριαμβεύει όταν έρχεται αντιμέτωπη με αντίπαλες δυνάμεις.

1.2.3 Φυσιογραφικά θέματα

Οι σκαραβαίοι με φυσιογραφικό θέμα στην σφραγιστική επιφάνεια, δηλαδή σχέδια που περιλαμβάνουν ζώα ή φυτά συνδεδεμένα με ιερά σύμβολα, αποτελούν ακόμη μία μεγάλη κατηγορία. Το ζώο που απαντά συχνότερα στην σφραγιστική επιφάνεια του σκαραβαίου είναι ο λέοντας, σύμβολο της θεϊκής δύναμης και πρωτίστως συνδεδεμένος με την θεά *Sekhmet*⁶¹. Διέθετε προστατευτικές, αποτροπαϊκές δυνάμεις που παρείχαν προστασία έναντι των εχθρικών απειλών⁶². Στις αιγυπτιακές γραπτές πηγές οι ιδιότητες του λέοντα αποδίδονται και στον βασιλιά. Αυτό διαπιστώνεται σπανιότερα και στην εικονογραφία, με χαρακτηριστικό το παράδειγμα του λέοντα που επιτίθεται στους εχθρούς στον «Χρωματοτρίπτη με παράσταση μάχης». Γι' αυτόν τον λόγο, όταν ο λέοντας απεικονίζεται στην σφραγιστική επιφάνεια ενός σκαραβαίου, συμβολίζει τον βασιλιά, ιδίως εάν στέκεται επάνω από μία πεσμένη ανθρώπινη μορφή—παράσταση που ερμηνεύεται ως ο θρίαμβος της βασιλικής εξουσίας έναντι του εχθρού.

Ο ουραίος όφις, αλλιώς βασιλική κόμπρα, εμφανίζεται στην σφραγιστική επιφάνεια σκαραβαίων εξίσου συχνά με τον λέοντα. Ο τρόπος με τον οποίο ορθώνει το ανάστημά του και εγγχεί το δηλητήριό του όταν απειλείται, στρέφοντας την καταστροφική του δύναμη εναντίον των εχθρών του, τον μετέτρεψε σε σύμβολο ισχύος, που παρέπεμπε στον βασιλιά και στους θεούς⁶³. Σκοπός των σκαραβαίων με

⁵⁷ Müller 2020, 7.

⁵⁸ Müller 2020, 8.

⁵⁹ Müller 2020, 8-9.

⁶⁰ Εδώ και στην συνέχεια: Newberry 1908, 78-9.

⁶¹ Newberry 1908, 78· Hornung και Staehelin 1976, 126-7· Müller 2020, 16.

⁶² Εδώ και στην συνέχεια: Hornung και Staehelin 1976, 126-7· Müller 2020, 16.

⁶³ Hornung και Staehelin 1976, 134· Müller 2020, 17.

παραστάσεις ουραίων όφρων, συχνά πτερωτών, στην βάση, είναι η προστασία τόσο από θνητούς εχθρούς ή κακόβουλα πνεύματα στο επέκεινα⁶⁴. Εξαιτίας του ρόλου του στον Μύθο των Οφθαλμών, όπου τα μάτια του θεού Ωρου συσχετίζονται με τον ήλιο και την σελήνη, και της ικανότητας του ουραίου όφι να τα αντικαθιστά στον ουρανό, έχει συνδεθεί με την αναγέννηση και την αιωνιότητα⁶⁵. Εντοπίζεται, έτσι, σε πλήθος σκαραβαίων.

Ο κυνοκέφαλος πίθηκος απεικονίζεται στην σφραγιστική επιφάνεια του σκαραβαίου με αρκετά μεγάλη συχνότητα⁶⁶. Εμφανίζεται συχνά μόνος, με τα χέρια του να απεικονίζονται κοντά στο πρόσωπό του, σαν να τρώει. Διαφορετικά απεικονίζονται ζεύγη πιθήκων, οι οποίοι είναι στραμμένοι προς αντίθετες κατευθύνσεις αλλά οι ράχες τους ενώνονται στο κέντρο της σφραγιστικής επιφάνειας⁶⁷. Ο κυνοκέφαλος πίθηκος είναι ένα από τα εμβλήματα του θεού Θωθ, γι' αυτό και θεωρείται πως οι σκαραβαίοι με παραστάσεις πιθήκων στην σφραγιστική τους επιφάνεια συνδέονται με αυτόν⁶⁸. Προτάθηκε, έτσι, πως τέτοιοι σκαραβαίοι χρησιμοποιούνταν για να εξασφαλίσουν στον ιδιοκτήτη υγεία και μακροζωία, αξίες αλληλένδετες με τον πίθηκο και τον θεό που τον ευνοεί⁶⁹.

Το γεράκι, συνδεδεμένο με τον θεό Ωρο που εθεωρείτο ο πρώτος βασιλιάς του κόσμου, φαίνεται πως χρησιμοποιείται συχνά στην σφραγιστική επιφάνεια των σκαραβαίων, παραπέμποντας στον φαραώ⁷⁰. Εξαιτίας της σύνδεσής του με τον θεό έγινε σύμβολο της αναγέννησης και της νίκης κατά του θανάτου, γι' αυτό και συχνότερα εντοπίζεται σε σκαραβαίους που βρέθηκαν σε ταφικά περιβάλλοντα⁷¹. Η γάτα, συνδεδεμένη με την θεά *Bastet*, επίσης αποτέλεσε σύμβολο της αναγέννησης, επειδή, ως νυκτόβιος θηρευτής, θεωρήθηκε ότι συνόδευε τον ήλιο στο ταξίδι του μετά την δύση⁷².

Ο υποπόταμος απεικονίζεται σπανιότερα στην σφραγιστική επιφάνεια του σκαραβαίου, και είναι σχεδόν πάντα συνδεδεμένος με την θεά *Taweret*⁷³. Η *Taweret* ήταν προστάτιδα των εγκύων γυναικών, των βρεφών και του τοκετού, επομένως έχει προταθεί πως οι ιδιοκτήτες σκαραβαίων με υποπόταμο στην σφραγιστική επιφάνεια ήταν νεαρές γυναίκες που ζητούσαν την προστασία της θεάς⁷⁴. Ομοίως και ο κροκόδειλος εμφανίζεται συνήθως ως αναφορά στον θεό *Sobek*, ή, εξαιτίας της μεγάλης δύναμης και της αποκρουστικής μορφής του, παρουσιάζεται ως αντίπαλος

⁶⁴ Hornung και Staehelin 1976, 134.

⁶⁵ Hornung και Staehelin 1976, 134-5.

⁶⁶ Newberry 1908, 78· Hornung και Staehelin 1976, 106.

⁶⁷ Hornung και Staehelin 1976, 107.

⁶⁸ Hornung και Staehelin 1976, 107.

⁶⁹ Hornung και Staehelin 1976, 108.

⁷⁰ Hornung και Staehelin 1976, 135· Müller 2020, 16.

⁷¹ Newberry 1908, 78· Hornung και Staehelin 1976, 135· Müller 2020, 16.

⁷² Hornung και Staehelin 1976, 120.

⁷³ Hornung και Staehelin 1976, 126-9.

⁷⁴ Hornung και Staehelin 1976, 126-7.

των θηρευτών ή των θεών σε σκηνές κυνηγιού⁷⁵. Όταν εικονίζεται πλάι σε άοπλη ανθρώπινη μορφή, θεωρείται ότι συμβολίζει έναν ηττημένο αντίπαλο⁷⁶.

Η σαύρα απεικονίζεται σχετικά σπάνια στην σφραγιστική επιφάνεια των σκαραβαίων, και, αν και έχουν βρεθεί σαρκοφάγοι με μούμιες διαφόρων ειδών σαύρας εντός τους, υποδηλώνοντας λατρεία του ερπετού, εντούτοις είναι αβέβαιος ο συμβολισμός της⁷⁷. Εκτός του ότι είναι το ιερό ζώο του θεού *Atum*, έχει υποτεθεί ότι αποτελούσε σύμβολο της αναγέννησης, επειδή εάν η ουρά της κοπεί, φυτρώνει εκ νέου⁷⁸. Το άλογο εμφανίζεται με ακόμη μεγαλύτερη σπανιότητα, επειδή εισήχθη στην Αίγυπτο κατά την περίοδο της βασιλείας των *Hyksos*⁷⁹. Έχει προταθεί πως αποτελούσε σύμβολο του βασιλιά, επειδή φαίνεται πως μόνον οι ηγεμόνες είχαν τον πλούτο για να το αποκτήσουν, τουλάχιστον πριν από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Ενδιαφέρον έχει πως ορισμένες φορές εικονίζεται μαζί με την σαύρα, επομένως δεν αποκλείεται σε κάποιους σκαραβαίους να συνδέεται με την μακροζωία και την αναγέννηση.

Οι σκαραβαίοι των οποίων η σφραγιστική επιφάνεια κοσμεύεται με διάφορα φυτικά μοτίβα, είναι εξίσου πολυπληθείς. Συχνότερα εμφανίζονται ο πάπυρος και ο φοίνικας, δηλαδή σύμβολα της υγείας και της μακροζωίας, αλλά πρωτίστως ο λωτός, του οποίου το άνθος έλαβε συμβολική υπόσταση ήδη από το Παλαιό Βασίλειο: την ημέρα το άνθος του είναι ανοιχτό στην επιφάνεια του νερού, την νύχτα κλείνει και βυθίζεται, ωστόσο το επόμενο πρωί αναδύεται και ανθίζει ξανά⁸⁰. Συνδέθηκε, έτσι, με το ταξίδι του ήλιου στον ουρανό κατά την διάρκεια της ημέρας και στην επικράτεια των νεκρών κατά την διάρκεια της νύχτας, καθιστώντας τον λωτό ένα από τα συνηθέστερα σχέδια στην σφραγιστική επιφάνεια των σκαραβαίων από την 12^η μέχρι και την 20^η Δυναστεία⁸¹.

1.2.4 Ταλισμανικά θέματα

Οι σκαραβαίοι με ταλισμανικό θέμα στην σφραγιστική επιφάνεια αποτελούν κατηγορία διαδεδομένη τόσο στην Αίγυπτο, όσο και στην Ανατολική Μεσόγειο και Εγγύς Ανατολή. Οι συνθέσεις αποτελούνται συνήθως από μαγικά ή ιερογλυφικά σύμβολα αποτροπαϊκού χαρακτήρα, που σκοπός τους είναι η προστασία του ιδιοκτήτη από την κακόβουλη ενέργεια των θνητών αλλά και των υποχθόνιων δαιμόνων⁸².

Το σημείο που απεικονίζεται συχνότερα στην σφραγιστική επιφάνεια των σκαραβαίων είναι το ‘*nh*’ (𐎃), το σύμβολο για την ζωή. Μεταφράζεται ως «ζώνη» ή

⁷⁵ Hornung και Staehelin 1976, 122.

⁷⁶ Hornung και Staehelin 1976, 122.

⁷⁷ Hornung και Staehelin 1976, 109.

⁷⁸ Hornung και Staehelin 1976, 110· Müller 2020, 23.

⁷⁹ Εδώ και στην συνέχεια: Hornung και Staehelin 1976, 130-1.

⁸⁰ Newberry 1908, 78· Hornung και Staehelin 1976, 164.

⁸¹ Hornung και Staehelin 1976, 164.

⁸² Weiss 1927, 357· Hornung και Staehelin 1976, 168· Ben-Tor 1994, 8· Ward 1994, 188-9· Liszka 2015, 10· Schulz 2015, 394· Müller 2020, 5.

«κορδόνι σανδαλιού», ωστόσο διαθέτει κάποιον μεταφυσικό συμβολισμό αφού οι θεοί εικονίζεται να κρατούν αυτό το σύμβολο για να εμφυσήσουν με αυτό την θεϊκή χάρη στους βασιλείς⁸³.

Το σύμβολο ‘w³h’ (𓂡), που παριστάνει μία σκούπα χειρός, συμβολίζει την διάρκεια, και αποτελεί επομένως συνώνυμο του πεσσοῦ ‘dd’ (𓄳), που σημαίνει «για πάντα», και εμφανίζεται στις σφραγιστικές επιφάνειες σκαραβαίων με πολύ μεγάλη συχνότητα. Το σημείο ‘w³d’ (𓂢), ένας μίσχος παπύρου, μεταφράζεται ως «ευημερία», «ακμή» και «πράσινο», με αποτέλεσμα να συνδέεται με την προστασία των ζωντανών αλλά και των νεκρών.

Το φτερό στρουθοκαμήλου ‘m³t’ (𓂣) συνδέεται με την ομώνυμη θεά, προστάτιδα της κοσμικής τάξης και της δικαιοσύνης, οι οποίες απειλούνται από την ανθρώπινη ανεπάρκεια. Το έμβλημά της, το φτερό, συμβολίζει την ισορροπία μεταξύ του κινδύνου και της ασφάλειας. Παρεμφερή συμβολισμό διαθέτει και ο οφθαλμός ‘wd³t’ (𓂤), σύμβολο του θεού Ωρου, που παρά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει είναι πάντοτε θριαμβευτής.

Το σύμβολο ‘nfr’ (𓂥), που παριστάνει την αναπνευστική οδό και τους πνεύμονες ή την καρδιά του ανθρώπου ή κάποιου ζώου, αποτελεί απόδοση της έννοιας της ομορφιάς, της καλοσύνης, της ευτυχίας, του μεγαλείου και της τελειότητας. Πρόκειται για μια αρκετά γενική, ευρέως διαδεδομένη ευχή, η οποία εμφανίζεται πολύ συχνά σε σκαραβαίους με ταλισμανικό θέμα στην σφραγιστική επιφάνεια.

Το σύμβολο ‘ntr’ (𓂦), που μεταφράζεται ως «θεός», παριστάνει ένα λατρευτικό λάβαρο το οποίο αποτελείται από τεμάχιο υφάσματος προσαρτημένο σε πάσσαλο. Τοποθετείται συνήθως εκατέρωθεν άλλων σημείων ή ονομάτων ιδιωτών, ώστε να εξασφαλίσει την προστασία του ιδιοκτήτη του σκαραβαίου.

Το σύμβολο ‘k’ (𓂧), που αποτελείται από ένα ζευγάρι χέρια που απλώνονται προστατευτικά, δεν δημιουργεί μόνο μια μαγική ασπίδα για την προστασία του ιδιοκτήτη του σκαραβαίου, αλλά ταυτόχρονα συμβολίζει την διαιώνιση της ζωτικής δύναμης που υπάρχει μέσα σε κάθε άνθρωπο και εξακολουθεί να υφίσταται και μετά τον θάνατο. Σκαραβαίοι με τέτοιο σχέδιο στην σφραγιστική επιφάνεια, επομένως, απευθύνονται στους ζωντανούς αλλά και στους νεκρούς.

Τέλος, το σύμβολο ‘dsrt’ (𓂨), δηλαδή το κόκκινο στέμμα του βασιλιά της Κάτω Αιγύπτου, απέκτησε μαγική δύναμη κατά το Παλαιό Βασίλειο, επειδή χρησιμοποιήθηκε στα πυραμιδικά κείμενα. Εμφανίζεται σχεδόν αποκλειστικά μαζί με ονόματα βασιλέων, των οποίων την μνήμη προστατεύει και διαιωνίζει, και φαίνεται να είναι συνδεδεμένο πρωτίστως με την ταφική χρήση.

⁸³ Εδώ και στην συνέχεια: Hornung και Staehelin 1976, 168-9.

1.2.5 Διακοσμητικά θέματα

Στις σφραγιστικές επιφάνειες σκαραβαίων των οποίων τα θέματα είναι διακοσμητικά, ξεχωρίζουν πρωτίστως σχέδια με σπείρες, ομόκεντρους κύκλους, σταυρούς, και περιγράμματα με κυλίνδρους παπύρου⁸⁴.

Σε ό,τι αφορά τους ομόκεντρους κύκλους, έχει προταθεί πως αποτελούν απόπειρα απλοϊκής απόδοσης του ηλιακού δίσκου ή συνοπτικής απόδοσης του οφθαλμού⁸⁵. Στην αιγυπτιακή θρησκεία και μυθολογία, μάλιστα, ο ήλιος εθεωρείτο ότι αποτελούσε ένα από τα μάτια του θεού Ωρου, καθώς ονομαζόταν και οφθαλμός του ουρανού⁸⁶. Η σπείρα, που μάλλον αποτελούσε αρχικά ένα μοτίβο μινωικής και όχι αιγυπτιακής έμπνευσης, εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην σφραγιστική επιφάνεια του σκαραβαίου κατά την 12^η Δυναστεία. Θεωρείται ότι αποτελούσε αφαιρετική απόδοση φυτού ή του συμβόλου ‘*nh*’⁸⁷. Οι περιπτώσεις σκαραβαίων, των οποίων η σφραγιστική επιφάνεια διέθετε περίγραμμα στο σχήμα κυλίνδρων παπύρου, ερμηνεύτηκαν ως σφραγίδες ιδιωτών. Θεωρήθηκε πως το περίτεχνο περίγραμμα αποτελούσε απόπειρα δημιουργίας μιας ξεχωριστής, αξιοπρόσεκτης σφραγιστικής επιφάνειας, επειδή ο σκαραβαίος προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί ως σφραγίδα⁸⁸. Εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των σκαραβαίων που χρησιμοποιούνταν ως σφραγίδες, απαιτούταν ιδιαίτερη προσοχή κατά την διαμόρφωση του μοτίβου της σφραγιστικής επιφάνειας, προκειμένου να αποφευχθεί η κατασκευή αντικειμένων πολύ όμοιων μεταξύ τους. Η μεγάλη ομοιότητα μεταξύ των σχεδίων της σφραγιστικής επιφάνειας θα μπορούσε να οδηγήσει σε σφάλματα όσον αφορά σε ζητήματα απόδειξης της ταυτότητας ή της κυριότητας ιδιοκτησίας⁸⁹.

1.3 Η χρήση του σφραγιστικού σκαραβαίου

Από την πληθώρα των θεμάτων της βάσης και την ποικιλία των ανασκαφικών πλαισίων όπου έχουν βρεθεί σκαραβαίοι, φαίνεται πως τέτοια αντικείμενα δεν κατασκευάζονταν για να εξυπηρετούν μία μόνο λειτουργία. Αν και ο σκαραβαίος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ως φυλακτό αλληλένδετο με την νεκρική προστασία, και επομένως συνδέθηκε με τις ταφικές πρακτικές, εντούτοις απέκτησε νέες χρήσεις με το πέρασμα του χρόνου.

Ο μεγάλος αριθμός σφραγισμάτων από σκαραβαίους σε πηλό που έχουν βρεθεί σε ολόκληρη την Αίγυπτο, αλλά και το πλήθος σκαραβαίων με διακοσμητικό μοτίβο στην βάση που έχουν βρεθεί μέσα σε ή γύρω από κτήρια δημόσιου ή διοικητικού χαρακτήρα, υποδεικνύουν την χρήση των σκαραβαίων ως σφραγίδες⁹⁰. Έχει προταθεί πως χρησιμοποιούνταν πρωτίστως από ιδιώτες, και λειτουργούσαν ως υπογραφές σε επίσημα έγγραφα ή και ως αποδεικτικά της ταυτότητας του

⁸⁴ Newberry 1908, 79-82· Cooney 2008, 5, 6· Müller 2020, 2.

⁸⁵ Hornung και Staehelin 1976, 166· Müller 2020, 3.

⁸⁶ Müller 2020, 3.

⁸⁷ Newberry 1908, 82· Müller 2020, 3-4.

⁸⁸ Müller 2020, 2.

⁸⁹ Newberry 1908, 66.

⁹⁰ Newberry 1908, 61-2, 65· Schulz 2015, 393· Müller 2020, 4-5.

ιδιοκτήτη⁹¹. Σε άλλες περιπτώσεις επικύρωναν την κυριότητα αντικειμένων και αγαθών, τα οποία σφραγίζονταν από τον κάτοχο του σκαραβαίου αποτρέποντας, έτσι, την κλοπή και την εκ νέου χρήση τους⁹². Πάντως, αν και έχει γενικώς επικρατήσει ότι οι σκαραβαίοι χρησιμοποιούνταν και ως επίσημες σφραγίδες του βασιλιά και μελών της διοίκησης, ορισμένοι ερευνητές αντιμετωπίζουν αυτή την πρόταση με επιφύλαξη. Η D. Ben-Tor παρατήρησε ότι τα χαρακτηριστικά των επίσημων σφραγίδων, δηλαδή η λέξη *‘hṯm’*, που σημαίνει «σφραγίδα», και η δήλωση του διοικητικού τμήματος στο οποίο ανήκει η σφραγίδα, απουσιάζουν από την σφραγιστική επιφάνεια των σκαραβαίων⁹³. Δηλαδή, σε αντίθεση με όλες τις άλλες επίσημες σφραγίδες, δεν δηλώνεται με σαφήνεια εάν ένας σκαραβαίος αποτελεί επικυρωμένο αντικείμενο της διοίκησης. Το συγκεκριμένο πεδίο παραμένει ακόμη ανοικτό προς περαιτέρω μελέτη.

Από την διαμπερή οπή ανάρτησης, ακόμη, φαίνεται πως οι σκαραβαίοι είχαν και μια διακοσμητική αξία για τον κάτοχό τους. Ενίοτε, δε, χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά ως κοσμήματα, έχοντας χάσει την σφραγιστική τους ιδιότητα: ήταν δυνατό να προσαρτηθούν ως περιάπτα σε περιδέραια με χάντρες και στερεωμένα με κορδόνι, ή να τοποθετηθούν σε δαχτυλίδια και να στερεωθούν σε μία σφενδόνη⁹⁴. Ο σκαραβαίος μπορούσε να τοποθετηθεί εντός ενός μεταλλικού πλαισίου, το οποίο στην συνέχεια προσαρμοζόταν σε μία σφενδόνη ως στροφέας (**Εικ. 7:β**)· διαφορετικά τοποθετούνταν κατευθείαν στην σφενδόνη λειτουργώντας ο ίδιος ως στροφέας, περιστρεφόμενος επάνω στο σύρμα που τον αναρτούσε στην σφενδόνη, χωρίς την προστασία του μεταλλικού πλαισίου (**Εικ. 7:α**)⁹⁵. Με τον ίδιο τρόπο προσαρμοζόταν, πάντως, ανεξαρτήτως της χρήσης του, προκειμένου να μην χάνεται.

Παρατηρείται, επιπλέον, πως οι δέλτοι ορισμένων βασιλέων, ιδίως των *Amenemhat I* και *Thutmose III*, εμφανίζονται πολύ συχνά στην σφραγιστική επιφάνεια σκαραβαίων ακόμη και πολύ καιρό μετά τον θάνατό τους⁹⁶. Έχει προταθεί, έτσι, πως τα ονόματά τους αποτελούν κρυπτογράφημα του θεού Άμωνα, γι’ αυτό και κατασκευάζονται μέχρι και την Ύστερη Περίοδο⁹⁷.

Τέλος, έχει σημασία να αναφερθεί πως κατά την Δεύτερη Μεταβατική Περίοδο ο σκαραβαίος ως φυλακτό υπήρξε ιδιαίτερα δημοφιλής στην Αίγυπτο, και τότε ξεκίνησε να εξάγεται συστηματικά πρώτα στην Συροπαλαιστίνη και στην συνέχεια σε ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο⁹⁸. Ξεκίνησαν έτσι να εμφανίζονται και διάφορες τοπικές απομιμήσεις, με τους περισσότερους να κατασκευάζονται στην Βύβλο και την *Ugarit*, με τις εγχαράξεις στην σφραγιστική επιφάνεια να μιμούνται τα αιγυπτιακά θέματα (ιερογλυφικά, παραστάσεις βασιλέων και θεοτήτων), ή να

⁹¹ Newberry 1908, 19-20· Cooney 2008, 5.

⁹² Newberry 1908, 19-20.

⁹³ Ben-Tor 1994, 8, 10.

⁹⁴ Newberry 1908, 19-20, 62.

⁹⁵ Newberry 1908, 62, 64.

⁹⁶ Jaeger 1982· Schulz 2015, 395.

⁹⁷ Schulz 2015, 395.

⁹⁸ Weiss 1927, 366· Ward 1994, 191· Liszka 2015, 14· Schulz 2015, 393.

απεικονίζουν μοτίβα της τοπικής τέχνης⁹⁹. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, είναι δύσκολο να γίνει διάκριση μεταξύ των εισηγμένων και των εγχώρια κατασκευασμένων σκαραβαίων, ιδίως όταν η αντιγραφή του θέματος της σφραγιστικής επιφάνειας είναι πολύ πιστή¹⁰⁰. Συχνά όμως οι σκαραβαίοι εγχώριας κατασκευής στην Ανατολική Μεσόγειο και Εγγύς Ανατολή ξεχωρίζουν λόγω της αδόκιμης σύνταξης των ιερογλυφικών, τα οποία ο τεχνίτης προσπαθεί να μιμηθεί χωρίς να γνωρίζει την αιγυπτιακή γλώσσα με αποτέλεσμα η επιγραφή να είναι ακατάληπτη, ή της χρήσης θεμάτων, κυρίως θρησκευτικών, δημοφιλών στην περιοχή παραγωγής, όπως ο μινωικός δαίμονας στην Κρήτη¹⁰¹. Προκύπτουν, έτσι, ερωτήματα σχετικά με την σημασία του σκαραβαίου στις περιοχές που αντιγράφηκε. Δεν είναι βέβαιο εάν ο συμβολισμός του ήταν γνωστός στην υπόλοιπη Ανατολική Μεσόγειο και Εγγύς Ανατολή, ούτε μπορεί να λεχθεί με σιγουριά εάν αυτός τροποποιήθηκε, με την εισαγωγή του αντικειμένου, ώστε να ενσωματωθεί στην εγχώρια νοοτροπία και τις πεποιθήσεις¹⁰². Επειδή προς το παρόν δεν είναι γνωστές σχετικές ενδείξεις, το πεδίο αυτό παραμένει ανοικτό προς περαιτέρω διερεύνηση.

⁹⁹ Ward 1994, 191· Lszka 2015, 14· Schulz 2015, 398-9.

¹⁰⁰ Ward 1994, 191-2· Lszka 2015, 14· Schulz 2015, 393.

¹⁰¹ Ward 1994, 191-2· Lszka 2015, 14· Schulz 2015, 393.

¹⁰² Ward 1994, 192.

Κεφάλαιο II: Οι σκαραβαίοι από το Αιγαίο κατά την Εποχή του Χαλκού

Η δεύτερη ενότητα της εργασίας θα εστιάσει στην παρουσίαση και συζήτηση των σκαραβαίων που εντοπίστηκαν σε θέσεις της Ηπειρωτικής και Νησιωτικής Ελλάδας και του Αιγαίου Πελάγους (συμπεριλαμβανομένων των ναυαγίων του *Ulu Burun* και της Χελιδωνίας Άκρας), οι οποίες βρίσκονταν σε χρήση κατά την Εποχή του Χαλκού. Εισαγωγικά, θα γίνει μία σύντομη αναφορά στο ιστορικό των επαφών μεταξύ του Αιγαίου και της Αιγύπτου, ώστε να γίνουν αντιληπτές οι συνθήκες υπό τις οποίες διακινήθηκαν και αντιγράφηκαν τα αντικείμενα του καταλόγου. Στην συνέχεια θα γίνει σχολιασμός των σκαραβαίων ανά θέση εύρεσης, η παρουσίαση των οποίων θα γίνει αλφαβητικά, και θα ακολουθήσει η διατύπωση κάποιων πρώτων συμπερασμάτων. Ο κατάλογος της ενότητας στηρίζεται στις δημοσιεύσεις των C. Lambrou-Phillipson (1990), E.H. Cline (1994 και 2009), A. Καρέτσου *et al.* (2000) και J.S. Phillips (2008).

Κατά την σύνθεση του καταλόγου προέκυψαν ορισμένα προβλήματα. Ένας μεγάλος αριθμός σκαραβαίων δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί, με αποτέλεσμα να μην είναι γνωστές πληροφορίες σχετικά με την χρονολόγηση της κατασκευής τους, την χρονολόγηση και τον τύπο του αρχαιολογικού στρώματος στο οποίο βρέθηκαν, τον τόπο (Αίγυπτος ή αλλού) και το υλικό κατασκευής τους, την περιγραφή τους και τις διαστάσεις τους. Άλλα αντικείμενα αποτελούν ευρήματα λαθρανασκαφών, επομένως είναι άγνωστες οι λεπτομέρειες σχετικά με τα συνεννήματά τους, το πλαίσιο εύρεσης και την χρονολόγηση του ανασκαφικού στρώματος. Ορισμένα αντικείμενα αγοράστηκαν από ανασκαφείς ή ιδιωτικούς συλλέκτες από εμπόρους αρχαιοτήτων¹⁰³, με αποτέλεσμα να υπολείπονται σημαντικές πληροφορίες αναφορικά με την προέλευσή τους αλλά και να αμφισβητείται η αυθεντικότητά τους, με κάποια πλέον να θεωρούνται κίβδηλα¹⁰⁴. Επιπλέον, μερικοί σκαραβαίοι είναι αδύνατο να εντοπιστούν ώστε να μελετηθούν περαιτέρω, και θεωρείται πως έχουν κλαπεί¹⁰⁵. Προκειμένου τα αντικείμενα αυτά να συμπεριληφθούν στις ποσοτικές αναλύσεις που διεξάγονται στο τέλος της ενότητας με όσες πληροφορίες είναι διαθέσιμες, χαρακτηρίστηκαν ως «αδιάγνωστα» στα πεδία των γραφημάτων που αφορούν στις λεπτομέρειες που υπολείπονται, και καταμετρήθηκαν, υπό αυτόν τον όρο, για την εξαγωγή πληρέστερων συμπερασμάτων.

Τέλος, δεν αναφέρεται σε όλες τις περιπτώσεις με σαφήνεια εάν ο σκαραβαίος πρόκειται για αιγυπτιακό αντικείμενο ή προϊόν τοπικής μίμησης (από την Συροπαλαιστίνη, το Αιγαίο, την Κύπρο ή αλλού). Γι' αυτόν τον λόγο, οι σκαραβαίοι,

¹⁰³ Lambrou-Phillipson 1990, 252 αρ. κατ. 182· Phillips 2008, 246 αρ. κατ. 502, 256 αρ. κατ. 521A, 256-7 αρ. κατ. 521B.

¹⁰⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 235 αρ. κατ. 145· Phillips 2008, 45 αρ. κατ. 69, 193-4 αρ. κατ. 388, 253 αρ. κατ. 513, 263-4 αρ. κατ. 543, 265-6 αρ. κατ. 552.

¹⁰⁵ Lambrou-Phillipson 1990, 186 αρ. κατ. 9· Phillips 2008, 32 αρ. κατ. 48, 61 αρ. κατ. 103, 145 αρ. κατ. 275 και 276, 210 αρ. κατ. 424, 240 αρ. κατ. 491, 265 αρ. κατ. 549· Cline 2009, 150 αρ. κατ. 150, 252 αρ. κατ. 1079.

των οποίων ο τύπος κατασκευής δεν δηλώνεται, χαρακτηρίστηκαν ως «αδιάγνωστοι» και συμπεριελήφθησαν υπό αυτόν τον όρο στην αντίστοιχη ποσοτική ανάλυση (γράφημα 5).

2.1 Οι σχέσεις μεταξύ της Αιγύπτου και του Αιγαίου στην Εποχή του Χαλκού

Οι πρώτες ενδείξεις επαφών μεταξύ της Αιγύπτου και του Αιγαίου εντοπίζονται στην Κρήτη και χρονολογούνται κατά την ΠΜ Ι περίοδο. Πρόκειται για όστρακα αγγείων από διορίτη λίθο, πιθανώς από δύο διαφορετικούς σκύφους που κατασκευάστηκαν ανάμεσα στην 1^η (3100-2900 π.Χ.) και την 6^η Δυναστεία (2345-2181 π.Χ.), που βρέθηκαν στην Κνωσό¹⁰⁶. Παρόμοια όστρακα ήρθαν στο φως από στρώματα των ΠΜ ΙΙ και ΙΙΙ περιόδων, τις περισσότερες φορές με ΜΜ Ι-ΙΙ προσμίξεις που δεν επιτρέπουν την ασφαλή χρονολόγηση της απόθεσης των αγγείων¹⁰⁷. Ο μικρός τους αριθμός μάλλον υποδηλώνει έμμεσες και αρκετά σποραδικές επαφές, οι οποίες πιθανώς εστίαζαν στην διακίνηση πρώτων υλών¹⁰⁸. Η έρευνα δεν έχει ακόμη καταλήξει σε κάποιο συμπέρασμα με βεβαιότητα, όμως έχει προταθεί πως οι πρώτες απόπειρες μεταξύ τους προσέγγισης, μάλλον καθαρά εμπορικού χαρακτήρα, είχαν πραγματοποιηθεί πριν το τέλος του τρίτου τετάρτου της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ.¹⁰⁹

Αντίστοιχες ενδείξεις εντοπίζονται στην Αίγυπτο λίγο αργότερα. Στην εργατική πόλη *el-Lahun*, σε σωρούς απορριμμάτων στο βορειοδυτικό όριο του οικισμού που χρονολογήθηκαν στην 11^η ή 12^η Δυναστεία, βρέθηκαν μεγάλες ποσότητες οστράκων καμαραϊκής κεραμικής—η οποία εμφανίστηκε στην περιοχή της Φαιστού κατά την ΜΜ ΙΑ—που θεωρήθηκε ότι εισήχθη απευθείας από την Κρήτη¹¹⁰. Τα όστρακα των καμαραϊκών αγγείων βρέθηκαν μεταξύ τοπικά κατασκευασμένης κεραμικής η οποία έφερε μινωική διακόσμηση, με μιμήσεις των σπειροειδών σχεδίων που την ίδια περίοδο παράγονταν στην Κρήτη σε μεγάλες ποσότητες¹¹¹. Αγγεία αιγυπτιακής κατασκευής με διακόσμηση μινωικής επιρροής και καμαραϊκή κεραμική βρέθηκαν και σε άλλες θέσεις, όπως οι *el-Lisht* και *el-Haraga*¹¹². Στον Τάφο 416 της νεκρόπολης της Αβύδου βρέθηκε μια εισηγμένη πρόχους με γεφυρόστομη προχολή της ΜΜ ΙΙ περιόδου, που σώζεται σε άριστη κατάσταση¹¹³.

Η πιο αξιόπιστη ένδειξη μινωικών εισαγωγών στην Αίγυπτο του Μέσου Βασιλείου, είναι το σύνολο της καμαραϊκής κεραμικής που βρέθηκε στο ανάκτορο του *Tell el-Dab'a* και χρονολογείται στην 12^η Δυναστεία¹¹⁴. Την ίδια περίοδο μάλλον

¹⁰⁶ Colburn 2008, 208· Sowada 2009, 10, 149.

¹⁰⁷ Phillips 1996, 461· Sowada 2009, 149.

¹⁰⁸ Phillips 1996, 460, 466· 2008, αρ. κατ. 138· Colburn 2008, 206, 207.

¹⁰⁹ Phillips 1996, 466· Sowada 2009, 149· Matić 2015, 38.

¹¹⁰ Hall 1914, 112· Weinstein 1982, 157· Hiller 1983/1984, 162· Warren 1985, 148-9· Hood 1987, 40-2· Dickinson 2003, 167-72.

¹¹¹ Hall 1914, 115· Hiller 1983/1984, 162· Hood 1987, 40-2· Dickinson 2003, 167-72.

¹¹² Weinstein 1982, 157-8· Hiller 1983/1984, 162· Warren 1985, 149.

¹¹³ Weinstein 1982, 157-8· Hiller 1983/1984, 162· Warren 1985, 149.

¹¹⁴ Weinstein 1982, 157· Hiller 1983/1984, 162· Warren 1985, 149· Cline 1998, 207.

χρονολογείται και το μόνωτο σκεύος με προχοή και ένθετα ολόγλυφα άνθη, αιγυπτιακής κατασκευής αλλά μινωίζουσας τεχνοτροπίας που μιμείται την MM IB/II κεραμική, που βρέθηκε σε τάφο στο *Qubbet el-Hawa* του *Aswan*¹¹⁵. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις σχέσεις μεταξύ της Αιγύπτου και του Αιγαίου κατά το Μέσο Βασίλειο παρουσιάζει η πρόχους με τα δελφίνια από τον Τάφο 879 στο *el-Lisht*, ο οποίος χρονολογείται ανάμεσα στα 1800 και 1650 π.Χ.¹¹⁶, λόγω του αιγιματικού της χαρακτήρα: η διακόσμηση είναι αιγαιακής έμπνευσης, αλλά το σχήμα του αγγείου είναι συροπαλαιστινιακό¹¹⁷.

Επιπλέον, περί τα 1650 π.Χ. χρονολογείται το πώμα από αλάβαστρο που βρέθηκε σε MM III στρώμα στο ανάκτορο της Κνωσού με την δέλτο του βασιλιά *Khyan*, ηγεμόνα των *Hyksos* και ιδρυτή της 15^{ης} Δυναστείας (1674-1535 π.Χ.)¹¹⁸. Λίγο αργότερα, στην YM IB, χρονολογούνται τα αγαλματίδια των Θεών των Όφεων, που έχουν κατασκευαστεί από φαγεντιανή και στα ενδύματά τους διακρίνεται διακόσμηση αιγυπτιακής έμπνευσης, δηλαδή σχέδια μίσχων και ανθών παπύρου¹¹⁹. Πλέον μάλιστα θεωρείται πως η επικοινωνία με την Αίγυπτο, στην οποία η φαγεντιανή φαίνεται πως ήταν γηγενής ανακάλυψη, σύστησε στην Κρήτη την κατασκευή και την κατεργασία της¹²⁰.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν, ακόμη, τα ευρήματα από το κτηριακό συγκρότημα ανακτορικού χαρακτήρα στο *Tell el-Dab'a* στο Δέλτα του Νείλου¹²¹. Σε τρεις διαφορετικές περιοχές του συγκροτήματος βρέθηκαν υπολείμματα τοιχογραφικού διακόσμου μινωικής έμπνευσης και εκτέλεσης, που χρονολογήθηκαν κατά τα πρώτα χρόνια της 18^{ης} Δυναστείας¹²². Στον χώρο H/I βρέθηκαν χιλιάδες μικρά θραύσματα από διαφορετικές τοιχογραφίες σε σωρούς απορριμμάτων όχι πολύ μακριά από το κτήριο¹²³, ομοίως με τον χώρο H/II, τεμάχια των τοιχογραφιών του οποίου εντοπίστηκαν περίπου διακόσια μέτρα νοτιότερα¹²⁴. Η τοιχογραφία του χώρου H/III, αντιθέτως, ανακαλύφθηκε στο μεγαλύτερο μέρος της *in situ*, εμπρός από τον τοίχο που περιέβαλε το άνοιγμα μιας θύρας στο πάχος του βορειοανατολικού περιβόλου H της ανακτορικής περιοχής¹²⁵.

Αν και έχουν διατυπωθεί πολλές προτάσεις για την ερμηνεία της παρουσίας των μινωικών θεμάτων και της τεχνοτροπίας σε αιγυπτιακό περιβάλλον, μάλιστα μια

¹¹⁵ Weinstein 1982, 158· Hiller 1983-1984, 163· Warren 1985, 148· Warren και Hankey 1989, 135.

¹¹⁶ Weinstein 1982, 158· Hiller 1983/1984, 162, 163· Warren 1985, 149· Warren και Hankey 1989, 135· Cline 1998, 212.

¹¹⁷ Weinstein 1982, 158.

¹¹⁸ Warren 1985, 149· Warren και Hankey 1989, 136· Phillips 2008, αρ. κατ. 163· Cline 2009, αρ. κατ. 680.

¹¹⁹ Hall 1914, 117· Phillips 2008, αρ. κατ. 157.

¹²⁰ Hall 1914, 117· Peltenburg 1971, 7· Hood 1993, 160· Colburn 2008, 208.

¹²¹ Bietak και Μαρινάτου 1995, 49· Cline 1998, 203-4.

¹²² Bietak και Marinatos 1995, 49· Bietak 1996, 72· Cline 1998, 205.

¹²³ Bietak 1996, 72· 2000, 192· 2010, 15· Cline 1998, 205.

¹²⁴ Bietak 1996, 75.

¹²⁵ Bietak και Marinatos 1995, 49, 57· Cline 1998, 204, 206, 208· Bietak 1996, 72· 2000, 192, 194.

περίοδο που η κρητική κεραμική απουσιάζει από το δέλτα του Νείλου¹²⁶, εντούτοις η έρευνα δεν έχει καταλήξει σε κάποιο βέβαιο συμπέρασμα. Οι τοιχογραφίες θα μπορούσαν να συνδέονται με έναν διπλωματικό γάμο, όπως προτείνει ο M. Bietak¹²⁷, εξίσου πιθανό είναι όμως να αποτελούν έργο μιας ομάδας πλανόδιων καλλιτεχνών ή τιμητική προσφορά, εκ μέρους της Κρήτης, στα πλαίσια της βασιλικής ανταλλαγής δώρων, πρακτικής συνήθους στην Εγγύς Ανατολή¹²⁸, όπως αντιπροτείνει ο E. Cline¹²⁹. Εφόσον, όμως, το ιστορικό πλαίσιο πίσω από τις τοιχογραφίες δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί, το ζήτημα παραμένει ανοικτό προς διερεύνηση.

Από τα πρώτα χρόνια της βασιλείας των φαραώ της 18^{ης} Δυναστείας παρατηρείται στην Αίγυπτο μια προτίμηση στα προϊόντα από το Αιγαίο, που γίνεται έκδηλη από την αυξανόμενη παρουσία μινωικής και την εμφάνιση της ΥΕ ΙΙ κεραμικής¹³⁰. Την ίδια περίοδο, περί τα 1550 π.Χ., ο όρος *Keftiu* ('*kftjw*'), που είναι πλέον ευρέως αποδεκτό ότι επρόκειτο για την αιγυπτιακή ονομασία της Κρήτης, εμφανίζεται για πρώτη φορά στις αιγυπτιακές γραφές¹³¹. Παράλληλα στην Κρήτη παρατηρείται αύξηση των εισηγμένων αιγυπτιακών αντικειμένων αλλά και των εγχώριων αντιγραφών τους, κυρίως σκαραβαίων και λίθινων αγγείων, ενώ στην Ηπειρωτική Ελλάδα φαίνεται να ξεκινάει, με τον σκαραβαίο από τον τάφο P των Μυκηνών και τα αλάβαστρα από τον θολωτό τάφο στο Βαφειό¹³², η εισαγωγή αντικειμένων από την Αίγυπτο¹³³.

Πιο συγκεκριμένα, η εισαγωγή της ΥΕ ΙΙΑ κεραμικής στην Αίγυπτο φαίνεται να ξεκίνησε κατά την περίοδο της συμβασιλείας της *Hatshepsut* και του *Thutmose III* (1479-1458 π.Χ.)¹³⁴. Η ΥΜ ΙΒ κεραμική σταμάτησε να εισάγεται λίγο αργότερα, μετά τον θάνατο της βασίλισσας¹³⁵. Έχει γενικώς επικρατήσει πως η παύση αυτή συμπίπτει με την οριστική κατάρρευση των μινωικών ανακτόρων, η οποία ενδεχομένως σηματοδότησε για την Κρήτη την λήξη της παραγωγής εξαγωγίμης ανακτορικής κεραμικής¹³⁶. Την ίδια περίπου περίοδο ξεκίνησε και η συστηματική χρήση του όρου '*kftjw*', που χαρακτήριζε πρώτα τα πλοία που επισκευάζονταν στο βασιλικό ναυπηγείο του *Peru-nefer* και επρόκειτο να αποπλεύσουν προς την Κρήτη¹³⁷. Αργότερα φαίνεται πως χρησιμοποιείται αποκλειστικά ως τοπωνύμιο, και πάλι ως αναφορά στην Κρήτη, και εμφανίζεται στα εκστρατευτικά χρονικά του

¹²⁶ Phillips 2008, 112-4· Matić 2014, 282.

¹²⁷ Bietak 1996, 80· 2000, 203-4· Koehl 1999, 97.

¹²⁸ Cline 1998, 210· Matić 2015, 39.

¹²⁹ Cline 1998, 210.

¹³⁰ Merrillees 1972, 284-5· Koehl 1999, 97· Steel 2007, 461· Van Wijngaarden 2011, 241· Kelder, Cole και Cline 2018, 10-1.

¹³¹ Cline 1987, 18· Matić 2012, 236· 2014, 277· 2015, 43· Kelder, Cole και Cline 2018, 12.

¹³² Cline 1994, 150 αρ. κατ. 152, 165 αρ. κατ. 257 και 258.

¹³³ Steel 2007, 461· Kelder και Cline 2018, 27.

¹³⁴ Merrillees 1972, 285· Warren και Hankey 1989, 144· Kelder 2010, 128.

¹³⁵ Merrillees 1972, 285· Warren και Hankey 1989, 144· Kelder 2010, 128.

¹³⁶ Kelder 2010, 128· Kelder, Cole και Cline 2018, 12-3.

¹³⁷ Bietak 2010, 11, 21· Kelder, Cole και Cline 2018, 12.

Thutmose III στο *Karnak*, αλλά και σε καταλόγους αμφισβητήσιμης ιστορικής ακρίβειας που απαριθμούν τους υποτελείς στην Αίγυπτο λαούς¹³⁸.

Ο όρος χρησιμοποιήθηκε εκτενέστερα στην εικονογραφία, ξανά ως τοπωνύμιο, για να χαρακτηρίσει αγγελιαφόρους από την «χώρα *Keftiu*»¹³⁹. Οι απεσταλμένοι απεικονίζονται να προσφέρουν πολύτιμα αντικείμενα μινωικής τεχνοτροπίας στον βασιλιά στα πλαίσια του '*jnw*', δηλαδή της ανταλλαγής βασιλικών δώρων μεταξύ της Αιγύπτου και των βασιλείων ή περιοχών της Εγγύς Ανατολής που δεν υπάγονταν στην σφαίρα της πολιτικής επιρροής της¹⁴⁰. Τέτοιες παραστάσεις εντοπίζονται σε τοιχογραφίες στους τάφους υψηλόβαθμων αξιωματούχων της πόλης των Θηβών, με την πιο χαρακτηριστική για το θέμα της ενότητας να προέρχεται από τον τάφο του αξιωματούχου *Rekhmire* (*TT100*) στο *Sheikh Abd el-Qurna*¹⁴¹. Οι απεσταλμένοι από την Κρήτη απεικονίζονται με καστανή επιδερμίδα, μαύρη κόμη με μακριούς, περίτεχνους βοστρύχους, χωρίς γενειάδα, και με πτυχωτό ένδυμα μέχρι το ύψος των μηρών που καλύπτει μόνο το κάτω μέρος του κορμού¹⁴². Παραστάσεις τέτοιου τύπου σταματούν με την μεταφορά της πρωτεύουσας από τις Θήβες στην *Akhetaten* περί τα μέσα του 14^{ου} αιώνα π.Χ., και η τελευταία τοιχογραφία εμφανίζεται στον τάφο του αξιωματούχου *Huya* (*Amarna Tomb I*)¹⁴³. Οι αγγελιαφόροι από το '*keftjw*' δεν απεικονίζονται ξανά στην αιγυπτιακή τέχνη έκτοτε¹⁴⁴.

Πάντως, όχι πολύ μετά την έναρξη της συστηματικής χρήσης του όρου '*keftjw*', εμφανίστηκε ακόμη ένας όρος που φαίνεται πως αφορούσε στο Αιγαίο. Στα εκστρατευτικά χρονικά του *Thutmose III* στο *Karnak*, σε καταγραφή που χρονολογείται κατά το 42^ο έτος της βασιλείας του, εντοπίστηκε για πρώτη φορά ο όρος *Tanaju* ('*tnj*')¹⁴⁵. Έχει προταθεί ότι συνδέεται ετυμολογικά με την λέξη «Δαναοί», και έχει επικρατήσει, επομένως, ότι αναφέρεται στους κατοίκους της Ηπειρωτικής Ελλάδας¹⁴⁶. Γίνεται αναφορά σε αγγελιαφόρους από την *Tanaju*, οι οποίοι εντόπισαν τον *Thutmose III* και το στράτευμά του καθώς πορεύονταν προς την Συροπαλαιστίνη, και του προσέφεραν, εκ μέρους του δικού τους βασιλιά, τρία κύπελλα από άργυρο με ασημένιες λαβές και μία ασημένια πρόχου κρητικής

¹³⁸ Merrillees 1972, 289· Cline και Stannish 2011, 7· Matić 2015, 41.

¹³⁹ Koehl 1999, 425· Παναγιωτόπουλος 2000, 495, 497· Kelder 2010, 127-8· Matić 2015, 38-9· Kelder, Cole και Cline 2018, 12.

¹⁴⁰ Koehl 1999, 425· Παναγιωτόπουλος 2000, 495, 497· Kelder 2010, 127-8· Matić 2015, 38-9· Kelder, Cole και Cline 2018, 12.

¹⁴¹ Koehl 1999, 425· Παναγιωτόπουλος 2000, 494-5· Steel 2007, 468· Kelder 2010, 127-8· Matić 2012, 240· 2015, 38-9.

¹⁴² Merrillees 1972, 289· Koehl 1999, 97· Steel 2007, 468· Matić 2012, 240· Matić και Franković 2017, 113· Kelder, Cole και Cline 2018, 12.

¹⁴³ Cline 1987, 18.

¹⁴⁴ Cline 1987, 18.

¹⁴⁵ Kelder 2009, 339· 2010, 125· Cline και Stannish 2011, 7· Kelder, Cole και Cline 2018, 12-3.

¹⁴⁶ Cline 1987, 17-8· Koehl 1999, 425· Kelder 2009, 339· Cline και Stannish 2011, 7· Kelder, Cole και Cline 2018, 12-3.

τεχνοτροπίας¹⁴⁷. Ο όρος ‘*tnj*’ εντοπίζεται σποραδικά στις αιγυπτιακές γραπτές πηγές μέχρι το τέλος του 14^{ου} αιώνα π.Χ. και έκτοτε δεν εμφανίζεται ξανά¹⁴⁸.

Τα «νησιά στην μέση του Μεγάλου Πράσινου» (‘*iww hrꜥw-ib wꜥd wr*’), όρος που εμφανίστηκε περί τις αρχές του 15^{ου} αιώνα π.Χ., έχουν επίσης συνδεθεί με το Αιγαίο¹⁴⁹. Πρόκειται για περιφραστικό τοπωνύμιο που συνοδεύει συνήθως την επεξηγηματική επιγραφή ‘*kftjw*’ στην εικονογραφία σαν περαιτέρω γεωγραφικός προσδιορισμός (δηλαδή «*Keftiu* από τα νησιά στην μέση του Μεγάλου Πράσινου»), ή μορφές με αιγαιακά χαρακτηριστικά που όμως δεν χαρακτηρίζονται ως αγγελιαφόροι από το ‘*kftjw*’ ή την ‘*tnj*’ από τον ζωγράφο¹⁵⁰. Επειδή όμως στην αιγυπτιακή γλώσσα το Μεγάλο Πράσινο (‘*wꜥd wr*’) έχει συνδεθεί με την θάλασσα, και εξαιτίας του στενού συσχετισμού του όρου με τους αγγελιαφόρους από το Αιγαίο στην εικονογραφία, είναι πλέον γενικώς αποδεκτό πως τα «νησιά στην μέση του Μεγάλου Πράσινου» αποτελούν αναφορά στα νησιά της Μεσογείου ή και του Αιγαίου¹⁵¹. Ορισμένοι ερευνητές, ωστόσο, μεταξύ των οποίων οι A. Nibbi και Y. Duhoux, προτείνουν πως το Μεγάλο Πράσινο αναφέρεται, στην πραγματικότητα, στο δέλτα του Νείλου και στις νησίδες που σχηματίζονται εκεί¹⁵². Γίνεται λόγος για μινωική αποικία στο *Tell el-Dab’a*, που θα βοηθούσε στην διαλεύκανση των τοιχογραφιών κρητικής τεχνοτροπίας που βρέθηκαν εκεί, και αντιπροτείνεται πως ο όρος ‘*kftjw*’ αναφέρεται στους μετοίκους από την Κρήτη που εγκαταστάθηκαν στο δέλτα μετά την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας¹⁵³. Η J. Phillips, ωστόσο, εφιστά την προσοχή στο ζήτημα της παντελούς απουσίας YM ΙΑ κεραμικής από το δέλτα του Νείλου, που θα ήταν αναμενόμενο να συνοδεύει τους εκτοπισμένους Αιγαιούς, και επισημαίνει πως οι αγγελιαφόροι από το ‘*kftjw*’ στις τοιχογραφίες από τους τάφους των Θηβών εικονίζονται ως ξένοι και όχι ως υποτελείς του φαραώ, όπως θα ήταν μάλλον το αναμενόμενο εάν επρόκειτο για μετοίκους στην γη του¹⁵⁴. Ο όρος, έτσι, παραμένει ανοικτός προς περαιτέρω διερεύνηση, αν και το δέλτα του Νείλου δεν θεωρείται πλέον πιθανότητα από την σύγχρονη έρευνα.

Κατά την βασιλεία των *Amenhotep II* (1427-1401 π.Χ.) και *Thutmose IV* (1401-1391 π.Χ.) οι επαφές με το Αιγαίο φαίνεται πως αραίωσαν, και πως ήταν κυρίως έμμεσου χαρακτήρα¹⁵⁵. Τα δύο αγαλματίδια πιθήκων από φαγεντιανή, ενεπίγραφα με την δέλτο του *Amenhotep II*, το πρώτο από την ακρόπολη της

¹⁴⁷ Kelder 2009, 339-2010, 125, 133· Matić 2015, 44· Kelder, Cole και Cline 2018, 13· Kelder και Cline 2018, 27.

¹⁴⁸ Cline 1987, 17-8.

¹⁴⁹ Merrillees 1972, 290· Schofield και Parkinson 1994, 158· Matić 2014, 277.

¹⁵⁰ Duhoux 2006, 151-2· Matić 2014, 282· Matić και Franković 2017, 111.

¹⁵¹ Merrillees 1972, 290· Schofield και Parkinson 1994, 158· Duhoux 2006, 151-2· Matić 2014, 282· Matić και Franković 2017, 111.

¹⁵² Nibbi 1979, 203· Duhoux 2006, 151-2· Phillips 2008, 111· Matić 2012, 238· 2014, 282.

¹⁵³ Nibbi 1979, 203· Duhoux 2006, 153· Phillips 2008, 111· Matić 2014, 282.

¹⁵⁴ Phillips 2008, 111-14· Matić 2014, 282.

¹⁵⁵ Merrillees 1972, 285· Kelder 2010, 127-8.

Τίρυνθας¹⁵⁶ και το δεύτερο των Μυκηνών¹⁵⁷, αποτελούν, ενδεχομένως, την μοναδική ένδειξη απόπειρας άμεσης προσέγγισης της Ηπειρωτικής Ελλάδας εκ μέρους της Αιγύπτου¹⁵⁸. Στα μέσα περίπου του πρώτου τετάρτου του 14^{ου} αι. π.Χ., όμως, παρατηρείται μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος της Αιγύπτου για το Αιγαίο, που σηματοδοτείται από την γραπτή οροφή αιγαιακής σύλληψης στο ανάκτορο του *Amenhotep III* (1391-1353 π.Χ.) στην *Malqata*, τους τοπογραφικούς καταλόγους στον νεκρικό του ναό, και τα μοναδικά στον ελλαδικό χώρο ευρήματα από την ακρόπολη των Μυκηνών¹⁵⁹.

Οι Χ. Τσουντας, Γ. Μυλωνάς, W. Taylour και K. Shelton ανακάλυψαν, σε μεγάλο βάθος χρόνου, δεκατρία θραύσματα από φαγεντιανή που προέρχονται από έξι ή ακόμη και εννέα πλακίδια ενεπίγραφα με την δέλτο του *Amenhotep III*, από διαφορετικά σημεία στην ακρόπολη των Μυκηνών¹⁶⁰. Τα θραύσματα αυτά εντοπίστηκαν σε ανθρωπογενείς αποθέσεις της ΥΕ ΙΙΒ περιόδου, δηλαδή περίπου έναν αιώνα μετά τον θάνατο του *Amenhotep III*¹⁶¹. Η χρήση των πλακιδίων δεν είναι ακόμη δυνατό να διευκρινιστεί με βεβαιότητα. Αντίστοιχα πλακίδια χρησιμοποιούνταν στην Αίγυπτο ως αποθέτες θεμελίωσης κατά την ανέγερση ναών και ταφικών μνημείων, ιδίως κατά την 18^η Δυναστεία¹⁶², ωστόσο τα πλακίδια των Μυκηνών δεν φαίνεται να είχαν τέτοια λειτουργία. Έχει προταθεί πως ενδέχεται να κοσμούσαν τις θύρες ή τα παραθυρόφυλλα ενός «αιγυπτιακού δωματίου» στο ανάκτορο των Μυκηνών¹⁶³. Διαφορετικά, λόγω του επίσημου χαρακτήρα τους και της σπανιότητάς τους εκτός της Αιγύπτου, δεν αποκλείεται να επρόκειτο για περίβλεπτο δώρο στον άνακτα των Μυκηνών εκ μέρους του Αιγύπτιου βασιλιά για την αναθέρμανση των επαφών μεταξύ τους¹⁶⁴. Το δεύτερο ενδεχόμενο είναι μάλλον το πιθανότερο: θεωρείται πως η επιθυμία εκ νέου σύσφιξης σχέσεων θα μπορούσε να οφείλεται στην επέλαση του χεττιτικού στρατού, ανησυχητική για αμφοτέρες περιοχές, του οποίου η ανάγκη για αναχαίτιση επέβαλε την σύναψη στρατιωτικής συμμαχίας¹⁶⁵. Μάλιστα, για την υποβοήθηση αυτής της αναθέρμανσης διπλωματικών και εμπορικών επαφών έχει προταθεί πως απεστάλησαν ως δώρα οι «αναμνηστικοί» σκαραβαίοι του *Amenhotep III* και της συζύγου του, *Tiye*, όπως και το αγγείο από φαγεντιανή με την δέλτο του βασιλιά¹⁶⁶. Η τελική τους απόθεση, που χρονολογείται πολλά χρόνια μετά το τέλος της βασιλείας τους, αποδίδεται στον χαρακτήρα των

¹⁵⁶ Cline 1991, 34-8.

¹⁵⁷ Cline 1991, 31-3.

¹⁵⁸ Cline 1991, 40· Schofield και Parkinson 1994, 158· Steel 2007, 470.

¹⁵⁹ Merrillees 1972, 290-1· Kemp 1999, 45-6· Nikolakaki-Kentrou 2000, 47-51· Steel 2007, 470.

¹⁶⁰ Cline 1987, 9· 1990, 200-2, 208-9· Lilyquist 1999, 303· Phillips και Cline 2005, 317-8, 320· Phillips 2007, 479-84· Kelder 2009, 346· Kelder 2010, 128-9.

¹⁶¹ Cline 1990, 202· Phillips και Cline 2005, 317· Phillips 2007, 481-2, 489· 2010, 128-9.

¹⁶² Cline 1987, 10· Phillips 2007, 481, 487· Kelder 2009, 346· 2010, 129.

¹⁶³ Helck 1979, 97· Cline 1987, 10· Phillips και Cline 2005, 318· Phillips 2007, 481· Kelder 2009, 346.

¹⁶⁴ Cline 1987, 1· 1990, 211· Lilyquist 1999, 303· Phillips και Cline 2005, 318-9· Phillips 2007, 481· Steel 2007, 470· Kelder 2010, 129.

¹⁶⁵ Cline 1990, 211· Kelder 2010, 129.

¹⁶⁶ Cline 1987, 1-2, 13· 1990, 211.

αντικειμένων ως κειμηλίων που θεωρούνταν τόσο σημαντικά, ώστε περνούσαν από γενιά σε γενιά¹⁶⁷.

Η πρόταση μιας επίσημης διπλωματικής αποστολής στο Αιγαίο εκ μέρους της Αιγύπτου ενισχύεται από τα ευρήματα από τον νεκρικό ναό του *Amenhotep III* στο *Kom el-Hettân*. Στην περίστυλη αυλή, μεταξύ τεσσάρων ακόμη όμοιων της, εντοπίστηκε η βάση ενός κολοσσιαίου αγάλματος του βασιλιά ενεπίγραφη με τον «Κατάλογο του Αιγαίου»¹⁶⁸. Ο κατάλογος αποτελείται από δεκαεπτά τοπωνύμια εκ των οποίων το ένα επιβιώνει πολύ αποσπασματικά και άλλα δύο έχουν φθαρεί ανεπανόρθωτα, τα οποία η έρευνα συμφωνεί πως αντιστοιχούν σε θέσεις του Αιγαίου που βρίσκονταν σε χρήση κατά την Εποχή του Χαλκού¹⁶⁹. Επιστέφεται από την κεφαλίδα *‘t’w nbw št’y [nw] p’hw nw štt’*, δηλαδή «άπαντες οι προσιτοί τόποι του Βορρά (*‘št’y’*) [και] της Ασίας (*‘štt’*)»¹⁷⁰, και, πριν την παράθεση των θέσεων, αναφέρονται οι όροι *‘kftjw’* και *‘tj’*¹⁷¹. Η ταυτοποίηση των θέσεων του καταλόγου έγινε από τους K. Kitchen, E. Edel και W.F. Albright στα 1966, μέσω της ετυμολογικής σύνδεσης των αιγυπτιακών τοπωνυμίων με ελληνικά, βασιζόμενοι στο πώς αποδίδονταν στην Γραμμική Β’ γραφή¹⁷². Πρόκειται για θέσεις στην Κρήτη και την Ηπειρωτική Ελλάδα, στις περισσότερες εκ των οποίων έχουν βρεθεί αντικείμενα με τις δέλτους του *Amenhotep III* και της βασίλισσας *Tiye*¹⁷³. Αν και έχει υποστηριχθεί ότι οι θέσεις που αναφέρονται στον Κατάλογο του Αιγαίου επρόκειτο για τους σταθμούς ενός εμπορικού ή διπλωματικού ταξιδιού στο Αιγαίο που αποσκοπούσε στην αναθέρμανση των επαφών μεταξύ των μινωικών και μυκηναϊκών ανακτόρων με την Αίγυπτο¹⁷⁴, εντούτοις δεν αποκλείεται να συνετέθη για λόγους προπαγάνδας υπέρ της απανταχού παρουσίας και του οικουμενικού χαρακτήρα της φαραωνικής δύναμης¹⁷⁵. Εφόσον η έρευνα δεν έχει ακόμη καταλήξει σε κάποιο βέβαιο συμπέρασμα, η σημασία του τοπογραφικού καταλόγου του Αιγαίου δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί.

Κατά την περίοδο της βασιλείας του *Akhenaten* (1353-1336 π.Χ.) φαίνεται πως οι δεσμοί μεταξύ της Αιγύπτου και του Αιγαίου ενισχύθηκαν. Στην πόλη *Akhetaten* βρέθηκαν περί τα δύο χιλιάδες όστρακα μυκηναϊκής κεραμικής, τόσο σε ανακτορικό όσο και σε οικιστικά περιβάλλοντα¹⁷⁶. Η ποσότητα υπαινίσσεται συστηματική εισαγωγή αγαθών από το Αιγαίο, πιθανώς ελαιόλαδου και αρωματικών

¹⁶⁷ Cline 1990, 209.

¹⁶⁸ Merrillees 1972, 290· Kelder 2009, 339-40· Cline και Stannish 2011, 6· Matić 2014, 186-7· Kelder και Cline 2018, 26.

¹⁶⁹ Kitchen 1966, 23-4· Astour 1966, 313· Cline και Stannish 2011, 7.

¹⁷⁰ Cline 1987, 3· Matić 2014, 286-7.

¹⁷¹ Cline 1987, 2· Cline και Stannish 2011, 7.

¹⁷² Kitchen 1966, 23-4· Astour 1966, 313-6· Cline και Stannish 2011, 7.

¹⁷³ Astour 1966, 313-6· Kitchen 1966, 23-4· MacGillivray 2007, 169· Steel 2007, 470· Cline και Stannish 2011, 7-10.

¹⁷⁴ Cline 1987, 4· Kelder 2009, 340· Cline και Stannish 2011, 9-10· Kelder, Cole και Cline 2018, 13-4.

¹⁷⁵ Merrillees 1972, 290· Cline 1987, 4· Cline και Stannish 2011, 11-2.

¹⁷⁶ Merrillees 1972, 291· Steel 2007, 470· Kelder 2009, 340-1· 2010, 130.

ελαίων¹⁷⁷. Κλώνοι ελιάς, μάλιστα, εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στην αιγυπτιακή εικονογραφία την ίδια περίοδο ως προσφορές στον θεό *Aten*¹⁷⁸, και εντοπίστηκαν, σε περίοπτη θέση, στις ταφικές ανθοδέσμες του *Tutankhamen* (1332-1323 π.Χ.)¹⁷⁹. Την ίδια περίοδο, επιπλέον, χρονολογείται ο εικονιστικός πάπυρος *EA74100* που βρέθηκε στον ναό του Θεϊκού Βασιλιά, και εικάζεται πως φέρει παράσταση ένοπλης σύρραξης μεταξύ των αιγυπτιακών και των λιβυκών στρατευμάτων¹⁸⁰. Προς ενίσχυση του αιγυπτιακού στρατεύματος φαίνεται να σπεύδουν στρατιώτες με οδοντόφρακτα κράνη, παρόμοια με αυτά που ανεσκάφησαν στους Ταφικούς Περιβόλους των Μυκηνών και γνωστά από την ανακτορική εικονογραφία¹⁸¹. Έχει προταθεί, λοιπόν, έπειτα από την ανακάλυψη στην *Pi-Ramessse* ενός χαυλιόδοντα κάπρου με οπή ανάρτησης σε δερμάτινο πλαίσιο¹⁸², πως Αιγαίοι μισθοφόροι πιθανώς να βρέθηκαν στην υπηρεσία του Αιγύπτου βασιλιά¹⁸³.

Μετά την εγκατάλειψη της *Akhetaten*, οι επαφές μεταξύ της Αιγύπτου και του Αιγαίου φαίνεται πως αρχίζουν να αποκλιμακώνονται. Μια επωδή στην γλώσσα των κατοίκων του 'kfijw' κατά της ασθένειας *Samuna* από την Ασία που βρέθηκε στον τάφο του *Tutankhamen* είναι αμφισβητούμενης χρονολόγησης, και ενδεχομένως να προέρχεται από περιβάλλον της Δεύτερης Μεταβατικής Περιόδου¹⁸⁴. Λίγο αργότερα, περί τα 1255 π.Χ., χρονολογείται ο τάφος *QV66*, στις τοιχογραφίες του οποίου η βασίλισσα *Nefertari*, σύζυγος του *Ραμσή II* (1279-1213 π.Χ.), εικονίζεται φορώντας ενώτια μυκηναϊκής τεχνοτροπίας, τα οποία έχει υποστηριχθεί ότι επρόκειτο για συγχαρητήριο δώρο εκ μέρους του άνακτα των Μυκηνών για την άνοδο του *Ραμσή II* στον αιγυπτιακό θρόνο¹⁸⁵. Στην *Pi-Ramessse*, ακόμη, έχουν βρεθεί μικρά κεραμικά σύνολα ΥΕ ΙΙΑ2-Β2 τύπων, που υπαινίσσονται ίσως την διατήρηση μιας σποραδικής και πιθανώς έμμεσης πλέον επαφής¹⁸⁶. Τέλος, στον τάφο του *Ραμσή III* (1184-1153 π.Χ.) στην Κοιλιάδα των Βασιλέων (*KVII*) που χρονολογείται στα μέσα του 12^{ου} αιώνα π.Χ., εντοπίζονται τρεις ΥΕ ΙΙΒ αμφορείς στον τοιχογραφικό διάκοσμο, μάλιστα μετά την πτώση των ελλαδικών ανακτόρων¹⁸⁷. Οι πολιτισμοί του Αιγαίου έκτοτε δεν εμφανίζονται ξανά στις αιγυπτιακές γραφές ή την εικονογραφία, και η παράσταση από το μνημείο του *Ραμσή III* σηματοδοτεί μάλλον την λήξη μιας αραιής αλλά μακράς αλληλεπίδρασης¹⁸⁸.

¹⁷⁷ Kelder 2009, 340-1· 2010, 134.

¹⁷⁸ Kelder 2009, 344· 2010, 131· Kelder, Cole και Cline 2018, 12-4.

¹⁷⁹ Steel 2007, 471· Kelder 2009, 343-4· 2010, 131.

¹⁸⁰ Schofield και Parkinson 1994, 161· Steel 2007, 472· Kelder 2009, 347· 2010, 127.

¹⁸¹ Schofield και Parkinson 1994, 163-4· Steel 2007, 472· Kelder 2009, 347· 2010, 127· Kelder, Cole και Cline 2018, 12-4.

¹⁸² Pusch 1985, 254.

¹⁸³ Merrillees 1972, 292-3· Kelder 2009, 347· Kelder, Cole και Cline 2018, 12-4.

¹⁸⁴ Merrillees 1972, 292· Bietak 2010, 18· Matić 2012, 248.

¹⁸⁵ Koehl 1999, 424-5· Kelder 2009, 347· 2010, 127.

¹⁸⁶ Koehl 1999, 425· Kelder 2009, 342, 347· 2010, 133.

¹⁸⁷ Steel 2007, 471· Kelder 2009, 348· Kelder, Cole και Cline 2018, 12.

¹⁸⁸ Kelder 2009, 348· Kelder, Cole και Cline 2018, 12.

Μετά την κατά το δυνατόν συνοπτική αναφορά στις επαφές μεταξύ του Αιγαίου και της Αιγύπτου όπως διαφαίνονται μέσα από την εικονογραφία, τις γραπτές πηγές και την μελέτη της διασποράς των αντικειμένων, παρατηρείται πως η Αίγυπτος διέθετε γνώση της αιγαιακής γεωγραφίας και ήταν σε θέση να αναγνωρίσει ορισμένα τοπωνύμια, αλλά και να εισάγει συστηματικά αιγαιακά αγαθά και προϊόντα. Το Αιγαίο, από την άλλη πλευρά, φαίνεται πως αναγνώριζε την αιγυπτιακή τέχνη και την προτιμούσε για την αισθητική και την σπανιότητά της, επιδιώκοντας μάλιστα πολλές φορές να την αναπαράγει¹⁸⁹. Σκιαγραφείται, έτσι, το πλαίσιο εντός του οποίου εισήχθησαν ή κατασκευάστηκαν οι σκαραβαίοι που θα συζητηθούν παρακάτω, και μπορούμε να περάσουμε στην παρουσίαση και τον σχολιασμό του καταλόγου.

2.2 Παρουσίαση του καταλόγου

Το μέρος του καταλόγου που αφορά στους σφραγιστικούς σκαραβαίους που βρέθηκαν στο Αιγαίο της Εποχής του Χαλκού αποτελείται από 141 αντικείμενα: 26 σκαραβαίοι προέρχονται από οκτώ επιβεβαιωμένες θέσεις στο Αιγαίο Πέλαγος (**Χάρτες 1-3**)· 31 σκαραβαίοι από εννέα επιβεβαιωμένες και δύο από άγνωστες θέσεις στην Ηπειρωτική Ελλάδα (**Χάρτης 4**)· τέλος, 60 σκαραβαίοι από 31 επιβεβαιωμένες και 22 από άγνωστες θέσεις στην Κρήτη (**Χάρτης 5**). Θα ακολουθήσει αναλυτική παρουσίαση και σχολιασμός των σκαραβαίων σε σχέση με τα συνευρήματά τους, βάσει της θέσης εύρεσης με αλφαβητική σειρά, του ανασκαφικού στρώματος, του είδους αρχαιολογικών συγκειμένων και του τύπου της σφραγιστικής επιφάνειας.

2.2.1 Αιγαίο Πέλαγος

Για την παρουσία εργασία, το Αιγαίο Πέλαγος δεν αποτελεί μόνον αναφορά στα νησιωτικά συμπλέγματα που υπάγονται στην σύγχρονη Ελλάδα, αλλά συμπεριλαμβάνει και τα ναυάγια του *Ulu Burun* και της Χελιδωνίας Άκρας. Εκτός από τα δύο ναυάγια, σκαραβαίοι βρέθηκαν επίσης στην Κω, στην Μήλο, στον Πόρο και στην Ρόδο.

Ναυάγιο της Χελιδωνίας Άκρας

Το ναυάγιο της Χελιδωνίας Άκρας, που βυθίστηκε τον 12^ο αιώνα π.Χ. στην νότια ακτή της Τουρκίας, ανεσκάφη κατά την δεκαετία του 1960 (**Χάρτης 1**)¹⁹⁰. Η ανασκαφή εστίασε σε τρία τμήματα του πλοίου, στις περιοχές P, G και S¹⁹¹, από τις οποίες προέκυψαν μεγάλες ποσότητες ταλάντων χαλκού¹⁹², εργαλεία, όπλα, κοσμήματα και μικρά έπιπλα από χαλκό¹⁹³, ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΑ και ΥΕ ΙΙΑ-ΙΙΙΓ κεραμική¹⁹⁴,

¹⁸⁹ Bietak 1996, 79· Phillips 1996, 459· Colburn 2008, 208.

¹⁹⁰ Bass et al. 1967, 3, 21.

¹⁹¹ Bass et al. 1967, 32-9.

¹⁹² Bass et al. 1967, 52-83.

¹⁹³ Bass et al. 1967, 84-121.

¹⁹⁴ Bass et al. 1967, 122-5.

αγγεία, υφαντικά βάρη και εργαλεία από λίθο¹⁹⁵, κοσμήματα από υαλώδεις ύλες, οστά ζώων και ψαριών, καθώς και πυρήνες ελιάς¹⁹⁶.

Στο ναυάγιο της Χελιδωνίας Άκρας βρέθηκαν τέσσερις σκαραβαίοι, εκ των οποίων ο ένας σώζεται αποσπασματικά, και ένα πλακίδιο στο σχήμα σκαραβοειδούς, όλα από την Περιοχή G. Τα δύο αρχαιότερα αντικείμενα, μάλλον συροπαλαιστινιακής κατασκευής, χρονολογούνται στην 15^η Δυναστεία. Το πρώτο είναι ένας σκαραβαίος από οστό ή ελεφαντοστό, του οποίου η σφραγιστική επιφάνεια είναι ταλισμανικού χαρακτήρα: έχει διαιρεθεί σε τρία κατακόρυφα διαζώματα, στο κεντρικό εκ των οποίων διακρίνεται η επιγραφή «*r-n-r-n-r-n-r-n*», που απαντά συχνά σε σκαραβαίους συροπαλαιστινιακής κατασκευής, με τα σύμβολα ‘*hm*’ και ‘*nh*’ στο δεξί και αριστερό διαζώμα αντίστοιχα (**αρ. κατ. 1, Εικ. 8**)¹⁹⁷. Το πλακίδιο στο σχήμα σκαραβοειδούς χρονολογείται στην ίδια περίοδο και είναι κατασκευασμένο από υαλώδες υλικό (**αρ. κατ. 2, Εικ. 9**)¹⁹⁸. Διαθέτει σφραγιστικές επιφάνειες σε αμφότερες όψεις: η άνω όψη είναι διηρημένη σε τρία διαζώματα, στο κεντρικό εκ των οποίων είναι εγχάρακτη η επιγραφή «*r-n-r-n-r*», ενώ δεξιά και αριστερά διακρίνονται ομάδες των ιερογλυφικών συμβόλων ‘*dd*’ και ‘*n*’ σε διάταξη «*n-dd-n*». Το σύμβολο ‘*n*’ έχει αντικατασταθεί από το ‘*ʿtf*’, το στέμμα του θεού Όσιρι ως άρχοντα του Κάτω Κόσμου. Η οπίσθια όψη είναι επίσης διηρημένη σε τρία διαζώματα, στο κεντρικό εκ των οποίων διακρίνεται ξανά η επιγραφή «*r-n-r-n-r*». Στο δεξί υπάρχει εγχάρακτο σχέδιο ημισελήνοειδούς σχήματος, πιθανώς καλάθι ‘*nb*’, και στο αριστερό η ομάδα ιερογλυφικών ‘*wʿd-dd-n*’, με το ‘*n*’ να αποδίδεται ως το στέμμα του θεού Όσιρι (‘*ʿtf*’). Τα ιερογλυφικά είναι διατεταγμένα με τέτοιο τρόπο ώστε είναι ακατάληπτα, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να λεχθεί κάτι παραπάνω για την σημασία της σφραγιστικής επιφάνειας αυτών των σκαραβαίων.

Ο τρίτος σκαραβαίος από το ναυάγιο σώζεται σε κακή κατάσταση. Το υλικό κατασκευής του είναι άγνωστο, και έχει σπάσει στην μέση κατά μήκος της οπής ανάρτησης (**αρ. κατ. 3, Εικ. 10**)¹⁹⁹. Θεωρείται πως είναι αιγυπτιακός και χρονολογείται στο Νέο Βασίλειο, πιθανώς στην 18^η Δυναστεία, και το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι θρησκευτικό. Αποτελείται από τον θεό Άμωνα με κεφαλή κριού που πιθανώς φοράει το στέμμα της Κάτω Αιγύπτου, και στέκεται μπροστά από ερπετό. Ο τέταρτος σκαραβαίος, από υαλώδες υλικό αιγυπτιακής κατασκευής, χρονολογείται στην 18^η ή 19^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 4, Εικ. 11**)²⁰⁰. Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι επίσης θρησκευτικού χαρακτήρα, και αποτελείται από παράσταση του θεού Ρα με κεφαλή γερακιού, που το απλωμένο του χέρι απολήγει σε ουραίο όφι. Ο θεός και το ερπετό επιστέφονται από ηλιακό δίσκο, ενώ κάτω από το σημείο της ένωσης του χεριού του θεού με τον όφι διακρίνεται το σημείο ‘*nb*’. Μπροστά από τον όφι είναι εγχάρακτο ακόμη ένα κατακόρυφο σύμβολο,

¹⁹⁵ Bass et al. 1967, 126-30, 135-42.

¹⁹⁶ Bass et al 1967, 131-4.

¹⁹⁷ Schulman 1967, 145· Cline 1994, 149 αρ. κατ. 148· 2009, 149 αρ. κατ. 148.

¹⁹⁸ Schulman 1967, 143, 145.

¹⁹⁹ Schulman 1967, 145-6· Cline 1994, 144 αρ. κατ. 104· 2009, 144 αρ. κατ. 104.

²⁰⁰ Schulman 1967, 143· Cline 1994, 148 αρ. κατ. 138· 2009, 148 αρ. κατ. 138.

το οποίο δεν είναι αναγνωρίσιμο. Τέλος, ακόμη ένας σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από υαλώδες υλικό χρονολογείται μεταξύ της 18^{ης} και της 20^{ης} Δυναστείας, εξαιτίας της διαχρονικότητας του θέματος της σφραγιστικής του επιφάνειας: το κρυπτογράφημα του θεού Άμωνα-Ρα ('*Imn-R^e nb*', «Άμων-Ρα, ο κύριος») σε κατακόρυφη διάταξη, και γύρω του το καλάθι '*nb*' με το φύλλο καλαμιάς '*w³d*' στο εσωτερικό του, το πινάκιο του επιτραπέζιου παιχνιδιού *Senet* ('*m*') και ηλιακός δίσκος (**αρ. κατ. 5, Εικ. 12**)²⁰¹.

Η περιοχή G, όπου βρέθηκαν τα αντικείμενα, πρόκειται για ρήγμα μεταξύ του γκρεμού και ενός μεγάλου ογκόλιθου²⁰². Εκεί βρέθηκαν επίσης μικρά αντικείμενα από χαλκό, κεραμικά όστρακα και ίχνη ξύλου²⁰³. Ο A.R. Schulman, που μελέτησε τους σκαραβαίους από το ναυάγιο, θεώρησε πως ήταν προσωπικά αντικείμενα ενός ή περισσότερων ατόμων του πληρώματος²⁰⁴. Πρότεινε πως χρησιμοποιούνταν ως φυλακτά ή αναμνηστικά αντικείμενα και όχι ως σφραγιδόλιθοι, λόγω των ταλισμανικών και θρησκευτικών θεμάτων στις σφραγιστικές τους επιφάνειες, αλλά και εξαιτίας της παλαιότητας των περισσότερων που, κατά την γνώμη του, θα απέτρεπε την χρήση τους ως σφραγίδες²⁰⁵. Δεν μπορεί να αποκλειστεί, πάντως, το ενδεχόμενο να αποτελούσαν μέρος του φορτίου του πλοίου. Ο ρόλος τους, επομένως, παραμένει ζήτημα ανοικτό προς διερεύνηση.

Ναυάγιο του Ulu Burun

Το ναυάγιο του *Ulu Burun*, που βυθίστηκε περί το τρίτο τέταρτο του 14^{ου} αιώνα π.Χ., εντοπίστηκε το 1982, περίπου 50 μέτρα από την ακτή του ομώνυμου ακρωτηρίου κοντά στην κωμόπολη *Kas* της νοτίου Τουρκίας (**Χάρτης 2**)²⁰⁶. Το φορτίο του πλοίου περιελάμβανε αντικείμενα από την Αίγυπτο, την Κύπρο, την Ηπειρωτική Ελλάδα και την Συροπαλαιστίνη, μεταξύ των οποίων πλήθος ταλάντων χαλκού, όπλα και εργαλεία από χαλκό, κοσμήματα από χρυσό, ασήμι, ήλεκτρο και υαλώδεις ύλες, ελεφαντοστό, χαυλιόδοντα ιπποπόταμου και ξύλο εβένου στην μορφή πρώτων υλών, και κεραμική των ΥΕ ΙΙΑ-Β και ΥΚ ΙΙΙ τύπων²⁰⁷.

Από το ναυάγιο του *Ulu Burun* προέρχονται έξι σκαραβαίοι. Ο πρώτος, με **αρ. κατ. 6 (Εικ. 13)**, βρέθηκε στην Περιοχή M-14 και η κατασκευή του χρονολογείται στην 15^η Δυναστεία. Είναι κατασκευασμένος από αιγυπτιακό μπλε, και η σφραγιστική του επιφάνεια, μάλλον ταλισμανικού χαρακτήρα, αποτελείται από το ιερογλυφικό σύμβολο '*ḥn*' μεταξύ ανθών με λυγισμένους μίσχους²⁰⁸. Ο σκαραβαίος με **αρ. κατ. 7 (Εικ. 14)** χρονολογείται στην ίδια περίοδο και βρέθηκε στην περιοχή M-11, στην οποία εντοπίστηκε συγκέντρωση από μικρά χάλκινα, λίθινα και

²⁰¹ Schulman 1967, 145· Cline 1994, 148 αρ. κατ. 139· 2009, 148 αρ. κατ. 139.

²⁰² Bass et al. 1967, 34.

²⁰³ Bass et al. 1967, 35-9.

²⁰⁴ Schulman 1967, 143.

²⁰⁵ Schulman 1967, 143.

²⁰⁶ Bass 1986, 269· Pulak 1988, 1.

²⁰⁷ Bass 1986, 275-93· Pulak 1988, 6-33· Weinstein 1989, 24.

²⁰⁸ Weinstein 1989, 20· Cline 1994, 148 αρ. κατ. 140· 2009, 148 αρ. κατ. 140.

φαγεντιανά αντικείμενα²⁰⁹. Είναι κατασκευασμένος από οστό ή ελεφαντοστό, και στην σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι ταλισμανικού χαρακτήρα, διακρίνονται εγχάρακτη μορφή σκαραβαίου και ακατάληπτα ιερογλυφικά σύμβολα διατεταγμένα σε τρία κατακόρυφα διαζώματα²¹⁰. Βρέθηκε τοποθετημένος εντός χρυσής σφενδόνης, γεγονός που δημιούργησε στον ανασκαφέα την εντύπωση πως προοριζόταν για διακοσμητική ή προστατευτική και όχι για σφραγιστική χρήση²¹¹. Ο τρίτος αιγυπτιακός σκαραβαίος που χρονολογείται στην ίδια περίοδο (**αρ. κατ. 8**) είναι κατασκευασμένος από φαγεντιανή και βρέθηκε στην Περιοχή M-16. Η σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι ταλισμανικού χαρακτήρα, αποτελείται από το γεράκι του θεού Ώρου και το ιερογλυφικό σύμβολο 'ntr' εντός δέλτου, και γύρω τους αποτροπαϊκά και ιερογλυφικά σύμβολα καλής τύχης²¹².

Στην περιοχή M-16 βρέθηκε σκαραβαίος συροπαλαιστινιακής κατασκευής από φαγεντιανή (**αρ. κατ. 9**), που χρονολογείται στην ΥΒ περίοδο. Στην σφραγιστική του επιφάνεια φέρει παράσταση λέοντος²¹³. Την ίδια περίπου περίοδο χρονολογείται ο αιγυπτιακός σκαραβαίος από φαγεντιανή με την δέλτο του *Thutmose I* (1504-1492 π.Χ.), του οποίου η μελέτη δεν έχει ολοκληρωθεί, και επομένως δεν μπορεί να λεχθεί κάτι παραπάνω γι' αυτόν (**αρ. κατ. 10**)²¹⁴.

Τέλος, μεγάλης σημασίας είναι ο αιγυπτιακός σκαραβαίος από χρυσό με **αρ. κατ. 11 (Εικ. 15)**, που βρέθηκε στην Περιοχή M-11. Χρονολογείται στο δεύτερο ήμισυ του 14^{ου} αιώνα π.Χ. και είναι εγχάρακτος με την δέλτο της βασίλισσας Νεφερτίτης. Εξαιτίας της σύνδεσής τους με τον θεό *Kheperi* οι σκαραβαίοι σταμάτησαν να κατασκευάζονται κατά την περίοδο της βασιλείας του *Akhenaten*²¹⁵, επομένως ο σκαραβαίος της συζύγου του, μάλιστα με τον τίτλο που της δόθηκε από τον ίδιο κατά το πέμπτο έτος της βασιλείας του, αποτελεί πολύ σπάνιο αντικείμενο. Πρόκειται, μάλιστα, για τον μοναδικό σκαραβαίο με την δέλτο της Νεφερτίτης που έχει προς το παρόν βρεθεί²¹⁶.

Ο J. Weinstein, λαμβάνοντας υπόψιν την κατάσταση των αντικειμένων του φορτίου του πλοίου, τα οποία στην πλειοψηφία τους ήταν παλιά και φθαρμένα, πρότεινε πως διακινούνταν προκειμένου να πωληθούν ως πρώτες ύλες²¹⁷. Οι σκαραβαίοι, επομένως, που παρουσιάζουν ίχνη φθοράς, στην περίπτωση του ναυαγίου του *Ulu Burun* μάλλον δεν πρέπει να θεωρηθούν αντικείμενα συμβολικής αξίας, ή βασιλικά δώρα προς το Αιγαίο και την Εγγύς Ανατολή εκ μέρους της

²⁰⁹ Weinstein 1989, 20.

²¹⁰ Pulak 1988, 28· Weinstein 1989, 20-1· Cline 1994, 144 αρ. κατ. 105· 2009, 144 αρ. κατ. 105.

²¹¹ Pulak 1988, 28.

²¹² Cline 1994, 148 αρ. κατ. 135· 2009, 148 αρ. κατ. 135.

²¹³ Cline 1994, 148 αρ. κατ. 136· 2009, 148 αρ. κατ. 136.

²¹⁴ Cline 1994, 148 αρ. κατ. 137· 2009, 148 αρ. κατ. 137.

²¹⁵ Hornung και Staehelin 1976, 67· Weinstein 1989, 18.

²¹⁶ Weinstein 1989, 17-8· Cline 1994, 149 αρ. κατ. 149· 2009, 149 αρ. κατ. 149.

²¹⁷ Weinstein 1989, 23.

Αιγύπτου. Είναι πιθανό, δηλαδή, πως η αξία τους έγκειτο απλώς στο υλικό κατασκευής τους.

Κως

Ο προϊστορικός οικισμός στην σύγχρονη πόλη της Κω, στην περιοχή Σεράγια, φαίνεται πως ιδρύθηκε το τελευταίο τέταρτο της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ. και βρισκόταν σε χρήση μέχρι το τέλος της Εποχής του Χαλκού. Στο νοτιοδυτικό άκρο του οικισμού, στις θέσεις του Ελαιώνα και της Λαγκάδας, εντοπίστηκαν τουλάχιστον 82 τάφοι που χρονολογήθηκαν μεταξύ των ΥΕ ΙΙΑ και ΙΙΓ περιόδων²¹⁸.

Στο νεκροταφείο της Λαγκάδας βρέθηκαν πέντε σκαραβαίοι αιγυπτιακής κατασκευής, τέσσερις από διαφορετικούς τάφους και ένας χωρίς καταγεγραμμένο πλαίσιο προέλευσης. Ο πρώτος, από τον Τάφο 42 που χρονολογείται ευρύτερα στην ΥΕ ΙΙΙ περίοδο, είναι κατασκευασμένος από φαγεντιανή (**αρ. κατ. 12**)²¹⁹. Σώζεται σε κακή κατάσταση, επομένως δεν είναι δυνατό να χρονολογηθεί με ακρίβεια, ωστόσο θεωρείται πως η κατασκευή του τοποθετείται στο Νέο Βασίλειο. Στην σφραγιστική του επιφάνεια φέρει ιερογλυφική επιγραφή, που λόγω της εκτεταμένης φθοράς του αντικειμένου είναι αδύνατο να διαβαστεί. Στον Τάφο 12, που χρονολογείται την ίδια περίοδο, βρέθηκε σκαραβαίος από φαγεντιανή που κατασκευάστηκε κατά την 18^η ή 20^η Δυναστεία, και φέρει την ιερογλυφική επιγραφή «ο βασιλιάς της Άνω Αιγύπτου, Άμων-Ρα» στην σφραγιστική του επιφάνεια (**αρ. κατ. 14**)²²⁰. Στον Τάφο 35, που χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΒ περίοδο, εντοπίστηκε σκαραβαίος από οστό ή ελεφαντοστό και τεχνοτροπίας της 18^{ης} ή 20^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 15**)²²¹. Στην σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι θρησκευτικού χαρακτήρα, είναι εγχάρακτο το όνομα του Άμων-Ρα. Διακρίνονται κριός ή λέοντας που επιστέφεται με στέμμα με διπλό φτερό πάνω από την επιγραφή, και μπροστά της η μορφή του θεού με σώμα ανθρώπου και κεφαλή γερακιού, στην οποία φοράει στέμμα με τον ηλιακό δίσκο. Το σύμβολο ‘*ḥt*’ διακρίνεται μπροστά στην μορφή, στο ύψος των μηρών της. Από τον τάφο 50, που χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΓ περίοδο, προέρχεται σκαραβαίος από οστό ή ελεφαντοστό και τεχνοτροπίας της 18^{ης} ή 19^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 16**)²²². Η σφραγιστική επιφάνεια, που είναι ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα, αποτελείται από παράσταση βασιλιά που κατατροπώνει τους εχθρούς του, μεταξύ των συμβόλων ‘*ḥfr*’ και ‘*wsr*’.

Τέλος, σε μη καταγεγραμμένο τάφο, αλλά σε περιβάλλον που χρονολογείται ευρύτερα στην ΥΕ ΙΙΙ, βρέθηκε σκαραβαίος από ελεφαντοστό που κατασκευάστηκε

²¹⁸ Γεωργιάδης 2003, 40.

²¹⁹ Lambrou-Phillipson 1990, 376 αρ. κατ. 539· Cline 1994, 147 αρ. κατ. 129· 2009, 147 αρ. κατ. 129.

²²⁰ Lambrou-Phillipson 1990, 376 αρ. κατ. 540· Cline 1994, 149 αρ. κατ. 144· 2009, 149 αρ. κατ. 144.

²²¹ Lambrou-Phillipson 1990, 376-7 αρ. κατ. 541· Cline 1994, 149 αρ. κατ. 145· 2009, 149 αρ. κατ. 145.

²²² Cline 1994, 149 αρ. κατ. 146· 2009, 149 αρ. κατ. 146.

κατά την 18^η ή 19^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 13**)²²³. Στην σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι φυσιογραφικού χαρακτήρα, διακρίνεται άλογο που βηματίζει. Πάνω από την ράχη του είναι εγχάρακτη η επιγραφή *‘ntr nfr’* («ο καλός θεός»), και μπροστά του το σύμβολο *‘nsw’* («ο βασιλιάς της Άνω Αιγύπτου»). Οι σκαραβαίοι δεν έχουν προς το παρόν δημοσιευθεί αναλυτικά, επομένως δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι’ αυτούς.

Μήλος

Ο οικισμός της Φυλακωπής φαίνεται πως ιδρύθηκε κατά την ΠΕΧ, και, παρά τις σποραδικές καταστροφές και εκ νέου οικοδομήσεις που υπέστη σε βάθος χρόνου, παρέμεινε σε χρήση μέχρι την ΥΕΧ²²⁴. Η περιοχή του Ιερού, που σχετίζεται με την παρούσα ενότητα, απέκτησε λατρευτικό χαρακτήρα κατά την ΥΕ ΙΙΑ και εγκαταλείφθηκε κατά την ΥΕ ΙΙΙΓ περίοδο²²⁵. Στα ευρήματα συμπεριλαμβάνονται κεραμική των ΥΕ ΙΙΑ-Γ περιόδων, χειροποίητα και τροχήλατα αγαλματίδια από πηλό, λίθινοι σφραγιδόλιθοι, και μικρά αντικείμενα από χρυσό, ασήμι, χαλκό και υαλώδεις ύλες²²⁶.

Ο σκαραβαίος από την περιοχή του Ιερού της Φυλακωπής βρέθηκε στον Χώρο C, που χρονολογείται στην φάση 3a/c (ΥΕ ΙΙΙΓ), στην οδό νοτίως του Ανατολικού Βωμού, μεταξύ οστράκων από αγαλματίδια που εικάζεται ότι είχαν αποθεθεί εκεί ως προσφορά²²⁷. Θεωρείται πως είναι συροπαλαιστινιακής κατασκευής, από φαγεντιανή, εξαιτίας της επιγραφής στην σφραγιστική του επιφάνεια, που αποτελείται από τα τρία ιερογλυφικά σύμβολα και είναι ακατάληπτη (**αρ. κατ. 17, Εικ. 16**)²²⁸. Τα σύμβολα, εκ των οποίων τα δύο επαναλαμβάνονται, διατάσσονται συμμετρικά για να σχηματίσουν την επιγραφή *‘nb-n-rdi-n-nb’*, που είναι αδύνατο να μεταφραστεί. Ο T.G.H. James, που μελέτησε τον σκαραβαίο, θεώρησε πως πρόκειται για άτεχνη αντιγραφή μιας επιγραφής *‘a-n-r-a’*, χαρακτηριστικής της περιόδου των *Hyksos* και των μεταγενέστερων συροπαλαιστινιακών σκαραβαίων (όπως τα αντικείμενα με αρ. κατ. 1 και 2), που προκλήθηκε από την έλλειψη εξοικείωσης του τεχνίτη με την αιγυπτιακή γλώσσα²²⁹.

Πόρος

Στην Καλαύρεια του Πόρου, στον Σαρωνικό κόλπο, στο Ιερό του Ποσειδώνος που βρίσκεται μεταξύ των λόφων του Προφήτη Ηλία και της Βίγλας²³⁰, εντοπίστηκε ένας σκαραβαίος (**αρ. κατ. 34**). Προέρχεται από περιβάλλον της ΥΕ Ι-ΙΙΙ περιόδου, από τον πρόναο του Παλαιού Ναού κάτω από το Ιερό του Ποσειδώνος, και η

²²³ Lambrou-Phillipson 1990, 377 αρ. κατ. 542· Cline 1994, 149 αρ. κατ. 143· 2009, 149 αρ. κατ. 143.

²²⁴ Dickinson 2003, 42, 299.

²²⁵ Renfrew et al. 1985, 7, 83-7.

²²⁶ Renfrew et al. 1985.

²²⁷ Renfrew et al. 1985, 386.

²²⁸ Renfrew et al. 1985, 300-1· Lambrou-Phillipson 1990, 382-3 αρ. κατ. 559· Cline 1994, 146-7 αρ. κατ. 124· 2009, 146-7 αρ. κατ. 124.

²²⁹ Renfrew et al. 1985, 301.

²³⁰ Swedish Institute at Athens, 5 Μαΐου.

κατασκευή του, από καρνεόλη, χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία. Πρόκειται στην πραγματικότητα για σκαραβοειδές, στην ράχη του οποίου δεν αποδίδονται οι ανατομικές λεπτομέρειες ενός σκαραβαίου, αλλά της κεφαλής ενός ιπποπόταμου. Η σφραγιστική του επιφάνεια διαθέτει διακόσμηση ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα, που αποτελείται από παράσταση βασιλιά που οδηγεί το άρμα του. Είναι το μοναδικό αντικείμενο που έχει προς το παρόν βρεθεί στο Αιγαίο με τέτοια διαμόρφωση στην ράχη, ενώ αντίστοιχα σκαραβοειδή εντοπίζονται σχετικά σπάνια και στην Αίγυπτο ή στην Εγγύς Ανατολή²³¹. Δεν είναι δυνατό να μελετηθεί περαιτέρω, επειδή, σύμφωνα με τον A.L. Kjellberg, εκλάπη λίγο μετά την ανακάλυψή του²³².

Ρόδος

Από τρεις διαφορετικούς τάφους στην Ιαλυσό, που βρίσκεται στα δυτικά της σύγχρονης κωμόπολης των Τριάντα και στο βορειοδυτικό άκρο της Ρόδου²³³, έχουν έρθει στο φως πέντε σκαραβαίοι. Στον Τάφο 9, που χρονολογείται ευρύτερα στην ΥΕ ΙΙΙ περίοδο, βρέθηκαν τρεις αιγυπτιακοί σκαραβαίοι από φαγεντιανή. Ο αρχαιότερος, που χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία, πιθανώς κατά την περίοδο της βασιλείας του *Thutmose III*, διαθέτει σφραγιστική επιφάνεια φυσιογραφικού χαρακτήρα, που αποτελείται από παράσταση δύο σκορπιών και ενός καρκινιοειδούς θαλασσινού—εμβλήματα των θεών *Hathor* και *Selkit* (**αρ. κατ. 18**)²³⁴. Στην σφραγιστική επιφάνεια του δεύτερου, που χρονολογείται στην περίοδο βασιλείας του *Amenhotep III*, είναι εγχάρκτη η δέλτος του βασιλιά, ‘*Nb M³et R^e*’ (**αρ. κατ. 19**)²³⁵. Ο τρίτος σκαραβαίος, που δεν έχει δημοσιευτεί αναλυτικά, έχει σφραγιστική επιφάνεια ταλισμανικού χαρακτήρα, με το ιερογλυφικό σύμβολο ‘*dd*’ μεταξύ ουραίων όφρων (**αρ. κατ. 20**)²³⁶. Στον Τάφο 71, που χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΙΓ1, εντοπίστηκε σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από ελεφαντοστό προσαρτημένος σε χρυσή σφενδόνη (**αρ. κατ. 21**)²³⁷. Χρονολογείται στο Νέο Βασίλειο, και φέρει σφραγιστική επιφάνεια θρησκευτικού χαρακτήρα, η οποία αποτελείται από παράσταση οβελίσκου του θεού Όσιρι μεταξύ δύο λάτρεων, και από κάτω τους κριάρι σε βηματισμό. Τέλος, στον Νέο Τάφο 61, που χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΙΓ1, βρέθηκε αιγυπτιακός σκαραβαίος από καρνεόλη της 18^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 22**)²³⁸. Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι θρησκευτικού χαρακτήρα, και αποτελείται από παράσταση ένθρονου θεού Όσιρι με την θεά Ίσιδα ορθή πίσω του και μπροστά τους την επιγραφή ‘*Wsr wn-nfr*’.

²³¹ Newberry 1908, 76.

²³² Cline 1994, 150 αρ. κατ. 150· 2009, 150 αρ. κατ. 150.

²³³ Γεωργιάδης 2003, 36.

²³⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 386 αρ. κατ. 569· Cline 1994, 147 αρ. κατ. 131· 2009, 147 αρ. κατ. 131.

²³⁵ Lambrou-Phillipson 1990, 386 αρ. κατ. 551· Cline 1994, 148 αρ. κατ. 132· 2009, 148 αρ. κατ. 132.

²³⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 386 αρ. κατ. 568· Cline 1994, 147 αρ. κατ. 130· 2009, 147 αρ. κατ. 130.

²³⁷ Cline 1994, 149 αρ. κατ. 147· 2009, 149 αρ. κατ. 147.

²³⁸ Lambrou-Phillipson 1990, 386 αρ. κατ. 570· Cline 1994, 150 αρ. κατ. 151· 2009, 150 αρ. κατ. 151.

Από τον ΥΕ ΙΙΑ2 Μυκηναϊκό Τάφο στην Κάμειρο, στην βορειοδυτική ακτή της Ρόδου και λίγα χιλιόμετρα δυτικά του σύγχρονου οικισμού της Καλαβάρδας²³⁹, προέκυψαν δύο αιγυπτιακοί σκαραβαίοι από φαγεντιανή που χρονολογούνται στην ύστερη 18^η Δυναστεία. Ο πρώτος διαθέτει σφραγιστική επιφάνεια φυσιογραφικού χαρακτήρα, στην οποία εικονίζονται λέοντας, γυμνή ανδρική μορφή, σκορπιός και άνωθέν τους πτηνό, σε διάταξη από τα αριστερά προς τα δεξιά (**αρ. κατ. 23**)²⁴⁰. Ο δεύτερος έχει σφραγιστική επιφάνεια μικτού ανθρωποκεντρικού και φυσιογραφικού χαρακτήρα, που διαμορφώνεται σε δύο διαζώματα: στο άνω διάζωμα διακρίνονται έφιππος άνδρας και λέοντας που βηματίζει, ενώ στο κάτω διάζωμα τέσσερις κερασφόρες αίγες. Στα αριστερά ξεχωρίζει ανδρική μορφή, που το ύψος της είναι ίσο με των δύο διαζωμάτων (**αρ. κατ. 24**)²⁴¹.

Η θέση του Αγίου Μηνά, στο βορειοδυτικό άκρο του σύγχρονου οικισμού της Καταβιάς που βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα της Ρόδου, έφερε στο φως τρεις τάφους που χρονολογούνται μεταξύ των ΥΕ ΙΙΑ2 και ΙΙΙΓ περιόδων²⁴². Ο αιγυπτιακός σκαραβαίος από συνδυασμό υλικών που βρέθηκε στον Μυκηναϊκό Τάφο χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία, και σώζεται τόσο αποσπασματικά, ώστε δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι' αυτόν (**αρ. κατ. 25**)²⁴³.

2.2.2 Ηπειρωτική Ελλάδα

Στην Ηπειρωτική Ελλάδα βρέθηκαν 33 σκαραβαίοι, εκ των οποίων 31 από εννέα επιβεβαιωμένες και δύο από άγνωστες θέσεις (**Χάρτης 4**). Τα αντικείμενα προέκυψαν από ταφικά, λατρευτικά αλλά και οικιστικά περιβάλλοντα, κάτι που δεν παρατηρήθηκε στην περίπτωση της Κω, της Μήλου και της Ρόδου. Η παρουσίαση των θέσεων θα γίνει με αλφαβητική σειρά, και ο σχολιασμός των αντικειμένων βάσει του πλαισίου εύρεσης.

Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας

Άγιος Ηλίας

Στην περιοχή γύρω από τον λόφο της ακρόπολης του Αγίου Ηλία Μεσολογγίου-Ιθωρίας, μεταξύ του ποταμού Αχελώου και του Καναλιού του Αιτωλικού, ανασκάφησαν τέσσερις θολωτοί και ένας θαλαμοειδής τάφος που χρονολογούνται μεταξύ των ΥΕ ΙΙΒ και πρώιμης ΙΙΑ2 περιόδων²⁴⁴. Στον Θαλαμωτό Τάφο της Παναγιάς, στον οποίο βρέθηκε ο σκαραβαίος, εντοπίστηκαν επίσης τρεις αποσπασματικοί ανθρώπινοι σκελετοί, κεραμική της ΥΕ ΙΙ περιόδου, μικρά όπλα από χαλκό, λίθινοι σφραγιδόλιθοι μυκηναϊκής τεχνοτροπίας και χάντρες από χρυσό και υαλώδεις ύλες²⁴⁵.

²³⁹ Γεωργιάδης 2003, 37.

²⁴⁰ Cline 1994, 148 αρ. κατ. 133· 2009, 148 αρ. κατ. 133.

²⁴¹ Cline 1994, 148 αρ. κατ. 134· 2009, 148 αρ. κατ. 134.

²⁴² Γεωργιάδης 2003, 38.

²⁴³ Cline 1994, 148 αρ. κατ. 141· 2009, 148 αρ. κατ. 141.

²⁴⁴ Μαστροκώστας 1963, 203.

²⁴⁵ Μαστροκώστας 1963, 204.

Ο σκαραβαίος που βρέθηκε στον τάφο είναι κατασκευασμένος από φαγεντιανή και χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 26, Εικ. 17**)²⁴⁶. Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι ονομαστικού χαρακτήρα, και αποτελείται από την δέλτο του *Amenhotep III* ('Nb M^{3ct} R^c').

Περιφερειακή Ενότητα Αργολίδας

Μυκήνες

Η περιοχή των Μυκηνών στην Αργολίδα, στην βορειοανατολική πλευρά της Πελοποννήσου, αποτέλεσε κεντρική θέση για το Αιγαίο της ΥΕΧ. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως οικίες και εργαστήρια, προαύλια, δρόμους, ταφικά σύνολα, οχυρωματικά τείχη κυκλώπειας τεχνοτροπίας, και το ανακτορικό συγκρότημα στην κορυφή της τειχισμένης ακρόπολης²⁴⁷.

Στην ευρύτερη περιοχή των Μυκηνών βρέθηκαν έξι σκαραβαίοι, εκ των οποίων οι τέσσερις σε ταφικό περιβάλλον εκτός της ακρόπολης, και οι δύο σε λατρευτικό πλαίσιο εντός της. Οι δύο σκαραβαίοι από την ακρόπολη βρέθηκαν στην περιοχή βορειοδυτικά της Πύλης των Λεόντων που είναι γνωστή ως «Οικία Τσουντα», στο Λατρευτικό Κέντρο. Είναι αιγυπτιακής κατασκευής, από λευκή φαγεντιανή, και χρονολογούνται στην 18^η Δυναστεία. Η σφραγιστική τους επιφάνεια είναι ονομαστικού χαρακτήρα, και αποτελείται από την δέλτο της βασίλισσας *Tiye* ('hmt nswt Ty'), συζύγου του *Amenhotep III*. Ο πρώτος (**αρ. κατ. 36**) εντοπίστηκε στο Δωμάτιο Γ του ιερού της «Οικίας Τσουντα»²⁴⁸, και ο δεύτερος (**αρ. κατ. 37**) στο Δωμάτιο 19 του Λατρευτικού Κέντρου²⁴⁹, σε στρώματα που χρονολογούνται περί τα μέσα της ΥΕ ΙΙΒ περιόδου. Δεν είναι γνωστές περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την τοποθεσία τους ή τα αντικείμενα σε σχέση με τα οποία βρέθηκαν, επομένως δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι' αυτούς.

Τρεις ακόμη σκαραβαίοι προέρχονται από τον Τάφο 526 του νεκροταφείου στο Καλκάνι των Μυκηνών. Ο τάφος χρονολογείται ευρύτερα στην ΥΕ ΙΙΙ περίοδο, και οι σκαραβαίοι στην 18^η Δυναστεία. Ο πρώτος, από λευκή φαγεντιανή με πράσινη εφυάλωση (**αρ. κατ. 38**)²⁵⁰, έχει σφραγιστική επιφάνεια θρησκευτικού χαρακτήρα, που αποτελείται από την επιγραφή '*Ankh-Hor-san*' («ο Ώρος ζει»). Ο δεύτερος, επίσης από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης, διαθέτει σφραγιστική επιφάνεια μάλλον ονομαστικού χαρακτήρα, που αποτελείται από την δυσανάγνωστη επιγραφή '*M^{3ct}-s^{ct}-R^c*' («Κόρη του Ήλιου») μπροστά από σχέδιο πουλιού (**αρ. κατ.**

²⁴⁶ Μαστροκώστας 1963, 204· Lambrou-Phillipson 1990, 279 αρ. κατ. 256· Cline 1994, 146 αρ. κατ. 123· 2009, 146 αρ. κατ. 123.

²⁴⁷ Νικολούδη 2020, 357.

²⁴⁸ Lambrou-Phillipson 1990, 344 αρ. κατ. 438· Cline 1994, 146 αρ. κατ. 120· 2009, 146 αρ. κατ. 120.

²⁴⁹ Lambrou-Phillipson 1990, 344 αρ. κατ. 438· Cline 1994, 146 αρ. κατ. 120· 2009, 146 αρ. κατ. 120.

²⁵⁰ Lambrou-Phillipson 1990, 345-6 αρ. κατ. 450· Cline 1994, 145-6 αρ. κατ. 116· 2009, 145-6 αρ. κατ. 116.

39)²⁵¹. Ο τρίτος, που σώζεται σε κακή κατάσταση, είναι από φαγεντιανή και μάλλον κυπριακής κατασκευής (**αρ. κατ. 40**)²⁵². Μοιάζει με χονδροειδή μίμηση αιγυπτιακού αντικειμένου, και η σφραγιστική του επιφάνεια, μάλλον διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από διάφορα σχήματα.

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο σκαραβαίος από τον Τάφο Ρ που χρονολογείται ευρύτερα στην ΥΕ ΙΙ περίοδο. Είναι κατασκευασμένος από λάπις λάζουλι και η σφραγιστική του επιφάνεια είναι μικτού θρησκευτικού και ταλισμανικού χαρακτήρα: χωρίζεται σε δύο διαζώματα, εκ των οποίων στο άνω εικονίζεται η κεφαλή της θεάς *Hathor* ή *Sheshshit* μεταξύ δύο γερακιών, και στο κάτω το κυκλικό σύμβολο ‘*sh*’ μεταξύ πιθήκων (**αρ. κατ. 41**)²⁵³. Ο Γ. Μυλωνάς θεώρησε πως ο σκαραβαίος είναι αντικείμενο εγχώριας κατασκευής εξαιτίας της κακής κατάστασης στην οποία σώζεται, το οποίο αποτελούσε κτέρισμα του πρώτου ενοίκου του Τάφου Ρ. Ο Ν. Μπουφίδης, που εξέτασε αργότερα τον σκαραβαίο, πιστεύει πως είναι εισηγμένο αντικείμενο του οποίου η κατασκευή χρονολογείται στην περίοδο των *Hyksos*²⁵⁴.

Πρόσφυμα

Το μυκηναϊκό νεκροταφείο στο Ηραϊόν Άργους της Αργολίδας, που θεωρείται πως είναι η θέση της αρχαίας Πρόσφυμας, αποτελείται από θαλαμοειδείς τάφους που χρονολογούνται στην ΥΕ ΙΙΙ περίοδο²⁵⁵.

Στον Τάφο ΧΙV βρέθηκαν δύο αιγυπτιακοί σκαραβαίοι από στεατίτη λευκού χρώματος. Ο πρώτος χρονολογείται στην 15^η Δυναστεία, και εντοπίστηκε σε ΥΕ Ι διαταραχή εντός ΥΕ ΙΙΙ περιβάλλοντος (**αρ. κατ. 52**)²⁵⁶. Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι θρησκευτικού χαρακτήρα, και αποτελείται από την επιγραφή ‘*ntr nfr Imn*’ («ο καλός θεός Άμων»). Ο δεύτερος σκαραβαίος κατασκευάστηκε κατά την πρώιμη ή μέση 18^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 53**)²⁵⁷, και στην σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι θρησκευτικού χαρακτήρα, διακρίνεται η ιερογλυφική επιγραφή ‘*Imn nfr hs(wt)*’ («υπέροχη η εύνοια του Άμωνα»).

Στον Θολωτό Τάφο εντοπίστηκε ένας σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από φαγεντιανή, που χρονολογείται μάλλον στην 18^η Δυναστεία. Η σφραγιστική του επιφάνεια αποτελείται από δέλτο, πιθανώς του *Thutmose III*, μεταξύ των ιερογλυφικών συμβόλων του σκαραβαίου και του ηλιακού δίσκου, και δύο ουραίων όφεων (**αρ. κατ. 54**). Αν και στην αρχή ο σκαραβαίος είχε θεωρηθεί αντικείμενο της

²⁵¹ Lambrou-Phillipson 1990, 346 αρ. κατ. 451· Cline 1994, 146 αρ. κατ. 117· 2009, 146 αρ. κατ. 117.

²⁵² Cline 1994, 146 αρ. κατ. 118· 2009, 146 αρ. κατ. 118.

²⁵³ Μυλωνάς 1966, 107· Μπουφίδης 1970, 273-4· Lambrou-Phillipson 1990, 342-3 αρ. κατ. 436· Cline 1994, 150 αρ. κατ. 152· 2009, 150 αρ. κατ. 152.

²⁵⁴ Μπουφίδης 1970, 273-4.

²⁵⁵ Steinmann 2020, 379-81.

²⁵⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 358 αρ. κατ. 490· Cline 1994, 146 αρ. κατ. 121· 2009, 146 αρ. κατ. 121.

²⁵⁷ Lambrou-Phillipson 1990, 358 αρ. κατ. 491· Cline 1994, 146 αρ. κατ. 121· 2009, 146 αρ. κατ. 121.

26^{ης} Δυναστείας, κατά την οποία δεν ήταν ασυνήθιστο να αντιγράφονται τα ονόματα παρελθοντικών ηγεμόνων, εντούτοις χρονολογήθηκε εν τέλει κατά την 18^η Δυναστεία λόγω της επιμέλειας της κατασκευής του και της προσοχής με την οποία έχει υποστεί κατεργασία η φαγεντιανή²⁵⁸.

Περιφερειακή Ενότητα Αττικής

Περατή

Η θέση της Περατής βρίσκεται στους πρόποδες του λόφου βορείως του κόλπου του Πόρτο Ράφτη, στην ανατολική ακτή της Αττικής. Έχει προταθεί πως ο οικισμός που χρησιμοποιούσε το νεκροταφείο της Περατής βρισκόταν στον Ράφτη, στο νησί ακριβώς απέναντι από την θέση, και είχε υπό τον έλεγχό του τα μεταλλεία του Λαυρίου. Η πρόταση αυτή στηρίζεται από την μεγάλη ποσότητα ΥΕ ΙΙΙΓ κεραμικής που έχει βρεθεί στο βόρειο τμήμα του νησιού, το οποίο βρίσκεται ακριβώς απέναντι από το νεκροταφείο της Περατής. Το νεκροταφείο βρισκόταν σε χρήση κατά την ΥΕ ΙΙΙΓ περίοδο, και στα κτερίσματα περιλαμβάνονται αντικείμενα από χρυσό, ασήμι, ελεφαντοστό και υαλώδεις ύλες εισηγμένα από την Αίγυπτο, την Κύπρο και την Συροπαλαιστίνη²⁵⁹. Μεταξύ αυτών και δέκα σκαραβαίοι από φαγεντιανή, το πιθανότερο αιγυπτιακής κατασκευής.

Πέντε από τους δέκα σκαραβαίους του νεκροταφείου της Περατής εντοπίστηκαν στον Τάφο 13, που είναι τετράγωνος θαλαμοειδής²⁶⁰. Οι περισσότεροι σκελετοί και τα κτερίσματά τους βρέθηκαν σε σωρούς στις άκρες του τάφου, μεταξύ αυτών 31 κεραμικά αγγεία, 17 αντικείμενα από ημιπολύτιμους λίθους, επτά αντικείμενα από ελεφαντοστό, και πλήθος χαντρών από χρυσό και υαλώδεις ύλες²⁶¹. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανακάλυψη του σκελετού ενός πουλιού κάτω από την πρώτη ταφή, πρακτική συνήθης στο Tel Dan της Συροπαλαιστίνης και στην Έγκωμη της Κύπρου²⁶². Οι σκαραβαίοι που βρέθηκαν μεταξύ των κτερισμάτων του Τάφου 13 χρονολογούνται κατά την 18^η ή 19^η Δυναστεία και σώζονται σε κακή κατάσταση. Ο πρώτος φέρει τόσες αποκρούσεις, ώστε δεν διακρίνεται πλέον τυχόν παράσταση στην σφραγιστική επιφάνεια (**αρ. κατ. 42**)²⁶³. Ο δεύτερος είναι κατασκευασμένος από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης, ωστόσο λόγω της εκτεταμένης φθοράς που έχει υποστεί δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι' αυτόν (**αρ. κατ. 43**)²⁶⁴. Ο τρίτος, επίσης από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης (**αρ. κατ. 44**), φέρει αποσπασματική επιγραφή θρησκευτικού χαρακτήρα στην σφραγιστική του επιφάνεια που αποτελείται από τις λέξεις 'Imn R^c nb' («Άμων-

²⁵⁸ Lambrou-Phillipson 1990, 357-8 αρ. κατ. 489.

²⁵⁹ Murray 2018, 37.

²⁶⁰ Murray 2018, 45-8.

²⁶¹ Murray 2018, 45-8.

²⁶² Murray 2018, 48.

²⁶³ Lambrou-Phillipson 1990, 286 αρ. κατ. 275· Cline 1994, 145 αρ. κατ. 108· 2009, 145 αρ. κατ. 108.

²⁶⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 286-7 αρ. κατ. 276· Cline 1994, 145 αρ. κατ. 109· 2009, 145 αρ. κατ. 109.

Ρα, ο κύριος»)²⁶⁵. Ο τέταρτος σκαραβαίος, από λευκή φαγεντιανή με πράσινη εφυάλωση, σώζεται σε αρκετά κακή κατάσταση, ωστόσο στην σφραγιστική του επιφάνεια διακρίνονται τα ίχνη μιας ιερογλυφικής επιγραφής με γεράκι μεταξύ ουραίων όφεων (**αρ. κατ. 45**)²⁶⁶. Τέλος, από τον πέμπτο σκαραβαίο του Τάφου 13 επιβιώνει μόνο ένα λευκό όστρακο ακαθόριστου σχήματος, και επομένως δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι' αυτόν (**αρ. κατ. 46**)²⁶⁷.

Η S.C. Murray πιστεύει πως οι σκαραβαίοι του Τάφου 13, εξαιτίας της κακής ποιότητας του υλικού και της φθοράς του, μάλλον δεν αποτελούσαν μέσο προβολής του πλούτου και της δύναμης των ενοίκων του τάφου. Αντιθέτως, εξετάζοντας τα υπόλοιπα ευρήματα, όπως αρκετά ακόμη εισηγμένα αντικείμενα και τα οστά του πουλιού κάτω από την πρώτη ταφή, υποδεικνύεται μία μάλλον πιο ουσιαστική σύνδεση με την Εγγύς Ανατολή, και όχι απλή επιθυμία επίδειξης της πρόσβασης στο «εξωτικό» εκ μέρους του ιδιοκτήτη τους²⁶⁸.

Στον Τάφο 145, που είναι σχεδόν τετράγωνος θαλαμοειδής, βρέθηκε ένας σκαραβαίος. Η κατασκευή του, από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης, χρονολογείται στην 18^η ή 19^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 47**)²⁶⁹. Έχει φθαρεί τόσο, ώστε δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι' αυτόν. Φαίνεται πως συνόδευε την ταφή ενός νεαρού ατόμου, που κατά την διαδικασία ανακομιδής τα οστά του είχαν τοποθετηθεί εντός κεραμικού αγγείου²⁷⁰.

Στον Τάφο 75 εντοπίστηκαν δύο σκαραβαίοι. Ο πρώτος, από λευκή φαγεντιανή πολύ επιμελούς κατασκευής, σώζεται σε καλή κατάσταση. Χρονολογείται στην 18^η ή 19^η Δυναστεία, και η σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι μικτού μυθολογικού και ταλισμανικού χαρακτήρα, αποτελείται από παράσταση σφίγγας με ηλιακό δίσκο επάνω από το κεφάλι της, μεταξύ των ιερογλυφικών σημείων 'nb' και 'i' (**αρ. κατ. 48**)²⁷¹. Ο δεύτερος σκαραβαίος, που σώζεται επίσης σε καλή κατάσταση, χρονολογείται την ίδια περίοδο. Η σφραγιστική του επιφάνεια, φυσιολογικού χαρακτήρα, αποτελείται από αφαιρετικά δοσμένο άνθος στο σχήμα σταυρού, με τέσσερις ακτίνες ανάμεσα στα πέταλα (**αρ. κατ. 49**)²⁷².

²⁶⁵ Lambrou-Phillipson 1990, 286 αρ. κατ. 274· Cline 1994, 145 αρ. κατ. 110· 2009, 145 αρ. κατ. 110.

²⁶⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 285 αρ. κατ. 270· Cline 1994, 145 αρ. κατ. 111· 2009, 145 αρ. κατ. 111.

²⁶⁷ Lambrou-Phillipson 1990, 289 αρ. κατ. 287· Cline 1994, 145 αρ. κατ. 112· 2009, 145 αρ. κατ. 112.

²⁶⁸ Murray 2018, 48.

²⁶⁹ Cline 1994, 145 αρ. κατ. 115· 2009, 145 αρ. κατ. 115.

²⁷⁰ Murray 2018, 49.

²⁷¹ Lambrou-Phillipson 1990, 285 αρ. κατ. 269· Cline 1994, 145 αρ. κατ. 113· 2009, 145 αρ. κατ. 113.

²⁷² Lambrou-Phillipson 1990, 285 αρ. κατ. 271· Cline 1994, 145 αρ. κατ. 114· 2009, 145 αρ. κατ. 114.

Στον Τάφο 90 εντοπίστηκε ένας σκαραβαίος από κιτρινόχρου προς υπόλευκη φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης (**αρ. κατ. 50**)²⁷³. Χρονολογείται στην μέση ή ύστερη 18^η Δυναστεία, και η σφραγιστική του επιφάνεια, θρησκευτικού χαρακτήρα, αποτελείται από την επιγραφή ‘*Pth nb m³rt*’ («*Ptah*, ο κύριος της αλήθειας»).

Τέλος, στον Τάφο 147 βρέθηκε ένας σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή, που σώζεται σε άριστη κατάσταση (**αρ. κατ. 51**)²⁷⁴. Χρονολογείται στην ύστερη 18^η ή την 19^η Δυναστεία, και η σφραγιστική του επιφάνεια, θρησκευτικού χαρακτήρα, αποτελείται από την επιγραφή ‘*Imn di t³w³ n³h n mry sw*’ («Ο Άμων δίνει την πνοή της ζωής σε αυτούς που τον αγαπούν»).

Περιφερειακή Ενότητα Εύβοιας

Λευκαντί

Στο Λευκαντί της νοτίου Εύβοιας, στην θέση Ξηρόπολη που βρίσκεται ακριβώς ανατολικά της σύγχρονης κοινότητας, ήρθαν στο φως ο ομώνυμος οικισμός, που ήκμασε κατά την Μέση και Ύστερη Εποχή του Χαλκού, και τουλάχιστον πέντε ταφικοί χώροι. Τα ευρήματα περιλαμβάνουν οχυρωματικά τείχη, διώροφες οικίες με υπόγεια, εγκαταστάσεις και εργαλεία που υποδηλώνουν την κατεργασία χαλκού και την παραγωγή υφασμάτων, όπλα και εργαλεία από χαλκό, και μικρά αντικείμενα από ημιπολύτιμους λίθους και υαλώδεις ύλες. Εισηγμένη Δακτυλιόποδη II κεραμική και χρυσός, χαλκός, μόλυβδος και ελεφαντοστό στην μορφή πρώτων υλών υποδηλώνουν επαφές με την υπόλοιπη Ανατολική Μεσόγειο²⁷⁵.

Ο σκαραβαίος από την Ξηρόπολη βρέθηκε σε σωρό από πέτρες και λάσπη σε προαύλιο βορειοδυτικά της Νοτίου Οικίας (**αρ. κατ. 35, Εικ. 18**). Αν και το υλικό κατασκευής του, το λάπις λάζουλι, υποδεικνύει πως εισήχθη μάλλον από την Εγγύς Ανατολή, το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας, που είναι φυσιογραφικού χαρακτήρα και αποτελείται από παράσταση λέοντα που συλλαμβάνει ταύρο ή ελάφι, είναι αιγαιακού τύπου. Είναι πιθανό, επομένως, το αρχικό σχέδιο της βάσης να αφαιρέθηκε (ενδεχομένως μέσω απόξεσης) μόλις ο σκαραβαίος εισήχθη στο Αιγαίο, και η σφραγιστική επιφάνεια να διαμορφώθηκε εκ νέου από γηγενή τεχνίτη²⁷⁶.

Περιφερειακή Ενότητα Κορινθίας

Αηδόνια

Το νεκροταφείο των Αηδονιών βρίσκεται στην πλαγιά του λόφου ανατολικά της σύγχρονης ομώνυμης κοινότητας, με εποπτεία στην κοιλάδα της Φλιασίας. Αποτελείται σχεδόν αποκλειστικά από θαλαμοειδείς τάφους οργανωμένους σε επιμέρους συστάδες, οι οποίοι είναι εξολοκλήρου σκαμμένοι στον φυσικό βράχο²⁷⁷.

²⁷³ Lambrou-Phillipson 1990, 286 αρ. κατ. 273· Cline 1994, 144 αρ. κατ. 106· 2009, 144 αρ. κατ. 106.

²⁷⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 285-6 αρ. κατ. 272· Cline 1994, 144 αρ. κατ. 107· 2009, 144 αρ. κατ. 107.

²⁷⁵ Evely 2006, 303-9.

²⁷⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 315· Evely 2006, 42 αρ. κατ. 2, 281· Cline 2009, 240 αρ. κατ. 971.

²⁷⁷ Υπουργείο Πολιτισμού, 18 Αυγούστου.

Από άγνωστο τάφο ή τάφους που χρονολογούνται ευρύτερα στην ΥΕ ΙΙΙ περίοδο προέρχονται επτά σκαραβαίοι από ελεφαντοστό, των οποίων η δημοσίευση δεν έχει ολοκληρωθεί (**αρ. κατ. 27-33**). Η κατασκευή τους χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία και οι σφραγιστικές τους επιφάνειες φέρουν μοτίβα διακοσμητικού χαρακτήρα, που αποτελούνται από γραμμικά σχέδια. Αν και ελάχιστες πληροφορίες είναι γνωστές σε σχέση με τους σκαραβαίους από το νεκροταφείο των Αηδονιών, η C. Lambrou-Phillipson παρατήρησε πως η αδεξιότητα των εγχαραξέων στην ράχη και στην βάση τους υποδεικνύουν αντικείμενα εγχώριας κατασκευής και όχι αιγυπτιακής εισαγωγής²⁷⁸.

Περιφερειακή Ενότητα Λακωνίας

Σπάρτη

Από άγνωστη θέση στην Σπάρτη, πιθανώς από την περιοχή του Ιερού της Αρτέμιδος Ορθίας, προέρχεται αιγυπτιακός σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο υλικό που χρονολογείται στην 12^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 57**). Στην σφραγιστική που επιφάνεια, που είναι ονομαστικού χαρακτήρα, διακρίνεται η δέλτος του βασιλιά *Senwosret I, II* ή *III*. Ο E. Cline θεωρεί πως το αντικείμενο πιθανώς βρέθηκε σε περιβάλλον που χρονολογείται στους Γεωμετρικούς Χρόνους. Η τρέχουσα τοποθεσία του σκαραβαίου είναι άγνωστη, επομένως δεν είναι δυνατή η περαιτέρω μελέτη του²⁷⁹.

Περιφερειακή Ενότητα Μεσσηνίας

Πύλος

Η μυκηναϊκή Πύλος, στην Μεσσηνία της νοτιοδυτικής Πελοποννήσου και στην περιοχή του σύγχρονου Άνω Εγκλιανού, φαίνεται πως βρισκόταν σε χρήση από την ΜΕ ΙΙΙ περίοδο μέχρι και την καταστροφή του ανακτόρου από φωτιά κατά την ΥΕ ΙΙΙΓ2. Στην περιοχή εντοπίστηκαν η ακρόπολη με το μέγαρο, τις μεγάλες αποθήκες, το ιερό και τα εργαστήρια αρωματικών ελαίων, υφασμάτων και στρατιωτικού εξοπλισμού οργανωμένα γύρω από μία κεντρική αυλή, αλλά και οικίες και ταφικά σύνολα εκτός του ανακτορικού συγκροτήματος. Σε αντίθεση με τις μυκηναϊκές ακροπόλεις της Αργολίδας, η Πύλος δεν ήταν τειχισμένη²⁸⁰.

Στην ευρύτερη περιοχή της Πύλου βρέθηκαν δύο σκαραβαίοι. Ο πρώτος βρέθηκε στην περιοχή της Κουκουνάρας, στην οποία εντοπίστηκε οικισμός με νεκροταφείο στα όριά του και ακρόπολη με κτήριο διάταξης μεγάρου στο κέντρο του²⁸¹. Ο δεύτερος βρέθηκε στον λόφο της Περιστεριάς, όπου εντοπίστηκαν τμήμα ενός μεγάρου, τέσσερις θολωτοί τάφοι και πολλές κατοικίες²⁸². Και οι δύο σκαραβαίοι βρέθηκαν μεταξύ εγχώριας κεραμικής, μικρών όπλων από χαλκό και χαντρών από ημιπολύτιμους λίθους και υαλώδεις ύλες²⁸³.

²⁷⁸ Lambrou-Phillipson 1990, 329 αρ. κατ. 395-401.

²⁷⁹ Cline 2009, 252 αρ. κατ. 1079.

²⁸⁰ Μαρινάτος 1955, 473-4· Nikoloudis 2020, 375-7.

²⁸¹ Μαρινάτος 1965, 174.

²⁸² Μαρινάτος 1967, 109-14.

²⁸³ Μαρινάτος 1965, 174-5· 1967, 109-14.

Από τον Θολωτό Τάφο 1 της ΥΕ Ι-ΙΙ περιόδου στην περιοχή της Κουκουνάρας, που περιελάμβανε δώδεκα ταφές, προέκυψε ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή (**αρ. κατ. 55**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι ταλισμανικού χαρακτήρα, διακρίνονται το σύμβολο της Κάτω Αιγύπτου, ο τριπλός πάπυρος ‘*t³-mhw*’ και το ψηλό αγγείο ‘*hssy*’ μεταξύ σιγμόσχημων σπειρών. Η επιγραφή μεταφράζεται ως «ας είναι δοξασμένη η Κάτω Αίγυπτος»²⁸⁴.

Στον Θολωτό Τάφο 1 του λόφου της Περιστεριάς, που χρονολογείται κατά την ΥΕ ΙΙΑ, βρέθηκε ένας σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από αμέθυστο (**αρ. κατ. 56**). Δεν φέρει ίχνη εγχάραξης στην σφραγιστική επιφάνεια, ωστόσο η κατασκευή του χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία βάσει των χαρακτηριστικών της ράχης, που έχουν περισσότερο διακοσμητικό παρά φυσιοκρατικό χαρακτήρα²⁸⁵.

Άγνωστη θέση εύρεσης

Από άγνωστη θέση εύρεσης στην Ηπειρωτική Ελλάδα προέρχονται δύο σκαραβαίοι, μάλλον αιγυπτιακής κατασκευής, από στεατίτη. Ο πρώτος, που χρονολογείται στην Δεύτερη Μεταβατική Περίοδο, διαθέτει σφραγιστική επιφάνεια ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα που αποτελείται από απλή γυναικεία μορφή (**αρ. κατ. 58**)²⁸⁶. Ο δεύτερος, που χρονολογείται στην 19^η Δυναστεία, έχει σφραγιστική επιφάνεια διακοσμητικού χαρακτήρα που αποτελείται από γραμμικό σχέδιο στο σχήμα σταυρού (**αρ. κατ. 60**)²⁸⁷.

2.2.3 Κρήτη

Στην Κρήτη βρέθηκαν συνολικά 82 σκαραβαίοι, εκ των οποίων 60 από 31 επιβεβαιωμένες και 22 από άγνωστες θέσεις (**Χάρτης 5**). Τα πλαίσια από τα οποία προέκυψαν ήταν ταφικού, λατρευτικού και οικιστικού χαρακτήρα, ομοίως με τους σκαραβαίους από την Ηπειρωτική Ελλάδα. Η παρουσίαση των θέσεων θα γίνει με αλφαβητική σειρά, και ο σχολιασμός των σκαραβαίων βάσει του πλαισίου εύρεσης και της χρονολόγησής τους.

Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου

Αγία Πελαγία

Το νεκροταφείο της Αγίας Πελαγίας βρίσκεται περίπου 20 χιλιόμετρα βορειοδυτικά του Ηρακλείου, κοντά στην άκρη του ακρωτηρίου της Ροδιάς. Φαίνεται πως εξυπηρετούσε έναν κοντινό οικισμό που έχει μερικώς ανασκαφεί, με ενδείξεις χρήσης από την ΥΜ ΙΙ μέχρι την ΥΜ ΙΙΙΒ περίοδο²⁸⁸.

Σε άγνωστο τάφο του νεκροταφείου της Αγίας Πελαγίας βρέθηκε ένα σκαραβοειδές από αιγυπτιακό μπλε, που η κατασκευή του χρονολογείται πιθανώς στο

²⁸⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 366 αρ. κατ. 512· Cline 1994, 146 αρ. κατ. 122· 2009, 146 αρ. κατ. 122.

²⁸⁵ Lambrou-Phillipson 1990, 368 αρ. κατ. 516.

²⁸⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 369 αρ. κατ. 519.

²⁸⁷ Lambrou-Phillipson 1990, 369 αρ. κατ. 520.

²⁸⁸ Younger και Betts 1979, 272.

Νέο Βασίλειο (**αρ. κατ. 60**). Η σφραγιστική του επιφάνεια αποτελείται από εγγράακτη επιγραφή, πιθανώς στην ιερογλυφική γλώσσα, που είναι ακατάληπτη. Οι εγχαράξεις περιέχουν γέμισμα από ουσία λευκού χρώματος²⁸⁹.

Αγία Τριάδα

Στην περιοχή της Αγίας Τριάδας, στα δυτικά της Φαιστού στον νομό Ηρακλείου, εντοπίζονται ενδείξεις κατοίκησης ήδη από την Νεολιθική εποχή. Κατά την ΠΜ ΙΙ περίοδο κατασκευάστηκε, βορείως του οικισμού, ο Θολωτός Τάφος Α', ενώ αργότερα, κατά την ΜΜ ΙΒ, ο Θολωτός Τάφος Β'. Ο οικισμός καταστράφηκε κατά την ΜΜ ΙΙΒ περίοδο, και λίγο αργότερα, κατά την ΜΜ ΙΙΙΒ, οικοδομήθηκε η Βασιλική Έπαυλη που ήταν ανακτορικού χαρακτήρα²⁹⁰.

Από την περιοχή της Αγίας Τριάδας προέρχονται δύο σκαραβαίοι. Ο πρώτος, που χρονολογείται στην 11^η Δυναστεία και είναι αιγυπτιακής κατασκευής από οστό, βρέθηκε αριστερά της εισόδου του Θολωτού Τάφου Α σε στρώμα των ΠΜ ΙΙ-ΜΜ ΙΑ ή ΜΜ ΙΙΑ-ΙΙΑ περιόδων (**αρ. κατ. 61**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, φυσιογραφικού χαρακτήρα, αποτελείται από τρία άνθη λωτού πλαισιωμένα από φύλλα που εκφύονται από υπερυψωμένο βάθρο. Η J.S. Phillips θεώρησε πως το αντικείμενο αφιερώθηκε ως ανάθημα ή κειμήλιο μετά την λήξη της χρήσης του τάφου, εξαιτίας της τοποθεσίας του, δηλαδή έξω από τον ταφικό χώρο αλλά σε σαφή σχέση με αυτόν²⁹¹. Ο δεύτερος σκαραβαίος είναι αιγυπτιακής κατασκευής από στεατίτη και τεχνοτροπίας της 18^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 62**). Βρέθηκε στον Θαλαμοειδή Τάφο 5, που χρονολογείται στην ΥΜ ΙΙΑ περίοδο, στην περιοχή της οικίας νοτιοανατολικά της έπαυλης. Η σφραγιστική επιφάνεια είναι ονομαστικού χαρακτήρα, και αποτελείται από την δέλτο της βασίλισσας *Tiye*, '*hmt nswt Ty*' («η σύζυγος του βασιλιά, *Tiye*»)²⁹².

Άγιος Ονούφριος

Από την περιοχή του Αγίου Ονούφριου, θέση κοντά στην Φαιστό που βρισκόταν σε χρήση ήδη από την ΠΜ Ι περίοδο²⁹³, προέρχονται πέντε σκαραβαίοι. Ο αρχαιότερος χρονολογείται στην 12^η ή 13^η Δυναστεία, είναι από αμέθυστο και προέρχεται από αρχαιολογικό στρώμα των ΜΜ ΙΒ/ΙΙ-ΙΙΙ περιόδων αδιάγνωστου χαρακτήρα (**αρ. κατ. 63**). Η σφραγιστική του επιφάνεια φέρει διακοσμητικό σχέδιο που αποτελείται από δύο σωζόμενους, αρχικά πιθανώς τέσσερις, τεμνόμενους κύκλους επάνω σε καμπύλη γραμμή, σε οριζόντια διάταξη. Κατά την J.S. Phillips το αντικείμενο μάλλον υπέστη μεταποίηση μετά την εισαγωγή του στην Κρήτη, επειδή είναι αιγυπτιακής κατασκευής αλλά με διακοσμητικό σχέδιο μινωικής έμπνευσης²⁹⁴.

²⁸⁹ Phillips 2008, 11 αρ. κατ. 1.

²⁹⁰ Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσαράς, 2020.

²⁹¹ Καρέτσου et al. 2000, 309 αρ. κατ. 306· Phillips 2008, 23 αρ. κατ. 28.

²⁹² Lambrou-Phillipson 1990, 191-2 αρ. κατ. 19· Cline 1994, 149 αρ. κατ. 142· 2009, 149 αρ. κατ. 142· Καρέτσου et al. 2000, 326 αρ. κατ. 340· Phillips 2008, 19 αρ. κατ. 18.

²⁹³ Hood 1987, 35-6.

²⁹⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 196 αρ. κατ. 29· Καρέτσου et al. 2000, 311 αρ. κατ. 310· Phillips 2008, 28 αρ. κατ. 42.

Την ίδια περίοδο χρονολογείται ο δεύτερος σκαραβαίος, αιγυπτιακής κατασκευής από στεατίτη, που βρέθηκε σε αρχαιολογικό στρώμα της MM ΙΑ περιόδου, αδιάγνωστου χαρακτήρα (**αρ. κατ. 64**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, που έχει επίσης υποστεί μεταποίηση από γηγενή τεχνίτη μετά την εισαγωγή του στην Κρήτη, είναι διακοσμητικού χαρακτήρα και αποτελείται από έξι ομάδες τριών ομόκεντρων κύκλων, οι οποίες χωρίζονται μεταξύ τους από ευθείες γραμμές. Το βάθος της εγγράφησης των κύκλων αυξάνεται από το εξωτερικό στο εσωτερικό²⁹⁵. Ο τρίτος σκαραβαίος είναι αιγυπτιακής κατασκευής από σαρδόνυχα και χρονολογείται στην 15^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 65**). Προέρχεται από άγνωστο πλαίσιο στην ευρύτερη θέση του Αγίου Ονουφρίου, και, ομοίως με τους δύο προηγούμενους, πιθανώς να υπέστη μεταποίηση από γηγενή τεχνίτη μετά την εισαγωγή του στην Κρήτη. Η σφραγιστική του επιφάνεια, φυσιογραφικού χαρακτήρα, αποτελείται από άνθος λωτού εντός καλαθιού 'nb'. Δύο ακόμη όμοια σύμβολα εντοπίζονται στο ανώτερο και κατώτερο άκρο της επιφάνειας²⁹⁶.

Ένας ακόμη σκαραβαίος από την ίδια θέση, αλλά από άγνωστο αρχαιολογικό πλαίσιο, είναι αιγυπτιακής κατασκευής από ελεφαντοστό και χρονολογείται στην 18^η ή 19^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 66**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, θρησκευτικού χαρακτήρα, αποτελείται από την ιερογλυφική επιγραφή 'Imn-R^c nb nīwt' («Άμων-Ρα, ο άρχοντας των Θηβών»)²⁹⁷. Τέλος, στον Άγιο Ονούφριο βρέθηκε ένας ακόμη σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο υλικό, πιθανώς συροπαλαιστινιακής κατασκευής, του οποίου η χρονολόγηση κατασκευής και το πλαίσιο εύρεσης δεν είναι γνωστά (**αρ. κατ. 67**). Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι διακοσμητικού χαρακτήρα, και αποτελείται από μεγάλο χιόσχημο σταυρό στο κέντρο πλαισιωμένο από μία σπείρα σε κάθε πλευρά, και σχέδιο με ημικυλίνδρους στα άκρα²⁹⁸.

Αρχάνες

Από νεκροταφείο στο Φουρνί των Αρχανών, σε χρήση ήδη από την ΠΜ ΙΙΙ²⁹⁹, και την έπαυλη με την ανακτορική αρχιτεκτονική, σε χρήση τουλάχιστον μέχρι την ΥΜ ΙΙΑ2³⁰⁰, προέρχονται τρεις σκαραβαίοι αλλά και πλήθος άλλων εισηγμένων αντικειμένων από την Αίγυπτο και την Συροπαλαιστίνη. Στο Ταφικό Κτήριο 7, σε στρώμα της MM ΙΑ περιόδου, βρέθηκε ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος από λευκό στεατίτη που χρονολογείται στην 11^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 68**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από απλό σχέδιο συμπλεκόμενων κυλίνδρων ελλειψοειδούς σχήματος, γύρω από κλωνάρι στην μέση της σύνθεσης³⁰¹.

²⁹⁵ Lambrou-Phillipson 1990, 196-7 αρ. κατ. 30· Καρέτσου et al. 2000, 312 αρ. κατ. 312· Phillips 2008, 27 αρ. κατ. 41.

²⁹⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 197 αρ. κατ. 32· Καρέτσου et al. 2000, 311 αρ. κατ. 311· Phillips 2008, 27 αρ. κατ. 40.

²⁹⁷ Lambrou-Phillipson 1990, 197-8 αρ. κατ. 33· Καρέτσου et al. 2000, 325 αρ. κατ. 339· Phillips 2008, 26-7 αρ. κατ. 39.

²⁹⁸ Lambrou-Phillipson 1990, 197 αρ. κατ. 31· Καρέτσου et al. 2000, 329 αρ. κατ. 346· Phillips 2008, 26 αρ. κατ. 38.

²⁹⁹ Rehak και Younger 1998, 110· Schoep 2006, 50· Βαβουρανάκης 2014, 200.

³⁰⁰ Rehak και Younger 1998, 102· Schoep 2006, 39, 153.

³⁰¹ Lambrou-Phillipson 1990, 186 αρ. κατ. 11· Phillips 2008, 34-5 αρ. κατ. 52.

Ο δεύτερος σκαραβαίος βρέθηκε σε MM IA-B στρώμα του Ταφικού Κτηρίου 6 και είναι αιγυπτιακής κατασκευής από λευκό στεατίτη (**αρ. κατ. 69**). Χρονολογείται στην 11^η Δυναστεία, και η σφραγιστική του επιφάνεια, φυσιογραφικού χαρακτήρα, αποτελείται από παράσταση ζεύγους σκύλων ή αιγάγων με τις ουρές τους υψωμένες τοποθετημένους αντωπά³⁰².

Στο στρώμα καταστροφής του Δωματίου 33 του ανακτορικού κτηρίου, που χρονολογείται στην YM IB περίοδο, βρέθηκε ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος της 15^{ης} Δυναστείας από στεατίτη (**αρ. κατ. 70**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια διακρίνεται «ιερογλυφικό σφραγιστικό μοτίβο». Ο σκαραβαίος έχει χαθεί, επομένως δεν είναι δυνατή η περαιτέρω μελέτη του³⁰³.

Άσπρη Πέτρα

Στην θέση της Άσπρης Πέτρας, σε αρχαιολογικό περιβάλλον αδιάγνωστου χαρακτήρα, βρέθηκε ένας σκαραβαίος εγχώριας κατασκευής από μη αναγνωρισθέν υλικό, που χρονολογείται στην MM IA περίοδο (**αρ. κατ. 71**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από σχέδιο ενάλληλων τριγωνικών θεμάτων εντός εγχάρακτου ελλειψοειδούς πλαισίου³⁰⁴.

Γούρνες Πεδιάδος

Στις Γούρνες Πεδιάδος, ανατολικά του Ηρακλείου, εντοπίστηκαν οικισμός και νεκροταφείο που βρίσκονταν σε χρήση κατά την ΠΜ III-MM III περίοδο. Στον Τάφο B, που χρονολογείται στην MM IA-B περίοδο, βρέθηκαν δύο σκαραβαίοι. Ο πρώτος, αιγυπτιακής κατασκευής από στεατίτη της 12^{ης} Δυναστείας, σώζεται σε κακή κατάσταση (**αρ. κατ. 73**). Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι φυσιογραφικού χαρακτήρα: η επιφάνεια χωρίζεται στην μέση κατά πλάτος από δύο σπείρες ελλειψοειδούς σχήματος, και σε αμφοτέρω πεδία διακρίνονται άνθη λωτού, ένα ανοιχτό και ένα κλειστό που διακλαδίζεται σε δύο παράλληλες γραμμές, των οποίων ο μίσχος σχηματίζει σπείρα³⁰⁵. Ο δεύτερος σκαραβαίος είναι εγχώριας κατασκευής και χρονολογείται στην MM IA περίοδο (**αρ. κατ. 74**). Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι διακοσμητικού χαρακτήρα, και χωρίζεται σε τρία διαζώματα από απλές γραμμές. Στα δύο εξωτερικά διαζώματα εικονίζονται τρίγωνα, των οποίων η κορυφή είναι στραμμένη προς το κέντρο. Το κεντρικό διάζωμα γεμίζεται από διαγώνιες γραμμές³⁰⁶.

Καλοί Λιμένες

Στην περιοχή του σύγχρονου οικισμού των Καλών Λιμένων, που βρίσκεται στον νομό Ηρακλείου, εντοπίστηκε ένας σκαραβαίος εγχώριας κατασκευής της MM

³⁰² Lambrou-Phillipson 1990, 186 αρ. κατ. 10· Phillips 2008, 33 αρ. κατ. 50.

³⁰³ Lambrou-Phillipson 1990, 186 αρ. κατ. 9· Phillips 2008, 32 αρ. κατ. 48.

³⁰⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 188-9 αρ. κατ. 15· Καρέτσου et al. 2000, 305 αρ. κατ. 299· Phillips 2008, 43-4 αρ. κατ. 66.

³⁰⁵ Lambrou-Phillipson 1990, 253-4 αρ. κατ. 185· Καρέτσου et al. 2000, 316 αρ. κατ. 320· Phillips 2008, 47 αρ. κατ. 72.

³⁰⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 253 αρ. κατ. 184· Καρέτσου et al. 2000, 316 αρ. κατ. 321· Phillips 2008, 47 αρ. κατ. 71.

ΙΑ περιόδου, του οποίου το αρχαιολογικό πλαίσιο είναι άγνωστο (**αρ. κατ. 90**). Είναι φτιαγμένος από ακαθόριστη λευκή ουσία, και η σφραγιστική του επιφάνεια, φυσιολογικού χαρακτήρα, αποτελείται από οκτώ φύλλα σε διάταξη ψεκασμού³⁰⁷.

Καστέλλι Πεδιάδος

Στο Καστέλλι Πεδιάδος, περιοχή που βρίσκεται στον νομό Ηρακλείου, εντοπίζονται ίχνη κατοίκησης που χρονολογούνται στην Νεολιθική εποχή. Από άγνωστο MM IB-II αρχαιολογικό περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής προέρχεται χρυσή σφενδόνη στο σχήμα σκαραβαίου, αιγυπτιακής κατασκευής της 12^{ης} ή 13^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 91**). Το αντικείμενο δεν έχει δημοσιευτεί, και είναι πλέον αδύνατο να εντοπιστεί, επομένως δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι' αυτό³⁰⁸.

Κνωσός

Στην ευρύτερη περιοχή της Κνωσού, σε θέσεις γύρω από το ανάκτορο, έχουν βρεθεί δώδεκα σκαραβαίοι. Από την περιοχή του ανακτόρου προέρχονται δύο σκαραβαίοι αιγυπτιακής κατασκευής. Ο πρώτος, από αδιάγνωστο υλικό, χρονολογείται στην 12^η ή 13^η Δυναστεία και βρέθηκε στην νότια πλευρά των MM ΙΙΑ Κτηρίων της Βασιλικής Οδού (**αρ. κατ. 96**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, ταλισμανικού χαρακτήρα, είναι χωρισμένη στην μέση κατά πλάτος με ευθεία γραμμή. Στο άνω ήμισυ διακρίνεται ιερογλυφική επιγραφή με το σύμβολο 'w³h' μεταξύ δύο φτερών της *M³et*, ενώ στο κάτω ήμισυ το σύμβολο 'nfr' μεταξύ δύο 'nh'³⁰⁹. Ο δεύτερος σκαραβαίος, πιθανώς της 15^{ης} Δυναστείας από λευκό στεατίτη, βρέθηκε στην YM IB Βόρεια Οικία, στο Δωμάτιο με τα Παιδικά Οστά (**αρ. κατ. 97**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, αδιάγνωστου χαρακτήρα, φέρει επιγραφή που αποτελείται από τα σύμβολα 't' (καρβέλι ψωμιού), 'n' (νερό), 'r' (στόμα) και ένα ακόμη ακατάληπτο σημείο³¹⁰.

Ένας σκαραβαίος από ελεφαντοστό, της τεχνοτροπίας του Νέου Βασιλείου, βρέθηκε τυχαία ανατολικά του Καιράτου ποταμού και δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί (**αρ. κατ. 98**)³¹¹. Ένας σκαραβαίος εγχώριας κατασκευής από χαλαζία βρέθηκε στο νεκροταφείο του Άη Λιά, επίσης ανατολικά του Καιράτου ποταμού³¹², στον Τάφο VII που χρονολογείται στην MM ΙΙΑ-B (**αρ. κατ. 99, Εικ. 19**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από σχέδιο οριζόντιων, κάθετων και διαγώνιων γραμμών σε αορίστως επαναλαμβανόμενη διάταξη³¹³. Στον ίδια τάφο βρέθηκαν επίσης κεραμική και μικρά αντικείμενα προσωπικής χρήσης όπως κοσμήματα ή σφραγιδόλιθοι από ημιπολύτιμους λίθους, χρυσό και ασήμι, ορισμένες

³⁰⁷ Phillips 2008, 52-3 αρ. κατ. 83.

³⁰⁸ Phillips 2008, 61 αρ. κατ. 103.

³⁰⁹ Lambrou-Phillipson 1990, 211-2 αρ. κατ. 69· Phillips 2008, 113 αρ. κατ. 197.

³¹⁰ Cline 1994, 147 αρ. κατ. 126· 2009, 147 αρ. κατ. 126· Phillips 2008, 120 αρ. κατ. 215.

³¹¹ Cline 2009, 252 αρ. κατ. 1077.

³¹² Hood 2010, 161.

³¹³ Phillips 2008, 143 αρ. κατ. 270· Hood 2010, 168.

φορές μιμούμενα αιγυπτιακά αντικείμενα (όπως ένα αγαλματίδιο του θεού *Bes* εγχώριας κατασκευής), υποδεικνύοντας, έτσι, κάποια σχέση με την Εγγύς Ανατολή³¹⁴.

Περίπου 800 μέτρα βορείως του ανακτόρου της Κνωσού, στην θέση Ζαφέρ Παπούρα, εντοπίστηκε ένα νεκροταφείο που φαίνεται πως βρισκόταν σε χρήση κατά τις ΥΜ ΙΙΑ και ΙΙΒ περιόδους. Αποτελείται από θαλαμοειδείς τάφους με δρόμους, λακκοειδείς και φρεατοειδείς τάφους. Πολλές από τις ταφές συνοδεύονταν από αντικείμενα από χαλκό, σκεύη μυκηναϊκού τύπου και αντικείμενα εισηγμένα από την Αίγυπτο και την Συροπαλαιστίνη³¹⁵. Ο σκαραβαίος από το νεκροταφείο του Ζαφέρ Παπούρα βρέθηκε στον Θαλαμοειδή Τάφο 99 που χρονολογείται στην ΥΜ ΙΙΑ2 περίοδο, και αποτελούσε περίαπτο περιδέραιου (**αρ. κατ. 89**). Είναι αιγυπτιακής κατασκευής από λευκό στεατίτη, και τεχνοτροπίας του Νέου Βασιλείου. Στην σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι θρησκευτικού χαρακτήρα, διακρίνεται ιερογλυφική επιγραφή τριών συμβόλων που αποτελείται από το *‘nfr’* στα δεξιά, γεράκι στην μέση και ουραίο όφι στα αριστερά. Μπορεί να διαβαστεί ως το τρίγραμμα *‘Imn’* («Άμων»)³¹⁶.

Δύο ακόμη σκαραβαίοι προέρχονται από το νεκροταφείο στον Λόφο των Γυψάδων, το οποίο βρισκόταν σε χρήση μεταξύ των ΥΜ ΙΙ και ΙΙΑ περιόδων³¹⁷. Βρέθηκαν στον Θαλαμοειδή Τάφο, είναι εγχώριας τεχνοτροπίας, και η κατασκευή τους, από καρνεόλη, χρονολογείται μεταξύ των ΜΜ ΙΒ-ΙΙ περιόδων. Η σφραγιστική τους επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από τρεις τεμνόμενες ευθείες γραμμές που σχηματίζουν αστέρι με έξι ακτίνες (**αρ. κατ. 100 και 101**)³¹⁸. Και τα δύο αντικείμενα έχουν χαθεί, επομένως δεν είναι δυνατή η περαιτέρω μελέτη τους.

Στο νεκροταφείο της Ράχης Κεφάλας, που βρισκόταν σε χρήση μεταξύ των ΥΜ ΙΙ και ΙΙΑ περιόδων³¹⁹, στον Διαταραγμένο Τάφο και πιθανώς σε στρώμα της Υπομινωικής περιόδου, βρέθηκε ένας σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής της 19^{ης} ή 20^{ης} Δυναστείας από λευκό στεατίτη με εφυάλωση (**αρ. κατ. 102**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια, θρησκευτικού χαρακτήρα, διακρίνεται ιερογλυφική επιγραφή με το όνομα του θεού Άμωνος (*‘Imn’*) μεταξύ φύλλων *‘i’* σε κατοπτρική απόδοση, και το πινάκιο του επιτραπέζιου παιχνιδιού *‘m’* πλάι στο σύμβολο του νερού *‘n’* στο κέντρο³²⁰.

Από τον ΥΜ ΙΙΑ1 Τάφο 4 του νεκροταφείου στο Σελλόπουλο, που απέχει 700 περίπου μέτρα από την θέση του Ζαφέρ Παπούρα και αποτελείται μόλις από πέντε τάφους³²¹, προέρχεται ένας σκαραβαίος (**αρ. κατ. 131**). Είναι αιγυπτιακής

³¹⁴ Hood 2010, 167-8.

³¹⁵ Driessen και Macdonald 1984, 65-6.

³¹⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 250 αρ. κατ. 179· Cline 1994, 150 αρ. κατ. 153· 2009, 150 αρ. κατ. 153· Phillips 2008, 139 αρ. κατ. 265.

³¹⁷ Driessen και Macdonald 1984, 65.

³¹⁸ Phillips 2008, 145 αρ. κατ. 275 και 276.

³¹⁹ Driessen και Macdonald 1984, 65.

³²⁰ Phillips 2008, 135 αρ. κατ. 260.

³²¹ Driessen και Macdonald 1984, 66.

κατασκευής από φαγεντιανή και χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία. Η σφραγιστική του επιφάνεια, ονομαστικού χαρακτήρα, αποτελείται από την δέλτο του *Amenhotep III*, ‘Nb M^{3c}t R^c sb³ [p³] t’wy’ («Neb-Ma’at-Re, άστρο των Δύο Χωρών»)³²².

Στην περιοχή της Φορτέτσας εντοπίστηκαν τρεις σκαραβαίοι αιγυπτιακής κατασκευής, που ήταν επιφανειακά ευρήματα. Ο πρώτος, από φαγεντιανή, χρονολογείται στην ύστερη 18^η ή πρώιμη 19^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 103**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, θρησκευτικού χαρακτήρα, αποτελείται από την ιερογλυφική επιγραφή ‘Imn-R^c-Hr-^{ch}ty nb(.i)’ («Άμων-Ρα-Harakhty, κύριέ μου»), επάνω από την οποία διακρίνεται ηλιακός δίσκος και εκατέρωθέν της ουραίοι όφεις³²³. Ο δεύτερος σκαραβαίος, από στεατίτη, χρονολογείται στην ύστερη 19^η ή 20^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 104**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, ταλισμανικού χαρακτήρα, αποτελείται από συνδυασμό των ιερογλυφικών συμβόλων του φτερωτού ηλιακού δίσκου, του ζεύγους οφθαλμών ‘wd’r’, του πινακίου του επιτραπέζιου παιχνιδιού ‘m’, και του διπλού στέμματος σε ζεύγη, όλα κατοπτρικά τοποθετημένα, σε κατακόρυφη διάταξη. Στο κέντρο μοναδικός ψηλός στυλοβάτης ‘dd’³²⁴. Τέλος, στην ίδια περιοχή βρέθηκε σκαραβαίος από αδιάγνωστο υλικό της 19^{ης} ή 20^{ης} Δυναστείας, με σφραγιστική επιφάνεια θρησκευτικού χαρακτήρα (**αρ. κατ. 105**): διακρίνεται η επιγραφή ‘(I)mn-R^c’ («Άμων-Ρα») σε κατακόρυφη διάταξη, και κάτωθεν της τα ιερογλυφικά σημεία ‘r^c’ και ‘hpr’ πλαισιωμένα από φτερά της M^{3c}t ή ουραίους όφεις³²⁵.

Κουμάσα

Στην περιοχή της Κουμάσας, στο βόρειο άκρο της κοιλάδας της Μεσαράς, με ίχνη κατοίκησης από την Προανακτορική περίοδο μέχρι και τα τέλη της Εποχής του Χαλκού, εντοπίστηκε ένα ταφικό σύνολο της ΠΜ περιόδου που αποτελείται από τρεις θολωτούς τάφους και έναν τάφο-οικία³²⁶. Στον Θολωτό Τάφο Α της Κουμάσας, σε στρώμα της ΜΜ ΙΒ-ΙΑ περιόδου, βρέθηκε ένα σκαραβοειδές από σκληρό μαύρο πέτρωμα, πιθανώς στεατίτη, αιγυπτιακής κατασκευής που υπέστη μεταποίηση από γηγενή τεχνίτη μετά την εισαγωγή του στην Κρήτη (**αρ. κατ. 106**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, φέρει ρομβοειδές περίγραμμα, εντός του οποίου διακρίνεται σχέδιο τεσσάρων διαγώνιων γραμμών που διασταυρώνονται³²⁷.

Λεβήνα

Στην θέση της Λεβήνας, στην βόρεια ακτή της Κρήτης όπου βρέθηκε μία ομάδα θολωτών τάφων³²⁸, εντοπίστηκαν τρεις σκαραβαίοι. Στον Τάφο ΙΙ, που δημιουργήθηκε στην ΠΜ Ι, βρέθηκε ένας σκαραβαίος από στεατίτη της 11^{ης}

³²² Lambrou-Phillipson 1990, 212 αρ. κατ. 70· Cline 1994, 147 αρ. κατ. 128· 2009, 147 αρ. κατ. 128· Phillips 2008, 136-7 αρ. κατ. 262.

³²³ Phillips 2008, 156 αρ. κατ. 314.

³²⁴ Phillips 2008, 156 αρ. κατ. 315.

³²⁵ Phillips 2008, 158-9 αρ. κατ. 320.

³²⁶ Nixon 2009, 274-5.

³²⁷ Phillips 2008, 180 αρ. κατ. 364.

³²⁸ Hood 1987, 229· Wilson και Day 1994, 15.

Δυναστείας σε στρώμα που χρονολογείται στην MM ΙΑ περίοδο (**αρ. κατ. 107**). Η σφραγιστική επιφάνεια, φυσιογραφικού χαρακτήρα, αποτελείται από μοναδικό άνθος λωτού γύρω από το οποίο διακρίνονται σπείρες, πιθανώς για να συμβολίσουν την πλήρη άνθηση, και φύλλα για να καλύψουν το κενό³²⁹. Στον Τάφο ΙΙΑ, που προσαρτήθηκε στον Τάφο ΙΙ κατά την ΠΜ ΙΙΑ περίοδο, βρέθηκε ένας σκαραβαίος της πρώιμης 12^{ης} Δυναστείας από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα, σε στρώμα που χρονολογείται στην MM ΙΑ περίοδο (**αρ. κατ. 108**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, μάλλον φυσιογραφικού χαρακτήρα, αποτελείται από σχέδιο κυλίνδρων παπύρου σε σχήμα «Ζ» που απολήγουν σε κύκλο, με φύλλα γύρω τους να καλύπτουν το κενό³³⁰. Ο τρίτος σκαραβαίος, που βρέθηκε στον Θολωτό Τάφο Ι και η κατασκευή του χρονολογείται στην 12^η Δυναστεία, εντοπίστηκε σε στρώμα της MM ΙΑ περιόδου (**αρ. κατ. 109**). Είναι φτιαγμένος από λευκό πέτρωμα με εφυάλωση, και η σφραγιστική του επιφάνεια, ταλισμανικού χαρακτήρα, αποτελείται από το σύμβολο ‘*nh*’ στο κέντρο και δύο κατοπτρικά τοποθετημένα σύμβολα ‘*nh*’ στις άκρες, το κενό μεταξύ των οποίων γεμίζεται από ελλειψοειδείς κυλίνδρους παπύρου³³¹.

Μάλια

Το ανάκτορο των Μαλίων βρίσκεται κοντά στην βόρειο-κεντρική ακτογραμμή της Κρήτης, βορείως του κάμπου του Λασιθίου³³². Στην περιοχή του ανακτόρου βρέθηκαν τρεις σκαραβαίοι, εκ των οποίων η γνησιότητα του ενός αμφισβητείται. Ο αρχαιότερος, που χρονολογείται στην 12^η Δυναστεία, προέρχεται από το MM ΙΙΙ-ΥΜ ΙΑ Δωμάτιο Χ.2 της Συνοικίας Νι (**αρ. κατ. 110**). Είναι κατασκευασμένος από λευκό πέτρωμα, και η σφραγιστική του επιφάνεια, που είναι ταλισμανικού χαρακτήρα, αποτελείται από ένα σύμβολο ‘*nb-ty*’ μεταξύ δύο ‘*nh*’ στο κέντρο, με δύο μικρότερα καλάθια ‘*nb*’ στο κάτω μέρος και ένα μεγαλύτερο καρβέλι ψωμιού ‘*t*’ στο άνω. Μικρή σύνθεση κλειστών ανθών λωτού εκφύεται από κάθε ‘*nb*’³³³. Ένας ακόμη σκαραβαίος, συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής της MM ΙΒ-ΙΙΙ από στεατίτη, ήταν επιφανειακό εύρημα εντός του κτηρίου «La Maison de la Plage» της Συνοικίας Θήτα (**αρ. κατ. 111**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από τρεις τεμνόμενους κύκλους σε οριζόντια διάταξη³³⁴.

Τέλος, από την περιοχή του ανακτόρου των Μαλίων αλλά από άγνωστο αρχαιολογικό πλαίσιο προέρχεται ένας σκαραβαίος από καστανό και κόκκινο αχάτη (**αρ. κατ. 112**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από επτά τεμνόμενους, στροβιλοειδείς κύκλους δύο διαφορετικών διαμέτρων, που κατά τόπους καλύπτουν ο ένας τον άλλον. Η J.S. Phillips χρονολογεί την κατασκευή του σκαραβαίου μεταξύ των MM ΙΙ και ΙΙΙ περιόδων βάσει του σχεδίου της σφραγιστικής επιφάνειας, που είναι μινωικής έμπνευσης, όμως θεωρεί, εξαιτίας του

³²⁹ Phillips 2008, 182-3 αρ. κατ. 367.

³³⁰ Phillips 2008, 183 αρ. κατ. 368.

³³¹ Phillips 2008, 181-2 αρ. κατ. 366.

³³² Phillips 2008, 183-4.

³³³ Phillips 2008, 191-2 αρ. κατ. 382.

³³⁴ Phillips 2008, 192 αρ. κατ. 384.

υλικού και της τεχνοτροπίας, πως δεν μπορεί να είναι εγχώριας κατασκευής. Πιστεύει πως είναι σύγχρονο αντικείμενο³³⁵.

Μοίρες

Στην σύγχρονη κωμόπολη των Μοιρών, στην πεδιάδα της Μεσαράς, βρέθηκε ένας σκαραβαίος της 12^{ης} Δυναστείας από λευκό στεατίτη που προέρχεται από άγνωστο αρχαιολογικό πλαίσιο (**αρ. κατ. 113**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από ομόκεντρους κύκλους στο κέντρο, με σταυροειδές μοτίβο και σπειροειδείς γραμμές να εκφύονται από τον κεντρικό κύκλο³³⁶.

Μονή Οδηγήτριας

Στην περιοχή της Μονής Οδηγήτριας, στο δυτικό όριο των Αστερουσίων Ορέων στον νομό Ηρακλείου, εντοπίστηκε νεκροταφείο που βρισκόταν σε χρήση κατά τις ΠΜ Ι/ΠΑ-MM Ι περιόδους. Τα κτερίσματα περιελάμβαναν περιάπτα και σφραγίδες από ελεφαντοστό, χάντρες από φαγεντιανή, κοσμήματα από χρυσό και μικρά αντικείμενα εγχώριας κατασκευής από εισηγμένες πρώτες ύλες³³⁷.

Από τους τάφους της Μονής Οδηγήτριας προέρχονται πέντε σκαραβαίοι εγχώριας κατασκευής που χρονολογούνται στην MM ΙΑ περίοδο, από λευκό πέτρωμα γνωστό ως «white piece». Ο πρώτος σκαραβαίος, από άγνωστο τάφο, διαθέτει σφραγιστική επιφάνεια φυσιολογικού χαρακτήρα, που αποτελείται από αφαιρετικό σχέδιο φύλλων σε κατοπτρική διάταξη (**αρ. κατ. 114**)³³⁸. Ο δεύτερος σκαραβαίος, επίσης από άγνωστο τάφο, φέρει στην σφραγιστική του επιφάνεια σχέδιο από μικρά και μεγάλα φύλλα με ραβδώσεις που σχηματίζουν μεταξύ τους γωνίες (**αρ. κατ. 115**)³³⁹. Ο τρίτος σκαραβαίος, ο τάφος από τον οποίο προέρχεται είναι επίσης άγνωστος, έχει σφραγιστική επιφάνεια που χωρίζεται σε τρία πεδία: στο κεντρικό εικονίζεται τριφύλλι, ενώ στα πλευρικά μοτίβα ραβδώσεων κατοπτρικά διατεταγμένα ώστε να πλαισιώνουν συμμετρικά το κέντρο (**αρ. κατ. 116**)³⁴⁰.

Στον Θολωτό Τάφο Β, που χρονολογείται στην MM ΙΑ περίοδο, βρέθηκαν ακόμη δύο σκαραβαίοι. Η σφραγιστική επιφάνεια του πρώτου χωρίζεται σε τρία διαζώματα από δύο παράλληλες γραμμές. Στο κεντρικό διάζωμα, που είναι το μεγαλύτερο, εικονίζεται διαγώνιος σταυρός, και ο κενός χώρος γύρω του γεμίζεται από τέσσερα διαγραμμισμένα τρίγωνα. Τα μικρά πλευρικά διαζώματα είναι ακόσμητα (**αρ. κατ. 117**)³⁴¹. Στην σφραγιστική επιφάνεια του δεύτερου σκαραβαίου από τον ίδιο τάφο, που χωρίζεται σε δύο διαζώματα, εικονίζονται δύο φύλλα με ραβδώσεις που

³³⁵ Lambrou-Phillipson 1990, 235 αρ. κατ. 145· Phillips 2008, 193-4 αρ. κατ. 388.

³³⁶ Phillips 2008, 204-5 αρ. κατ. 413.

³³⁷ Wilson και Day 1994, 41· Déderix 2017, 29-30.

³³⁸ Phillips 2008, 209 αρ. κατ. 421.

³³⁹ Phillips 2008, 209 αρ. κατ. 422.

³⁴⁰ Phillips 2008, 209 αρ. κατ. 423.

³⁴¹ Phillips 2008, 208 αρ. κατ. 419.

απολήγουν σε ελικοειδείς μίσχους, σε κατοπτρική μεταξύ τους διάταξη (**αρ. κατ. 118**)³⁴².

Νιπιδιτός Πεδιάδος

Στην περιοχή του σύγχρονου οικισμού του Νιπιδιτού Πεδιάδος, που βρίσκεται στον νομό Ηρακλείου, εντοπίστηκε ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος από στεατίτη, μάλλον επιφανειακό εύρημα, που προέρχεται από άγνωστο αρχαιολογικό πλαίσιο (**αρ. κατ. 119**). Χρονολογείται μεταξύ της ύστερης 12^{ης} και μέσης 13^{ης} Δυναστείας βάσει της σφραγιστικής του επιφάνειας, που είναι ταλισμανικού χαρακτήρα, και αποτελείται από τα ιερογλυφικά σύμβολα ‘*nfr*’, ‘*nh*’. ‘*dd*’, και ‘*s*’ εντός δέλτου³⁴³.

Πλάτανος

Το νεκροταφείο του Πλατάνου βρίσκεται στην κοιλάδα της Μεσαράς. Αποτελείται από πλήθος ορθογώνιων κτηρίων, δύο μεγάλα ταφικά σκάμματα και τρεις μεγάλους κυκλικούς τάφους³⁴⁴.

Από τους τάφους του Πλατάνου προέρχονται τρεις αιγυπτιακοί σκαραβαίοι. Ο πρώτος βρέθηκε στον Θολωτό Τάφο Β’, σε στρώμα της ΜΜ ΙΑ-ΙΙΑ περιόδου, και η κατασκευή του, από λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece»), χρονολογείται στην ύστερη 11^η ή πρώτη 12^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 122**). Η σφραγιστική του επιφάνεια αποτελείται από παράσταση μάλλον θρησκευτικού χαρακτήρα, όπου εικονίζονται δύο αιγυπτιακές θεότητες, η πρώτη με την μορφή ιπποπόταμου (ίσως η *Taweret*) και η δεύτερη με την μορφή πιθήκου (ίσως ο *Ptah*)³⁴⁵. Ο δεύτερος σκαραβαίος, από τον ίδιο τάφο, είναι κατασκευασμένος από το ίδιο λευκό πέτρωμα και χρονολογείται την ίδια περίοδο με τον πρώτο (**αρ. κατ. 123**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από αστέρι με έξι ακτίνες, το κέντρο του οποίου είναι ένας ελαφρώς προεξέχων ομφαλός με γέμισμα από διαγώνιες γραμμές κατά το μήκος του³⁴⁶. Ο τρίτος σκαραβαίος από τον Πλάτανο προέρχεται από τον ίδιο τάφο και χρονολογείται στην 12^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 124**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από ασύμμετρη συγκέντρωση ημικυκλικών και σιγμοειδών παπύρων, αλλά και άλλων σχημάτων, μεταξύ των οποίων ένας κύκλος. Ένας από τους παπύρους απολήγει σε άνθος λωτού³⁴⁷.

Πόρος

Ο οικισμός του Πόρου, στο σύγχρονο Ηράκλειο, φαίνεται πως βρισκόταν σε χρήση ήδη από την ΠΜ Ι περίοδο, και είχε στενές σχέσεις με το ανάκτορο της Κνωσού, του οποίου έχει προταθεί πως ήταν επίνειο³⁴⁸. Από την περιοχή του

³⁴² Phillips 2008, 208-9 αρ. κατ. 420.

³⁴³ Phillips 2008, 207-8 αρ. κατ. 418.

³⁴⁴ Déderix 2017, 20.

³⁴⁵ Lambrou-Phillipson 1990, 242 αρ. κατ. 161· Phillips 2008, 231-2 αρ. κατ. 476.

³⁴⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 241-2 αρ. κατ. 160· Phillips 2008, 233 αρ. κατ. 478.

³⁴⁷ Lambrou-Phillipson 1990, 242-3 αρ. κατ. 162· Phillips 2008, 232 αρ. κατ. 477.

³⁴⁸ Wilson, Day και Dimopoulou-Rethemiotaki 2004, 67.

οικισμού αλλά και του νεκροταφείου που τον εξυπηρετούσε προέρχονται έξι σκαραβαίοι.

Από το Κτήριο στο Οικόπεδο Σανουδάκη, που χρονολογείται MM IIB-YM IA περίοδο, προέκυψε σκαραβοειδές εγχώριας κατασκευής από στεατίτη των MM IB-III περιόδων (**αρ. κατ. 126**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από τρεις αλληλεπικαλυπτόμενες συγκεντρώσεις ομόκεντρων κύκλων, με έξι διαγώνιες εγχαράξεις να καλύπτουν τον κενό χώρο³⁴⁹.

Στο Μικρό Δωμάτιο του Κτηριακού Συγκροτήματος του Οικοπέδου Ψυχογιουδάκη, που χρονολογείται στην MM IB περίοδο, βρέθηκε ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος από λευκή ουσία (πιθανώς «white piece») της ύστερης 11^{ης} ή πρώιμης 12^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 127**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, ταλισμανικού χαρακτήρα, χωρίζεται σε δύο διαζώματα: στο άνω πεδίο διακρίνεται απλό σύμβολο ‘*nb-ty*’, και δίπλα του ‘*nh*’ μεταξύ βρόχων από τους οποίους εκφύονται άνθη λωτού. Στο κάτω πεδίο διακρίνονται δύο μικρά καλάθια ‘*nb*’, ενωμένα μεταξύ τους³⁵⁰. Στο MM IB Ευρύ Δωμάτιο του ίδιου χώρου βρέθηκε ένα σκαραβοειδές εγχώριας κατασκευής από στεατίτη στο χρώμα της ελιάς, που χρονολογείται στην MM IB περίοδο (**αρ. κατ. 128**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, διακρίνεται χιόσχημος σταυρός που αποτελείται από τέσσερις διαγώνιες και ακόμη τέσσερις αντιθέτως διαγώνιες εγχάρακτες γραμμές. Τέσσερις πεταλοειδείς βρόχοι γεμίζουν τον κενό χώρο³⁵¹. Στον MM II-YM IIB Λάκκο του ίδιου συγκροτήματος βρέθηκε ακόμη ένα σκαραβοειδές εγχώριας κατασκευής από μαύρο στεατίτη των MM IB-II περιόδων (**αρ. κατ. 129**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από δύο ομόκεντρους κύκλους σε πολύ βαθιά εγχάραξη γύρω από κεντρική τελεία³⁵².

Σε μη καταγεγραμμένο τάφο της MM IIB-YM IA περιόδου βρέθηκε ένας σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από αδιάγνωστο υλικό (**αρ. κατ. 130**). Η περιγραφή του δεν έχει δημοσιευθεί, επομένως δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι’ αυτόν³⁵³.

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από φαγεντιανή, που βρέθηκε σε δάπεδο YM IIB οικίας (**αρ. κατ. 125**). Χρονολογείται στην ύστερη 18^η Δυναστεία, και στην σφραγιστική επιφάνεια φέρει την επιγραφή ‘*Imn nh.s*’ («ο Άμων είναι η ζωή της»). Έχει προταθεί πως είναι η δέλτος της βασίλισσας *Ankhesenamen*, μεγάλης βασιλικής συζύγου του *Tutankhamen*. Η πρόταση αυτή απορρίπτεται από τους J. Weinstein και J.S. Phillips, επειδή το όνομα της βασίλισσας απαντά πολύ συχνότερα με την μορφή ‘*nh-s-n-Imn*’. Επειδή

³⁴⁹ Phillips 2008, 238 αρ. κατ. 487.

³⁵⁰ Phillips 2008, 236 αρ. κατ. 483.

³⁵¹ Phillips 2008, 237 αρ. κατ. 484.

³⁵² Phillips 2008, 237 αρ. κατ. 485.

³⁵³ Phillips 2008, 240 αρ. κατ. 491.

το αντικείμενο δεν έχει μελετηθεί περαιτέρω, το ζήτημα παραμένει ανοικτό προς διερεύνηση³⁵⁴.

Τσούτσουρος

Στην περιοχή του σύγχρονου οικισμού του Τσούτσουρου, που βρίσκεται στον νομό Ηρακλείου, εντοπίστηκαν δύο σκαραβαίοι από φαγεντιανή που προέρχονται από άγνωστο αρχαιολογικό πλαίσιο. Ο πρώτος, με **αρ. κατ. 134**, εάν πρόκειται για αιγυπτιακό αντικείμενο μάλλον κατασκευάστηκε κατά την 19^η Δυναστεία, ενώ εάν είναι συροπαλαιστινιακής κατασκευής χρονολογείται στην ΥΒ ΙΙΙ (Εποχή του Σιδήρου). Η σφραγιστική του επιφάνεια αποτελείται από σχέδιο ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα, με ανδρική μορφή που βηματίζει κρατώντας ένα ζώο από τον λαιμό, πιθανώς αγρίμι³⁵⁵. Ο δεύτερος, που εάν είναι αιγυπτιακής κατασκευής χρονολογείται στην πρώιμη 18^η Δυναστεία ενώ εάν είναι εισηγμένος από την Συροπαλαιστίνη μάλλον κατασκευάστηκε κατά την ΥΒ ΙΙΙ περίοδο, πιθανώς να πρόκειται για σύγχρονο αντικείμενο (**αρ. κατ. 135**). Η σφραγιστική του επιφάνεια αποτελείται από τέσσερις ομάδες αλληλεπικαλυπτόμενων ομόκεντρων κύκλων, εκ των οποίων ο ένας έκεντρος, διατεταγμένων προς τις πλευρές³⁵⁶.

Φαιστός

Από μη καταγεγραμμένο αρχαιολογικό πλαίσιο στην περιοχή της Φαιστού, που βρισκόταν σε χρήση καθόλη την Εποχή του Χαλκού, προέρχεται ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος από στεατίτη (**αρ. κατ. 136**). Χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία και βρέθηκε σε στρώμα της ΥΜ ΙΒ περιόδου. Η σφραγιστική του επιφάνεια, θρησκευτικού χαρακτήρα, αποτελείται από σείστρο στο σχήμα της κεφαλής της θεάς *Hathor* στο οποίο δηλώνονται το πρόσωπο, τα αυτιά και οι σγουροί της βόστρυχοι. Δύο ζεύγη ουραίων όφρων εκφύονται από την λαβή του σείστρου³⁵⁷.

Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου

Γεροντομουρί

Σε ταφικό σπήλαιο στο οροπέδιο του Λασιθίου, που είναι γνωστό με την ονομασία «Γεροντομουρί» και βρισκόταν σε χρήση από την Νεολιθική εποχή μέχρι και την ΜΜ ΙΙΙ περίοδο, βρέθηκε ένας σκαραβαίος του οποίου η γνησιότητα αμφισβητείται (**αρ. κατ. 72**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, φέρει απλό πλέγμα από διασταυρούμενες γραμμές που την καλύπτει ολόκληρη³⁵⁸.

Παλαίικαστρο

Η θέση του Παλαίικαστρου βρίσκεται στην ανατολική ακτή της Κρήτης, περίπου 13 χιλιόμετρα βορείως του ανακτόρου της Κάτω Ζάκρου. Εντοπίστηκαν ένας

³⁵⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 245 αρ. κατ. 169· Cline 1994, 147 αρ. κατ. 127· 2009, 147 αρ. κατ. 127· Phillips 2008, 235 αρ. κατ. 482.

³⁵⁵ Phillips 2008, 252-3 αρ. κατ. 512.

³⁵⁶ Phillips 2008, 253 αρ. κατ. 513.

³⁵⁷ Phillips 2008, 224-5 αρ. κατ. 455.

³⁵⁸ Phillips 2008, 45 αρ. κατ. 69.

οικισμός που βρισκόταν σε χρήση από την MM IA μέχρι την YM IIIB περίοδο, και ένα νεκροταφείο στα όριά του³⁵⁹.

Στον Τετράγωνο Β, που χρονολογείται στην YM III A-B και θεωρείται ότι στέγαζε εργαστήρια παραγωγής ελαιόλαδου, βρέθηκε ένας σκαραβαίος εγχώριας κατασκευής από καρνεόλη της MM IB-II περιόδου (**αρ. κατ. 120**). Περιγράφεται ως χάντρα με σκαραβοειδή σημάδια, όμως έχει πλέον χαθεί, οπότε δεν είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι' αυτόν³⁶⁰.

Πεζούλες Κεφάλας

Στον λόφο κοντά στον σύγχρονο δρόμο που οδηγεί από την Κάτω στην Επάνω Ζάκρο, στην θέση που είναι γνωστή ως Πεζούλες Κεφάλας, εντοπίστηκαν δύο τάφοι-οικίες που βρίσκονταν σε χρήση κατά τις MM IB-III περιόδους³⁶¹. Στον Τάφο Β βρέθηκε σκαραβοειδής εγχώριας κατασκευής της ίδιας περιόδου από καρνεόλη, με απλό σχέδιο εγχάρακτων γραμμών στην σφραγιστική επιφάνεια (**αρ. κατ. 121**)³⁶².

Σπήλαιο Τραπέζας

Το σπήλαιο της Τραπέζας βρίσκεται στην βόρεια πλευρά του οροπεδίου του Λασιθίου. Βρισκόταν σε χρήση ήδη από την Νεολιθική περίοδο, και τα ευρήματα, που προέρχονται όλα από διαταραγμένα στρώματα, περιλαμβάνουν ανθρώπινους σκελετούς, κεραμική των ΠΜ I-MM I περιόδων, κοσμήματα από χρυσό, μικρά όπλα και εργαλεία από χαλκό, καθώς και μικρά αιγυπτιακά αντικείμενα³⁶³.

Κοντά στην είσοδο του Σπήλαιου της Τραπέζας βρέθηκε ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος από λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece»), που χρονολογήθηκε στην ύστερη 11^η ή πρώτη 12^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 132, Εικ. 20**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια διακρίνεται σχέδιο διαγώνιων κυλίνδρων παπύρου σε σχήμα «Z» και μεγαλύτερων ημικυκλικού σχήματος³⁶⁴. Λόγω της διαταραγμένης στρωματογραφίας, δεν είναι δυνατό να γίνει λόγος για τα πιθανά του συνευρήματα.

Σπήλαιο Ψυχρού

Το σπήλαιο του Ψυχρού, γνωστό και ως Δικταίο Άντρο, βρίσκεται στην νοτιοδυτική άκρη του οροπεδίου του Λασιθίου. Οι πρώτες ενδείξεις χρήσης του ανάγονται στην MM I περίοδο, και συνδέονται με την παύση της χρήσης του Σπήλαιου της Τραπέζας³⁶⁵. Από άγνωστο αρχαιολογικό πλαίσιο μέσα στο σπήλαιο προέρχεται ένας σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από αμέθυστο της 12^{ης} Δυναστείας, ο οποίος φαίνεται να υπέστη μεταποίηση από γηγενή τεχνίτη μετά την εισαγωγή του στην Κρήτη (**αρ. κατ. 133**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, μάλλον ταλισμανικού χαρακτήρα, αποτελείται από ηλιακό δίσκο με γέμισμα από ακτινωτές

³⁵⁹ Bosanquet 1901/2, 286-7.

³⁶⁰ Phillips 2008, 210 αρ. κατ. 424.

³⁶¹ Soles 1992, 195.

³⁶² Phillips 2008, 219 αρ. κατ. 444.

³⁶³ Pendlebury και Money-Coutts 1935/1936, 13, 23-4.

³⁶⁴ Lambrou-Phillipson 1990, 270-1 αρ. κατ. 237· Phillips 2008, 251 αρ. κατ. 510.

³⁶⁵ Hogarth 1899/1900, 94-5· Pendlebury και Money-Coutts 1935/1936, 23.

γραμμές μεταξύ ζεύγους πρόχων. Ο κενός χώρος καλύπτεται από διακοσμητικό σχέδιο με μικρούς κύκλους³⁶⁶. Λόγω της διαταραγμένης στρωματογραφίας δεν είναι δυνατό να γίνει λόγος για τυχόν συνευρήματα.

Περιφερειακή Ενότητα Χανίων

Κυδωνία

Στην περιοχή των Χανίων, στην θέση της αρχαίας Κυδωνίας στην βορειοδυτική Κρήτη, εντοπίστηκαν ενδείξεις κατοίκησης που ανάγονται στην MM I και πλούσιοι τάφοι που χρονολογούνται στην YM III περίοδο³⁶⁷. Στο Μέγαρο του οικισμού, που χρονολογείται στην YM IIIA-B περίοδο, βρέθηκε ένας σκαραβαίος από φαγεντιανή της 18^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 137**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, ονομαστικού χαρακτήρα, αποτελείται από την δέλτο του *Amenhotep III*, ‘Nb M^{3c} R^c mry R^c (*Neb-Ma'at-Re*, ο αγαπημένος του Ρα)³⁶⁸.

Άγνωστη θέση εύρεσης

Από άγνωστες θέσεις εύρεσης στην δυτική Κρήτη προέρχονται 14 σκαραβαίοι. Ο αρχαιότερος χρονολογείται στην MM IA περίοδο και είναι μάλλον Συροπαλαιστινιακής κατασκευής, από ακαθόριστο λευκό πέτρωμα (**αρ. κατ. 75**). Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι διακοσμητικού χαρακτήρα, και χωρίζεται από σπαστές, κατακόρυφες γραμμές σε οριζόντια πεδία, τα οποία εναλλάξ αφήνονται κενά ή γεμίζονται με μικρές διαγώνιες γραμμές³⁶⁹. Ο δεύτερος σε παλαιότητα σκαραβαίος είναι μάλλον αιγυπτιακής κατασκευής, από χαλκηδόνιο λίθο, και χρονολογείται μεταξύ της 11^{ης} και της 14^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 76**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από γραμμικό σχέδιο: από κεντρική, οριζόντια γραμμή, που τέμνεται από κατακόρυφη γραμμή διχαλωτή στην ανώτερη άκρη, εκφύονται μικρότερες κατά το ήμισυ ελλειπτικές που, το κενό μεταξύ των οποίων γεμίζεται από ακόμη μικρότερες αντιθέτως διαγώνιες γραμμές³⁷⁰. Στην 12^η Δυναστεία χρονολογείται η κατασκευή ενός πιθανώς αιγυπτιακού σκαραβαίου από λευκό στεατίτη με γαλάζια προς πράσινη εφυάλωση και χρυσές ενθέσεις, που φαίνεται να έχει υποστεί μεταποίηση από γηγενή τεχνίτη μετά την εισαγωγή του στο Αιγαίο (**αρ. κατ. 77**). Η σφραγιστική του επιφάνεια αποτελείται από επιγραφή σε οριζόντια διάταξη, σε γραφή που δεν αναγνωρίζεται και πιθανώς μιμείται την ιερογλυφική, που εσωκλείεται σε δακτύλιο από συνυφαινόμενους σιγμοειδείς παπύρους³⁷¹. Ένας ακόμη σκαραβαίος από την δυτική Κρήτη χρονολογείται μεταξύ των MM IB-II περιόδων και είναι κατασκευασμένος εγχώρια, από πράσινο στεατίτη (**αρ. κατ. 78**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, διακρίνεται σχέδιο τριπλού δακτυλίου από ομόκεντρους κύκλους, ο οποίος

³⁶⁶ Lambrou-Phillipson 1990, 252 αρ. κατ. 182· Phillips 2008, 246 αρ. κατ. 502.

³⁶⁷ Hood 1965, 109-10.

³⁶⁸ Lambrou-Phillipson 1990, 183 αρ. κατ. 4· Cline 1994, 147 αρ. κατ. 125· 2009, 147 αρ. κατ. 125· Phillips 2008, 72-3 αρ. κατ. 125.

³⁶⁹ Phillips 2008, 264-5 αρ. κατ. 547.

³⁷⁰ Phillips 2008, 262-3 αρ. κατ. 541.

³⁷¹ Phillips 2008, 263 αρ. κατ. 542.

εσωκλείεται εντός εγχάρακτου ρόμβου με διπλή γραμμή³⁷². Την ίδια περίοδο χρονολογείται ένας σκαραβαίος συροπαλαιστινιακής κατασκευής από πράσινο στεατίτη, που στην σφραγιστική του επιφάνεια φέρει παράσταση ιστιοφόρου πλοίου με κουπιά και ημικυκλικούς παπύρους που γεμίζουν το κενό διάστημα (**αρ. κατ. 79**)³⁷³. Κατά την MM IB-III περίοδο χρονολογείται ένα σκαραβοειδές από πράσινο στεατίτη, που στην σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, φέρει τέσσερις ημιτελείς τριπλόκεντρους κύκλους στοιχισμένους προς τα άκρα της επιφάνειας (**αρ. κατ. 80**)³⁷⁴.

Στην δυτική Κρήτη βρέθηκε επίσης σκαραβοειδές από μαύρο στεατίτη, μάλλον συροπαλαιστινιακής κατασκευής, που χρονολογείται στην MM IIB-YM IB περίοδο (**αρ. κατ. 81**). Στην σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, φέρει σχέδιο μεγάλου σταυρού, που στην απόληξη των ακτινών του διακρίνονται τέσσερις γραμμές σε διάταξη ψεκασμού, ενδεχομένως σε μια απόπειρα δήλωσης του σχήματος διπλού πελέκεως³⁷⁵. Στην 15^η Δυναστεία χρονολογείται σκαραβαίος από λευκό στεατίτη, αιγυπτιακής ή συροπαλαιστινιακής κατασκευής, με σφραγιστική επιφάνεια ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα: εικονίζεται ορθή αντρική μορφή με στέμμα και περίζωμα, που στο ένα χέρι κρατάει άνθος (**αρ. κατ. 82**)³⁷⁶. Βρέθηκε, ακόμη, αιγυπτιακός σκαραβαίος από φαγεντιανή που χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 83**), του οποίου η σφραγιστική επιφάνεια, θρησκευτικού χαρακτήρα, αποτελείται από την ιερογλυφική επιγραφή ‘*Imn-R^c nb(.i)*’ («Άμων-Ρα, κύριέ μου»)³⁷⁷. Την ίδια περίοδο ή λίγο αργότερα χρονολογείται ένας αιγυπτιακός σκαραβαίος από αμέθυστο, που στην σφραγιστική του επιφάνεια διακρίνονται με δυσκολία ιερογλυφικά σύμβολα σε κατακόρυφη διάταξη (**αρ. κατ. 84**). Μάλλον πρόκειται για επιγραφή θρησκευτικού χαρακτήρα, επειδή εικονίζεται το ιερό τρίστιο πλοίο³⁷⁸. Κατά την YB IIB περίοδο χρονολογείται ένας σκαραβαίος συροπαλαιστινιακής κατασκευής από οστό ή ελεφαντοστό (**αρ. κατ. 85**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, μάλλον ταλισμανικού χαρακτήρα, αποτελείται από παράσταση σφίγγας με την βασιλική γενειάδα και ουραίο όφι στο μέτωπο, με ακόμη έναν ουραίο όφι μπροστά της δίπλα σε φτερό της ‘*M^{3ct}*’. Πάνω από την ράχη της σφίγγας είναι εγχάρακτη η επιγραφή ‘*ḥfr nṯr*’³⁷⁹.

Επιπλέον, στην ευρύτερη περιοχή της δυτικής Κρήτης βρέθηκαν τρεις σκαραβαίοι των οποίων η γνησιότητα αμφισβητείται. Ο πρώτος, που χρονολογείται μετά την 21^η Δυναστεία, είναι κατασκευασμένος από φαγεντιανή (**αρ. κατ. 86**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από εννέα

³⁷² Phillips 2008, 265 αρ. κατ. 549.

³⁷³ Phillips 2008, 265 αρ. κατ. 548.

³⁷⁴ Phillips 2008, 265 αρ. κατ. 551.

³⁷⁵ Phillips 2008, 265 αρ. κατ. 550.

³⁷⁶ Phillips 2008, 262 αρ. κατ. 539.

³⁷⁷ Phillips 2008, 264 αρ. κατ. 546.

³⁷⁸ Phillips 2008, 261 αρ. κατ. 537.

³⁷⁹ Phillips 2008, 264 αρ. κατ. 544.

κύκλους ακανόνιστα διατεταγμένους στον χώρο, που έχουν ανοιχτεί με τρυπάνι³⁸⁰. Ο δεύτερος σκαραβαίος, που μάλλον είναι σύγχρονος και η κατασκευή του είναι από μάρμαρο, διαθέτει σφραγιστική επιφάνεια που αποτελείται από ημιτελές σχέδιο κεφαλής ταύρου, πάνω από το οποίο διακρίνονται γραμμές που μοιάζουν με το λατινικό γράμμα «U» (**αρ. κατ. 87**)³⁸¹. Τέλος, ένας ακόμη σκαραβαίος από την ίδια περιοχή είναι κατασκευασμένος από μαύρο στεατίτη ή χλωρίτη, και η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από πέντε κύκλους, εκ των οποίων ο ένας στο κέντρο και οι τέσσερις στις άκρες της επιφάνειας, οι οποίοι χωρίζονται μεταξύ τους από πεταλοειδείς γραμμές που εκφύονται από τον κεντρικό κύκλο (**αρ. κατ. 88**)³⁸². Τα αντικείμενα αυτά θεωρούνται κίβδηλα επειδή δεν είναι γνωστό το πώς κατέληξαν στα μουσεία στα οποία εκτίθενται, ενώ τα σχέδια της σφραγιστικής τους επιφάνειας δεν έχουν παράλληλα από την Αίγυπτο, το Αιγαίο ή την υπόλοιπη Ανατολική Μεσόγειο και Εγγύς Ανατολή.

Από άγνωστες θέσεις εύρεσης στην ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Κρήτης προέρχονται τέσσερις σκαραβαίοι. Ο αρχαιότερος, από ακαθόριστο λευκό πέτρωμα και συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής, χρονολογείται στην MM IA περίοδο (**αρ. κατ. 92**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, διακοσμητικού χαρακτήρα, αποτελείται από σχέδιο διασταυρούμενων γραμμών σε πολλούς συνδυασμούς³⁸³. Ο δεύτερος σκαραβαίος, που χρονολογείται μεταξύ της 12^{ης} και της 18^{ης} Δυναστείας, είναι αιγυπτιακής κατασκευής από λευκό στεατίτη (**αρ. κατ. 93**). Η σφραγιστική του επιφάνεια, φυσιογραφικού χαρακτήρα, αποτελείται από έξι ενωμένους κυλίνδρους παπύρου σε σχήμα «Z» μεταξύ τεσσάρων μικρότερων ζευγών κυλίνδρων παπύρου του ίδιου σχήματος³⁸⁴. Δύο ακόμη σκαραβαίοι από την κεντρική Κρήτη χρονολογούνται στην 18^η Δυναστεία και είναι αιγυπτιακής κατασκευής από στεατίτη, και στην σφραγιστική τους επιφάνεια φέρουν την δέλτους του *Thutmose III* ('*Mn-hpr-Rc*'). Από την δέλτο του βασιλιά στον σκαραβαίο με **αρ. κατ. 94** εκφύονται δύο ουραίοι όφεις, και άνωθεν της διακρίνεται πτερωτό αντικείμενο (ηλιακός δίσκος ή σκαραβαίος)³⁸⁵. Η σφραγιστική επιφάνεια του σκαραβαίου με **αρ. κατ. 95** αποτελείται από τα ίδια στοιχεία, όμως οι ουραίοι όφεις δεν αποτελούν τμήμα της δέλτου, και ο ηλιακός δίσκος από πάνω της δεν είναι πτερωτός³⁸⁶.

Από άγνωστες θέσεις εύρεσης σε ολόκληρη την Κρήτη προέρχονται τέσσερις ακόμη σκαραβαίοι, μάλλον αιγυπτιακής κατασκευής. Ο πρώτος χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία και είναι από λευκό στεατίτη (**αρ. κατ. 138**). Η σφραγιστική του επιφάνεια αποτελείται από ιερογλυφική επιγραφή θρησκευτικού χαρακτήρα, που

³⁸⁰ Lambrou-Phillipson 1990, 275 αρ. κατ. 248· Phillips 2008, 262 αρ. κατ. 540.

³⁸¹ Phillips 2008, 265-6 αρ. κατ. 552.

³⁸² Phillips 2008, 263-4 αρ. κατ. 543.

³⁸³ Lambrou-Phillipson 1990, 185 αρ. κατ. 8· Phillips 2008, 257 αρ. κατ. 522.

³⁸⁴ Phillips 2008, 256 αρ. κατ. 520.

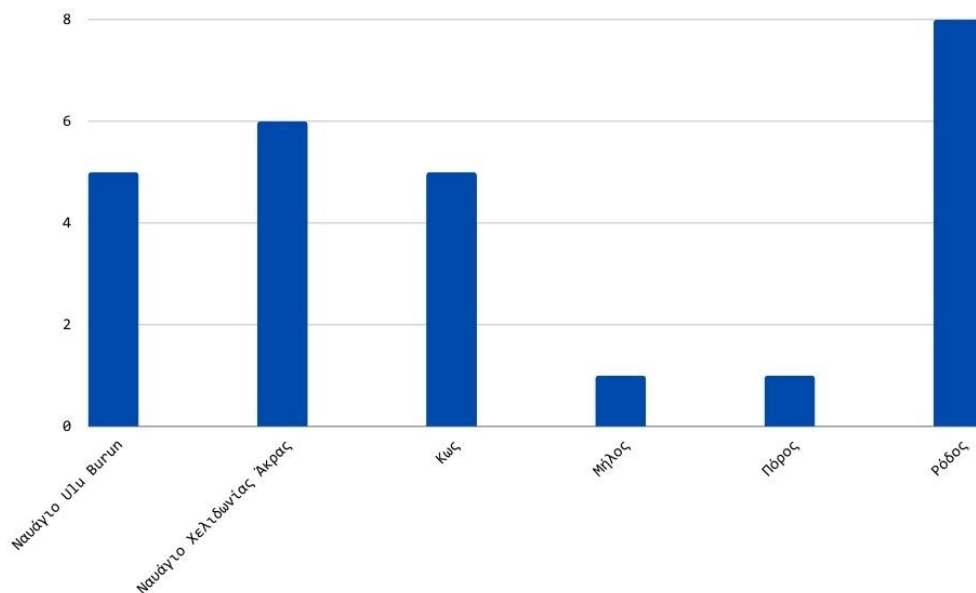
³⁸⁵ Phillips 2008, 256 αρ. κατ. 521A.

³⁸⁶ Phillips 2008, 256-7 αρ. κατ. 521B.

μπορεί να διαβαστεί κι από τις δυο πλευρές: ‘*Imn-Re ntr(,)*’ («Άμων-Ρα, ο θεός»)³⁸⁷. Ένας ακόμη σκαραβαίος χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία, και η κατασκευή του είναι από φαγεντιανή (**αρ. κατ. 139**). Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι ονομαστικού χαρακτήρα, και αποτελείται από την συντομογραφική απόδοση της δέλτου του βασιλιά Horemheb (‘*dsr hpr-Rc*’) μεταξύ φτερών, και άνωθén της ‘*Imn-Rc*’³⁸⁸. Λίγο αργότερα, κατά την 19^η Δυναστεία, χρονολογείται σκαραβαίος από στεατίτη με γραμμικό διάκοσμο στην σφραγιστική του επιφάνεια (**αρ. κατ. 140**)³⁸⁹. Τέλος, την ίδια περίοδο χρονολογείται σκαραβαίος από πράσινη φαγεντιανή με σφραγιστική επιφάνεια θρησκευτικού χαρακτήρα, που αποτελείται από το γεράκι του θεού Ώρου μεταξύ ουραίων όψεων σε όρθια στάση (**αρ. κατ. 141**)³⁹⁰.

2.3 Συζήτηση

Μετά τον σχολιασμό των σκαραβαίων ανά θέση εύρεσης, είναι σκόπιμο να εξεταστούν συνολικά, προκειμένου να γίνουν κάποιες γενικές παρατηρήσεις αναφορικά με τέτοιου είδους αντικείμενα που μπορούν να ισχύσουν για ολόκληρο το Αιγαίο.

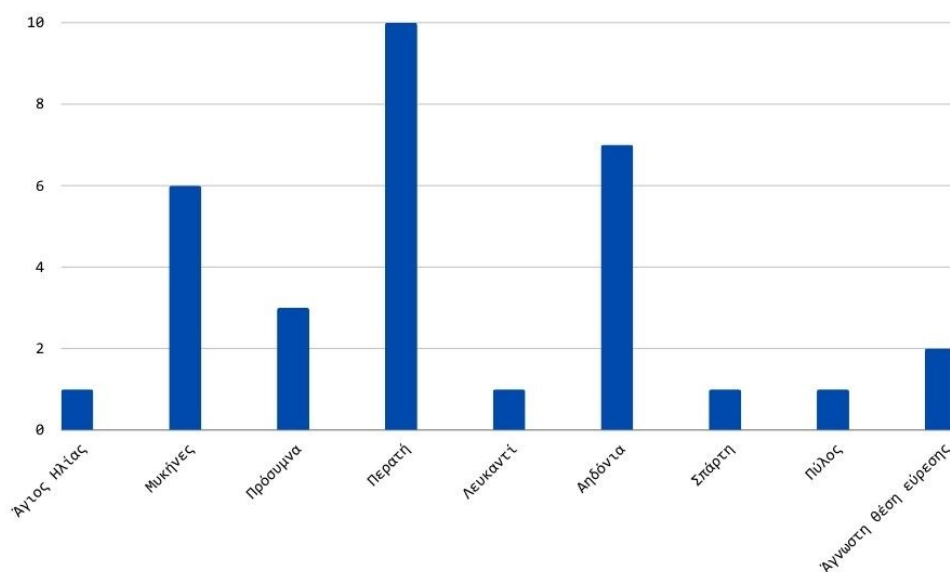
Γράφημα 1/α: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στο Αιγαίο Πέλαγος ανά θέση εύρεσης

³⁸⁷ Lambrou-Phillipson 1990, 274 αρ. κατ. 244· Καρέτσου et al. 2000, 325 αρ. κατ. 338· Phillips 2008, 29 αρ. κατ. 44· Cline 2009, 252 αρ. κατ. 1076.

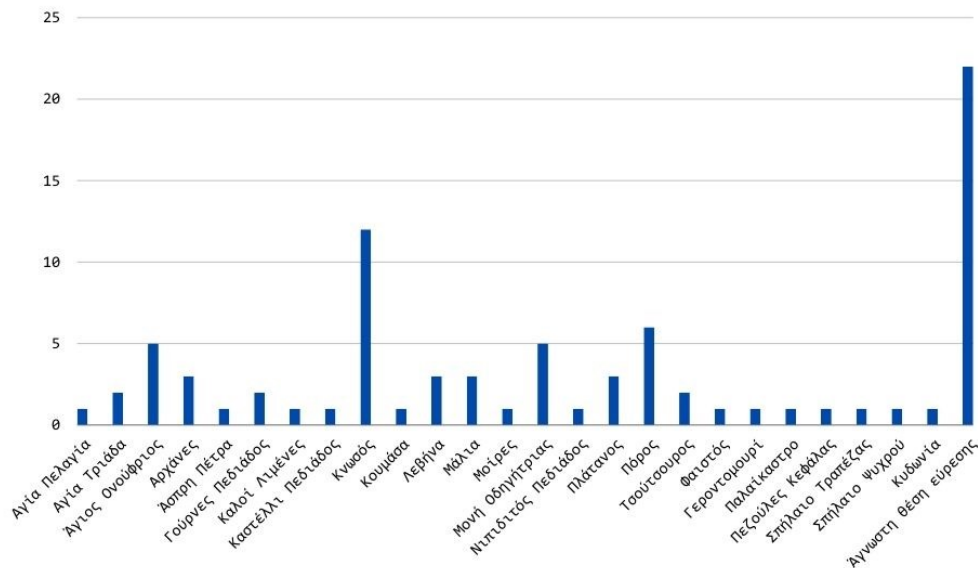
³⁸⁸ Lambrou-Phillipson 1990, 212 αρ. κατ. 71· Cline 2009, 252 αρ. κατ. 1075.

³⁸⁹ Phillips 2008, 261-2 αρ. κατ. 538· Cline 2009, 252 αρ. κατ. 1078.

³⁹⁰ Lambrou-Phillipson 1990, 274 αρ. κατ. 245· Καρέτσου et al. 2000, 330 αρ. κατ. 348· Phillips 2008, 28-9 αρ. κατ. 43· Cline 2009, 252 αρ. κατ. 1074.

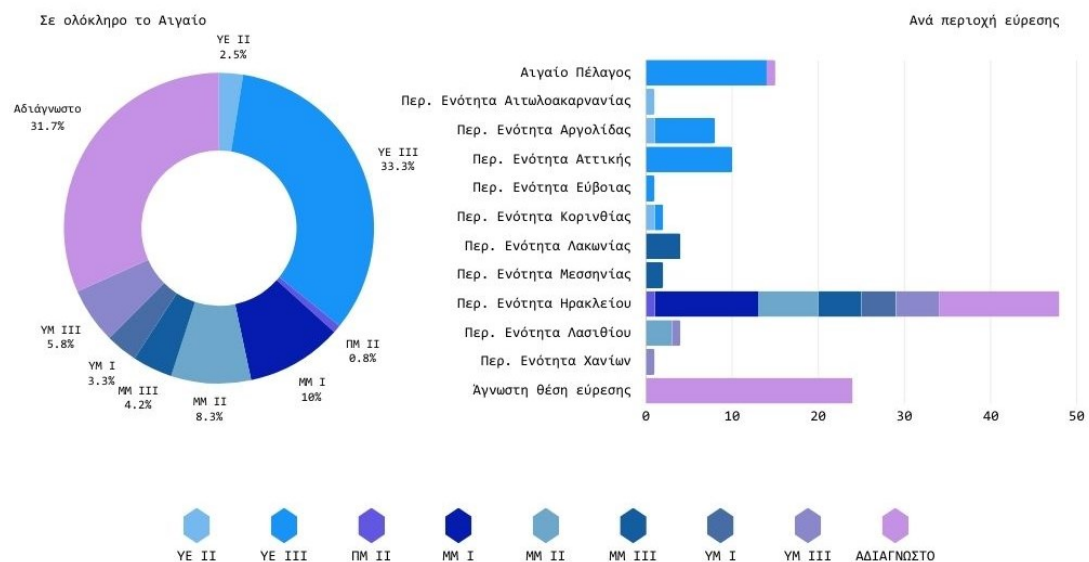
Γράφημα 1/β: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Ηπειρωτική Ελλάδα ανά θέση εύρεσης

Γράφημα 1/γ: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κρήτη ανά θέση εύρεσης

Παρατηρείται, αρχικά, πως η εισαγωγή σκαραβαίων εντοπίζεται πρώτα στην Κρήτη ήδη από την ΜΜ ΙΑ περίοδο, ενώ στην Ηπειρωτική Ελλάδα οι πρώτοι σκαραβαίοι βρέθηκαν σε περιβάλλοντα της ΥΕ ΙΙΑ περιόδου (Γράφημα 4). Αυτό

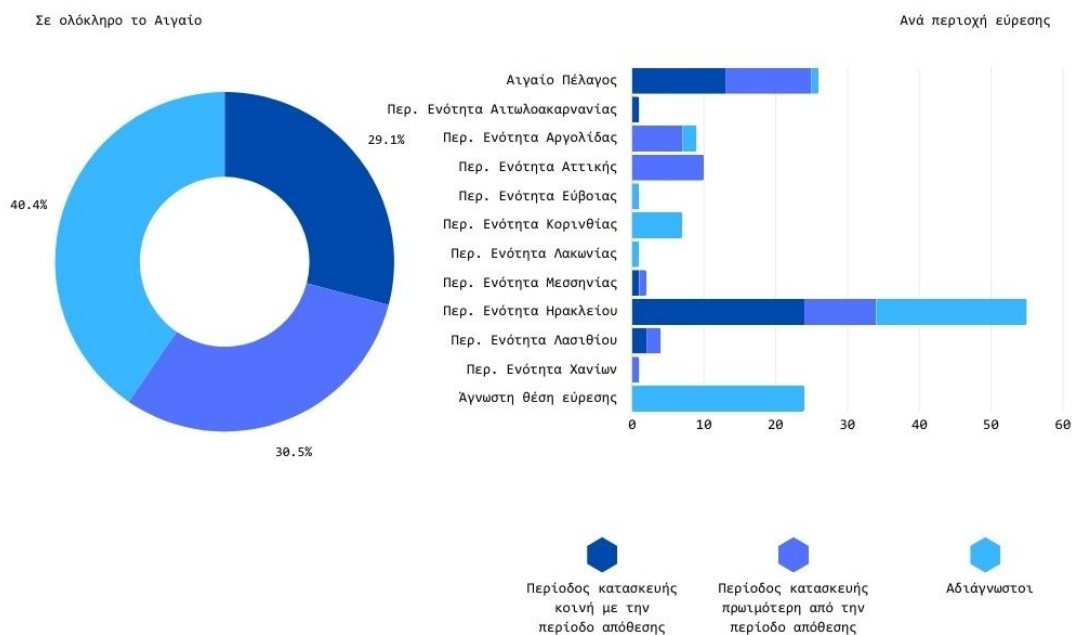
γενικώς συνάδει με τις ενδείξεις των επαφών μεταξύ της Αιγύπτου και της ευρύτερης περιοχής του Αιγαίου, απ' όπου φαίνεται πως η Κρήτη δραστηριοποιήθηκε στον τομέα του εμπορίου με την υπόλοιπη Ανατολική Μεσόγειο και Εγγύς Ανατολή πριν την Ηπειρωτική Ελλάδα. Η πολιτική οργάνωση ενδεχομένως να έπαιξε ρόλο στην έξαρση της εμπορικής δραστηριότητας, δεδομένου ότι παρατηρείται αύξηση των εισηγμένων αλλά και των εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων με την ανάδυση των πρώτων ανακτόρων³⁹¹.

Γράφημα 4: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στο Αιγαίο ανά χρονολόγηση ανασκαφικού στρώματος

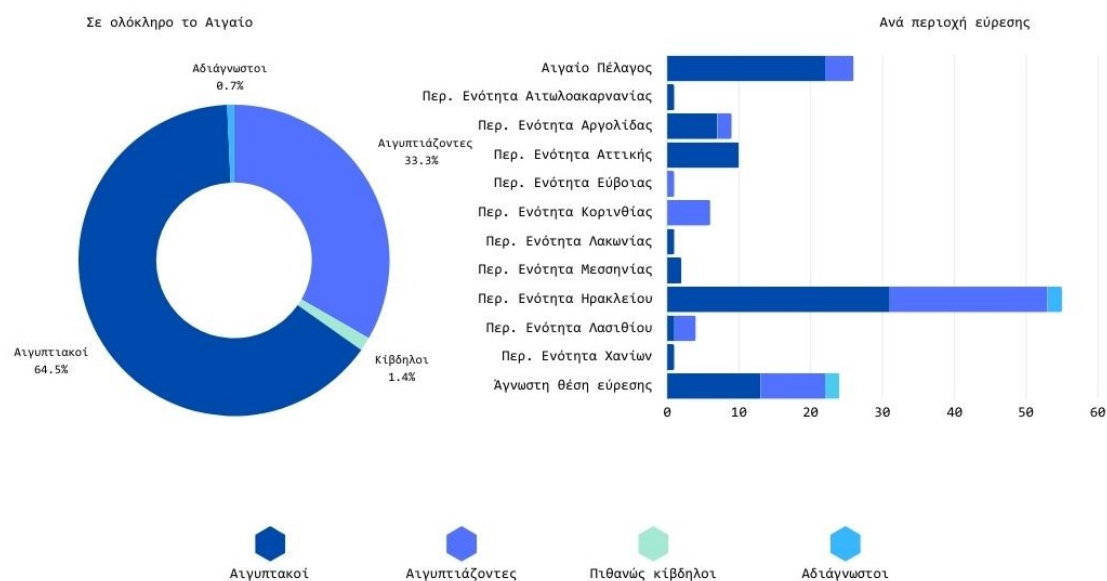
Όπως αναφέρθηκε πολλές φορές, μεγάλος αριθμός σκαραβαίων βρέθηκε εκτός αρχαιολογικού πλαισίου, με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολη η λεπτομερής μελέτη αυτών των αντικειμένων. Φαίνεται, όμως, πως σε μεγάλο βαθμό οι σκαραβαίοι δεν αποτίθεντο πολύ μετά την εισαγωγή ή την κατασκευή τους, πέραν από περιπτώσεις που το αντικείμενο ήταν ενεπίγραφο με την δέλτο ενός βασιλιά (Γράφημα 3). Τα βασιλικά αντικείμενα μάλλον αντιμετωπίζονταν συχνότερα ως κειμήλια, και περνούσαν πιο εύκολα από γενιά σε γενιά συγκριτικά με σκαραβαίους με διαφορετικό τύπο θέματος στην σφραγιστική επιφάνεια, που φαίνεται να είχαν πιο σύντομη περίοδο χρήσης.

³⁹¹ Μαντζουράνη 2002, 86.

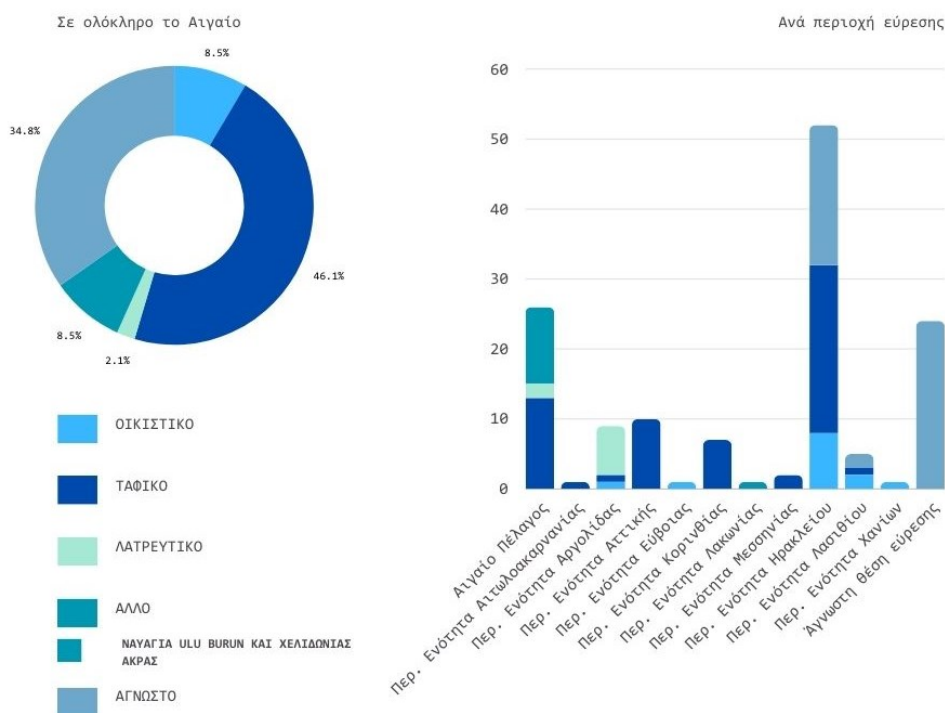
Γράφημα 3: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Αιγαίο ανά χρονολόγηση κατασκευής σε σχέση με την χρονολόγηση του ανασκαφικού στρώματος

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, ακόμη, το γεγονός πως η Κρήτη ξεκίνησε να κατασκευάζει σκαραβαίους εγχώρια αρκετά νωρίς. Παρατηρείται, μάλιστα, πως σε ορισμένες περιπτώσεις εισάγονται σκαραβαίοι από την Αίγυπτο, οι οποίοι στην συνέχεια υφίστανται περαιτέρω επεξεργασία για να αποκτήσουν στην σφραγιστική τους επιφάνεια μοτίβα κρητικής έμπνευσης (Γράφημα 5). Αυτό θα μπορούσε να εγείρει ερωτήματα σχετικά με το αν οι κάτοικοι της Κρήτης ήταν εξοικειωμένοι με τον συμβολισμό των σκαραβαίων, και αν προσπαθούσαν να τον τροποποιήσουν ώστε να ταιριάζει περισσότερο στις δικές τους πεποιθήσεις. Το ίδιο ερώτημα προκαλούν, ενδεχομένως, και οι σκαραβαίοι εγχώριας κατασκευής από το νεκροταφείο της Περατής, οι οποίοι, αν και κακής ποιότητας, εντούτοις επιλέχθηκαν για να συνοδεύσουν τους νεκρούς ιδιοκτήτες στο επέκεινα. Επειδή δεν σώζονται πιο σαφείς ενδείξεις ή πληροφορίες σχετικά με την ακριβή σημασία του σκαραβαίου στον χώρο του Αιγαίου, το ζήτημα παραμένει ανοικτό προς διερεύνηση.

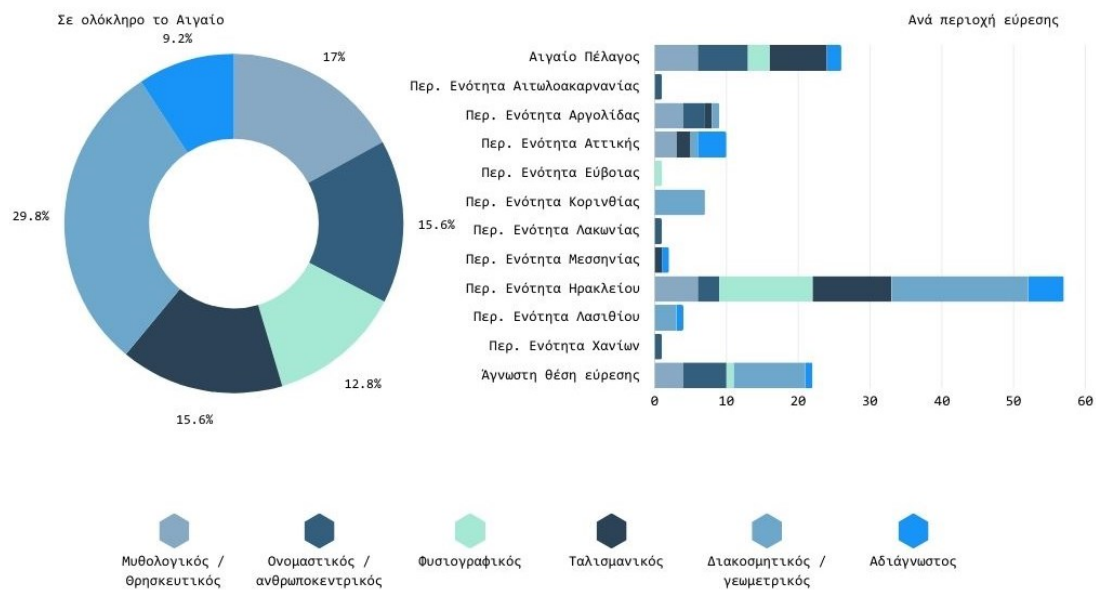
Γράφημα 5: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στο Αιγαίο ανά τόπο κατασκευής

Επιπλέον, αν και πολλοί σκαραβαίοι έχουν βρεθεί εκτός ανασκαφικού πλαισίου με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατό να διαμορφωθεί μια ακριβής εικόνα, φαίνεται πως τέτοιου είδους αντικείμενα προτιμούνταν για ταφική χρήση. Τόσο στα νησιά του Αιγαίου όσο και στην Ηπειρωτική Ελλάδα και στην Κρήτη, οι μεγαλύτεροι αριθμοί σκαραβαίων που προέρχονται από βέβαιο αρχαιολογικό περιβάλλον έχουν βρεθεί σε τάφους. Φαίνεται πως συνήθως συνόδευαν τους νεκρούς με την μορφή κτερισμάτων, ή αφιερώνονταν σε αυτούς μετά την ταφή σε σπάνιες περιπτώσεις, μόνο στην Κρήτη. Μικροί αριθμοί σκαραβαίων προέρχονται από οικιστικά πλαίσια, και μόλις τρεις από λατρευτικά (Γράφημα 2).

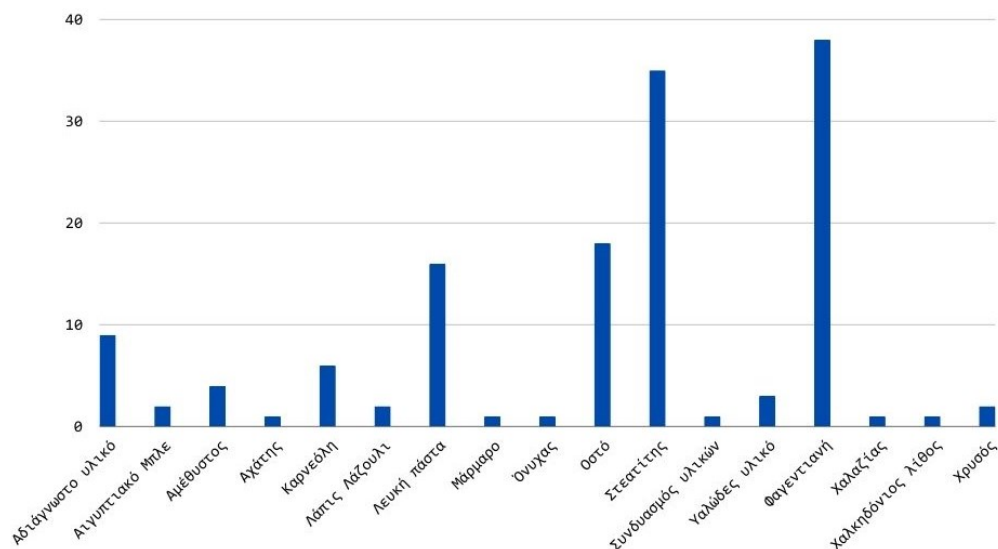
Γράφημα 2: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στο Αιγαίο ανά τύπο πλαισίου εύρεσης

Παρατηρείται, ακόμη, πως ο πιο δημοφιλής τύπος θέματος της σφραγιστικής επιφάνειας είναι ο διακοσμητικός. Τόσο στην Κρήτη όσο και στην Ηπειρωτική Ελλάδα είναι εμφανής η προτίμηση στα γεωμετρικά σχήματα ή στα απλά γραμμικά σχέδια, στους εισηγμένους αλλά και στους εγχώριας κατασκευής σκαραβαίους (Γράφημα 7). Δεδομένου ότι έχει προταθεί πως στην Αίγυπτο τέτοιοι σκαραβαίοι χρησιμοποιούνταν ως σφραγίδες ιδιωτών, εγείρεται το ερώτημα εάν η χρήση τους θα μπορούσε να είναι παρόμοιος χαρακτήρα και στο Αιγαίο. Δεν γνωρίζω εάν η ίδια προτίμηση παρατηρείται και σε άλλου είδους σφραγιστικά αντικείμενα, όμως πιστεύω πως το θέμα χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

Γράφημα 7: Ποσοτική ανάλυση των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στο Αιγαίο ανά τον τύπο του θέματος της σφραγιστικής επιφάνειας

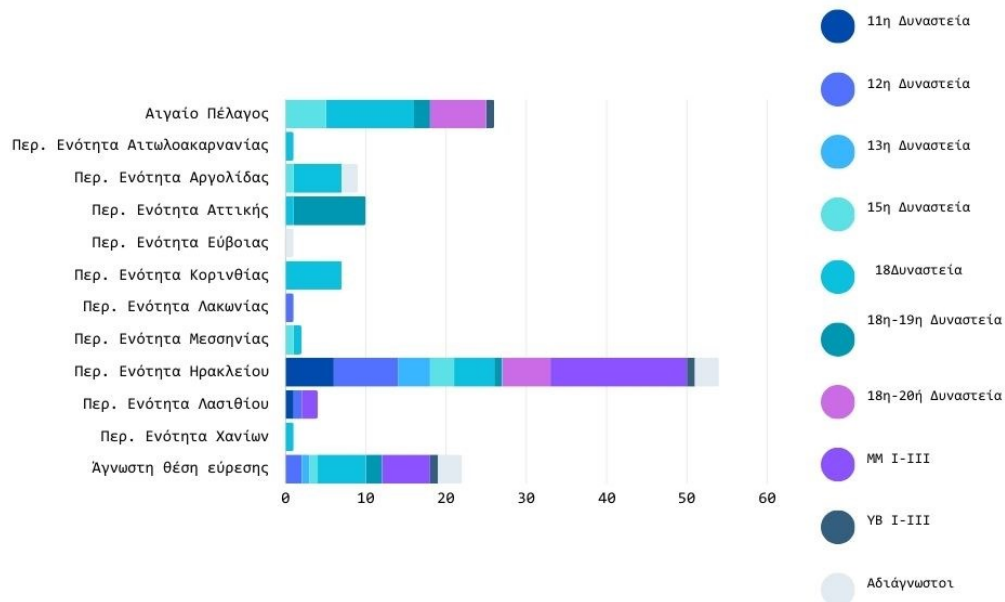
Φαίνεται, επιπλέον, πως η φαγεντιανή, ο στεατίτης, το οστό και η λευκή ουσία γνωστή ως «white piece» είναι τα συνηθέστερα υλικά κατασκευής των σκαραβαίων που έχουν βρεθεί στο Αιγαίο (Γράφημα 6). Η φαγεντιανή, που η κατασκευή και η κατεργασία της εισήχθη στο Αιγαίο από την Αίγυπτο, μάλλον εθεωρείτο πολυτελές υλικό εξαιτίας των «εξωτικών» του συνδηλώσεων, κάτι που ίσως εξηγεί την συχνότητα με την οποία απαντά και σε αντικείμενα εγχώριας κατασκευής.

Γράφημα 6: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στο Αιγαίο ανά υλικό κατασκευής

Τέλος, παρατηρείται πως η κατασκευή του μεγαλύτερου αριθμού των εισηγμένων σκαραβαίων χρονολογείται κατά το Νέο Βασίλειο (Γράφημα 8). Την περίοδο, δηλαδή, που τα αρχαιολογικά ευρήματα επιβεβαιώνουν πως οι σχέσεις

μεταξύ του Αιγαίου και της Αιγύπτου είχαν κλιμακωθεί. Η εντατική αυτή επικοινωνία δεν αποκλείεται να προκάλεσε, ενδεχομένως, την υιοθέτηση ενός τόσο χαρακτηριστικού συμβόλου συνδεδεμένου με την τύχη και την δύναμη εκ μέρους του Αιγαίου.

Γράφημα 8: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στο Αιγαίο ανά χρονολόγηση κατασκευής βάσει θέσης εύρεσης

Κεφάλαιο III: Οι σκαραβαίοι από την Κύπρο κατά την Εποχή του Χαλκού

Στην τρίτη ενότητα της εργασίας, θα παρουσιασθεί ο κατάλογος των σκαραβαίων που προέκυψαν σε θέσεις της Εποχής του Χαλκού στην Κύπρο. Πρώτα θα γίνει σύντομη αναφορά στα διαθέσιμα δεδομένα σχετικά με τις επαφές μεταξύ της Κύπρου και της Αιγύπτου, με σκοπό να τεθεί το πλαίσιο εντός του οποίου διακινήθηκαν και αντιγράφηκαν τα αντικείμενα του καταλόγου. Θα ακολουθήσει η συζήτηση των σκαραβαίων ανά θέση εύρεσης, η παρουσίαση των οποίων θα γίνει με αλφαβητική σειρά, και στην συνέχεια η διατύπωση μερικών πρώτων συμπερασμάτων. Ο κατάλογος της παρούσας ενότητας στηρίζεται στις δημοσιεύσεις των V. Kenna (1971), I. Jacobsson (1994) και L. Steel (2023), καθώς και στον κατάλογο του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου που διαμορφώθηκε στα πλαίσια της ενέργειας ψηφιοποίησης των ευρημάτων από την νεκρόπολη της Έγκωμης που βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Κύπρου (2010).

Κατά την συγκέντρωση των αντικειμένων του καταλόγου προέκυψαν ορισμένα προβλήματα. Το πρώτο από αυτά είναι το γεγονός ότι συνήθως οι σκαραβαίοι δεν προέρχονται από βέβαιο αρχαιολογικό πλαίσιο: ένας μεγάλος αριθμός ανασκαφών στην Κύπρο πραγματοποιήθηκε κατά τον ύστερο 19^ο και πρώιμο 20^ό αιώνα, με αποτέλεσμα η τεκμηρίωσή τους να είναι ελλιπής και η ακριβής χρονολόγηση πολλών αντικειμένων του καταλόγου αδύνατη³⁹². Εξαιτίας της ελλιπούς τεκμηρίωσης, δηλαδή της αμέλειας καταγραφής των υπόλοιπων κτερισμάτων ή του προσδιορισμού του φύλου και της ηλικίας των νεκρών στις περιπτώσεις νεκροταφείων, είναι δύσκολο να σχηματιστεί μια σαφής εικόνα σχετικά με τους ανθρώπους που χρησιμοποιούσαν τους σκαραβαίους στην Κύπρο. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του νεκροταφείου της Έγκωμης, όπου ανεσκάφησαν εκατό περίπου τάφοι από την Βρετανική Αποστολή στα τέλη της δεκαετίας της 1890, οι οποίοι χρονολογήθηκαν τότε κατά την «Μυκηναϊκή Περίοδο»³⁹³. Αν και είναι πλέον σαφές ότι δεν υπήρξε μυκηναϊκός εποικισμός ή εισβολή στο νησί που να δικαιολογεί την χρήση αυτού του όρου, εντούτοις οι πρώτοι ανασκαφείς του νεκροταφείου τον χρησιμοποίησαν για να ερμηνεύσουν τις μεγάλες ποσότητες μυκηναϊκής κεραμικής που βρέθηκαν μεταξύ των κτερισμάτων³⁹⁴. Οι σύγχρονοι ερευνητές αναφέρονται πλέον στους τάφους που ανεσκάφησαν από την Βρετανική Αποστολή στην Έγκωμη, στην Κλαυδιά και στο Χαλά Σουλτάν Τεκκέ με τον όρο «Υστεροκυπριακοί». Η παρούσα εργασία, λαμβάνοντας υπόψη την αύξηση της εισηγμένης μυκηναϊκής κεραμικής και των μυκηναϊκών επιρροών στην τοπική τέχνη³⁹⁵, χρονολογεί αυτούς τους τάφους μεταξύ των ΥΚ ΙΙΒ και ΥΚ ΙΙΙΒ περιόδων (1375-1050 π.Χ.). Η εκτίμηση

³⁹² Crewe 2007, 57-8, 61.

³⁹³ Schaeffer 1948, 165· Crewe 2007, 58· Knapp 2013, 3· Steel 2023, 6-7.

³⁹⁴ Καραγεώργης 2000, 11, 13· Crewe 2007, 58.

³⁹⁵ Schaeffer 1948, 172· Jacobsson 1994, 92· Καραγεώργης 2000, 11, 13.

αυτή έγινε με κάθε επιφύλαξη, σε μια απόπειρα προσέγγισης των αντικειμένων του καταλόγου με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια.

Ένα ακόμη πρόβλημα είναι πως αρκετοί σκαραβαίοι του καταλόγου παραμένουν μέχρι σήμερα αδημοσίευτοι, με αποτέλεσμα να μην διευκρινίζονται σημαντικές πληροφορίες, όπως η χρονολόγηση της κατασκευής τους. Προκειμένου τα αντικείμενα αυτά να συμπεριληφθούν στις ποσοτικές αναλύσεις που παρατίθενται στο τέλος του κεφαλαίου, χαρακτηρίστηκαν ως «αδιάγνωστα» και καταμετρήθηκαν, υπό αυτόν τον όρο, για την εξαγωγή πληρέστερων συμπερασμάτων. Ο ίδιος όρος χρησιμοποιήθηκε σε όλα τα γραφήματα, για να χαρακτηρίσει αντικείμενα σχετικά με τα οποία δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες. Τέτοιες ακόμη υπολειπόμενες πληροφορίες μπορεί να είναι η θέση εύρεσης, η χρονολόγηση του αρχαιολογικού στρώματος, ο τύπος κατασκευής (Αίγυπτος ή αλλού), το υλικό κατασκευής, η περιγραφή και οι διαστάσεις τους.

Τέλος, είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις στις οποίες αναφέρεται με σαφήνεια εάν ο σκαραβαίος πρόκειται για αιγυπτιακό αντικείμενο ή προϊόν τοπικής μίμησης (από την Συροπαλαιστίνη, την Κύπρο ή αλλού). Γι' αυτόν τον λόγο, οι σκαραβαίοι, των οποίων ο τύπος κατασκευής δεν δηλώνεται, αντιμετωπίστηκαν ως αιγυπτιακής κατασκευής, εκτός από αυτούς που λόγω φθοράς είναι αδιάγνωστοι.

3.1 Οι σχέσεις μεταξύ της Αιγύπτου και της Κύπρου στην Εποχή του Χαλκού

Ήδη από την 3^η χιλιετία π.Χ., η Κύπρος εξόρυσσε και επιχειρούσε την εξαγωγή χαλκού διαδραματίζοντας, σε βάθος χρόνου, πρωτεύοντα ρόλο στην διαμόρφωση της οικονομικής δραστηριότητας της Ανατολικής Μεσογείου—ιδίως, δε, από τα τέλη της Μέσης Εποχής του Χαλκού και στο εξής³⁹⁶. Την ίδια περίοδο η Αίγυπτος, όπως φαίνεται από την μεγάλη διασπορά αιγυπτιακών αντικειμένων κυρίως στην Μεσόγειο και την Συροπαλαιστίνη και λιγότερο στην Ανατολία και την Μεσοποταμία, αλλά και αντικειμένων από αυτές τις περιοχές σε αιγυπτιακές θέσεις, εκδήλωνε το εμπορικό και στρατιωτικό της ενδιαφέρον για την Ανατολική Μεσόγειο και την Εγγύς Ανατολή³⁹⁷. Η Κύπρος αποτελούσε κομβικό σημείο για την διασταύρωση και την διάδοση πολιτισμικών, πολιτικών και εμπορικών επιρροών από την Συροπαλαιστίνη, την Ανατολία, την Αίγυπτο και το Αιγαίο· επομένως ήταν αναμενόμενη η αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο πολιτικών και εμπορικών οντοτήτων, που άρχισε να εντείνεται κατά την 2^η χιλιετία π.Χ.³⁹⁸

Οι πρώτες επαφές ανάμεσα στην Κύπρο και στην Αίγυπτο χρονολογούνται στην Νεολιθική και Χαλκολιθική περίοδο, και υπαινίσσονται πολύ σποραδική και μάλλον έμμεση επικοινωνία. Στην Νεολιθική Χοιροκοιτία βρέθηκαν χάντρες από καρνεόλη, πιθανώς εισηγμένες εμμέσως από την Αίγυπτο, και από την Λάπηθο της

³⁹⁶ Porada 1948, 178· Merrillees 1968, 190· Knapp 1992, 123· 1993, 337· van Wijngaarden 2002, 131· Katz 2008, 128, 133· Μαντζουράνη 2011, 277· Παπασάββας 2022, 45.

³⁹⁷ Merrillees 1968, 190· Knapp 1989, 64-7· 1993, 336-7· Katz 2008, 128· Μαντζουράνη 2011, 277.

³⁹⁸ Merrillees 1968, 190· Knapp 1989, 64-7· 1993, 336-7· 2013, 1, 5.

ίδιας περιόδου χάντρα στο σχήμα κεφαλής ιθαγενούς από την Νουβία που πιθανολογείται ότι κατασκευάστηκε στην Αίγυπτο ή την Συρία³⁹⁹. Στην θέση Λέμπα-Λάκκοι της Χαλκολιθικής περιόδου βρέθηκαν πινάκιο και λίθινα πόνια του αιγυπτιακού επιτραπέζιου παιχνιδιού *Senet*, του οποίου τις ταφικού χαρακτήρα συνδηλώσεις οι κάτοικοι της Κύπρου φαίνεται πως αγνοούσαν· ευρήματα που, λόγω της σπανιότητας και της σποραδικότητάς τους, δηλώνουν μάλλον έμμεσες επαφές⁴⁰⁰.

Οι πρώτες σαφείς ενδείξεις μεταξύ τους εμπορικών δεσμών εντοπίζονται στην Αίγυπτο, περί τα μέσα του 16^{ου} αιώνα π.Χ., με την μορφή κεραμικής εισηγμένης από την Κύπρο⁴⁰¹. Στην πόλη του *Tell el-Dab'a* στο Δέλτα του Νείλου βρέθηκαν πάνω από πεντακόσια κυπριακά κεραμικά όστρακα⁴⁰². Την ίδια περίοδο, ή λίγο αργότερα, στην Παλαίπαφο-Κούκλια αφίχθηκε ένα αγγείο από οφίτη λίθο με την δέλτο του *Ahmose I*, του πρώτου βασιλιά της 18^{ης} Δυναστείας⁴⁰³.

Βάσει των ευρημάτων κεραμικής τόσο στην Κύπρο όσο και στην Αίγυπτο, δηλαδή ογκωδών σκευών χρηστικού χαρακτήρα που δεν έχει προταθεί ότι εισάγονταν για την αισθητική τους αξία, είναι γενικώς αποδεκτό πως από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα π.Χ. και στο εξής οι δύο περιοχές είχαν τακτικές εμπορικές επαφές⁴⁰⁴. Στην θέση Χαλά Σουλτάν Τεκκέ έχουν βρεθεί οστά της πέστροφας του Νείλου, που από τις αιγυπτιακές γραπτές πηγές και την εικονογραφία είναι γνωστό πως επρόκειτο για εξαγωγίμο αγαθό⁴⁰⁵. Στην ίδια θέση έχει προταθεί, βάσει σχετικών ενδείξεων, πως γινόταν συστηματική καλλιέργεια της ελιάς, η οποία έχει θεωρηθεί ότι αποτελούσε το περιεχόμενο των κυπριακών αμφορέων χαναναϊτικού τύπου που βρέθηκαν στα ιερά της πόλης των Θηβών⁴⁰⁶. Η I. Jacobsson προτείνει, ακόμη, πως η Αίγυπτος πιθανώς εξήγαγε ελεφαντοστό και χαυλιόδοντα ιπποπόταμου στην Κύπρο ως πρώτη ύλη⁴⁰⁷.

Κατά την περίοδο της βασιλείας του *Amenhotep III* (1391-1353 π.Χ.) και αργότερα του *Akhenaten* (1353-1336 π.Χ.), οι δεσμοί μεταξύ των δύο περιοχών φαίνεται πως είχαν φτάσει στο απόγειό τους, όπως υποδεικνύει το πλήθος ευρημάτων κεραμικής στην πόλη της *Tell el-Amarna*⁴⁰⁸. Ωστόσο, μετά την κατάρρευση της πρωτεύουσας *Akhetaten* οι επαφές αυτές ξεκίνησαν να φθίνουν, και εν τέλει έπαυσαν περί τις αρχές του 11^{ου} αιώνα π.Χ.⁴⁰⁹ Από το τέλος του 14^{ου} αιώνα π.Χ. και στο εξής η κυπριακή κεραμική ανακαλύπτεται σπάνια και σε πολύ μικρούς αριθμούς στην Αίγυπτο, ενώ μονάχα στην θέση Χαλά Σουλτάν Τεκκέ έχει βρεθεί κεραμική της

³⁹⁹ Symons 1986-1987, 70-1· Jacobsson 1994, 90· Καραγεώργης 1995, 73.

⁴⁰⁰ Symons 1986-1987, 70-1· Jacobsson 1994, 90· Καραγεώργης 1995, 73.

⁴⁰¹ Merrillees 1968, 191· Καραγεώργης 1995, 73· Eriksson 2001, 54-8.

⁴⁰² Merrillees 1968, 191· Καραγεώργης 1995, 73· Eriksson 2001, 54-8.

⁴⁰³ Merrillees 1992, 50· Jacobsson 1994, 90, 91· Καραγεώργης 1995, 73, 75· Eriksson 2001, 54, 61.

⁴⁰⁴ Jacobsson 1994, 90-1· Καραγεώργης 1995, 73.

⁴⁰⁵ Jacobsson 1994, 90· Eriksson 2001, 64-5.

⁴⁰⁶ Jacobsson 1994, 90· Eriksson 2001, 64-5.

⁴⁰⁷ Jacobsson 1994, 91· Καραγεώργης 1995, 76.

⁴⁰⁸ Merrillees 1968, 202· Jacobsson 1994, 91.

⁴⁰⁹ Merrillees 1968, 202· Jacobsson 1994, 91.

20^{ης}—21^{ης} Δυναστείας⁴¹⁰. Για την ερμηνεία της μικρής ποσότητας κεραμικής που εντοπίζεται στην Αίγυπτο μετά την πτώση της 18^{ης} Δυναστείας, ο R.S. Merrillees πρότεινε πως το εμπόριο μεταξύ Αιγύπτου και Κύπρου διεξαγόταν μέσω της *Ugarit*, και επομένως έπαυσε μόλις η τελευταία κατέστη υποτελής των Χετταίων περί τα τέλη του 14^{ου} αιώνα π.Χ.⁴¹¹ Η I. Jacobsson, από την άλλη πλευρά, μην παραβλέποντας την απουσία ενδείξεων τυχόν περιορισμών στην εμπορική δραστηριότητα της *Ugarit* εκ μέρους των Χετταίων, παρατήρησε πως η μυκηναϊκή κεραμική άρχισε να γίνεται αρκετά δημοφιλής στην Κύπρο από τα μέσα του 14^{ου} αιώνα π.Χ. και εξής⁴¹². Πρότεινε, έτσι, πως ενδεχομένως τόσο η Αίγυπτος όσο και η Κύπρος προτίμησαν τα μυκηναϊκά αγγεία λόγω της αισθητικής αλλά και του περιεχομένου τους, περιορίζοντας, έτσι, τις μεταξύ τους εμπορικές συνδιαλλαγές⁴¹³. Η K. Eriksson, τέλος, θεώρησε πως η Κύπρος πιθανώς να εισήγαγε φθαρτά αγαθά από την Αίγυπτο, όπως λινά υφάσματα, τα οποία δεν επιβιώνουν μέχρι σήμερα, ή αντικείμενα από πολύτιμα μέταλλα, όπως χρυσό—που όταν έχαναν την αισθητική τους αξία ρευστοποιούνταν για την εκ νέου χρήση της πρώτης ύλης· κάτι που θα εξηγούσε την σπανιότητα ή και την απουσία αιγυπτιακών εισαγωγών από το νησί μετά από μια μακρά περίοδο εμπορικών δεσμών⁴¹⁴. Τα δεδομένα υποδεικνύουν, πάντως, πως ανεξαρτήτως της εμφανούς μείωσης εισαγωγών και εξαγωγών μεταξύ των δύο περιοχών, οι ομαλές επαφές που μοιράζονταν νωρίτερα διατηρήθηκαν τουλάχιστον μέχρι το τέλος της Εποχής του Χαλκού⁴¹⁵.

Οι γραπτές πηγές, τέλος, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Βάσει της αλληλογραφίας του αρχείου της *Amarna* φαίνεται πως η *Alašiya*, γεωγραφικός όρος που είναι πλέον ευρέως αποδεκτό ότι χρησιμοποιείτο ως αναφορά στην Κύπρο στα κείμενα της Εγγύς Ανατολής κατά την Υστεροχαλκή περίοδο⁴¹⁶, συγκαταλεγόταν

⁴¹⁰ Jacobsson 1994, 91-2· Eriksson 2001, 64-5.

⁴¹¹ Merrillees 1968, 192-202.

⁴¹² Merrillees 1968, 192-202· Jacobsson 1994, 92.

⁴¹³ Jacobsson 1994, 92.

⁴¹⁴ Eriksson 2001, 61· Παπασάββας 2022, 52-3.

⁴¹⁵ Jacobsson 1994, 92· Καραγεώργης 1995, 76· Παπαδοπούλου 2020, 63, 65.

⁴¹⁶ Σχετικές πληροφορίες αντλούνται από τα κείμενα της Υστερης Εποχής του Χαλκού, όπως οι τοπογραφικοί κατάλογοι στους νεκρικούς ναούς των *Seti I*, Ραμσή II και Ραμσή III, τα χετιτικά κείμενα «*Επικήληση*», «*Τελετουργία και προσευχή στην Ishtar της Nineveh*», «*Απολογία του Hattusili III*» και «*KBo XII 38*», και το ουγκαριτικό κείμενο «*RŠ 17.352*», από τα οποία προκύπτει πως η *Alašiya* αποτελούσε μια απομονωμένη περιοχή, μάλιστα τόπο εξορίας, στην οποία για να φτάσει κανείς χρειαζόταν πλοία (βλ. Holmes 1971, 426-8· Wachsmann 1986, 37· Μαντζουράνη 2011, 219). Από τις επιστολές του αρχείου της *Amarna* (EA 33-35 και EA 37-39) προκύπτει ότι ο βασιλιάς της *Alašiya* και ο φαραώ προσφωνούσαν ο ένας τον άλλον «αδελφό» και επομένως θεωρούνταν ίσοι, κάτι που ήταν αποκλειστικό προνόμιο των μεγάλων δυνάμεων της περιόδου, δηλαδή της Αιγύπτου, της Βαβυλώνας, της Ασσυρίας, των Χετταίων και του *Mitanni*. Τα αρχαιολογικά δεδομένα επιβεβαιώνουν πως μια τέτοια δύναμη δεν θα μπορούσε να εδράζεται στην Κιλικία ή την Βόρειο Συρία, που είχαν προταθεί στο παρελθόν ως πιθανές τοποθεσίες για την *Alašiya*, η οποία μάλιστα θα εξόρυσσε και θα εξήγαγε χαλκό σε μεγάλη κλίμακα (βλ. Holmes 1971, 428· Merrillees 1986, 45· Goren et al. 2003, 233· Παπαδοπούλου 2020, 61-2). Σύγχρονες πετρογραφικές αναλύσεις στις πήλινες πινακίδες EA 33-35 και EA 37-39 από το αρχείο της *Amarna* επιβεβαιώνουν πως ο πηλός που χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή των επιστολών της *Alašiya* προέρχεται από την ευρύτερη περιοχή της Καλαβασού και της Άλασσας (βλ. Goren, Finkelstein

μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων της Ύστερης Εποχής του Χαλκού και συμμετείχε στην ανταλλαγή βασιλικών δώρων, διαδικασία συνδεδεμένη με την ισχύ και την νομιμοποιημένη εξουσία⁴¹⁷. Στις επιστολές *EA 34* και *EA 35*, συγκεκριμένα, εντοπίζεται το παράπονο του Κύπριου ηγεμόνα σχετικά με την αμέλεια του φαράω να ανταποδώσει το δώρο του—υποδεικνύοντας έτσι την άμεση επικοινωνία μεταξύ των δύο πολιτικών οντοτήτων⁴¹⁸.

Μετά την σύντομη αναφορά στους δεσμούς μεταξύ της Κύπρου και της Αιγύπτου όπως διαφαίνονται μέσα από τις γραπτές πηγές και την μελέτη της διασποράς των αντικειμένων, που σκιαγράφησε το πλαίσιο εντός του οποίου εισήχθησαν ή κατασκευάστηκαν οι σκαραβαίοι που θα συζητηθούν παρακάτω, μπορούμε να περάσουμε στην παρουσίαση και τον σχολιασμό του καταλόγου.

3.2 Παρουσίαση του καταλόγου

Το μέρος του καταλόγου που αφορά στους σφραγιστικούς σκαραβαίους που προέκυψαν από την Κύπρο της Εποχής του Χαλκού αποτελείται από 69 αντικείμενα, τα οποία προέρχονται από δέκα επιβεβαιωμένες και μία άγνωστη θέσεις (**Χάρτης 6**). Οι περισσότεροι (39 από αυτούς) βρέθηκαν στην Έγκωμη, όπου, όπως αναφέρθηκε πρωτύτερα, οι πρώιμες ανασκαφικές μέθοδοι που εστίασαν στην περισυλλογή των πιο πολύτιμων, πιο εξωτικών και πιο αισθητικά εύπεπτων αντικειμένων κατέστησαν αδύνατη την πλήρη τεκμηρίωση⁴¹⁹. Όπως επισημαίνει η L. Crewe, επομένως, λόγω της επιλεκτικής αυτής συλλογής των ευρημάτων, οι τάφοι της Έγκωμης σχηματίζουν μια εικόνα πιο στενής σχέσης με την Αίγυπτο και την Εγγύς Ανατολή από την αρχική τους. Αυτό συμβαίνει επειδή δόθηκε έμφαση στα αντικείμενα από χρυσό, ασήμι, ελεφαντοστό, φαγεντιανή και πολύτιμους λίθους, και αμελήθηκε η λεπτομερής καταγραφή και μελέτη της εγχώριας κεραμικής, η οποία, από τα σχέδια στα ημερολόγια των ανασκαφών, φαίνεται πως ήταν κυρίως λευκόχριστη, δακτυλιόποδη και ερυθρή στιλπνή τροχήλατη⁴²⁰. Η θέση Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, που έφερε στο φως τον δεύτερο μεγαλύτερο αριθμό σκαραβαίων (14 στο σύνολο), ανασκάφηκε με μεγαλύτερη συστηματικότητα. Ήταν δυνατή, έτσι, μια πιο ακριβής μελέτη των αντικειμένων σε σχέση με τα συνευρήματά τους, και έγιναν γνωστές περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την πιθανή τους χρήση. Οι υπόλοιπες θέσεις, δηλαδή η Αθηαίνου, η Αχερά, η Καλαβασός—*Άγιος Δημήτριος*, το Κίτιο, η Κλαυδιά, το Κούριο, το Μαρώνι και η Τούμπα του Σκούρου έφεραν στο φως από έναν έως τέσσερις σκαραβαίους, οι οποίοι, μαζί με αυτούς από την Έγκωμη και το Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, θα σχολιαστούν παρακάτω αναλυτικά, σε σχέση με τα συνευρήματά τους, βάσει της

και Na'aman 2002, 197-8· Goren et al. 2003, 242-4, 251· Steel 2013, 577), επομένως η ταύτιση του όρου με την Κύπρο έχει πλέον επικρατήσει.

⁴¹⁷ Pierce-Blegen, Schaeffer και Δίκαιος 1949, 373· Holmes 1971, 428· Merrillees 1986, 45· Goren et al. 2003, 233· Knapp 2013, 5-6· Steel 2013, 577· Παπαδοπούλου 2020, 61-2· Παπασάββας 2022, 53-4.

⁴¹⁸ Holmes 1971, 428· Merrillees 1986, 45· Καραγεώργης 1995, 75· Goren et al. 2003, 233· Knapp 2013, 5-6· Παπαδοπούλου 2020, 62.

⁴¹⁹ Crewe 2007, 66.

⁴²⁰ Crewe 2007, 66.

θέσης εύρεσης, του ανασκαφικού στρώματος, του είδους αρχαιολογικών συγκειμένων και του τύπου της σφραγιστικής τους επιφάνειας.

3.2.1 Αθηαίνου

Το ιερό της Αθηαίνου, που βρίσκεται στην κορυφή χαμηλού λόφου βορείως του ομώνυμου σύγχρονου οικισμού στην κεντρική Κύπρο, ιδρύθηκε τον 16^ο αιώνα π.Χ. και έπαυσε να λειτουργεί περί τα τέλη του 11^{ου} αιώνα π.Χ. Η ακμή του τοποθετείται μεταξύ των 14^{ου} και 12^{ου} αιώνων π.Χ., όταν οι ενδείξεις λατρείας συνοδεύονται από ίχνη μεταλλουργικής δραστηριότητας—σύνδεση στην οποία εικάζεται ότι οφείλεται η ακμή της θέσης⁴²¹.

Ο σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε που βρέθηκε στο ιερό είναι αιγυπτιακής κατασκευής και τεχνοτροπίας που μάλλον αποτελεί έργο ενός τεχνίτη του Νέου Βασιλείου (1549-1077 π.Χ.). Βρέθηκε στο Στρώμα ΙΙΙ (ΥΚ ΙΙΓ-ΙΙΑ)⁴²². Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι φυσιογραφικό, και απεικονίζει λωτό με τρεις ανθισμένους μίσχους (**αρ. κατ. 142**)⁴²³. Από το Στρώμα ΙΙΙ προέκυψαν επίσης μεγάλες ποσότητες εγχώριας (δακτυλιόποδης, λευκής αποξεσμένης και *bucchero*) και εισηγμένης κεραμικής που υπέδειξε επιρροή και επικοινωνία με το Αιγαίο, μια λίθινη τράπεζα προσφορών αιγαιακού τύπου, σφράγισμα με σκηνή ζώων σε καλπασμό αιγαιακής τεχνοτροπίας, λίθινη λεκάνη με κεφαλή ταύρου όμοια με εκείνη που βρέθηκε στο Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, ένα μικρό ελεφάντινο κωνικό ρυτό, όστρακα αγγείων με εγχάρακτα σημεία της κυπρομινωικής γραφής, ένα πήλινο ζωόμορφο ειδώλιο και δακτυλίδια αιγυπτιακής τεχνοτροπίας⁴²⁴. Ο αναθηματικός χαρακτήρας πολλών αντικειμένων, όπως των χάλκινων αγγείων στην κεντρική αυλή του ιερού αλλά και της τράπεζας προσφορών, της λίθινης λεκάνης με την κεφαλή ταύρου και του ελεφάντινου ρυτού⁴²⁵, ενδεχομένως να υπαινίσσεται παρόμοια λειτουργία και για τον σκαραβαίο, ο οποίος πιθανώς να απετέθη ως προσφορά στο ιερό.

3.2.2 Αχερά

Το νεκροταφείο της προϊστορικής Αχεράς, που εντοπίζεται κοντά στο Μιτσερό της επαρχίας Λευκωσίας και στα ορυχεία χαλκού της περιοχής, βρισκόταν σε χρήση από την ΥΚ Ι έως την ΥΚ ΙΙΙ⁴²⁶. Οι ταφές που δημοσιεύθηκαν εκτενώς από τον Β. Καραγεώργη παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, επειδή, παρότι χρονολογούνται στην ΥΚ περίοδο, εντούτοις έχουν πραγματοποιηθεί σε στρογγυλούς λάκκους—πρακτική που επικρατούσε κατά την ΠΚ περίοδο⁴²⁷.

Ο σκαραβαίος από την Αχερά (**αρ. κατ. 143**), που βρέθηκε στον Τάφο 1, είναι από λευκό στεατίτη και αιγυπτιακής τεχνοτροπίας που τοποθετεί την κατασκευή του

⁴²¹ Νικολάου 1976, 43· Steel 1997-1998, 141· Μαντζουράνη 2011, 238-240.

⁴²² Jacobsson 1994, 54 αρ. κατ. 289· Μαντζουράνη 2011, 240.

⁴²³ Jacobsson 1994, 54 αρ. κατ. 289.

⁴²⁴ Νικολάου 1976, 43· Μαντζουράνη 2011, 238-240.

⁴²⁵ Νικολάου 1976, 43· Steel 1997-1998, 141· Μαντζουράνη 2011, 239-240.

⁴²⁶ Δίκαιος 1961-1962, 34-5.

⁴²⁷ Desborough 1967, 97-8.

περί τους χρόνους της μετάβασης από την Δεύτερη Μεταβατική Περίοδο στην ανάληψη της εξουσίας από την 18^η Δυναστεία (1650-1550 π.Χ.). Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι ταλισμανικό, και αποτελείται από ένα σημείο ‘*nh*’ με δύο σημεία ‘*nh*’ εκατέρωθέν του, και κάτωθεν αυτών από ένα κλωνάρι παπύρου ‘*w’d*’. Τα πέντε ιερογλυφικά σύμβολα είναι εγχάρακτα εντός περιελίγματος, το οποίο επιστέφεται από το προστατευτικό σημείο ‘*s*’ και φέρει το σημείο του χρυσού ‘*nbw*’ στο κάτω μέρος⁴²⁸.

Εντός του Τάφου 1 βρέθηκαν ένας άνδρας και μία γυναίκα. Βάσει της κεραμικής, η ταφή χρονολογήθηκε στην ΥΚ ΙΑ⁴²⁹. Ο σκαραβαίος φαίνεται πως ήταν το μοναδικό «εξωτικό» αντικείμενο του τάφου, ο οποίος ωστόσο ήταν πλούσιος σε όπλα: έξι ξίφη και τρία εγχειρίδια εγχώριας τεχνοτροπίας είχαν επίσης αποτεθεί ως κτερίσματα⁴³⁰. Λόγω της απουσίας περισσότερων δεδομένων σχετικά με την κτέριση της γυναικείας ταφής, αλλά και πληροφοριών σχετικά με το ποιον από τους δύο νεκρούς φαίνεται να συνόδευε ο σκαραβαίος, μπορούμε να υποθέσουμε πως στην περίπτωση της Αχεράς το μεμονωμένο αυτό ξένο αντικείμενο πιθανώς να αποτελούσε ένδειξη κύρους, εξαιτίας της σπανιότητάς του, ή απόπειρας προστασίας μετά τον θάνατο, εάν εικάσουμε πως οι ένοικοι του τάφου ή οι συγγενείς τους ήταν, ως έναν βαθμό, εξοικειωμένοι με τον αιγυπτιακό συμβολισμό αυτού του είδους των αντικειμένων. Η χρήση του σκαραβαίου ως κτέρισμα όχι πολύ μετά την περίοδο της κατασκευής του, κάτι που υποδηλώνει ότι δεν θα μπορούσε εύκολα ακόμη να θεωρηθεί κειμήλιο, ενδεχομένως υπαινίσσεται, σε αυτή την περίπτωση, γνώση ή εικασία των ταφικών του συνδηλώσεων.

3.2.3 Έγκωμη

Ο οικισμός της Έγκωμης, που φαίνεται να ιδρύθηκε κατά την ΜΕΧ και να εγκαταλείφθηκε περί τα τέλη της ΥΕΧ, βρίσκεται στα ανατολικά της Κύπρου και απέχει περίπου τρία χιλιόμετρα από την ακτή⁴³¹. Η περιοχή εντός του τείχους που τον περιέκλειε καλύπτει περίπου 250.000 τετραγωνικά μέτρα, και φέρει ίχνη σποραδικής κατοίκησης που χρονολογούνται ήδη στην ΜΚ ΙΙΙ περίοδο⁴³². Ο οικισμός είχε δύο κύριες οικοδομικές φάσεις, πρώτα κατά την ΥΚ ΙΙΓ και στην συνέχεια με την λήξη της ΥΚ ΙΙΑ περιόδου, σημαίνοντας την αφετηρία μιας περιόδου κατοίκησης που συνδέθηκε με την εντατική εξόρυξη, κατεργασία και εξαγωγή χαλκού⁴³³. Περίπου στο τέλος της ΥΚ ΙΙΒ περιόδου η Έγκωμη εγκαταλείφθηκε σταδιακά και δεν κατοικήθηκε ξανά⁴³⁴.

⁴²⁸ Jacobsson 1994, 52-3 αρ. κατ. 279.

⁴²⁹ Desborough 1967, 97-8· Jacobsson 1994, 52-3 αρ. κατ. 279.

⁴³⁰ Desborough 1967, 98.

⁴³¹ Schaeffer 1948, 168· van Wijngaarden 2002, 129.

⁴³² Schaeffer 1948, 167· Δίκαιος 1962, 33· van Wijngaarden 2002, 129.

⁴³³ Schaeffer 1948, 168· Pierce-Blegen, Schaeffer και Δίκαιος 1949, 373· Νικολάου 1966, 29· van Wijngaarden 2002, 131· Mountjoy 2005, 154, 155· Steel 2013, 579.

⁴³⁴ Schaeffer 1948, 166· Steel 1996, 287· Mountjoy 2005, 128, 154.

Το νεκροταφείο της Έγκωμης, εντός του οικισμού και με τις ταφές πολλές φορές κάτω από τις οικίες, βρισκόταν σε χρήση καθ' όλη την ΥΕΧ (1600-1050 π.Χ.)⁴³⁵. Οι τάφοι στην πλειοψηφία τους ήταν θαλαμοειδείς, σκαλισμένοι στο ασβεστολιθικό έδαφος, με κατηφορικό δρόμο που οδηγούσε σε έναν ή περισσότερους θαλάμους⁴³⁶. Από τάφους αυτού του τύπου ήρθε στο φως η πλειοψηφία των ευρημάτων που σχετίζονται με το θέμα της παρούσας εργασίας.

Οι σκαραβαίοι που βρέθηκαν στην Έγκωμη είναι 39, και για την ευκολότερη μελέτη τους η εξέτασή τους θα γίνει βάσει του πλαισίου εύρεσης και της χρονολόγησης του ανασκαφικού στρώματος. Από τον συνολικό τους αριθμό, 27 αντικείμενα βρέθηκαν σε τάφους, δέκα βρέθηκαν σε οικιστικό περιβάλλον, ένα πρόκειται για επιφανειακό εύρημα και ένα προέρχεται από άγνωστο πλαίσιο εύρεσης.

Από τους 27 σκαραβαίους που βρέθηκαν εντός ταφών, τέσσερις προέρχονται από άγνωστους τάφους που χρονολογούνται μεταξύ των ΥΚ Ι και ΙΑ περιόδων και έχουν κατασκευαστεί από φαγεντιανή (**αρ. κατ. 176, Εικ. 28**⁴³⁷, **178, Εικ. 30**⁴³⁸, **179, Εικ. 31**⁴³⁹ και **180, Εικ. 32**⁴⁴⁰). Οι βάσεις τους φέρουν εγχάρακτα σχέδια, ωστόσο δεν είναι γνωστές περισσότερες λεπτομέρειες. Από άγνωστους τάφους που χρονολογούνται στην ίδια περίοδο προέρχονται τέσσερις ακόμη σκαραβαίοι, εκ των οποίων τρεις θεωρείται πως είναι εγχώριας κατασκευής λόγω του υλικού τους, που είναι τοπικός πικρολίθης λίθος. Ο πρώτος (**αρ. κατ. 173, Εικ. 25**) φέρει φυσιογραφικό θέμα στην σφραγιστική του επιφάνεια, που αποτελείται από ελάφι, άνθος λωτού και δέντρο εντός γραμμικού περιγράμματος⁴⁴¹. Ο δεύτερος (**αρ. κατ. 174, Εικ. 26**), επίσης από πικρολίθη λίθο, φέρει φυσιογραφικό ή θρησκευτικό θέμα στην σφραγιστική του επιφάνεια που αποτελείται από άτεχνο σχέδιο πουλιού ή δαίμονα⁴⁴². Ο τρίτος από το ίδιο υλικό (**αρ. κατ. 175, Εικ. 27**) φέρει σχέδιο από διασταυρούμενες γραμμές στην μορφή πλέγματος στην σφραγιστική επιφάνεια, το οποίο εσωκλείεται εντός γραμμικού περιγράμματος⁴⁴³. Ο τέταρτος σκαραβαίος (**αρ. κατ. 177, Εικ. 29**), από φαγεντιανή και αδιάγνωστης κατασκευής, φέρει στην σφραγιστική του επιφάνεια σχέδιο αλόγου με αναβάτη⁴⁴⁴. Οι παραπάνω σκαραβαίοι παραμένουν αδημοσίευτοι, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να λεχθεί κάτι επιπλέον γι' αυτούς.

Ο σκαραβαίος από καρνεόλη (**αρ. κατ. 171**) που βρέθηκε στον Τάφο του τοπογραφικού Σημείου 110 («Tombe du point topographique 110»), που χρονολογείται στην ΥΚ ΙΑ, διαθέτει ακόσμητη σφραγιστική επιφάνεια και είναι,

⁴³⁵ Schaeffer 1948, 169· Crewe 2007, 58.

⁴³⁶ Schaeffer 1948, 169· Crewe 2007, 60· Steel 2013, 577-8.

⁴³⁷ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D150/>

⁴³⁸ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D156/>

⁴³⁹ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D159/>

⁴⁴⁰ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D160/>

⁴⁴¹ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D33/>

⁴⁴² Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D34/>

⁴⁴³ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D77/>

⁴⁴⁴ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D154/>

επομένως, αδύνατο να χρονολογηθεί με ακρίβεια⁴⁴⁵. Ο σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε (**αρ. κατ. 172**) που προήλθε από τον ΥΚ IB-IIA Τάφο του Σημείου 32 («Tombe du point topographique 32») φέρει το θεϊκό όνομα ‘*Imn-R*’ στην σφραγιστική επιφάνεια, και, εξαιτίας της διαχρονικότητας του θέματος, είναι επίσης αδύνατο να χρονολογηθεί⁴⁴⁶.

Ακόμη 16 σκαραβαίοι βρέθηκαν σε τάφους που χρονολογήθηκαν στην «Μυκηναϊκή Περίοδο»⁴⁴⁷, δηλαδή μεταξύ των ΥΚ IIB και IIIB περιόδων. Τρία από τα αντικείμενα πρόκειται για χρυσά δαχτυλίδια στο σχήμα σκαραβοειδούς (**αρ. κατ. 147** από τον Τάφο 67/61⁴⁴⁸, **αρ. κατ. 148** από τον Τάφο 93 όπου σώζεται η σφενδόνη στο σχήμα του σκαραβοειδούς αλλά όχι το ίδιο το περίαπτο⁴⁴⁹, και **αρ. κατ. 149** από τον Τάφο 66/92 με το σκαραβοειδές από υαλώδη ύλη⁴⁵⁰), που η κατασκευή τους χρονολογείται κατά το Νέο Βασίλειο (1549-1077 π.Χ.). Ένας σκαραβαίος από καρνεόλη (**αρ. κατ. 155**), που βρέθηκε στον Τάφο 79 και η κατασκευή του χρονολογείται στην 18^η ή 19^η Δυναστεία βάσει της τεχνοτροπίας των χαρακτηριστικών της ράχης, είναι ακόσμητος στην σφραγιστική του επιφάνεια⁴⁵¹. Από τον ίδιο τάφο προέκυψε ο σκαραβαίος από φαγεντιανή **αρ. κατ. 156** που χρονολογείται στην ίδια περίοδο, του οποίου η σφραγιστική επιφάνεια κοσμείται από σχέδιο φυσιολογικού χαρακτήρα με λέοντα που βαδίζει και βρυχάται⁴⁵². Δύο σκαραβαίοι (**αρ. κατ. 150** από τον Τάφο 84⁴⁵³ και **αρ. κατ. 159** από τον Τάφο U.78⁴⁵⁴) είναι κατασκευασμένοι από φαγεντιανή και αποδίδονται σε τεχνίτη της 18^{ης} ή 19^{ης} Δυναστείας βάσει του ταλισμανικού θέματος της σφραγιστικής τους επιφάνειας, που είναι όμοιο και στους δύο και αποτελείται από το ιερογλυφικό σημείο του φτερού της *Ma’at* πλάι σε ουραίο όφι, και κάτωθεν αυτών σημείο ‘*nb*’. Από τον Τάφο U. 77 προέκυψε σκαραβαίος από εφυσωμένο υλικό (**αρ. κατ. 145**) που χρονολογείται κατά την Δεύτερη Μεταβατική Περίοδο (1674-1549 π.Χ.) και φέρει σχέδιο έξι εγχάρακτων ομόκεντρων και τεσσάρων εμπιέστων κύκλων στην σφραγιστική του επιφάνεια, που ενώνονται από διασταυρούμενες διαγώνιες γραμμές⁴⁵⁵. Στον Τάφο S.14 βρέθηκε σκαραβαίος από στεατίτη της 19^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 161**) με ταλισμανικό θέμα στην σφραγιστική του επιφάνεια, που αποτελείται από το κόκκινο στέμμα της Κάτω Αιγύπτου πλαισιωμένο από ψηλό στυλοβάτη ‘*dd*’ από την μια μεριά και καλάθι ‘*nb*’ από την άλλη⁴⁵⁶. Από τον Τάφο 2 προέκυψε σκαραβαίος από φαγεντιανή της 19^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 162**) με μυθολογικό θέμα στην σφραγιστική του επιφάνεια, που αποτελείται από

⁴⁴⁵ Jacobsson 1994, 54 αρ. κατ. 291.

⁴⁴⁶ Jacobsson 1994, 50 αρ. κατ. 261.

⁴⁴⁷ Evans 1900, 199· Crewe 2007, 58.

⁴⁴⁸ Steel 2023, 28 αρ. κατ. 42.

⁴⁴⁹ Steel 2023, 28 αρ. κατ. 43.

⁴⁵⁰ Steel 2023, 28 αρ. κατ. 44.

⁴⁵¹ Kenna 1971, 27 αρ. κατ. 64· Jacobsson 1994, 54 αρ. κατ. 292· Steel 2023, 26 αρ. κατ. 36.

⁴⁵² Kenna 1971, 27 αρ. κατ. 65· Jacobsson 1994, 51 αρ. κατ. 272.

⁴⁵³ Kenna 1971, 18 αρ. κατ. 7· Jacobsson 1994, 53 αρ. κατ. 283.

⁴⁵⁴ Kenna 1971, 33 αρ. κατ. 104· Steel 2023, 25 αρ. κατ. 28.

⁴⁵⁵ Kenna 1971, 26 αρ. κατ. 55· Jacobsson 1994, 53-4 αρ. κατ. 286· Steel 2023, 25 αρ. κατ. 31.

⁴⁵⁶ Kenna 1971, 33 αρ. κατ. 106· Jacobsson 1994, 53 αρ. κατ. 282· Steel 2023, 25 αρ. κατ. 34.

αναπαυόμενη σφίγγα που φοράει στέμμα '3tf', στέκεται μπροστά από φτερό της *Ma'at* και έχει ηλιακό δίσκο επάνω από την ράχη της⁴⁵⁷.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επτά σκαραβαίοι με τις δέλτους των ηγεμόνων που προέκυψαν από τις υπόλοιπες ταφές. Στον Τάφο S.16 βρέθηκε σκαραβαίος της 12^{ης} Δυναστείας από στεατίτη με την δέλτο του *Senwosret I* ('hpr-k'-r^c), μεταξύ ζεύγους οφθαλμών 'wd'it', με 'nh' και σκήπτρο 'ws' (**αρ. κατ. 144**)⁴⁵⁸. Από τον Τάφο 33 προέρχεται σκαραβαίος από φαγεντιανή με την δέλτο του *Thutmose III* ('Mn-hpr-R^c') μεταξύ δύο φτερών της *Ma'at* και ουραίων όφεων, που θεωρείται ότι κατασκευάστηκε στην Αίγυπτο κατά την 19^η Δυναστεία, αρκετά χρόνια μετά τον θάνατο του βασιλιά, προκειμένου να διακινηθεί ως αυθεντικός (**αρ. κατ. 160**)⁴⁵⁹. Από τον Τάφο 93 προέκυψαν ένας φαγεντιανός σκαραβαίος με τους τίτλους της βασίλισσας *Tiye* ('hmt nswt Ty') χρονολογούμενος κατά την 18^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 153, Εικ. 21**)⁴⁶⁰, και ένα δαχτυλίδι από ασήμι στο σχήμα σκαραβοειδούς με την δέλτο του *Amenophis IV* προτού προβεί στην αλλαγή του ονόματός του σε *Akhenaten* ('nfr-hprw-R^c w^c-n-R^c R^c-hr-3htj Pth-nb-[...]m³et'), κατασκευασμένο πιθανώς πριν την ίδρυση της *Akhetaten* (**αρ. κατ. 154**)⁴⁶¹. Στον Τάφο U.269 βρέθηκε ο σκαραβαίος από στεατίτη με την δέλτο του Ραμσή Β' ('wsr-m³et-R^c stp n R^c'), που θεωρείται σύγχρονος του βασιλιά (**αρ. κατ. 167, Εικ. 22**)⁴⁶², και από τον Τάφο 24/10 προέκυψε ο φαγεντιανός σκαραβαίος με την δέλτο του Ραμσή Γ' ('wsr-m³et-R^c mri-lmn'), που εκτιμάται πως κατασκευάστηκε κατά την περίοδο της βασιλείας του (**αρ. κατ. 169, Εικ. 23**)⁴⁶³. Στον Τάφο 42, που χρονολογείται κατά την ΥΚ ΙΙΙ περίοδο, βρέθηκε αιγυπτιακός σκαραβαίος της 20^{ης} Δυναστείας (1189-1077 π.Χ.) από φαγεντιανή (**αρ. κατ. 170, Εικ. 24**), επίσης με την δέλτο του Ραμσή Γ' (1186-1155 π.Χ.) στην σφραγιστική του επιφάνεια, εν μέσω πλαισίου κύκλων σε αρνητικό ανάγλυφο με προεξέχοντα ομφαλό στο κέντρο⁴⁶⁴.

Από τους δέκα σκαραβαίους που βρέθηκαν σε οικιστικό πλαίσιο, η μεγαλύτερη συγκέντρωση παρατηρήθηκε εντός και γύρω από το Μνημειακό Κτήριο. Από την Συνοικία 5^E ήρθαν στο φως τρία αντικείμενα. Σε διαταραγμένο στρώμα ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΒ βρέθηκε σκαραβαίος της 19^{ης} Δυναστείας από στεατίτη (**αρ. κατ. 163**) με θρησκευτικό θέμα στην σφραγιστική του επιφάνεια, το οποίο αποτελείται από σχέδιο θεού με κεφαλή γερακιού εμπρός από ουραίο όφι⁴⁶⁵. Από την ίδια συνοικία, σε στρώμα της ΥΚ ΙΙΑ κάτω από το αρχικό δάπεδο του Μνημειακού Κτηρίου, προέκυψε σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε της 19^{ης} Δυναστείας (**αρ. κατ. 165**) με απεικόνιση ανδρικής μορφής σε προφίλ που κρατάει σκήπτρο στο ένα χέρι και 'nh'

⁴⁵⁷ Kenna 1971, 29 αρ. κατ. 76· Jacobsson 1994, 52 αρ. κατ. 277.

⁴⁵⁸ Kenna 1971, 17 αρ. κατ. 1· Jacobsson 1994, 47 αρ. κατ. 245· Steel 2023, 26 αρ. κατ. 35.

⁴⁵⁹ Kenna 1971, 33 αρ. κατ. 105· Jacobsson 1994, 48 αρ. κατ. 250· Steel 2023, 25 αρ. κατ. 32.

⁴⁶⁰ Kenna 1971, 24 αρ. κατ. 47· Jacobsson 1994, 48 αρ. κατ. 251· Steel 2023, 25 αρ. κατ. 30.

⁴⁶¹ Kenna 1971, 24 αρ. κατ. 48.

⁴⁶² Kenna 1971, 30 αρ. κατ. 81· Jacobsson 1994, 48-9 αρ. κατ. 255· Steel 2023, 25 αρ. κατ. 33.

⁴⁶³ Jacobsson 1994, 49 αρ. κατ. 257· Steel 2023, 25 αρ. κατ. 29.

⁴⁶⁴ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010, <http://www.enkomicm.org/varia/D81/>

⁴⁶⁵ Jacobsson 1994, 51 αρ. κατ. 268.

στο άλλο⁴⁶⁶. Ο τρίτος σκαραβαίος από την Συνοικία 5^E, από την Περιοχή 39, από στεατίτη, χρονολογείται στην 19^η ή την 20^η Δυναστεία και στην σφραγιστική του επιφάνεια φέρει παράσταση με τον θεό Άμωνα που φοράει διπλό στέμμα, μεταξύ θεών με κεφαλή γερακιού που επιστέφονται από ηλιακό δίσκο (**αρ. κατ. 168**)⁴⁶⁷. Από την Συνοικία 6W, από στρώματα που επίσης χρονολογούνται στην ΥΚ ΙΙΑ, προέκυψαν δύο σκαραβαίοι, εκ των οποίων ο ένας από λίθο και χωρίς διάκοσμο στην σφραγιστική επιφάνεια (**αρ. κατ. 182**)⁴⁶⁸, και ο δεύτερος από στεατίτη, κατασκευασμένος κατά την 18^η Δυναστεία, και ενεπίγραφος με την δέλτο του *Thutmose III* ('*Mn-hpr-R^c*') μπροστά από αναπαυόμενη σφίγγα με φτερωτό ουραίο όφι πάνω από την ράχη της (**αρ. κατ. 151**)⁴⁶⁹. Από την Συνοικία 3^E, τέλος, από στρώμα της ΥΚ ΙΙΑ, προέκυψε σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε (**αρ. κατ. 157**) του οποίου η κατασκευή εκτιμάται μεταξύ της 18^{ης} και 19^{ης} Δυναστείας, με θέμα θρησκευτικού χαρακτήρα στην σφραγιστική του επιφάνεια, που αποτελείται από σχέδιο του θεού Θωθ με την μορφή μπαμπούνου⁴⁷⁰.

Ακόμη 4 σκαραβαίοι βρέθηκαν στο Μνημειακό Κτήριο και θεωρούνται αιγυπτιακής κατασκευής. Ο πρώτος (**αρ. κατ. 158**) βρέθηκε σε στρώμα της ΥΚ ΙΙΑ κάτω από το αρχικό δάπεδο του Μνημειακού Κτηρίου, και η κατασκευή του, από φαγεντιανή, εκτιμάται περί τα τέλη της 18^{ης} ή τις αρχές της 19^{ης} Δυναστείας. Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι φυσιογραφικό, και αποτελείται από σχέδιο αναπαυόμενου λέοντα⁴⁷¹. Ο δεύτερος σκαραβαίος (**αρ. κατ. 164**), που προέκυψε από το Στρώμα ΙΙΑ του Μνημειακού Κτηρίου και χρονολογείται επίσης στην ΥΚ ΙΙΑ, είναι κατασκευασμένος από φαγεντιανή και η τεχνοτροπία του παραπέμπει σε τεχνίτη της 19^{ης} Δυναστείας⁴⁷². Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι θρησκευτικό, και αποτελείται από παράσταση του θεού *Ptah* με την μορφή μούμιας που κρατά σκήπτρο 'w's' με φτερό της *Ma'at* εμπρός του. Ο τρίτος σκαραβαίος (**αρ. κατ. 166**) ήρθε στο φως από το στρώμα καταστροφής μεταξύ των Ορόφων Ι και ΙΙ του Μνημειακού Κτηρίου, που χρονολογείται κατά την ΥΚ ΙΙΑ-Β περίοδο. Η κατασκευή του, από στεατίτη, τοποθετείται στην 19^η Δυναστεία λόγω του θέματος της σφραγιστικής του επιφάνειας, που ήταν σύνηθες εκείνη την περίοδο, το οποίο είναι θρησκευτικού χαρακτήρα: αποτελείται από σχέδιο του θεού Άμωνα με στέμμα με διπλό φτερό, στα αριστερά του οποίου στέκεται ο θεός Ώρος με κεφαλή γερακιού και ηλιακό δίσκο άνωθεν του, και στα δεξιά του ο θεός Θωθ με κεφαλή ίβιδος και άνωθεν του σεληνιακό δίσκο⁴⁷³. Στο ίδιο κτήριο, στο επίπεδο ΙΙΒ των Δωματίων 9 και 10 που χρονολογείται στην ΥΚ ΙΙΒ, βρέθηκε σκαραβαίος (**αρ. κατ. 152**) από άγνωστο υλικό κατασκευασμένος κατά την 18^η Δυναστεία με την δέλτο του *Thutmose III* ('*Mn-hpr-*

⁴⁶⁶ Jacobsson 1994, 53 αρ. κατ. 284.

⁴⁶⁷ Jacobsson 1994, 50 αρ. κατ. 265.

⁴⁶⁸ Jacobsson 1994, 54 αρ. κατ. 293.

⁴⁶⁹ Jacobsson 1994, 47 αρ. κατ. 246.

⁴⁷⁰ Jacobsson 1994, 51 αρ. κατ. 267.

⁴⁷¹ Jacobsson 1994, 52 αρ. κατ. 274.

⁴⁷² Jacobsson 1994, 51 αρ. κατ. 271.

⁴⁷³ Jacobsson 1994, 50 αρ. κατ. 264.

R^c) πλάι στην μορφή ένθρονου βασιλιά με τα σκήπτρα εξουσίας και φτερωτό ηλιακό δίσκο να τον επιστέφει⁴⁷⁴.

Τέλος, από άγνωστο πλαίσιο προέλευσης προέρχεται σκαραβαίος της 17^{ης} Δυναστείας από αδιευκρίνιστο υλικό (**αρ. κατ. 146**) που στην σφραγιστική του επιφάνεια διακρίνονται έξι ομόκεντροι κύκλοι⁴⁷⁵, ενώ σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από χαλκηδόνιο λίθο (**αρ. κατ. 181**) πρόκειται για επιφανειακό εύρημα πιθανώς των ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ περιόδων, και είναι αδύνατο να χρονολογηθεί επειδή η ράχη και η σφραγιστική του επιφάνεια είναι ακόσμητες⁴⁷⁶.

Όπως επισημαίνει η L. Crewe, τα δεδομένα που προέκυψαν από τις ανασκαφές της Βρετανικής Αποστολής δεν μπορούν να θεωρηθούν απολύτως αξιόπιστα. Από τα σχέδια στα ημερολόγια των ανασκαφών, φαίνεται πως η πλειονότητα των ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ τάφων έφεραν στο φως λευκόχριστη, δακτυλιόποδη, ερυθρή στιλπνή τροχήλατη και ΥΕ ΙΙΙ κεραμική, αλλά και πλήθος αντικειμένων από χρυσό, ασήμι, ελεφαντοστό και υαλώδεις ύλες⁴⁷⁷. Πλουσιότεροι θεωρούνται μέχρι σήμερα οι Τάφοι 79 και 93—στον οποίο μάλιστα βρέθηκε το χρυσό περιδέριο της τεχνοτροπίας της 18^{ης} Δυναστείας⁴⁷⁸. Είναι γνωστό, ωστόσο, πως δόθηκε έμφαση στην συλλογή των εξωτικών αντικειμένων ενώ τα ευρήματα εγχώριας κατασκευής δεν κατεγράφησαν, με αποτέλεσμα η συνολική εικόνα των κτερισμάτων και του χαρακτήρα των ταφών να αλλοιώθηκε ανεπανόρθωτα⁴⁷⁹. Εξετάζοντας συνολικά τους σκαραβαίους από το νεκροταφείο, όμως, μπορεί να υποτεθεί πως αποτελούσαν ταυτόχρονα δήλωση της διαφοροποίησης των ενοίκων των τάφων από τους υπόλοιπους κατοίκους της Έγκωμης, που δεν είχαν πρόσβαση σε τέτοια αντικείμενα, αλλά και μέσον προστασίας των νεκρών κατά την μετάβασή τους στο επέκεινα. Οι σκαραβαίοι με τις δέλτους των ηγεμόνων δεν αποκλείεται να υποδεικνύουν πρόθεση σύνδεσης του ιδιοκτήτη με την προσωπικότητα στην οποία αναφέρεται ο σκαραβαίος, τόσο για λόγους πρόσδοσης κύρους όσο και για λόγους δήλωσης ασχολίας ή επαγγέλματος (ο σκαραβαίος θα μπορούσε, για παράδειγμα, να ανήκε σε κάποιον μισθοφόρο που υπηρέτησε στον στρατό ενός Αιγύπτιου βασιλιά). Οι αρχαιότεροι από τους σκαραβαίους, τέλος, όπως ο αρ. κατ. 144 με την δέλτο του βασιλιά *Senwosret I*, είναι πιθανό να αντιμετωπίζονταν ως κειμήλια που απετέθησαν, εν τέλει, ως κτερίσματα των ταφών κατά τις πιο ταραχώδεις περιόδους κατοίκησης της Έγκωμης.

Ακόμη, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στο Μνημειακό Κτήριο, που φαίνεται πως διέθετε δημόσιο χαρακτήρα, αλλά και στην περιοχή γύρω του, εντοπίστηκε η πλειοψηφία των σκαραβαίων που βρέθηκαν σε οικιστικό πλαίσιο. Θα μπορούσε να υποτεθεί, επομένως, πως τέτοιου είδους αντικείμενα σε τέτοιο περιβάλλον χρησιμοποιούνταν όχι μόνο ως δήλωση της υπεροχής του ιδιοκτήτη σε

⁴⁷⁴ Jacobsson 1994, 47 αρ. κατ. 247.

⁴⁷⁵ Jacobsson 1994, 54 αρ. κατ. 287.

⁴⁷⁶ Jacobsson 1994, 54 αρ. κατ. 290.

⁴⁷⁷ Crewe 2007, 66.

⁴⁷⁸ Crewe 2007, 66.

⁴⁷⁹ Crewe 2007, 66.

σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό και πιθανώς της ασχολίας του ή της σχέσης του με το «εξωτικό», αλλά ίσως και ως σφραγιδόλιθοι. Αν και στην Κύπρο δεν έχουν βρεθεί σφραγίσματα που ταυτίζονται με την σφραγιστική επιφάνεια σκαραβαίων, σε αντίθεση με τα αντίστοιχα ευρήματα από την Αίγυπτο⁴⁸⁰, εντούτοις την υπόθεση αυτή σχηματίζει ο σκαραβαίος με αρ. κατ. 152, ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιείται για διοικητικούς σκοπούς, προκειμένου να επικυρώσει μια συναλλαγή στο όνομα, ή σε σχέση με το όνομα, ενός ηγεμόνα συνδεδεμένου με το στρατιωτικό και διπλωματικό κύρος κατά την ΥΕΧ. Στην περίπτωση της Έγκωμης, βάσει των ευρημάτων, η παρουσία των σκαραβαίων θα μπορούσε να είναι αποτέλεσμα άμεσων εμπορικών συνδιαλλαγών με την Αίγυπτο αλλά και έμμεσων, μέσω του Αιγαίου ή της Συροπαλαιστίνης. Είναι πιθανό, εξαιτίας της εξέχουσας σημασίας της θέσης, οι σκαραβαίοι με τις δέλτους βασιλέων να έφθασαν στο νησί μέσω του μηχανισμού της ανταλλαγής βασιλικών δώρων στον οποίο φαίνεται από τις επιστολές του αρχείου της *Akhetaten* πως η Κύπρος συμμετείχε, όπου ήταν σύνηθες να διακινούνται «αναμνηστικά» αντικείμενα ενεπίγραφα με τα ονόματα των ηγεμόνων⁴⁸¹.

3.2.4 Καλαβασός-Άγιος Δημήτριος

Από την ευρύτερη περιοχή της Καλαβασού, που βρίσκεται στην κοιλάδα του Βασιλικού, έχει έρθει στο φως πλήθος θέσεων ταφικού και οικιστικού χαρακτήρα. Στην θέση του Αγίου Δημητρίου εντοπίστηκε οικισμός με τις πρώτες ενδείξεις κατοίκησης να χρονολογούνται στην ΜΚ περίοδο, που στα όριά του προέκυψαν ταφές των ΥΚ ΠΑ-Γ περιόδων⁴⁸². Εντοπίζονται, ακόμη, ενδείξεις για την ειδίκευση του οικισμού στην καλλιέργεια της ελιάς και την παραγωγή και αποθήκευση του ελαιόλαδου⁴⁸³.

Τα ευρήματα από τον οικισμό αλλά και τις ταφές, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν πλούσια κτερισμένες, υποδεικνύουν τακτικές σχέσεις με την Εγγύς Ανατολή και το Αιγαίο. Περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, δύο εικονιστικούς μυκηναϊκούς κρατήρες, εκ των οποίων ο ένας φέρει παράσταση με ιερό και κέρατα καθοσιώσεως, έναν μινωικό ψευδόστομο αμφορέα του θαλάσσιου ρυθμού, αγγεία από φαγεντιανή, αντικείμενα από ελεφαντοστό, χρυσά κοσμήματα, και ένα χετιτικό αγαλματίδιο από ασήμι στην μορφή θεότητας επάνω σε ελάφι⁴⁸⁴. Ο σκαραβαίος από φαγεντιανή (**αρ. κατ. 183**) που βρέθηκε στον οικισμό εντοπίστηκε εντός λάκκου στο εσωτερικό του Κτηρίου XIII, ο οποίος χρονολογείται στην ΥΚ ΙΙΓ και είναι μάλλον τάφος⁴⁸⁵. Ο σκαραβαίος δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί, επομένως δεν είναι γνωστές οι λεπτομέρειες σχετικά με την χρονολόγηση της κατασκευής του ή το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας. Εξαιτίας της έλλειψης δεδομένων δεν είναι βέβαιο εάν

⁴⁸⁰ Newberry 1908, 61-2.

⁴⁸¹ Παπασάββας 2022, 53.

⁴⁸² Νικολάου 1980-1981, 55· Herscher 1998, 328.

⁴⁸³ Herscher 1995, 271.

⁴⁸⁴ Herscher 1995, 271-2· Steel 1997-1998, 142.

⁴⁸⁵ Jacobsson 1994, 55 αρ. κατ. 294.

πράγματι επρόκειτο για ταφικό κτέρισμα. Είναι, όμως, ο προς το παρόν μοναδικός σκαραβαίος που βρέθηκε στην περιοχή.

3.2.5 Κίτιον

Ο οικισμός του Κιτίου εντοπίστηκε στην επαρχία της Λάρνακας, στην ευρύτερη περιοχή γύρω από την σύγχρονη συνοικία της Χρυσοπολίτισσας, και φαίνεται πως διέθετε νεκροταφείο στα όριά του⁴⁸⁶. Ήκμασε κατά την ΥΚ περίοδο, και κατά την ΥΚ ΙΙ χρονολογούνται οι μεγάλες ποσότητες σκωρίας χαλκού που έφεραν στο φως οι ανασκαφές του Β. Καραγεώργη—ένδειξη, δηλαδή, κατεργασίας χαλκού εντός του οικισμού⁴⁸⁷. Αποκαλύφθηκαν, ακόμη, οχυρωματικά έργα του 14^{ου} αιώνα π.Χ. που περιέκλειαν την πόλη, τα οποία φαίνεται πως καταστράφηκαν περί τα τέλη του 13^{ου} αιώνα π.Χ.⁴⁸⁸ Το τείχος οικοδομήθηκε εκ νέου τον 12^ο αιώνα π.Χ. και επιβίωσε μέχρι τις αρχές του 11^{ου} αιώνα π.Χ., οπότε καταστράφηκε ξανά και δεν επιδιορθώθηκε⁴⁸⁹.

Οι τέσσερις σκαραβαίοι που βρέθηκαν στο Κίτιο εκτιμάται πως είναι αιγυπτιακής κατασκευής, και οι τρεις αρχαιότεροι, από στεατίτη, προέρχονται από τον Τάφο 9 που χρονολογείται στην ΥΚ ΙΙΓ-ΙΙΑ⁴⁹⁰. Ο πρώτος (**αρ. κατ. 184**), που η κατασκευή του τοποθετείται κατά την 17^η Δυναστεία (1650-1549 π.Χ.), διαθέτει γραμμικό σχέδιο διακοσμητικού χαρακτήρα στην σφραγιστική του επιφάνεια που αποτελείται από σταυρό ο οποίος διαιρεί την βάση σε τέσσερα πεδία, τα οποία γεμίζονται από καμπύλες και διαγώνιες γραμμές⁴⁹¹. Ο δεύτερος από τον ίδιο τάφο (**αρ. κατ. 185**) εκτιμάται πως κατασκευάστηκε κατά την 19^η Δυναστεία (1292-1189 π.Χ.), και η σφραγιστική του επιφάνεια, φυσιογραφικού χαρακτήρα, κοσμεύεται από σχέδιο νεαρής γαζέλας που στέκεται κάτω από την κοιλιά μιας μεγαλύτερης, άνωθεν της οποίας διακρίνεται κροκόδειλος⁴⁹². Ο τρίτος σκαραβαίος (**αρ. κατ. 186**) χρονολογείται επίσης στην 19^η Δυναστεία εξαιτίας του σχεδίου της σφραγιστικής του επιφάνειας, που είναι ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα και αποτελείται από βασιλιά με το μπλε στέμμα (*hprṣ*) που οδηγεί άρμα με άλογο, το οποίο ήταν σύννηθες κατά την περίοδο της βασιλείας του Ραμσή Β' (1279-1213 π.Χ.)⁴⁹³. Ο τέταρτος σκαραβαίος (**αρ. κατ. 187**), του οποίου η κατασκευή δεν είναι δυνατό να χρονολογηθεί με ακρίβεια, και είναι φτιαγμένος από καρνεόλη, προέκυψε από οικιστικό στρώμα της Περιοχής ΙΙ (Οροφος ΙΙ, Δωμάτιο 15) που χρονολογείται στην ΥΚ ΙΙΑ-Β⁴⁹⁴. Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι θρησκευτικό, και αποτελείται από δύο

⁴⁸⁶ Νικολάου 1966, 31· Μαντζουράνη 2011, 277.

⁴⁸⁷ Νικολάου 1966, 31· Steel 1997-1998, 143· Μαντζουράνη 2011, 277.

⁴⁸⁸ Νικολάου 1966, 31-2· Steel 2013, 580.

⁴⁸⁹ Νικολάου 1966, 32· Μαντζουράνη 2011, 250.

⁴⁹⁰ Jacobsson 1994, 49 αρ. κατ. 258, 50 αρ. κατ. 263, 52 αρ. κατ. 276, 54 αρ. κατ. 288.

⁴⁹¹ Jacobsson 1994, 54 αρ. κατ. 288.

⁴⁹² Jacobsson 1994, 52 αρ. κατ. 276.

⁴⁹³ Jacobsson 1994, 49 αρ. κατ. 258.

⁴⁹⁴ Jacobsson 1994, 50 αρ. κατ. 263.

θεότητες, πιθανώς τον θεό *Ptah* με την μορφή μούμιας και τον θεό Άμωνα που φοράει περίτεχνο στέμμα, οι οποίοι κρατούν σκήπτρο ‘w’⁴⁹⁵.

3.2.6 Κλαυδιά

Ο σκαραβαίος που ήρθε στο φως από άγνωστο τάφο κοντά στον σύγχρονο οικισμό της Κλαυδιάς στην επαρχία της Λάρνακας (**αρ. κατ. 188, Ευκ. 33**) έχει φιλοτεχνηθεί από λευκή φαγεντιανή, και εκτιμάται πως κατασκευάστηκε κατά την περίοδο της μετάβασης από την Δεύτερη Μεταβατική Περίοδο στην ανάληψη της εξουσίας από την 18^η Δυναστεία (1650-1549 π.Χ.)⁴⁹⁶. Ο τάφος από τον οποίο προέκυψε ανασκάφηκε από την Βρετανική Αποστολή περί τα τέλη της δεκαετίας του 1890, και, αν και χρονολογήθηκε «στην Μυκηναϊκή Περίοδο», δηλαδή μεταξύ των ΥΚ ΙΙΒ και ΥΚ ΙΙΙΒ περιόδων στην παρούσα εργασία, εντούτοις η V. Kenna εκτιμά την χρονολόγηση του τάφου στην ΥΚ Ι⁴⁹⁷. Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι μάλλον ονομαστικό και αποτελείται από δέλτο με ακατάληπτα σημεία πλαισιωμένα από το ιερογλυφικό ‘*hfr*’ που επιστέφεται από ηλιακό δίσκο, και άνωθεν του ακόμη ένα σημείο ‘*hfr*’ με φτερά της *Ma’at* εκατέρωθεν του⁴⁹⁸. Περισσότερες πληροφορίες σε σχέση με το ευρύτερο αρχαιολογικό πλαίσιο του σκαραβαίου και τα συνευρήματά του δεν επιβιώνουν, επομένως δεν είναι δυνατός ο περαιτέρω σχολιασμός του, ωστόσο το γεγονός ότι χρησιμοποιήθηκε ως κτέρισμα θα μπορούσε να δηλώνει γνώση ή εικασία των αιγυπτιακών συμβολισμών τέτοιου είδους αντικειμένων.

3.2.7 Κούριον

Το Κούριον, στην περιοχή της Λεμεσού, βρίσκεται σε χαμηλό λόφο κοντά στην ακτή νοτιοδυτικά του σύγχρονου χωριού της Επισκοπής, στην κοιλάδα του ποταμού Κούρη⁴⁹⁹. Στον γειτονικό λόφο της Παμπούλας εντοπίστηκε ο οικισμός που ιδρύθηκε περί τα 1600-1500 π.Χ., και ήκμασε κατά τις ΥΚ ΙΙ και ΙΙΑ περιόδους⁵⁰⁰. Αποκαλύφθηκαν πολύωρες οικίες και εργαστήρια εντός τείχους που ανεγέρθηκε κατά τον 14^ο αιώνα π.Χ., καθώς και νεκρόπολη με πλούσιες ταφές στα όρια του οικισμού που υποδεικνύουν συστηματικές επαφές με την Αίγυπτο, την Συροπαλαιστίνη και την Ηπειρωτική Ελλάδα⁵⁰¹.

Από τον λόφο της Παμπούλας προέκυψαν τέσσερις σκαραβαίοι, εκ των οποίων δύο αιγυπτιακής και δύο συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής⁵⁰². Από τον Τάφο 26, που χρονολογείται στην ΥΚ ΙΙΑ-ΙΙΙΒ περίοδο, ήρθαν στο φως δύο σκαραβαίοι από φαγεντιανή που κατασκευάστηκαν στην Αίγυπτο κατά την 19^η

⁴⁹⁵ Jacobsson 1994, 50 αρ. κατ. 263.

⁴⁹⁶ Kenna 1971, 17 αρ. κατ. 4· Jacobsson 1994, 53 αρ. κατ. 280.

⁴⁹⁷ Kenna 1971, 17 αρ. κατ. 4.

⁴⁹⁸ Kenna 1971, 17 αρ. κατ. 4· Jacobsson 1994, 53 αρ. κατ. 280.

⁴⁹⁹ Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2005, 26 Ιουλίου· Pennsylvania University Museum 2015, 26 Ιουλίου.

⁵⁰⁰ Pennsylvania University Museum 2015, 26 Ιουλίου.

⁵⁰¹ Pennsylvania University Museum 2015, 26 Ιουλίου.

⁵⁰² Kenna 1971, 35, αρ. κατ. 119· Jacobsson 1994, 47 αρ. κατ. 248, 50-1 αρ. κατ. 266, 51 αρ. κατ. 269, αρ. κατ. 270.

Δυναστεία (**αρ. κατ. 190 και 191**), αμφότεροι με παρόμοιο θρησκευτικό θέμα στην σφραγιστική τους επιφάνεια: ανθρώπινη μορφή με κεφαλή γερακιού κρατάει σκήπτρο, και πλάι της ουραίος όφις⁵⁰³. Ο τρίτος σκαραβαίος (**αρ. κατ. 192**), που βάσει της άτεχνης εγχάραξης τόσο των χαρακτηριστικών της ράχης όσο και του σχεδίου της σφραγιστικής επιφάνειας κρίθηκε συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής, είναι από καρνεόλη και προέκυψε από τον Τάφο 28, που χρονολογείται στην ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ⁵⁰⁴. Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι θρησκευτικό, και αποτελείται από καθιστό θεό Θωθ με κεφαλή ίβιδος που επιστέφεται από ημισέληνο, με το σημείο 'ntr' εμπρός του και ηλιακό δίσκο άνωθέν του⁵⁰⁵.

Ο τέταρτος σκαραβαίος (**αρ. κατ. 189, Εικ. 34**), που λόγω της αφαιρετικής απόδοσης των χαρακτηριστικών της ράχης και της ασυνήθιστης διάταξης της σφραγιστικής επιφάνειας θεωρείται πως είναι εγχώριας κατασκευής, είναι από στεατίτη και προέκυψε από οικιστικό περιβάλλον που χρονολογείται στην ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ⁵⁰⁶. Η σφραγιστική του επιφάνεια είναι διηρημένη σε τρία οριζόντια διαζώματα: στο ανώτερο είναι εγχάρακτο το όνομα του θεού *Ptah*, στο κεντρικό η δέλτος του *Thutmose III* ('*Mn-hpr-R^c*'), και στο κατώτερο ασαφή ιερογλυφικά σημεία, πιθανώς ψευδοϊερογλυφικά⁵⁰⁷. Εάν πρόκειται πράγματι για αντικείμενο εγχώριας κατασκευής, μπορεί να υποτεθεί πως χρησιμοποιήθηκε από τον ιδιοκτήτη του ως κόσμημα ή και σφραγιδόλιθος που μάλλον αποσκοπούσε στην έμπνευση του σεβασμού λόγω των συνδηλώσεων κύρους, πλούτου και πρόσβασης σε εξωτικά αγαθά.

3.2.8 Μαρώνι

Ο ΥΚ οικισμός του Μαρωνίου και το νεκροταφείο που εντοπίστηκε στα όρια του βρίσκονται στην νότια ακτή της Κύπρου, κοντά στον σύγχρονο ομώνυμο οικισμό, και θεωρείται πως σχετίζονταν άμεσα με το λιμάνι του Τσάρουκκα⁵⁰⁸. Εντός του οικιστικού ιστού βρέθηκαν δημόσια και βιομηχανικά κτήρια με εγκαταστάσεις για την παραγωγή υφασμάτων⁵⁰⁹, την επεξεργασία και αποθήκευση υγρών, πιθανώς ελαιόλαδου, και ενδεχομένως την κατεργασία χαλκού⁵¹⁰. Οι τάφοι που εντοπίστηκαν στα όρια του οικισμού χρονολογούνται στην ΥΚ ΙΙΑ/Β περίοδο και είχαν όλοι υποστεί σύληση, ωστόσο βρέθηκαν εντός τους όστρακα πρώιμης λευκόχριστης και ερυθρής στιλπνής τροχήλατης κεραμικής, αλλά και εισηγμένων μυκηναϊκών αγγείων⁵¹¹.

Ο πρώτος εκ των δύο σκαραβαίων από το Μαρώνι, από γκριζωπό και κατά τόπους λευκόχρου στεατίτη (**αρ. κατ. 194, Εικ. 36**), προέκυψε από τον συλημένο

⁵⁰³ Jacobsson 1994, 51 αρ. κατ. 269, αρ. κατ. 270.

⁵⁰⁴ Jacobsson 1994, 50-1 αρ. κατ. 266.

⁵⁰⁵ Jacobsson 1994, 50-1 αρ. κατ. 266.

⁵⁰⁶ Kenna 1971, 35 αρ. κατ. 119· Jacobsson 1994, 47 αρ. κατ. 248.

⁵⁰⁷ Kenna 1971, 35 αρ. κατ. 119· Jacobsson 1994, 47 αρ. κατ. 248.

⁵⁰⁸ Herscher 1998, 326· Manning et al. 1998, 297.

⁵⁰⁹ Steel 1997-1998, 143.

⁵¹⁰ Herscher 1998, 326· Manning et al. 1998, 297.

⁵¹¹ Steel 1997-1998, 143.

Τάφο 4 στα όρια του οικισμού⁵¹². Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι θρησκευτικού χαρακτήρα και αποτελείται από το γεράκι του θεού Ωρου πλάι σε ουραίο όφι επάνω από καλάθι ‘nb’. Η V. Kenna θεωρεί, εξαιτίας της απουσίας παραλλήλων από την Αίγυπτο, ότι πρόκειται για αντικείμενο κυπριακής κατασκευής, και γι’ αυτόν τον λόγο δεν είναι δυνατό να χρονολογηθεί με ακρίβεια. Ο δεύτερος σκαραβαίος (αρ. κατ. 193, Εικ. 35), από λευκό στεατίτη με εφυάλωση που δεν επιβιώνει και αιγυπτιακής τεχνοτροπίας, χρονολογείται στην 18^η Δυναστεία κατά την περίοδο της βασιλείας του *Thutmose III* (1479-1425 π.Χ.)⁵¹³. Το σχέδιο της σφραγιστικής του επιφάνειας αποτελείται από την δέλτο του *Thutmose III* (‘Mn-hpr-R’), εν μέσω των αποτροπαϊκών συμβόλων ‘nb’ και ‘nbw’, φτερών της *Ma’at* και δύο ζευγών ουραίων όφεων⁵¹⁴. Δεν είναι γνωστό εάν ο σκαραβαίος βρέθηκε σε κάποια ταφή ή κάποια περιοχή εντός του οικισμού, και δεν υπάρχουν πληροφορίες σχετικά με τα συνεννήματά του, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατό να λεχθεί κάτι παραπάνω γι’ αυτόν.

3.2.9 Τούμπα του Σκούρου

Στην θέση της Τούμπας του Σκούρου στην επαρχία της Λευκωσίας, σε τεχνητό λόφο βορείως του σύγχρονου οικισμού της Μόρφου, εντοπίστηκαν ενδείξεις κατοίκησης από την ΜΚ και ακμής κατά την ΥΚ περίοδο, οπότε χρονολογούνται τα χάλκινα ευρήματα που υποδηλώνουν την ύπαρξη τειχισμένης ακρόπολης βιομηχανικού χαρακτήρα⁵¹⁵. Στα όρια της οικιστικής περιοχής εντοπίστηκε νεκρόπολη με ταφές που χρονολογούνται μεταξύ των ΥΚ ΙΑ και ΙΙΑ περιόδων, κτερισμένες με πλήθος μινωικής και συριακής κεραμικής και πολυτελή αντικείμενα από χρυσό, ασήμι, χαλκό, πολύτιμους λίθους και κέλυφος αυγού στρουθοκαμήλου⁵¹⁶.

Ο σκαραβαίος που βρέθηκε στην Τούμπα του Σκούρου εντοπίστηκε στον Θάλαμο Ι του Τάφου 1 (αρ. κατ. 195), θεωρείται πως κατασκευάστηκε στην Αίγυπτο, και το υλικό που χρησιμοποιήθηκε είναι το οστό⁵¹⁷. Βάσει του θέματος της σφραγιστικής του επιφάνειας, που είναι φυσιογραφικό και αποτελείται από λέοντα που βηματίζει—σύνηθες κατά την Δεύτερη Μεταβατική Περίοδο—, χρονολογήθηκε στην 17^η Δυναστεία (1650-1549 π.Χ.).

3.2.10 Χαλά Σουλτάν Τεκκέ

Η θέση του Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, που βρίσκεται στην νοτιοανατολική ακτή της Κύπρου, νοτιοδυτικά της σύγχρονης αλυκής της Λάρνακας, κατά την περίοδο της ακμής της (1650-1150 π.Χ.) αποτέλεσε σημαντικό εμπορικό σταθμό που εδραζόταν στον προστατευμένο όρμο του εσωτερικού λιμένα που σχημάτιζε τότε η λιμνοθάλασσα⁵¹⁸. Αν και η συνολική έκταση του οικισμού υπολογίζεται περί τα

⁵¹² Kenna 1971, 28 αρ. κατ. 73· Jacobsson 1994, 53 αρ. κατ. 281.

⁵¹³ Kenna 1971, 31 αρ. κατ. 90· Jacobsson 1994, 47-8 αρ. κατ. 249.

⁵¹⁴ Kenna 1971, 31 αρ. κατ. 90· Jacobsson 1994, 47-8 αρ. κατ. 249.

⁵¹⁵ Νικολάου 1965-1966, 29· 1976, 39-40.

⁵¹⁶ Νικολάου 1965-1966, 29· 1976, 39-40.

⁵¹⁷ Jacobsson 1994, 52 αρ. κατ. 275.

⁵¹⁸ Herscher 1998, 323· Fischer και Bürge 2017, 161· 2022, 7· Fischer 2019, 236.

276.000 τετραγωνικά μέτρα, εντούτοις έχουν ανασκαφεί συστηματικά τέσσερις περιοχές, οι Συνοικίες 1, 2, 3 και 4⁵¹⁹. Τα ευρήματα περιλαμβάνουν οικίες, κεραμικές και υφαντουργικές βιοτεχνίες, αποθηκευτικές εγκαταστάσεις στέρεων και υγρών αγαθών αλλά και βιομηχανικές μονάδες κατεργασίας χαλκού, όπως υποδεικνύουν οι κλίβανοι, τα χωνευτήρια, και ο ένας περίπου τόνος σκωρίας χαλκού που προέκυψαν από την Συνοικία 1⁵²⁰. Ο οικισμός καταστράφηκε και εγκαταλείφθηκε στο τέλος της ΥΚ ΙΙΑ, λίγο μετά την πραγματοποίηση οχυρωματικών έργων σε διάφορα σημεία της πόλης, και, ομοίως με την Έγκωμη, δεν κατοικήθηκε ξανά⁵²¹.

Από το Χαλά Σουλτάν Τεκκέ προέκυψαν 14 σκαραβαίοι: εννέα από τέσσερις διαφορετικές ταφές και πέντε από τρεις διαφορετικές περιοχές εντός του οικιστικού ιστού. Από τον Τάφο V, που χρονολογείται μεταξύ των ΥΚ ΙΙΒ και ΙΙΒΒ περιόδων, ήρθε στο φως αιγυπτιακός σκαραβαίος από λευκό στεατίτη που εκτιμάται ότι κατασκευάστηκε κατά την 19^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 199, Εικ. 37**) και φέρει θέμα μυθολογικού χαρακτήρα στην σφραγιστική του επιφάνεια, το οποίο αποτελείται από σχέδιο αναπαυόμενης σφίγγας με σημείο ‘*nh*’ εμπρός της⁵²². Από τον Τάφο X, που χρονολογείται περί τις ΥΚ ΙΙ-ΙΙΙ περιόδους, προέκυψαν τρεις σκαραβαίοι. Ο πρώτος (**αρ. κατ. 200, Εικ. 38**), αιγυπτιακής κατασκευής από στεατίτη, χρονολογείται στην 18^η ή την 19^η Δυναστεία (είναι πιθανό να πρόκειται για αρκετά ύστερο αντίγραφο αντικειμένου σύγχρονου του βασιλιά) και φέρει την δέλτο του *Thutmose III* (*‘Mn-hpr-R’*)⁵²³. Συνοδεύεται από μορφή του βασιλιά ενδεδυμένη με λινό περίζωμα, φέροντας γαλάζιο στέμμα ‘*hprδ*’ με ουραίο όφι και σκήπτρο ‘*hq*’, σε βηματισμό προς τα δεξιά⁵²⁴. Στην ράχη του σκαραβαίου εντοπίζονται υπολείμματα χρυσού, κάτι που υποδεικνύει την δευτερεύουσα χρήση του ως περίαπτο σε δαχτυλίδι⁵²⁵. Ο δεύτερος σκαραβαίος από τον ίδιο τάφο (**αρ. κατ. 201, Εικ. 39**), από επιχρυσωμένο στεατίτη και συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής βάσει της απλοϊκότητας της εγχάραξης της ράχης αλλά και του σχεδίου της σφραγιστικής επιφάνειας, φέρει στην βάση ουραίο όφι πλάι σε φύλλο καλαμιάς ‘*w’d*’ ή φτερό της *Ma’at*. Η τεχνοτροπία του παραπέμπει σε πρότυπο τεχνίτη της 19^{ης} Δυναστείας⁵²⁶. Ο τρίτος σκαραβαίος του Τάφου X (**αρ. κατ. 202, Εικ. 40**), αιγυπτιακής κατασκευής και τεχνοτροπίας της 19^{ης} Δυναστείας από στεατίτη, φέρει στην σφραγιστική επιφάνεια ταλισμανικό σχέδιο που αποτελείται από ψηλό στυλοβάτη ‘*dd*’ με ουραίους όφεις εκατέρωθεν του⁵²⁷. Από τον Τάφο 23 προέκυψε σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής από στεατίτη με χρυσή βάση που καλύπτει την περιφέρεια, η οποία αποτελείται από τέσσερα ελάσματα χρυσού εκ των οποίων το ένα κοσμεύεται με σχέδιο ιχθυάκανθας και τα τρία

⁵¹⁹ Herscher 1998, 323-4· Fischer 2019, 237· Fischer και Bürge 2022, 7-9.

⁵²⁰ Herscher 1998, 323-4· Fischer 2019, 237.

⁵²¹ Fischer και Bürge 2017, 161· Fischer και Bürge 2022, 9· Fischer 2019, 238.

⁵²² Jacobsson 1994, 52 αρ. κατ. 278.

⁵²³ Fischer και Bürge 2017, 172 αρ. κατ. 78, 174.

⁵²⁴ Fischer και Bürge 2017, 172 αρ. κατ. 78, 174.

⁵²⁵ Fischer και Bürge 2017, 174.

⁵²⁶ Fischer και Bürge 2017, 172 αρ. κατ. 75, 192.

⁵²⁷ Fischer και Bürge 2017, 172 αρ. κατ. 86, 192.

παραμένουν ακόσμητα (αρ. κατ. 203)⁵²⁸. Το θέμα της σφραγιστικής επιφάνειας είναι μικτό, θρησκευτικού και ονομαστικού χαρακτήρα, και αποτελείται από τον θεό Θωθ με την μορφή μπαμπούνου να αναπαύεται εντός καλαθιού ‘nb’, φορώντας στέμμα με την ημισέληνο και τον ηλιακό δίσκο. Εμπρός του είναι εγχάρακτη η δέλτος του Ραμσή Β’ (*R^c-msi-sw mri-lmn mri-Dhwtj nb m³ct*)⁵²⁹. Αν και δεν είναι γνωστές λεπτομέρειες για τον Τάφο 23, εντούτοις οι Τάφοι V και X έφεραν στο φως μεγάλους αριθμούς λευκόχριστης, δακτυλιόποδης, ερυθρής στιλπνής τροχήλατης και εισηγμένης μυκηναϊκής κεραμικής, και κοσμήματα από χρυσό, υαλώδεις ύλες και πολύτιμους λίθους κυπριακής, αιγυπτιακής και συροπαλαιστινιακής τεχνοτροπίας⁵³⁰.

Από δύο διαφορετικά στρώματα του Θαλαμοειδούς Τάφου RR, που χρονολογείται ευρύτερα στην ΥΚ II περίοδο, προέκυψαν τέσσερις αιγυπτιακοί σκαραβαίοι⁵³¹. Ο πρώτος (αρ. κατ. 206, Εικ. 41), από υαλώδη πάστα, βάσει του θέματος της σφραγιστικής του επιφάνειας, δημοφιλούς κατά την 18^η Δυναστεία, το οποίο αποτελείται από ταλισμανική ιερογλυφική επιγραφή με τα σημεία ‘nh’, ‘nfr’ και πιθανώς ‘nb’, φαίνεται πως απετέθη ως κτέρισμα σύντομα μετά την εισαγωγή του στο νησί⁵³². Ο δεύτερος από τον ίδιο τάφο (αρ. κατ. 208, Εικ. 43), αιγυπτιακής κατασκευής και τεχνοτροπίας της 18^{ης} Δυναστείας από κρυσταλλικό πέτρωμα, φέρει στην σφραγιστική του επιφάνεια τετράφυλλη ροζέτα από κάθε πέταλο της οποίας αναδύεται ένας ουραίος όφις⁵³³. Ο τρίτος σκαραβαίος (αρ. κατ. 207, Εικ. 42), από υαλώδη πάστα λευκού χρώματος, φέρει το θεϊκό όνομα ‘Imn-R^c’ πλησίον καλαθιού ‘nb’ στην σφραγιστική του επιφάνεια, και χρονολογείται, εξαιτίας της τεχνοτροπίας του, κατά τους τελευταίους χρόνους της 18^{ης} και τους πρώτους χρόνους της 19^{ης} Δυναστείας (1400-1200 π.Χ.)⁵³⁴. Ο τέταρτος σκαραβαίος από τον ίδιο τάφο (αρ. κατ. 209, Εικ. 44), από λευκή ουσία που έχει αμαυρωθεί, χρονολογείται στην 19^η Δυναστεία και φέρει φυσιογραφικό θέμα στην σφραγιστική του επιφάνεια, το οποίο αποτελείται από λέοντα που τρέχει και βρυχάται⁵³⁵. Έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί πως λέοντας σε άλμα ή βρυχηθμό είναι πολύ σπάνιο θέμα για την σφραγιστική επιφάνεια σκαραβαίου, όπου οι λέοντες συνήθως εικονίζονται αναπαυόμενοι ή σε βηματισμό⁵³⁶. Ο ίδιος σκαραβαίος, μάλιστα, επρόκειτο για περίπατο περιδέραιου που αποτελείτο από 16 φαγεντιανές χάντρες και έναν σφραγιδόλιθο κυπριακής τεχνοτροπίας από οφίτη λίθο, καθιστώντας μοναδικό το εύρημα για την Κύπρο αλλά και την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου⁵³⁷.

Από τους δύο θαλάμους του Τάφου RR ήρθαν στο φως σκελετοί, κυρίως αποσπασματικοί, τουλάχιστον 137 διαφορετικών ανθρώπων, των οποίων τα λείψανα

⁵²⁸ Jacobsson 1994, 48 αρ. κατ. 252.

⁵²⁹ Jacobsson 1994, 48 αρ. κατ. 252.

⁵³⁰ Fischer και Bürge 2017, 177-81.

⁵³¹ Fischer και Bürge 2022, 9-14, 23.

⁵³² Fischer και Bürge 2022, 13, 23 αρ. κατ. 378.

⁵³³ Fischer και Bürge 2022, 14, 23 αρ. κατ. 491.

⁵³⁴ Fischer και Bürge 2022, 13, 23 αρ. κατ. 478.

⁵³⁵ Fischer και Bürge 2022, 14, 23 αρ. κατ. 486.

⁵³⁶ Fischer και Bürge 2022, 14, 23 αρ. κατ. 486.

⁵³⁷ Fischer και Bürge 2022, 14, 23 αρ. κατ. 486.

φαίνεται πως ήταν σκοπίμως σκορπισμένα στον χώρο προκειμένου, μαζί με τα κτερίσματα, να διαμορφώνουν ένα είδος δαπέδου⁵³⁸. Μεταξύ των σκαραβαίων του τάφου στο στρώμα L107 (αρ. κατ. 207 και 208), βρέθηκαν μυκηναϊκή κεραμική εισηγμένη αλλά και κατασκευασμένη στην Κύπρο, δακτυλιόποδη και λευκόχριστη κεραμική, πλήθος φαγεντιανών αντικειμένων, κυρίως χαντρών, αντικείμενα από χρυσό, ασήμι και χαλκό, και δύο σφραγιδόλιθοι, εκ των οποίων ο ένας της ΠΒ περιόδου (1894-1595 π.Χ.)⁵³⁹. Στο στρώμα L145, μαζί με τους σκαραβαίους αρ. κατ. 209 και 210 βρέθηκαν λευκόχριστη II κεραμική, χάντρες από ελεφαντοστό και φαγεντιανή, ένας σφραγιδόλιθος κυπριακής τεχνοτροπίας και ένα δαχτυλίδι από χαλκό⁵⁴⁰. Τα πλούσια κτερίσματα, ιδίως του στρώματος L107, και τα εξωτικά αντικείμενα που υποδεικνύουν διαπολιτισμικές επαφές, συμφωνούν με τον χαρακτήρα της θέσης ως σημαντικού εμπορικού σταθμού.

Από την Περιοχή 21, από στρώμα του οικισμού που χρονολογείται κατά την ΥΚ ΠΑ-Γ περίοδο, προέκυψε αιγυπτιακός σκαραβαίος από φαγεντιανή που κατασκευάστηκε περί την 18^η Δυναστεία (**αρ. κατ. 198**), ο οποίος ωστόσο επιβιώνει αποσπασματικά⁵⁴¹. Από στρώμα της Περιοχής 8 του οικιστικού ιστού που χρονολογείται στην ΥΚ ΙΙΑ, προέκυψαν τρεις σκαραβαίοι. Ο πρώτος (**αρ. κατ. 196**), αιγυπτιακής τεχνοτροπίας της 17^{ης} Δυναστείας, είναι κατασκευασμένος από στεατίτη και φέρει φυσιογραφικό θέμα στην σφραγιστική του επιφάνεια, το οποίο αποτελείται από εγχάρακτο σκαραβαίο εντός περιγράμματος από κυλίνδρους παπύρου⁵⁴². Ο δεύτερος (**αρ. κατ. 197**), από το Δωμάτιο 13, είναι αιγυπτιακός και κατασκευασμένος από στεατίτη. Το θέμα της σφραγιστικής επιφάνειας, που αποτελείται από σχέδιο λέοντος σε ανάπαυση και ηλιακό δίσκο πάνω από την ράχη του, τον τοποθετεί χρονολογικά στο Νέο Βασίλειο⁵⁴³. Ο τρίτος από την ίδια περιοχή (**αρ. κατ. 205**), από το Δωμάτιο 8, σώζεται σε κατάσταση που δεν επιτρέπει τον περαιτέρω σχολιασμό του⁵⁴⁴. Τέλος, σε χρυσό θησαυρό της ΥΚ ΙΙΑ που αποκαλύφθηκε εντός του οικισμού αλλά από μη προσδιορισθείσα περιοχή, βρέθηκε αιγυπτιακό σκαραβοειδές από λάπις λάζουλι σε χρυσή σφενδόνη, με το γυναικείο όνομα *Nhwy* στην σφραγιστική επιφάνεια (**αρ. κατ. 204**)⁵⁴⁵. Το αντικείμενο αυτό μπορεί να θεωρηθεί πολύ ιδιαίτερο, επειδή είναι το μοναδικό στην Κύπρο που φέρει το όνομα ενός ιδιώτη⁵⁴⁶. Μπορούμε να υποθέσουμε, επομένως, πως ο σκαραβαίος με αρ. κατ. 204 χρησιμοποιείτο ως σφραγιστικό δαχτυλίδι και ενδεχομένως να δήλωνε την ταυτότητα ή την καταγωγή του ιδιοκτήτη, ενώ οι υπόλοιποι πιθανώς να χρησιμοποιούνταν ως περίαπτα ή αντικείμενα πολυτελείας με σκοπό να δώσουν έμφαση στον πλούτο του φορέα και

⁵³⁸ Fischer και Bürge 2022, 12.

⁵³⁹ Fischer και Bürge 2022, 12.

⁵⁴⁰ Fischer και Bürge 2022, 14.

⁵⁴¹ Jacobsson 1994, 55 αρ. κατ. 296.

⁵⁴² Jacobsson 1994, 53 αρ. κατ. 285.

⁵⁴³ Jacobsson 1994, 51-2 αρ. κατ. 273.

⁵⁴⁴ Jacobsson 1994, 55 αρ. κατ. 295.

⁵⁴⁵ Jacobsson 1994, 49 αρ. κατ. 259.

⁵⁴⁶ Jacobsson 1994, 49 αρ. κατ. 259.

στην δυνατότητα της προσέγγισης του «εξωτικού», με σκοπό την διάκρισή του και την έμπνευση του σεβασμού.

3.2.11 Άγνωστη θέση εύρεσης

Από άγνωστη θέση εύρεσης και μη καταγεγραμμένο πλαίσιο προέλευσης προέρχεται ένας σκαραβαίος από φαγεντιανή που βρίσκεται σήμερα στο Βρετανικό Μουσείο (**αρ. κατ. 210**). Το θέμα της σφραγιστικής του επιφάνειας, που αποτελείται από την δέλτο του *Thutmose III* συνοδευόμενη από ορθό γεράκι και ουραίο όφι—δίχως άλλο παράλληλο από την εποχή του βασιλιά—, τον τοποθετεί τεχνοτροπικά περί την 18^η ή 19^η Δυναστεία (1549-1189 π.Χ.)⁵⁴⁷. Η V. Kenna πιστεύει πως πρόκειται για αντικείμενο συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής, εφόσον φαίνεται να μιμείται κάποιο πρότυπο της 12^{ης} Δυναστείας (1991-1803 π.Χ.)⁵⁴⁸. Εξαιτίας της απουσίας περισσότερων δεδομένων σχετικά με τον σκαραβαίο δεν είναι δυνατό να σχολιαστεί περαιτέρω.

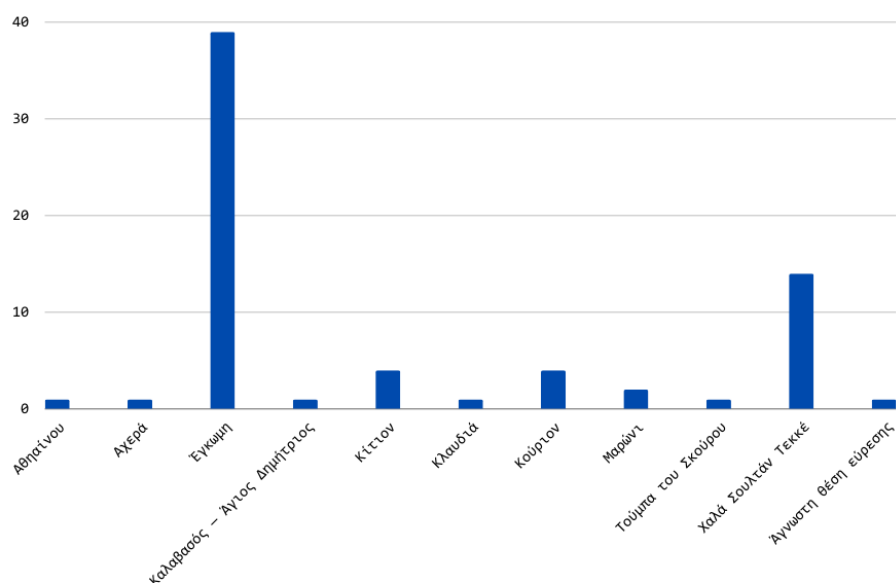
3.3 Συζήτηση

Μετά τον λεπτομερή σχολιασμό των σκαραβαίων ανά θέση εύρεσης, θεωρήθηκε σκόπιμο να γίνει μια συνολική τους εξέταση, ώστε να γίνουν ορισμένες γενικές παρατηρήσεις που μπορούν να ισχύσουν για τέτοιου είδους αντικείμενα σε ολόκληρο το νησί.

Παρατηρείται, αρχικά, πως ο μεγαλύτερος αριθμός σκαραβαίων προέκυψε από παράκτιες θέσεις (όπως η Έγκωμη και το Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, όπου βρέθηκαν 39 και 14 σκαραβαίοι αντίστοιχα), η οικονομία των οποίων φαίνεται πως βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στα λιμάνια τους (Γράφημα 9). Τα συνευρήματα περιλαμβάνουν συνήθως εισηγμένα κοσμήματα από χρυσό και ημιπολύτιμους λίθους που υπαινίσσονται την εμπορική δραστηριότητα των θέσεων από τις οποίες προέκυψαν. Οι θέσεις που εντοπίστηκαν μακριά από την ακτή, αντιθέτως, όπως η Αθηαίνου, η Αχερά και η Τούμπα του Σκούρου, έφεραν στο φως πολύ μικρούς αριθμούς σκαραβαίων, αλλά και εξωτικών αντικειμένων εν γένει, συγκριτικά με τους παραθαλάσσιους οικισμούς που η οικονομία τους εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το εμπόριο.

⁵⁴⁷ Kenna 1971, 20 αρ. κατ. 21.

⁵⁴⁸ Kenna 1971, 20 αρ. κατ. 21.

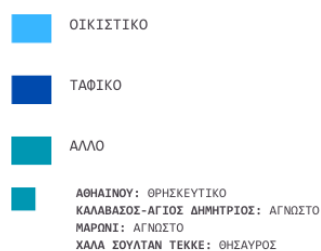
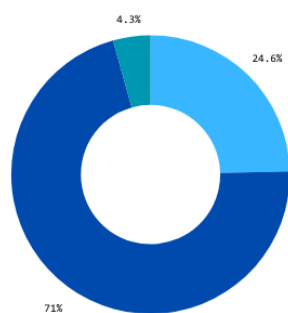

Γράφημα 9: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κύπρο ανά θέση εύρεσης

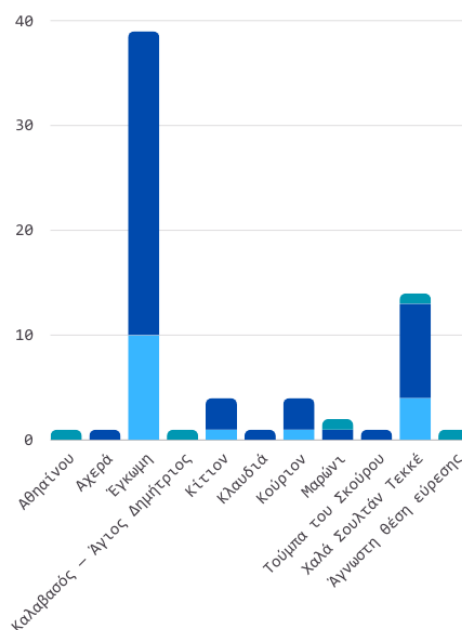
Φαίνεται, επιπλέον, πως ο σκαραβαίος ως αντικείμενο προτιμάται κυρίως για ταφική χρήση (Γράφημα 10). Είναι δύσκολο να υποτεθεί ποια ήταν η λειτουργία του σε κοινωνικές, θρησκευτικές, οικονομικές, εν γένει πολιτισμικές συνθήκες διαφορετικές από της Αιγύπτου, από την στιγμή που ένα τέτοιο αντικείμενο έφθανε στο νησί. Ο ρόλος των σκαραβαίων ως κειμηλίων δεν μπορεί να αποκλειστεί, επειδή σε αρκετές περιπτώσεις φαίνεται πως η τελική τους απόθεση συνέβη αρκετά μεταγενέστερα από την κατασκευή τους (Γράφημα 11). Εξίσου πιθανή είναι η χρήση τους ως κοσμήματα ή και φυλακτά για την προστασία του ιδιοκτήτη τόσο στην ζωή όσο και στο επέκεινα. Δεν είναι απίθανο, δηλαδή, οι κάτοικοι της Κύπρου να γνώριζαν, ή τουλάχιστον να μπορούσαν να εικάσουν τον νεκρικό συμβολισμό του σκαραβαίου στην Αίγυπτο, και να τον χρησιμοποιούσαν με ανάλογο τρόπο⁵⁴⁹. Η άρχουσα κοινωνική τάξη, τουλάχιστον, εάν υποθέσουμε πως υπήρχε, που συμμετείχε στην ανταλλαγή των βασιλικών δώρων και λάμβανε σκαραβαίους στα πλαίσιά της, ενδεχομένως να διέθετε γνώση των ταφικών τους συνδηλώσεων.

⁵⁴⁹ Παπασάββας 2022, 55-6.

Σε ολόκληρη την Κύπρο

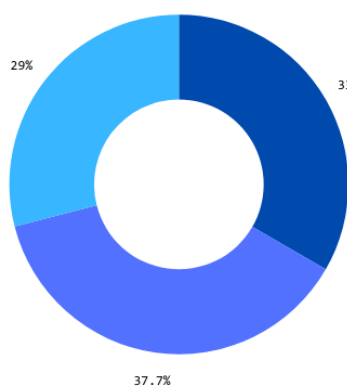

Ανά θέση εύρεσης

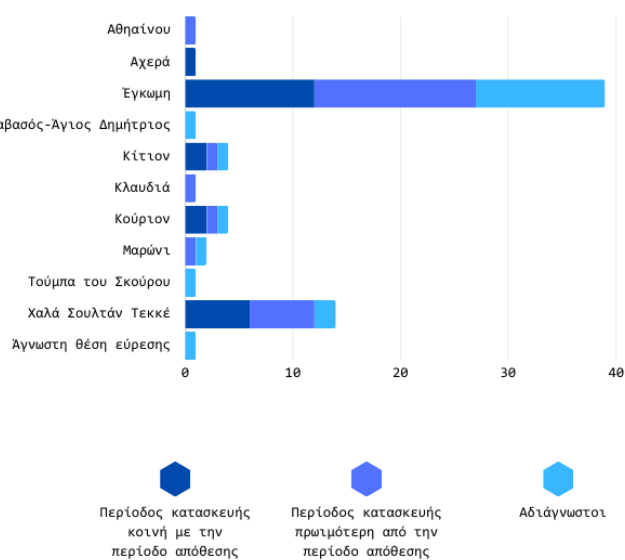

Γράφημα 10: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κύπρο ανά τύπο πλαισίου εύρεσης

Σε ολόκληρη την Κύπρο

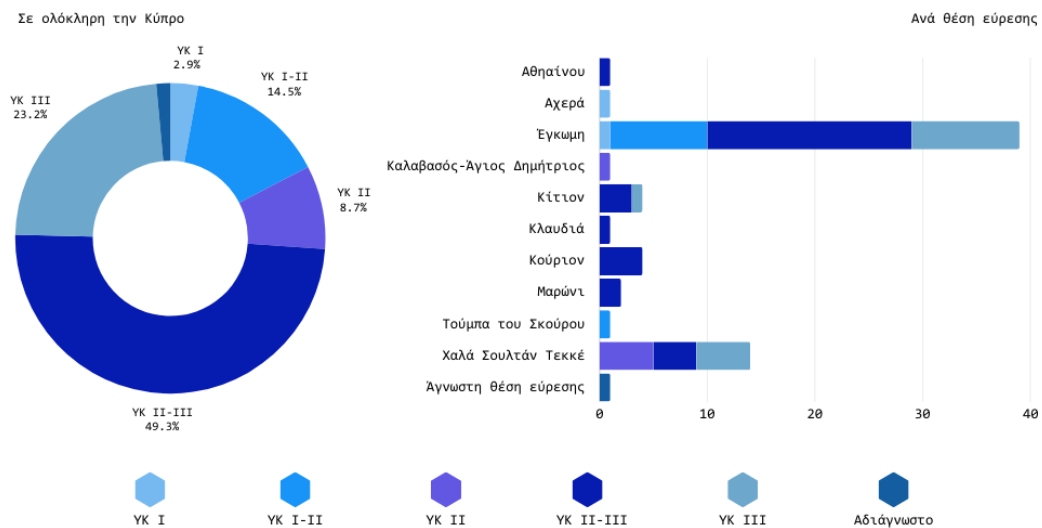

Ανά θέση εύρεσης

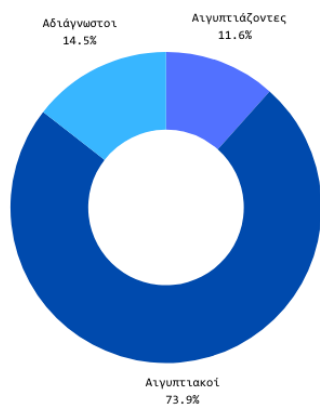
Γράφημα 11: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κύπρο ανά χρονολόγηση κατασκευής σε σχέση με την χρονολόγηση του ανασκαφικού στρώματος

Αν και, όπως αναφέρθηκε, σε πολλές περιπτώσεις η χρονολόγηση του ανασκαφικού στρώματος των σκαραβαίων αμφισβητείται, εντούτοις βάσει των διαθέσιμων δεδομένων φαίνεται πως οι περισσότεροι βρέθηκαν σε πλαίσια που χρονολογούνται μεταξύ των ΥΚ ΙΙ και ΥΚ ΙΙΙ περιόδων (Γράφημα 12). Στην πλειοψηφία τους είναι αιγυπτιακής κατασκευής (Γράφημα 13), κυρίως από στεατίτη και φαγεντιανή (Γράφημα 14), ενώ τα εγχώριας ή συροπαλαιστινιακής κατασκευής αντικείμενα είναι φτιαγμένα πρωτίστως από πικρολίτη λίθο ή υαλώδεις ύλες.

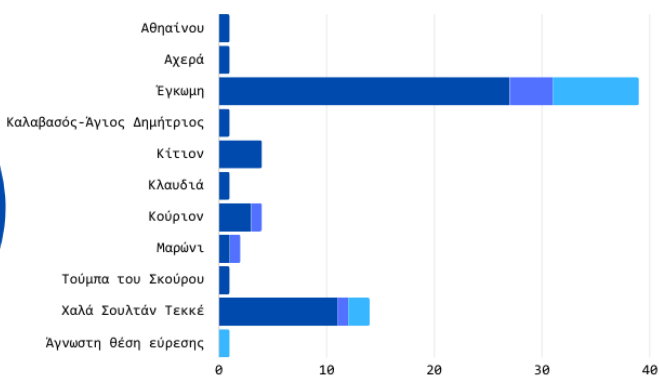

Γράφημα 12: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κύπρο ανά χρονολόγηση ανασκαφικού στρώματος

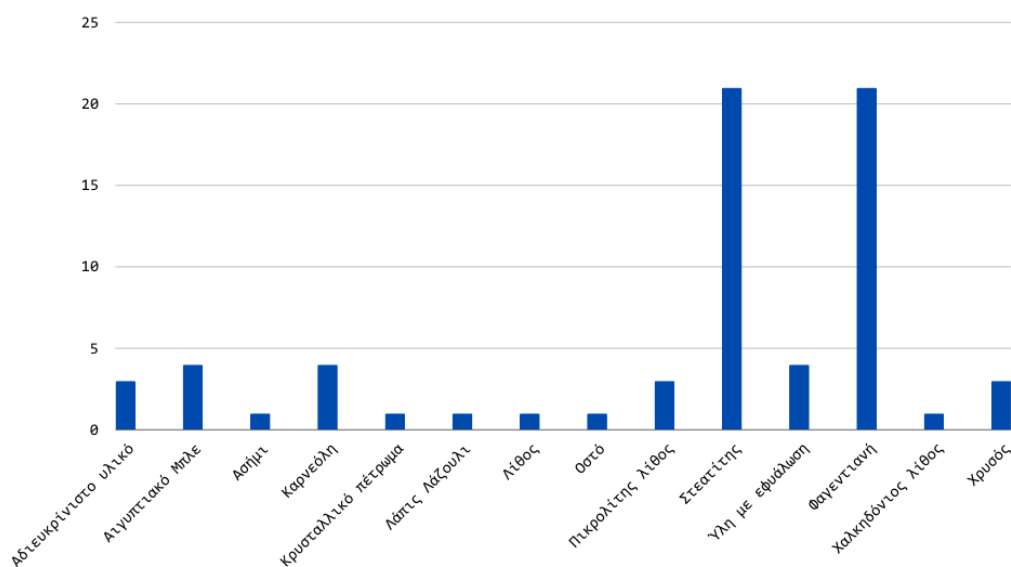
Σε ολόκληρη την Κύπρο

Ανά θέση εύρεσης

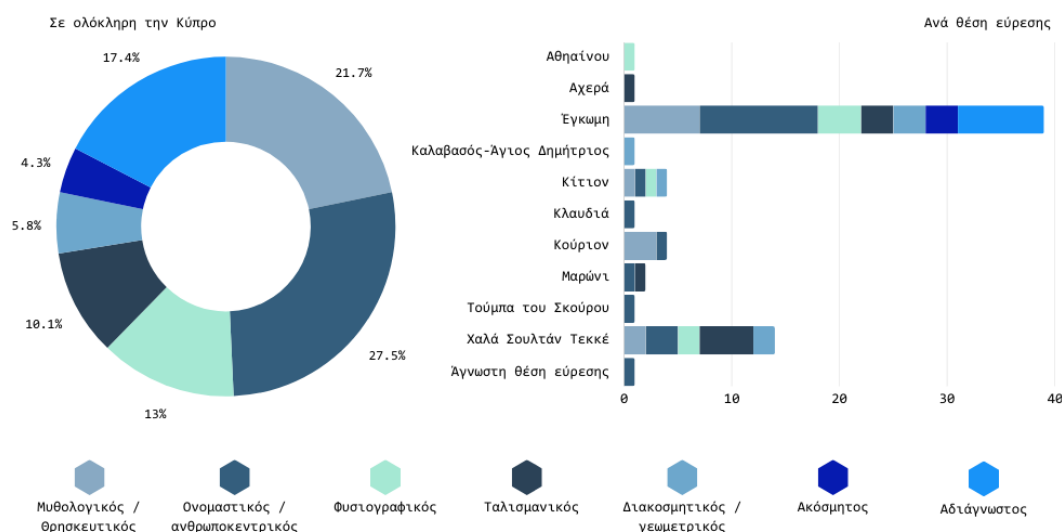

Γράφημα 13: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κύπρο ανά τόπο κατασκευής

Γράφημα 14: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κύπρο ανά υλικό κατασκευής

Μπορεί να διαπιστωθεί, ακόμη, πως αν και κάθε είδος θέματος σφραγιστικής επιφάνειας ήταν ευπρόσδεκτο στο νησί, εντούτοις πιο δημοφιλή είναι τα ονομαστικά ή ανθρωποκεντρικά και θρησκευτικά θέματα (Γράφημα 15). Με άλλα λόγια, τα θέματα στα οποία εμφανίζεται με μεγαλύτερη συχνότητα η ανθρώπινη μορφή. Ενδιαφέρον έχει να σημειωθεί, μάλιστα, πως ενώ στην Αίγυπτο οι σκαραβαίοι με θρησκευτικό διάκοσμο στην βάση έφεραν συνήθως το όνομα του θεού και όχι την μορφή του (επειδή η κρυπτογραφική εγχάραξη μόνον του ονόματος δήλωνε μεγαλύτερη προσωπική ευσέβεια προς τον θεό και εθεωρείτο πως ενδυνάμωνε μαγικά το αντικείμενο⁵⁵⁰), αντιθέτως στην Κύπρο προτιμώνται οι σκαραβαίοι που απεικονίζουν τις θεότητες στις οποίες αναφέρονται. Δεν γνωρίζω εάν η ίδια προτίμηση εμφανίζεται και σε άλλου τύπου σφραγιστικά αντικείμενα, όμως βρίσκω πολύ ενδιαφέρουσα την συγκεκριμένη παρατήρηση και πιστεύω ότι χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

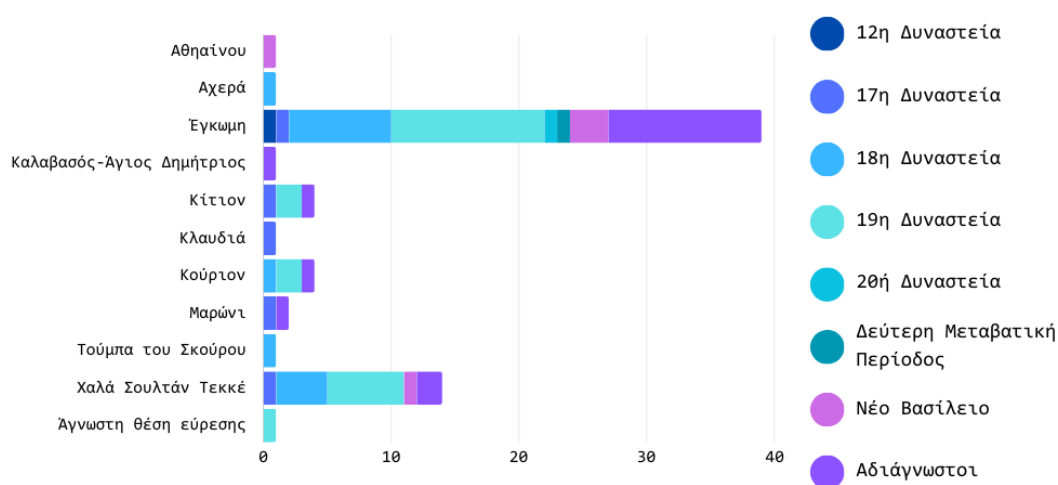
Γράφημα 15: Ποσοτική ανάλυση των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κύπρο ανά τον τύπο του θέματος της σφραγιστικής επιφάνειας

Επιπλέον, αν και δεν υπάρχει τρόπος να προταθεί με βεβαιότητα ο τρόπος άφιξης των εισηγμένων σκαραβαίων στην Κύπρο, πάντως ίσως να είναι δυνατό να γίνουν υποθέσεις με βάση τα συνευρήματά τους. Στην περίπτωση που αμφισβητείται εάν ο σκαραβαίος έφτασε στο νησί ως αποτέλεσμα άμεσης επαφής με την Αίγυπτο, πιθανώς μέσω του μηχανισμού της ανταλλαγής βασιλικών δώρων και στην συνέχεια με περαιτέρω κυκλοφορία του στην Κύπρο, η μελέτη του χαρακτήρα των συνευρημάτων δεν αποκλείεται να υποδηλώσει τον τρόπο της εισαγωγής. Δηλαδή, εάν ο σκαραβαίος βρέθηκε μεταξύ αντικειμένων αιγυπτιακής κατασκευής είναι

⁵⁵⁰ Newberry 1908, 77-8· Müller 2020, 15-6.

μάλλον πιθανότερο να εισήχθη απευθείας από την Αίγυπτο, ενώ αν εντοπίστηκε μεταξύ εγχώριων, συροπαλαιστινιακών ή αιγαιακών αντικειμένων ενδεχομένως να αποτέλεσε προϊόν έμμεσης εισαγωγής. Τέτοιο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η περίπτωση του σκαραβαίου από την Αθηαίνου (αρ. κατ. 142), ο οποίος βρέθηκε μεταξύ αντικειμένων αιγαιακού τύπου⁵⁵¹. Αν και δεν είναι γνωστό εάν όλα τα αιγαιακού τύπου αντικείμενα εισήχθησαν ή κατασκευάστηκαν εγχώρια, εντούτοις ο συγκριτικά πολύ μικρός αριθμός αιγυπτιακών αντικειμένων στο ιερό της Αθηαίνου δεν είναι απίθανο να υποδεικνύει έμμεση εισαγωγή του σκαραβαίου στο νησί, μέσω επαφών με το Αιγαίο.

Φαίνεται, τέλος, πως η κατασκευή της πλειονότητας των εισηγμένων σκαραβαίων χρονολογείται κατά τις 18^η και 19^η Δυναστείες (Γράφημα 16), την περίοδο, δηλαδή, που τα ευρήματα κυπριακής κεραμικής στην Αίγυπτο αλλά και αιγυπτιακών εισαγωγών στην Κύπρο υποδεικνύουν την κλιμάκωση των μεταξύ τους επαφών. Η τακτική επικοινωνία ανάμεσα στις δυο περιοχές δεν αποκλείεται να εξασφάλισε, πιθανώς, την εξοικείωση στους κατοίκους της Κύπρου με τον αιγυπτιακό συμβολισμό του σκαραβαίου ως σφραγιστικό αλλά και μαγικό αντικείμενο⁵⁵².

Γράφημα 16: Ποσοτική κατανομή των εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κύπρο ανά χρονολόγηση κατασκευής βάσει θέσης εύρεσης

⁵⁵¹ Νικολάου 1976, 43· Μαντζουράνη 2011, 238-240.

⁵⁵² Παπασάββας 2022, 55-6.

Συμπεράσματα

Μετά την ολοκλήρωση της παρουσίασης του καταλόγου και την προκαταρκτική συζήτηση των δεδομένων, είναι σκόπιμο να γίνουν μερικές γενικές παρατηρήσεις και να διατυπωθούν ορισμένα συμπεράσματα.

Μπορεί αρχικά να παρατηρηθεί πως το ενδιαφέρον της ευρύτερης περιοχής του Αιγαίου και της Κύπρου για την Αίγυπτο, αλλά και αντίστροφα, εκδηλώθηκε ήδη από τα τέλη της Νεολιθικής περιόδου ή τις αρχές της Εποχής του Χαλκού⁵⁵³. Η εισαγωγή εξωτικών αντικειμένων φαίνεται πως ενδιέφερε περισσότερο την Κρήτη και την Κύπρο, όπου οι πρώτες αιγυπτιακές εισαγωγές εντοπίστηκαν αρκετά νωρίτερα συγκριτικά με την Ηπειρωτική και την Νησιωτική Ελλάδα⁵⁵⁴. Σε αυτές τις περιοχές μάλιστα παρατηρείται μεγαλύτερη συγκέντρωση αντιγράφων αιγυπτιακών αντικειμένων, ενώ στην Ηπειρωτική και Νησιωτική Ελλάδα σημειώνονται λιγότερες εισαγωγές και εντοπίζονται λιγότερα αντίγραφα (Γραφήματα 5 και 13). Αν και μέχρι τότε οι επαφές της Αιγύπτου με το Αιγαίο και την Κύπρο ήταν σποραδικές και μάλλον έμμεσου χαρακτήρα, εντούτοις κατά τους 15^ο και 14^ο αιώνες π.Χ. εντάθηκαν και απέκτησαν συστηματικότητα. Τότε εμφανίζονται μορφές με μινωικά χαρακτηριστικά στην αιγυπτιακή εικονογραφία και χρονολογούνται τα μεγαλύτερα σύνολα εισηγμένης κυπριακής και μυκηναϊκής κεραμικής στην Αίγυπτο, αλλά και παρατηρείται αύξηση των αιγυπτιακών εισαγωγών στην Κύπρο και στο Αιγαίο⁵⁵⁵. Από τον «Κατάλογο του Αιγαίου» στον νεκρικό ναό του *Amenhotep III* στο *Kom el-Hettân* διαπιστώνεται, επιπλέον, πως οι Αιγύπτιοι διέθεταν μία τουλάχιστον στοιχειώδη γνώση της γεωγραφίας του Αιγαίου⁵⁵⁶. Βάσει της αλληλογραφίας από το αρχείο της *Amarna*, που υποδεικνύει ότι ο Αιγύπτιος βασιλιάς βρισκόταν σε επικοινωνία με κάποιον Κύπριο ηγεμόνα κατά τον 14^ο αιώνα π.Χ., μπορεί να υποτεθεί εύλογα, ότι οι Αιγύπτιοι διέθεταν αντίστοιχα γνώση και της κυπριακής γεωγραφίας⁵⁵⁷. Παρατηρείται, ακόμη, πως οι σχέσεις της Αιγύπτου με το Αιγαίο και την Κύπρο φθίνουν από τις αρχές του 13^{ου} αιώνα π.Χ. και εξής. Περί τα μέσα του 12^{ου} αιώνα π.Χ. μάλλον παύουν μέχρι το τέλος της Εποχής του Χαλκού⁵⁵⁸.

Μπορεί να διαπιστωθεί, επιπλέον, πως οι μεγαλύτεροι αριθμοί σκαραβαίων εντοπίστηκαν στις θέσεις του Αιγαίου και της Κύπρου που παρατηρείται εμπορική δραστηριότητα με την Αίγυπτο (Γραφήματα 1α-γ και 9). Παρατηρώντας την

⁵⁵³ Symons 1986-1987, 70-1· Jacobsson 1994, 90· Καραγεώργης 1995, 73· Phillips 1996, 460-6· Colburn 2008, 206-8· Sowada 2009, 10, 149.

⁵⁵⁴ Steel 2007, 461· Kelder και Cline 2018, 27.

⁵⁵⁵ Merrillees 1968, 202-1972, 291· Jacobsson 1994, 91· Koehl 1999, 425· Παναγιωτόπουλος 2000, 495, 497· Steel 2007, 470· Kelder 2009, 340-1· 2010, 127-30· Matić 2015, 38-9· Kelder, Cole και Cline 2018, 12.

⁵⁵⁶ Merrillees 1972, 290· Kelder 2009, 339-40· Cline και Stannish 2011, 6.

⁵⁵⁷ Pierce-Blegen, Schaeffer και Δίκαιος 1949, 373· Holmes 1971, 428· Merrillees 1986, 45· Goren et al. 2003, 233· Knapp 2013, 5-6· Steel 2013, 577· Παπαδοπούλου 2020, 61-2· Παπασάββας 2022, 53-4.

⁵⁵⁸ Jacobsson 1994, 92· Καραγεώργης 1995, 76· Kelder 2009, 348· Kelder, Cole και Cline 2018, 12· Παπαδοπούλου 2020, 63, 65.

διασπορά των σκαραβαίων στο Αιγαίο, που εντοπίζεται κυρίως σε περιοχές υπό τον άμεσο έλεγχο των ανακτορικών κέντρων, μπορεί να υποτεθεί ότι η πολιτική οργάνωση πιθανώς να έπαιξε ρόλο στην επιδίωξη των διαπολιτισμικών επαφών. Την εντύπωση αυτή ενισχύει η αύξηση των εισηγμένων αλλά και της εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων στην Κρήτη και στην Ηπειρωτική Ελλάδα μετά την συγκρότηση των πρώτων ανακτόρων (Γράφημα 4, Χάρτες 4 και 5). Στην Κύπρο, αντιθέτως, η μεγαλύτερη συγκέντρωση σκαραβαίων εντοπίζεται σε παράκτιους οικισμούς που αναπτύσσονται γύρω από λιμάνια, η οικονομία των οποίων εξαρτάται από το εμπόριο (Χάρτης 6).

Σε ό,τι αφορά τους αιγυπτιακούς σκαραβαίους, αρχικά διαπιστώνεται πως, αν και για πρώτη φορά εμφανίστηκαν κατά την 6^η Δυναστεία με την μορφή φυλακτού συνδεδεμένου με την προστασία των νεκρών στο επέκεινα⁵⁵⁹, εντούτοις με το πέρασμα του χρόνου απέκτησαν περισσότερους τρόπους χρήσης. Η λειτουργία που εξυπηρετούσαν ορισμένες φορές μπορεί να διαπιστωθεί από το σχέδιο της σφραγιστικής επιφάνειας, επειδή στην Αίγυπτο συγκεκριμένοι τύποι διακόσμησης έχουν συνδεθεί με συγκεκριμένα αρχαιολογικά περιβάλλοντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι σκαραβαίοι με διακοσμητικό μοτίβο στην βάση, μεγάλος αριθμός των οποίων έχει βρεθεί κοντά σε κτήρια δημόσιου ή διοικητικού χαρακτήρα, οι οποίοι έχει προταθεί πως λειτουργούσαν ως σφραγίδες ή αποδεικτικά της ταυτότητας ιδιωτών⁵⁶⁰. Οι σκαραβαίοι που χρησιμοποιούνταν ως σφραγίδες και εκείνοι που χρησιμοποιούνταν ως φυλακτά διέθεταν οπή ανάρτησης για την τοποθέτησή τους σε δαχτυλίδια ή περιδέραια, προκειμένου ο ιδιοκτήτης να έχει εύκολη πρόσβαση σ' αυτούς αλλά και να μην τους χάνει.

Δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί, εάν αντίστοιχη διάκριση στην χρήση του σκαραβαίου βάσει του θέματος της σφραγιστικής του επιφάνειας συνέβαινε επίσης στο Αιγαίο και στην Κύπρο. Οι περισσότεροι σκαραβαίοι που προέρχονται από αυτές τις περιοχές έχουν βρεθεί σε ταφικά περιβάλλοντα (Γραφήματα 2 και 10), όπου εντοπίζονται όλοι οι τύποι σφραγιστικών θεμάτων. Παρατηρείται, ωστόσο, πως η πλειονότητα των σκαραβαίων που προέρχονται από οικιστικά πλαίσια στο Αιγαίο και στην Κύπρο εντοπίστηκαν μέσα σε ή γύρω από κτήρια δημόσιου ή διοικητικού χαρακτήρα, όπως οι Συνοικίες Ν και Θ στα Μάλια (αρ. κατ. 110 και 111), το Μέγαρο στην Κυδωνία Χανίων (αρ. κατ. 137) και το Μνημειακό Κτήριο στην Έγκωμη (αρ. κατ. 152-153, 158-159, 164-167, 169 και 183).

Παρατηρείται, ωστόσο, ιδιαίτερη προτίμηση σε συγκεκριμένους τύπους σφραγιστικών θεμάτων τόσο στο Αιγαίο όσο και στην Κύπρο (Γραφήματα 7 και 15). Στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου περισσότερο εισάγονται αλλά και αντιγράφονται σκαραβαίοι των οποίων το μοτίβο της σφραγιστικής επιφάνειας είναι διακοσμητικό. Τα απλά γραμμικά σχέδια, όπως το αστέρι με έξι ακτίνες, οι διασταυρούμενες γραμμές που σχηματίζουν μοτίβο πλέγματος και οι ομόκεντροι ή έκκεντροι κύκλοι

⁵⁵⁹ Newberry 1908, 67-9· Παναγιωτάκη 2000, 302· Liszka 2015, 6.

⁵⁶⁰ Newberry 1908, 61-2, 65· Schulz 2015, 393· Müller 2020, 4-5.

είναι τα πιο δημοφιλή θέματα σφραγιστικής επιφάνειας εισηγμένων και εγχώριας κατασκευής σκαραβαίων καθ' όλη την Εποχή του Χαλκού. Στην Κύπρο, από την άλλη πλευρά, διαπιστώνεται μια προτίμηση στα θέματα που περιέχουν την ανθρώπινη μορφή, ιδίως παραστάσεις θεών ή δαιμονικών όντων με σώμα ανθρώπου και κεφαλή ζώου. Δεν γνωρίζουμε εάν η ίδια προτίμηση παρατηρείται και σε άλλου είδους σφραγιστικά αντικείμενα την ίδια περίοδο σε αυτές τις περιοχές, ούτε τον λόγο για τον οποίο αυτό θα μπορούσε να συμβαίνει, επομένως το ζήτημα είναι ανοικτό προς περαιτέρω διερεύνηση.

Διαπιστώνεται, επιπλέον, πως στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου οι σκαραβαίοι συνήθως αποτίθενται σύντομα μετά την εισαγωγή τους από την Αίγυπτο ή την κατασκευή τους, σε αντίθεση με την Κύπρο, όπου φαίνεται πως έχουν μεγαλύτερη διάρκεια χρήσης (Γραφήματα 3 και 11). Αν και στην Κύπρο ήταν μάλλον σύνηθες οι σκαραβαίοι να αποκτούν χαρακτήρα κειμηλίων και να περνούν από γενιά σε γενιά, με αποτέλεσμα η τελική τους απόθεση να συμβαίνει αρκετά μεταγενέστερα από την κατασκευή τους, εντούτοις στο Αιγαίο με τέτοιον τρόπο φαίνεται πως αντιμετωπίζονταν κυρίως οι σκαραβαίοι που ήταν ενεπίγραφοι με την δέλτο ενός βασιλιά (αρ. κατ. 19, 36-37 και 54).

Τέλος, στην περιοχή του Αιγαίου, συγκεκριμένα στην Κρήτη, αλλά όχι στην Κύπρο, ορισμένες φορές παρατηρείται η εισαγωγή σκαραβαίων από την Αίγυπτο και στην συνέχεια η περαιτέρω επεξεργασία τους. Ο αρχικός διάκοσμος της σφραγιστικής επιφάνειας φαίνεται πως αφαιρείται, μάλλον μέσω απόξεσης της βάσης, και αντικαθίσταται από νέο σχέδιο αιγαιακής έμπνευσης (αρ. κατ. 63-64, 66, 84 και 106). Προκαλείται, έτσι, το ερώτημα του βαθμού της εξοικείωσης των ανθρώπων που χρησιμοποιούσαν τους σκαραβαίους στο Αιγαίο με τον εγγενή συμβολισμό τους, και πιθανώς της προσπάθειας για τροποποίηση του αντικειμένου ώστε να ταιριάζει περισσότερο στις δικές τους πεποιθήσεις. Το ίδιο ερώτημα προκαλούν, πιθανώς, και οι εγχώριας κατασκευής σκαραβαίοι που βρέθηκαν στην Ηπειρωτική Ελλάδα και στην Κύπρο, αλλά και το γεγονός ότι δεν βρέθηκαν καθόλου σκαραβαίοι της καρδιάς, πολύ διαδεδομένοι στην Αίγυπτο, σε αυτές τις περιοχές. Επειδή δεν σώζονται πιο σαφείς ενδείξεις ή πληροφορίες σχετικά με την ακριβή σημασία του σκαραβαίου σε αυτές τις περιοχές, το ζήτημα παραμένει ανοικτό προς περαιτέρω μελέτη.

Παράρτημα: Κατάλογος αντικειμένων

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο παρακάτω κατάλογος, και επομένως η μεταγραφή και μετάφραση των ιερογλυφικών επιγραφών στις σφραγιστικές επιφάνειες των σκαραβαίων, βασίζεται στις δημοσιεύσεις των ερευνητών που μελέτησαν τα αντικείμενα. Οι πληροφορίες που παρατίθενται αντλούνται από τις δημοσιεύσεις των ερευνητών στους οποίους γίνεται αναφορά στο αντίστοιχο πεδίο της κάθε καταγραφής. Ο κωδικός που συνοδεύει τις μεταγραφές των ιερογλυφικών συμβόλων παραπέμπει στην ταξινόμησή τους από τον A.H. Gardiner (1957). Η παρούσα εργασία δεν επιχειρεί να παρουσιάσει την συγγραφέα ως γνώστη της αιγυπτιακής γλώσσας.

Αιγαίο Πέλαγος

Ναυάγιο Χελιδωνίας Άκρας

01. Gelidonya Sc4 | Σκαραβαίος | Οστό ή ελεφαντοστό | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | **Χελιδωνία Άκρα**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Β' Μεταβατική Περίοδος ή 20^η

Δυναστεία (1674-1549 π.Χ. ή 1189-1100 π.Χ.)

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο Χελιδωνίας Άκρας, Περιοχή G

Τρέχουσα τοποθεσία: Institute of Nautical Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος ωοειδούς σχήματος, από οστό ή ελεφαντοστό· δυσδιάκριτος κλυπεός, προεξέχουσα κεφαλή, δίχως διαχωριστικές ραφές ανάμεσα στην κεφαλή και το πρόνωτο, το πρόνωτο και τα έλυτρα και μεταξύ των ελύτρων· σκέλη εγγάρκτα σε αμφότερες πλευρές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: διηρημένη σε τρεις κατακόρυφες στήλες, στην κεντρική εκ των οποίων η επιγραφή 'r-n-r-n-r-n-r-n-'· δεξιά και αριστερά τα σημεία 'hm' (U36) και 'nh' (S34)· η επιγραφή απολήγει σε αγκύλη στραμμένη προς τα έξω.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ· Ύψος: 0,8 εκ· Πλάτος: 1,4 εκ.

Αναφορές: Schulman 1967, 145· Cline 1994, 149:148· 2009, 149:148

Σχόλια: Σκαραβαίος ενδεχομένως συροπαλαιστινιακής κατασκευής.

02. Gelidonya Sc3 | Σκαραβοειδές | Υαλώδες υλικό | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | **Χελιδωνία Άκρα**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Β' Μεταβατική Περίοδος ή 20^η

Δυναστεία (1674-1549 π.Χ. ή 1189-1100 π.Χ.)

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο Χελιδωνίας Άκρας, Περιοχή G

Τρέχουσα τοποθεσία: Institute of Nautical Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβοειδές πλακίδιο ωοειδούς σχήματος, από υαλώδες υλικό λευκού χρώματος χωρίς ίχνη εφυσάλωσης· σφραγιστικό σχέδιο σε αμφότερες όψεις του πλακιδίου· σφραγιστική επιφάνεια (α' όψη): κεντρικό κατακόρυφο διάζωμα, με εγγεγραμμένη εντός του την ακατάληπτη ιερογλυφική επιγραφή 'r-n-

r-n-r· εκατέρωθέν του, διαζώματα που περιέχουν συμμετρικές ομάδες σημείων *‘n-dd-n’*, με το *‘dd’* σε συμβατική αναπαράσταση (σημείο R11) και το *‘n’* να αναπαρίσταται με το σημείο *‘tf’* (S8) του στέμματος της Κάτω Αιγύπτου· (β’ όψη): επιφάνεια διηρημένη σε τρία άνισα διαζώματα· στο δεξί διακρίνεται ημισεληνοειδές σχέδιο, πιθανώς καλάθι *‘nb’*· στο κεντρικό διάζωμα, κατακόρυφη στήλη με την επιγραφή *‘r-n-r-n-r’*· στο αριστερό διάζωμα, ομάδα ιερογλυφικών *‘w’d-dd-n’*, με το *‘n’* να αποδίδεται ως το στέμμα της Κάτω Αιγύπτου (*‘tf’*)· οπή ανάρτησης κατά μήκος.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ· Ύψος: 0,4 εκ· Πλάτος: 1,2 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,2 εκ.

Αναφορές: Schulman 1967, 143, 145

03. Gelidonya Sc5 | Σκαραβαίος | Αδιάγνωστο υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χελιδωνία Άκρα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο (ενδεχομένως 18^η Δυναστεία), 1549-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο Χελιδωνίας Άκρας, Περιοχή G

Τρέχουσα τοποθεσία: Institute of Nautical Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος ωοειδούς σχήματος από αδιάγνωστο υλικό, πιθανώς προϊόν χύτευσης σε μήτρα· σωζόμενος σε κακή κατάσταση, ανοιγμένος στα δυο κατά μήκος της οπής ανάρτησης· μικρός κλυπεός, κεφαλή με δύο αχνές εγχάρακτες γραμμές κατά το μήκος της, πρόνωτο που χωρίζεται από τα έλυτρα με εγχάρακτη οριζόντια ραφή και έλυτρα που χωρίζονται μεταξύ τους με εγχάρακτη κάθετη ραφή· οπή ανάρτησης καθέτως, κατά μήκος της οποίας ο σκαραβαίος έχει σπάσει σε δυο κομμάτια· σφραγιστική επιφάνεια: παράσταση σε οριζόντια διάταξη, το άνω μέρος της οποίας έχει χαθεί· στα αριστερά πλατιά, κατακόρυφη ταινία που διασταυρώνεται με οριζόντιες εγχάρακτες γραμμές που έχουν γίνει κατά μήκος του σκαραβαίου· στα δεξιά της ταινίας εικονίζεται το σώμα ενός ερπετού στραμμένο προς τα δεξιά, που καταλαμβάνει το κεντρικό διάζωμα της επιφάνειας—το σπάσιμο του σκαραβαίου ξεκινά από το ύψος της κεφαλής του· εμπρός από το ερπετό, ομάδα ακατάληπτων εγχαράξεων που ίσως διαμορφώνουν το στέμμα της Κάτω Αιγύπτου (*‘tf’*, σημείο S8) στην κεφαλή του κριοκέφαλου θεού *Amen*.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ· Πλάτος: 0,7 εκ.

Αναφορές: Schulman 1967, 145-6· Cline 1994, 144:104· 2009, 144:104

04. Gelidonya Sc1 | Σκαραβαίος | Υαλώδες υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χελιδωνία Άκρα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Ύστερη 18^η ή 19^η Δυναστεία, 1400-1292 π.Χ. ή 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο Χελιδωνίας Άκρας, Περιοχή G

Τρέχουσα τοποθεσία: Institute of Nautical Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος από υαλώδες υλικό με λευκή εφυάλωση, σε κατάσταση προχωρημένης φθοράς· ωοειδούς σχήματος, με ακατάληπτα χαρακτηριστικά εξαιτίας μεγάλων αποκρούσεων· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: παράσταση του θεού *Re* με κεφαλή γερακιού και σώμα ανθρώπου, με το δεξί χέρι να αναπαύεται στο πλάι και το αριστερό να απολήγει σε όρθιο όφι· ένας ηλιακός δίσκος επιστέφει την κάθε κεφαλή· κάτωθεν της ένωσης του χεριού του θεού με το σώμα του ερπετού, το σημείο '*nb*' (V30)· εμπρός από τον όφι μακρύ, κατακόρυφο σημείο, μη αναγνωρίσιμο.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ.· Ύψος: 0,4 εκ.· Πλάτος: 1,4 εκ.

Αναφορές: Schulman 1967, 143· Cline 1994, 148:138· 2009, 148:138

05. Gelidonya Sc2 | Σκαραβαίος | Υαλώδες υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χελιδωνία Άκρα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η ή 20^η Δυναστεία, 1549-1292 π.χ. ή 1189-1100 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο Χελιδωνίας Άκρας, Περιοχή G

Τρέχουσα τοποθεσία: Institute of Nautical Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος ωοειδούς σχήματος, από λευκό υαλώδες υλικό χωρίς ίχνη εφυάλωσης· δηλώνονται ο κλυπεός, μικρού μεγέθους, η κεφαλή, που χωρίζεται από το πρόνωτο με διπλή, καμπύλη ραφή, και τα έλυτρα, που χωρίζονται από το πρόνωτο με ευθεία ραφή και ομοίως μεταξύ τους· αφαιρετική δήλωση των σκελών σε αμφοτέρες πλευρές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρκτη με την επιγραφή '*Imn-R^c nb*' («*Amen-Re*, ο κύριος») σε κατακόρυφη διάταξη, που καταλαμβάνει τα δύο τρίτα της επιφάνειας· το υπολειπόμενο ένα τρίτο, που χωρίζεται από την επιγραφή με διπλή γραμμή, κοσμείται με ανεστραμμένο σημείο '*nb*' (V30), με την πλέξη του καλαθιού εμφανή· στο εσωτερικό του λεπτομέρεια από το φύλλο καλαμιάς '*w'd*' (σημείο M13) και την επιφάνεια του επιτραπέζιου παιχνιδιού '*m*' (σημείο Y5)· δηλώνεται επίσης ηλιακός δίσκος, και στα δεξιά του κατακόρυφα γραμμίδα καλύπτουν το κενό.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ.· Ύψος: 0,8 εκ.· Πλάτος: 1,4 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,2 εκ.

Αναφορές: Schulman 1967, 145· Cline 1994, 148:139· 2009, 148:139

Καζ, ναυάγιο Ulu Burun

06. KW no. 904 | Σκαραβαίος | Αιγυπτιακό μπλε | Αιγυπτιακής κατασκευής | Καζ, ναυάγιο Ulu Burun

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 15^η Δυναστεία (Β' Μεταβατική Περίοδος), 1674-1535 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1320 +/- 15 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο· Περιοχή M-14

Τρέχουσα τοποθεσία: Bodrum Museum of Underwater Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε ή λευκή πάστα με εφυάλωση· τραπεζοειδείς κλυπεός και κεφαλή, και πλευρικές εγκοπές που δηλώνουν το σημείο ένωσης του προθώρακα με τα έλυτρα· σφραγιστική επιφάνεια: ένα μοναδικό ιερογλυφικό σημείο ('šn') και εκατέρωθέν του άνθη με τον μίσχο λυγισμένο· τα άνθη σε κατοπτρική διάταξη (*tête bêche*).

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες.

Αναφορές: Weinstein 1989, 21· Cline 1994, 148:140· 2009, 148:140

07. KW no. 338 | Σκαραβαίος | Οστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Καϛ, ναύαγιο Ulu Burun**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 15^η Δυναστεία (Β' Μεταβατική Περίοδος), 1674-1535 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1320 +/- 15 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναύαγιο· Περιοχή M-11, Ν. Χαραδρά

Τρέχουσα τοποθεσία: Bodrum Museum of Underwater Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος με αφαιρετική απόδοση των χαρακτηριστικών της ράχης· τραπεζοειδείς κλυπεός και κεφαλή, και μικρές οδοντώσεις στις πλευρές σαν ένδειξη δήλωσης διαχωρισμού του προθώρακα από τα έλυτρα· σφραγιστική επιφάνεια: χωρισμένη σε τρία κατακόρυφα διαζώματα που φέρουν ακατάληπτη ιερογλυφική επιγραφή· το κεντρικό διάζωμα είναι διαμορφωμένο εν είδει «ιερού», και επιστέφεται από σκαραβαίο με ανοιχτά φτερά· το αντικείμενο είναι τοποθετημένο εντός σφενδόνης από φύλλα χρυσού που λειτουργεί ως στροφέας· οπή ανάρτησης κατά μήκος.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ· Ύψος: 1,9 εκ.

Αναφορές: Pulak 1988, 28· Weinstein 1989, 20-1· Cline 1994, 144:105· 2009, 144:105

Σχόλια: Ο C. Pulak πιστεύει πως ο σκαραβαίος χρησιμοποιείτο ως φυλακτό, εξαιτίας της χονδροειδούς σφενδόνης, που δεν θα επέτρεπε την χρήση του ως σφραγιστικό αντικείμενο. Ο J. Weinstein επισημαίνει πως οι σκαραβαίοι από οστό ή ελεφαντοστό σπανίζουν πριν το Νέο Βασίλειο, αλλά δεδομένου του θέματος της σφραγιστικής επιφάνειας, συνήθους κατά την περίοδο των *Hyksos*, θα πρέπει να χρονολογηθεί στην 15^η Δυναστεία.

08. KW no. 1653 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Καϛ, ναύαγιο Ulu Burun**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 15^η Δυναστεία (Β' Μεταβατική Περίοδος), 1674-1535 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1320 +/- 15 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναύαγιο· Περιοχή I-M-16

Τρέχουσα τοποθεσία: Bodrum Museum of Underwater Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος με παράσταση του γερακιού του θεού *Horus* και το ιερογλυφικό σημείο '*ntr*' (σημείο R8) εγγεγραμμένο σε περιέλιγμα, πλαισιωμένα

από αποτροπαϊκά σημεία και σύμβολα καλής τύχης.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες.

Αναφορές: Cline 1994, 148:135· 2009, 148:135

**09. KW no. 2012 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής |
Καϝ, ναυάγιο Ulu Burun**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: ΥΒ περίοδος

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1320 +/- 15 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο· Περιοχή I-M-16

Τρέχουσα τοποθεσία: Bodrum Museum of Underwater Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος από την Συροπαλαιστίνη με παράσταση λέοντος.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες.

Αναφορές: Cline 1994, 148:136· 2009, 148:136

**10. KW no. 2812 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Καϝ,
ναυάγιο Ulu Burun**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1504-1492 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1320 +/- 15 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο *Uluburun*, μη προσδιορισθείσα περιοχή.

Τρέχουσα τοποθεσία: Bodrum Museum of Underwater Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή με την δέλτο του *Thutmose I* (1504-1492 π.Χ.), σε πολύ καλή κατάσταση· η μελέτη του δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,55 εκ.

Αναφορές: Cline 1994, 148:137· 2009, 148:137

**11. KW no. 772 | Σκαραβαίος | Χρυσός | Αιγυπτιακής κατασκευής | Καϝ, ναυάγιο
Ulu Burun**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (c. 1350 π.Χ.), 1353-1336 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: 1320 +/- 15 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ναυάγιο· Περιοχή M-11

Τρέχουσα τοποθεσία: Bodrum Museum of Underwater Archaeology

Περιγραφή: Σκαραβαίος από χρυσό, με έντονα ίχνη φθοράς στο εμπρόσθιο μέρος του κλυπεού, στα έλυτρα—από το αριστερό εκ των οποίων το σχέδιο έχει σχεδόν ολότελα απολεπιστεί—και στο χεῖλος της οπής ανάρτησης· ανοιχτή κεφαλή, κλυπεός δοσμένος αφαιρετικά, πλατιά, βαθεία ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δεν παρατηρούνται ελυτραία φύματα, διακρίνεται ωστόσο πλέγμα από διασταυρούμενα γραμμίδια στο εσωτερικό των ελύτρων· τα σκέλη, τρία σε κάθε πλευρά, εκφύονται από το σημείο ένωσης του pronotum με τα έλυτρα· τρεις βραχείες διαγώνιες εγχαράξεις περί το ανώτατο τμήμα του αριστερού οπίσθιου σκέλους· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος της βασίλισσας Νεφερτίτης: '*Nfr-nfrw-ītn Nfṛt-īiti*' (*Neferneferuaten Nefertiti*), με τον τίτλο που της δόθηκε κατά τον πέμπτο περίπου χρόνο βασιλείας

του φαραώ *Akhenaten*.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ. · Ύψος: 0,5 εκ. · Πλάτος: 1,0 εκ.

Αναφορές: Weinstein 1989, 17-8· Cline 1994, 149:149· 2009, 149:149

Κως

12. Kos Museum— (CL94.147.129) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Λαγκάδα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο (πιθανώς), 1549-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΑ-Γ, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 42

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κω

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή· σφραγιστική επιφάνεια: ιερογλυφική επιγραφή που έχει υποστεί εκτεταμένη διάβρωση, αδύνατο να διαβαστεί.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,1 εκ. · Ύψος: 0,8 εκ. · Πλάτος: 1,4 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 376:539· Cline 1994, 147:129· 2009, 147:129

13. Kos Museum— (CL94.149.143) | Σκαραβαίος | Ελεφαντοστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Λαγκάδα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙ, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Νεκροταφείο Λαγκάδας, εκτός ανασκαφικού πλαισίου

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κω

Περιγραφή: Σκαραβαίος από ελεφαντοστό· σφραγιστική επιφάνεια: άλογο που βηματίζει, εμπρός του σημείο 'nsw' (Α43, βασιλιάς της Άνω Αιγύπτου) και επάνω από την ράχη του η επιγραφή 'nfr nfr' («ο καλός θεός»).

Διαστάσεις: Μήκος: 2,0 εκ. · Ύψος: 0,8 εκ. · Πλάτος: 1,3 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 377:542· Cline 1994, 149:143· 2009, 149:143

14. Kos Museum— (CL94.149.144) | Σκαραβαίος | Ελεφαντοστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Λαγκάδα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η ή 20^η Δυναστεία, 1549-1292 π.Χ. ή 1189-1060 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΑ-Γ, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 12

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κω

Περιγραφή: Σκαραβαίος από ελεφαντοστό· σφραγιστική επιφάνεια με εγχάρακτη επιγραφή: «ο βασιλιάς της Άνω Αιγύπτου, *Amen-Re*».

Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ. · Ύψος: 0,7 εκ. · Πλάτος: 1,2 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 376:540· Cline 1994, 149:144· 2009, 149:144

15. Kos Museum— (CL94149145) | Σκαραβαίος | Ελεφαντοστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Λαγκάδα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-20^η Δυναστεία, 1549-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΒ, 1330-1190 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 35
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κω
Περιγραφή: Σκαραβαίος από οστό ή ελεφαντοστό· σφραγιστική επιφάνεια: το όνομα *Amen-Re* άνωθεν μορφής κριού ή λέοντος, με επίστεψη στέμματος με διπλό φτερό· εμπρός από το ζώο απόδοση του θεού *Re* με κεφαλή γερακιού και στέμμα με τον ηλιακό δίσκο· το σημείο 'ʿh' (N27, ο ήλιος μεταξύ δυο βουνοκορφών) εμπρός του, στο ύψος των μηρών.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,9 εκ· Ύψος: 0,8 εκ· Πλάτος: 1,9 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 376-7:541· Cline 1994, 149:145· 2009, 149:145

16. Kos Museum— (CL94.149.146) | Σκαραβαίος | Ελεφαντοστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Λαγκάδα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία (πιθανώς επί *Thutmose III* ή *Ramesses I*), 1479-1425 π.Χ. ή 1292-1290 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΓ, 1190-1110 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 50
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κω
Περιγραφή: Σκαραβαίος από οστό ή ελεφαντοστό· σφραγιστική επιφάνεια: παράσταση με θριαμβευτή Φαραώ που κατατροπώνει τους εχθρούς του και δύο ιερογλυφικά σημεία εκατέρωθέν του: 'nfr' (F35, «ωραίος/καλός») και 'wsr' (F12, σύμβολο τύχης και ισχύος).
Διαστάσεις: Μήκος: 2,0 εκ· Ύψος: 0,9 εκ· Πλάτος: 1,4 εκ.
Αναφορές: Cline 1994, 149:146· 2009, 149:146

Μήλος

17. Phylakopi Exc. no. SF766 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | Φυλακωπή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Μέση 18^η-19^η Δυναστεία, 1450-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΓ (φάση 3α/γ), 1190-1150 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Nle Space c layer 46
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Μήλου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή μπλε-πράσινου χρώματος· δηλώνονται ο κλυπεός, η κεφαλή, που χωρίζεται από τον προθώρακα με διπλή ραφή, και τα έλτρα, που χωρίζονται από το πρόνωτο με μονή ραφή και ομοίως μεταξύ τους· δηλώνονται τα έλτραία φύματα· τα σκέλη αποδίδονται συνοπτικά με ρηχή αύλακα γύρω από τις πλευρικές όψεις· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτη επιγραφή, αδύνατο να μεταφραστεί, που αποτελείται από τρία ιερογλυφικά

σύμβολα, δύο εκ των οποίων επαναλαμβάνονται, σε συμμετρική διάταξη ('*nb-n-rdi-n-nb*').

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ.· Πλάτος: 0,9 εκ.· Πάχος: 0,5 εκ.

Αναφορές: Renfrew et al. 1985, 300-1· Lambrou-Phillipson 1990, 382-3:559·

Cline 1994, 146-7:124· 2009, 146-7:124

Σχόλια: Σκαραβαίος πιθανώς συροπαλαιστινιακής κατασκευής. Ο T.G.H. James, που μελέτησε το αντικείμενο, πιστεύει πως η επιγραφή της σφραγιστικής του επιφάνειας είναι μια ατυχής παράφραση της συνήθους κατά την περίοδο των Hyksos επιγραφή '*a-n-r-a*'.

Ρόδος

18. British Museum— (CL94.147.131) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Ιαλυσός

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (πιθανώς επί *Thutmose III*), 1479-1424 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YE III, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 9

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή· σφραγιστική επιφάνεια: δύο σκορπιοί και ένα καρκινοειδές θαλασσίνο (κολοχτύπα, *Scyllarides latus*), εμβλήματα των θεών *Selkit* και *Hathor*.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 386:569· Cline 1994, 147:131· 2009, 147:131

19. BM no. 70-10-8.130 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Ιαλυσός

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1391-1353 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YE III, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 9

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του *Amenhotep III*, '*Nb M³et R^a*' (*Neb-Ma'at-Re*).

Διαστάσεις: Μήκος: 3,8 εκ.· Πλάτος: 2,5 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 386:551· Cline 1994, 148:132· 2009, 148:132

20. British Museum— (CL94.147.130) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Ιαλυσός

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η (πρώιμη)-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YE III, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 9

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή· σφραγιστική επιγραφή: ιερογλυφική επιγραφή που αφορά στην αιωνιότητα, με έναν ουραίο όφι σε κάθε άκρο.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 386:568· Cline 1994, 147:130· 2009, 147:130

21. Ialysos Exc. no. 12.861 | Σκαραβαίος | Ελεφαντοστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Ιαλυσός (Μόσχου Βουναρά)

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο, 1549-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Νέος Τάφος no. 71
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από ελεφαντοστό σε χρυσή σφενδόνη με δυο «ομφαλούς» στην κάθε άκρη της, για την χρήση του ως στροφέα· σφραγιστική επιφάνεια: πυλώνας του θεού *Osiris* μεταξύ δύο λάτρεων, κάτω από τους οποίους εικονίζεται κριάρι σε βηματισμό· πιθανώς παραλλαγή της εικόνας του «*Wen-nofer*».
Διαστάσεις: Μήκος: 2,0 εκ.
Αναφορές: Cline 1994, 149:147· 2009, 149:147

22. Ialysos Exc. no. 12.608 | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Αιγυπτιακής κατασκευής | Ιαλυσός (Μόσχου Βουναρά)

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο (πιθανώς 18^η Δυναστεία), 1549-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Νέος Τάφος no. 61
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από καρνεόλη σε χρυσή σφενδόνη, με δυο μικρούς «ομφαλούς» στα δύο άκρα της για την χρήση του ως στροφέα· σφραγιστική επιφάνεια: ένθρονος θεός *Osiris* με την θεά *Isis* ορθή πίσω από τον θρόνο, και εμπρός τους ιερογλυφική επιγραφή: «*Osiris Wen-nofer*, Βασιλιάς της Χώρας των Νεκρών», ακολουθούμενη από την λέξη για την αιωνιότητα και την φράση «Βασιλιάς της Αιωνιότητας».
Διαστάσεις: Μήκος: 2,3 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 386:570· Cline 1994, 150:151· 2009, 150:151

23. BM no. 64-10-7.910 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κάμειρος (Καλαβάρδα)

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (πιθανώς ύστερη), 1549-1330 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΑ2, 1380-1330 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Μυκηναϊκός Τάφος
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή με ίχνη μπλε εφυάλωσης· σφραγιστική επιφάνεια: από τα αριστερά προς τα δεξιά λέοντας, γυμνή ανδρική μορφή εμπρός του, στο πλάι της σκορπιός και άνωθεν της πτηνό· τρεις εγχάρακτες γραμμές κάτω από τον λέοντα· γραμμικό περίγραμμα.
Διαστάσεις: Μήκος: 3,6 εκ· Πλάτος: 2,4 εκ.
Αναφορές: Cline 1994, 148:133· 2009, 148:133

24. BM no. 60.4-4.93 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κάμειρος (Καλαβάρδα)**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (πιθανώς ύστερη), 1549-1330 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΑ2, 1380-1330 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Μυκηναϊκός Τάφος
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή με πράσινη εφυάλωση, σε κατάσταση εκτεταμένης φθοράς· σφραγιστική επιφάνεια με παράσταση σε δύο διαζώματα: ανδρική μορφή στα αριστερά που το ύψος της ορίζει την αρχή του άνω διαζώματος και την απόληξη του κάτω· στο άνω διάζωμα έφιππος άνδρας στα αριστερά, και λέοντας σε βηματισμό στα δεξιά· στο κάτω διάζωμα τέσσερις κερασφόρες αίγες· περίγραμμα με ραβδώσεις γύρω από τις παραστάσεις.
Διαστάσεις: Μήκος: 3,1 εκ· Πλάτος: 2,1 εκ.
Αναφορές: Cline 1994, 148:134· 2009, 148:134

25. Copenhagen Mus. no. 7703 | Σκαραβαίος | Συνδυασμός υλικών | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κατταβιά**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (πιθανώς), 1549-1330 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΑ2, 1380-1330 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Μυκηναϊκός Τάφος
Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο της Κοπεγχάγης
Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε σύνθεση (διάφορα υλικά σε συνδυασμό), μικρός και πολύ αποσπασματικός.
Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες
Αναφορές: Cline 1994, 148:141· 2009, 148:141

Ηπειρωτική Ελλάδα

Άγιος Ηλίας

26. Patras Mus (Agrinion) 213 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Άγιος Ηλίας, Αιτωλία**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1391-1353 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΒ-ΙΙΑ2 (πρώιμη), 1400-1330 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θαλαμοειδής Τάφος

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, με οπή ανάρτησης κατά μήκος·
σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του *Amenhotep III*, 'Nb M³et R^d (*Neb-Ma'at-Re*).
Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ.· Πλάτος: 1,2 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,8 εκ.
Αναφορές: Μαστροκώστας 1966, 204· Lambrou-Phillipson 1990, 279:256· Cline 1994, 146:123· 2009, 146:123

Αηδόνια

27-33. L-P 90.329.394-401 | Σκαραβαίοι | Ελεφαντοστό | Εγχώριας κατασκευής |
Αηδόνια, Κορινθία

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1549-1292 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙ περίοδος, 1350-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος δεν διευκρινίζεται.
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Νεμέας
Περιγραφή: Επτά σκαραβαίοι από ελεφαντοστό, των οποίων οι εγχάρακτες επιφάνειες κοσμούνται από γραμμικά σχέδια.
Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 329:395-401
Σχόλια: Τα αντικείμενα, από τις ανασκαφές που διενεργήθηκαν την δεκαετία του 1980 υπό την Κ. Κρυστάλλη-Βότση, δεν έχουν ακόμη δημοσιευτεί. Η C. Lambrou-Phillipson παρατηρεί πως οι αδέξιες εγχαράξεις τόσο στην ράχη όσο και στην σφραγιστική επιφάνεια υποδηλώνουν προϊόντα τοπικής απομίμησης και όχι εισαγωγής.

Καλαυρεία

34. CL 94.150.150 | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Καλαυρεία, Πόρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (πρώιμη), 1549-1500 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ περίοδος, 1550-1060 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Λατρευτικό· εσωτερικός πρόναος (inner hall) του Παλαιού Ναού υπό τον Ναό του Ποσειδώνος.
Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν
Περιγραφή: Σκαραβαίος ή σκαραβοειδής από καρνεόλη· στην ράχη του εγχάρακτα τα ανατομικά χαρακτηριστικά της κεφαλής ενός ιπποπόταμου και όχι ενός σκαραβαίου· σφραγιστική επιφάνεια: ο Αιγύπτιος βασιλιάς οδηγεί τα άρματά του.
Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες.
Αναφορές: Cline 1994, 150:150· 2009, 150:150
Σχόλια: Σύμφωνα με τον αρχαιολόγο A.L. Kjellberg, το αντικείμενο εκλάπη λίγο μετά την ανασκαφή του.

35. Lefkandi Exc. no. LK/66/173 | Σκαραβαίος | Λάπις Λάζουλι | Μινωικής
(ανά)κατασκευής | **Λευκαντί**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Άγνωστη
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ (πρώιμη), 1190-1060 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Τομή ΕΕ, επίπεδο/στρώση 19Β
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ερέτριας
Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε λάπις λάζουλι με γκρίζα έως κίτρινα νερά,
αποκεκρουμένος στις άκρες· η σφραγιστική επιφάνεια έχει υποστεί απόξεση,
έπειτα λείανση και εκ νέου διακόσμηση· σώζεται παράσταση μινωικής
έμπνευσης, με σύλληψη ταύρου ή ελαφιού από λέοντα.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ· Πλάτος: 1,25 εκ· Πάχος: 0,8 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 315· Evelyn et al. 2006, 42:2, 281· Cline
2009, 240:971
Σχόλια: Ενδεχομένως αντικείμενο μινωικής κατασκευής, πιθανότερα αιγυπτιακής
ή συροπαλαιστινιακής κατασκευής που μετά την εισαγωγή του υπέστη
μεταποίηση από γηγενή τεχνίτη στην Κρήτη.

36. NMA no. 2530 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Μυκήνες**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1391-1353 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΒ (μέση), 1330-1190 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Ακρόπολη, Δωμάτιο Γ του ιερού της Οικίας
Τσουντα
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, σωζόμενος σε καλή κατάσταση·
σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος της βασίλισσας *Tiye* ('Ty'), μεγάλης βασιλικής
συζύγου του *Amenhotep III* (1391-1353 π.Χ.).
Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ· Πλάτος: 1,3 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 344:438· Cline 1994, 146:120· 2009,
146:120

37. Mycenae Exc. no. 68-1521 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής
| **Μυκήνες**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1391-1353 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΒ (μέση), 1330-1190 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Λατρευτικό· Ακρόπολη, Λατρευτικό Κέντρο, Δωμάτιο 19
(*Room with the Idols*)
Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν διευκρινίζεται
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή, σωζόμενος σε καλή κατάσταση·
οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτη η δέλτος της
βασίλισσας *Tiye* με τον τίτλο της μεγάλης βασιλικής συζύγου του *Amenhotep III*
(1391-1353 π.Χ.) '*hmt nswt Ty*' («η σύζυγος του βασιλιά, *Tiye*»).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,3 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.· Πάχος: 0,6 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,1 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 344:449· Cline 1994, 146:119· 2009, 146:119

38. NMA no. 6495.1 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Μυκήνες**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1549-1292 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙ, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 526

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρκτη η επιγραφή ‘*Ankh-Hor-san*’ («*Ankh-Hor*, ο ξένος») ή ‘*ankh-Hor*’ («ο *Horus* ζευ»).

Διαστάσεις: Μήκος: 2,0 εκ.· Πλάτος: 1,5 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 345-6:450· Cline 1994, 145-6:116· 2009, 145-6:116

39. NMA no. 6495.2 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Μυκήνες**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1549-1292 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙ, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 526

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης, σωζόμενος σε κακή κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: δυσανάγνωστη εγχάρκτη επιγραφή, πιθανώς ‘*M^{bet}-s^{et}-R^e*’ («Κόρη του Ήλιου»), και παράσταση μεγάλου πουλιού.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 346:451· Cline 1994, 146:117· 2009, 146:117

40. NMA no. 6495.3 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Κυπριακής κατασκευής | **Μυκήνες**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: ΥΚ Ι-ΙΙΙ, 1500-1100 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙ, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 526

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, σωζόμενος σε κακή κατάσταση· χονδροειδής μίμηση αιγυπτιακού αντικειμένου· σφραγιστική επιφάνεια: διάφορα σχήματα.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες

Αναφορές: Cline 1994, 146:118· 2009, 146:118

Σχόλια: Αντικείμενο πιθανώς κυπριακής κατασκευής που εισήχθη στο Αιγαίο.

41. NMA no. — (CL.09.150.152) | Σκαραβαίος | Λάπις Λάζουλι | Εγχώριας κατασκευής | Μυκήνες

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Άγνωστη
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΑ, 1600-1500 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Ταφικός Κύκλος Β, ΒΔ Τάφου Ρ
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λάπις λάζουλι, ενδεχομένως εγχώριας κατασκευής (στην Ηπειρωτική Ελλάδα)· σφραγιστική επιφάνεια διηρημένη σε δύο διαζώματα: στο άνω διάζωμα η κεφαλή της θεάς *Hathor* (ή *Sheshshit*) μεταξύ δύο γερακιών, και στο κάτω διάζωμα κυκλικό σύμβολο ‘*šn*’ με πιθήκους εκατέρωθέν του.
Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες
Αναφορές: Μυλωνάς 1966, 107· Μπουφίδης 1970, 273-4· Lambrou-Phillipson 1990, 342-3:436· Cline 1994, 150:152· 2009, 150:152
Σχόλια: Κατά Γ. Μυλωνά (1966) ο σκαραβαίος αποτελούσε κτέρισμα του πρώτου ενοίκου του Τάφου Ρ· κατά Ν. Μπουφίδη (1970) η χρονολόγηση κατασκευής πρέπει να τοποθετηθεί μεταξύ των 1700 και 1600 π.Χ. (περίοδος *Hyksos*).

Περατή

42. NMA no. 8164 (Perati δ 36) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περατή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1Α-Β, 1190-1060 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 13
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος ή σκαροβοειδής που σώζεται σε κακή κατάσταση, με πλήθος μικρών και μεγάλων αποκρούσεων· σφραγιστική επιφάνεια: τυχούσα επιγραφή δεν επιβιώνει.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,2 εκ· Ύψος: 0,6 εκ· Πλάτος: 0,9 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 286:275· Cline 1994, 145:108· 2009, 145:108

43. NMA no. 8164 (Perati δ 37) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περατή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1Α-Β, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 13
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφνάλωσης, σωζόμενος σε κακή κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: τυχούσα επιγραφή δεν επιβιώνει.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ· Ύψος: 0,7 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 286-7:276· Cline 1994, 145:109· 2009, 145:109

44. NMA no. 8164 (Perati δ 38) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περαιτή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1Α-Β, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 13
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης που σώζεται σε κακή κατάσταση, με πλήθος μικρών και μεγάλων αποκρούσεων· σφραγιστική επιφάνεια: ίχνη της επιγραφής 'Imn R^c nb' («Amen-Re, ο κύριος»·).
Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ· Ύψος: 0,8 εκ· Πάχος: 1,1 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 286:274· Cline 1994, 145:110· 2009, 145:110

45. NMA no. 8164 (Perati δ 39) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περαιτή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1Α-Β, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 13
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης που σώζεται σε κακή κατάσταση, με πλήθος μικρών και μεγάλων αποκρούσεων· σφραγιστική επιφάνεια: ιερογλυφική επιγραφή με ουραίους όφεις εκατέρωθεν γερακιού.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ· Ύψος: 0,9 εκ· Πλάτος: 1,15 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 285:270· Cline 1994, 145:111· 2009, 145:111

46. Perati δ 52 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περαιτή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1Α-Β, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 13
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Φαγεντιανό όστρακο λευκού χρώματος, ακαθόριστου σχήματος, πιθανώς από σκαραβαίο.
Διαστάσεις: Μεγαλύτερη μέτρηση: 1,5 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 289:287· Cline 1994, 145:112· 2009, 145:112

47. NMA no. 8998 (Perati δ 194) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περαιτή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1Α-Β, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 145

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης, σε κατάσταση εκτεταμένης φθοράς.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ.· Πλάτος: 1,1 εκ.
Αναφορές: Cline 1994, 145:115· 2009, 145:115

48. NMA no. 8296 (Perati δ 128) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περαιτή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1Α-Β, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 75
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή, πολύ επιμελούς κατασκευής, που σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: σφίγγα με δίσκο επάνω από την κεφαλή και λυγισμένη ουρά, με τα ιερογλυφικά σημεία 'nb' (V30) και το φύλλο παπύρου 'i' (M17) εμπρός της.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ.· Ύψος: 0,7 εκ.· Πλάτος: 1,3 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 285:269· Cline 1994, 145:113· 2009, 145:113

49. NMA no. 8297 (Perati δ 129) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περαιτή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙΓ1Α-Β, 1190-1170 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 75
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή σωζόμενος σε καλή κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτο τυποποιημένο άνθος στο σχήμα σταυρού και τέσσερις ακτίνες ανάμεσα στα πέταλά του.
Διαστάσεις: Μήκος: 2,0 εκ.· Ύψος: 0,7 εκ.· Πλάτος: 1,4 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 285:271· Cline 1994, 145:114· 2009, 145:114

50. NMA no. 8428 (Pearti δ 132) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περαιτή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (μέση—ύστερη), 1450-1292 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΒ-Γ (μετάβαση), 1250-1060 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 90
Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από κιτρινόχρου προς υπόλευκη φαγεντιανή με ίχνη πράσινης εφυάλωσης, που σώζεται σε άριστη κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτη η επιγραφή 'Ptḥ nb m³ḥt' (*Ptah*, ο κύριος της αλήθειας).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ.· Ύψος: 0,7 εκ.· Πλάτος: 0,95 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 286:273· Cline 1994, 144:106· 2009, 144:106

51. NMA no. 9008 (Perati δ 196) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περατή

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η (ύστερη)-19^η Δυναστεία, 1391-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΒ-Γ (μετάβαση), 1250-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 147

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή, που σώζεται σε άριστη κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτη η επιγραφή *'Imn di t'w.w 'nh n myy sw'* («ο *Amen* που δίνει την πνοή της ζωής σε αυτούς που τον αγαπούν»).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ.· Ύψος: 0,75 εκ.· Πλάτος: 1,1 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 285-6:272· Cline 1994, 144:107· 2009, 144:107

Πρόσφυμα

52. NMA no. 8450 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Πρόσφυμα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 15^η Δυναστεία, 1674-1535 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙ, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος XIV

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη υπόλευκου χρώματος, αρχικά με εφυάλωση που δεν επιβιώνει, σωζόμενος σε σχετικά καλή κατάσταση· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτη η επιγραφή *'ntr nfr 'Imn'* («ο καλός θεός *Amen*»).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ.· Ύψος: 0,7 εκ.· Πλάτος: 1,1 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 358:490· Cline 1994, 146:121· 2009, 146:121

Σχόλια: Το αρχαιολογικό στρώμα εύρεσης αρχικά τοποθετήθηκε χρονολογικά στην ΥΕ Ι, αργότερα όμως φάνηκε πως επρόκειτο για διαταραχή εντός ΥΕ ΙΙΙ περιβάλλοντος. Ο σκαραβαίος βρέθηκε κατά το κοσκίνισμα του χώματος από το δάπεδο του τάφου. Είναι αμφίβολο εάν πρόκειται για αντικείμενο της βασίλισσας *Hatshepsut* (1479-1458 π.Χ.), πάντως η κατασκευή του χρονολογείται στον 15ο αι. π.Χ.

53. NMA no. (—) | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Πρόσφυμα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (πρώιμη-μέση), 1549-1425 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΙ, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος XIV

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη λευκού χρώματος, με εφυάλωση που, εάν υπήρχε, δεν επιβιώνει· σωζόμενος σε σχετικά καλή κατάσταση· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτη η επιγραφή: 'Imn nfr hs(wt)' («υπέροχη η εύνοια του *Amen*»).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 358:491· Cline 1994, 146:121· 2009, 146:121

Σχόλια: Ο Ε. Cline στην δημοσίευσή του περιγράφει τα αντικείμενα με αρ. κατ. 53 και 54 της παρούσας εργασίας ως ένα, ενώ από την δημοσίευση της C. Lambrou-Phillipson φαίνεται πως πρόκειται για δύο ξεχωριστά.

54. NMA no. (—) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Πρόσφυμα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (1479-1425) ή 26^η Δυναστεία (760-656 π.Χ.).

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Πιθανώς ΥΕ III, 1400-1060 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Κάτωθεν Ηραίου (κατά J.D.S. Pendlebury) ή εντός Θολωτού Τάφου (κατά C. Blegen).

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, σωζόμενος σε καλή κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια με ιερογλυφική επιγραφή: 'nswt-bjtj' («Βασιλιάς της Άνω και Κάτω Αιγύπτου»), και κάτωθεν της περιέλιγμα με ηλικιακό δίσκο στην κορυφή, το σημείο του σκαραβαίου 'khepher' στο κατώτατο άκρο και μεταξύ τους δυσδιάκριτο ιερογλυφικό σημείο. Πιθανώς η δέλτος του *Thutmose III*. Εκατέρωθεν του περιελίγματος από ένας ουραίος όφις.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ· Πλάτος: 1,2 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 357-8:489

Σχόλια: Αν και ο C. Waldstein (1902) θεώρησε πως ο σκαραβαίος επρόκειτο για αντικείμενο της 26^{ης} Δυναστείας, οπότε ήταν συνήθης η αναπαραγωγή σκαραβαίων με τις δέλτους παρελθοντικών ηγεμόνων, εντούτοις ο J.D.S. Pendlebury (1930) χρονολόγησε την κατασκευή του κατά την βασιλεία του *Thutmose III* εξαιτίας της λεπτότητας με την οποία έχει γίνει η κατεργασία της φαγεντιανής.

Πύλος

55. Pylos Museum no. 33 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κουκουνάρα, Πύλος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 15^η Δυναστεία (Β' Μεταβατική Περίοδος), 1674-1535 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ I-II (c. 1500 π.Χ.), 1600-1400 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θολωτός Τάφος 1

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Πύλου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή· σφραγιστική επιφάνεια: στο άνω

μέρος το σύμβολο της Κάτω Αιγύπτου, στο μέσον τριπλός πάπυρος ('*t³-mhw*'), χαμηλά ψηλό αγγείο ('*hssy*'), και εκατέρωθεν αυτού σιγμόσχημες σπείρες (επιγραφή που πιθανώς μεταφράζεται ως «ας είναι δοξασμένη η Κάτω Αίγυπτος»).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ. · Ύψος: 0,7 εκ. · Πλάτος: 1,1 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 366:512 · Cline 1994, 146:122 · 2009, 146:122

56. Chora Trifillias Archaeological Museum no. (—) | Σκαραβαίος | Αμέθυστος | Αιγυπτιακής κατασκευής | Περιστεριά, Πύλος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1549-1292 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΕ ΙΙΑ, 1500-1450 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό · Θολωτός Τάφος 1

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Χώρας Τριφυλίας

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αμέθυστο, χωρίς εμφανή σημάδια εγχάραξης στην σφραγιστική επιφάνεια · οπή ανάρτησης κατά μήκος.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,55 εκ. · Πλάτος: 1,1 εκ. · Ύψος: 0,65 εκ. · Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,30 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 368:516

Σπάρτη

57. CL09.252.1079 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν | Αιγυπτιακής κατασκευής | Σπάρτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία, 1991-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Αδιευκρίνιστου χαρακτήρα · θέση του Ιερού της Αρτέμιδος Ορθίας

Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν

Περιγραφή: Σκαραβαίος με την δέλτο του βασιλιά *Senwosret* (*I* ή *II* ή *III*—δεν διευκρινίζεται).

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες

Αναφορές: Cline 2009, 252:1079

Σχόλια: Ο σκαραβαίος πιθανώς να προέρχεται από αρχαιολογικό στρώμα που χρονολογείται στους Γεωμετρικούς Χρόνους.

Ηπειρωτική Ελλάδα, άγνωστη θέση εύρεσης

58. NMA no. 4679 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Ηπειρωτική Ελλάδα, άγνωστη θέση εύρεσης

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Β' Μεταβατική Περίοδος, 1786-1558 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη· σφραγιστική επιφάνεια: γυναικεία μορφή εντός περίτεχνου πλαισίου.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,4 εκ.· Πλάτος: 1,8 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 369:519

59. NMA no. 4680 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Ηπειρωτική Ελλάδα, άγνωστη θέση εύρεσης**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη· σφραγιστική επιφάνεια: γραμμικό σχέδιο στο σχήμα σταυρού.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,0 εκ.· Πλάτος: 1,5 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 369:520

Κρήτη

Αγία Πελαγία

60. AM AE 1238 | Σκαραβαίος | Αιγυπτιακό μπλε | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Αγία Πελαγία**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Άγνωστη, πιθανώς Νέο Βασίλειο—ή αργότερα

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Ashmolean Museum

Περιγραφή: Σκαραβαιοειδές σε κατάσταση εκτεταμένης φθοράς, ιδίως στην σφραγιστική επιφάνεια πλησίον της οπής ανάρτησης· η επιφανειακή επίστρωση έχει υποστεί πλήρη απολέπιση· δεν επιβιώνουν ενδείξεις εγχάραξης στην ράχη· τα σκέλη δηλώνονται με οριζόντια γραμμή στις πλευρές και το οπίσθιο μέρος, η οποία περιέχει γέμισμα από λευκή ουσία· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: απροσδιόριστο σχέδιο, πιθανώς ιερογλυφική επιγραφή, με την εγχάραξη να περιέχει γέμισμα από την ίδια λευκή ουσία όπως τα σκέλη στις πλευρικές όψεις.

Διαστάσεις: Μήκος: 11,4 εκ.· Πλάτος: 7,8 εκ.· Ύψος: 5,5 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,13 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 11:1

Αγία Τριάδα

61. HM Σ-K 1020 | Σκαραβαίος | Οστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Αγία Τριάδα**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 11^η Δυναστεία (ύστερη), 2134-1991 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΠΜ II-MM IA ή MM IIA-III A, 2000-1990 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Αριστερά της εισόδου του Θολωτού Τάφου

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές ωοειδούς σχήματος με αετωματική τομή, ελαφρώς ψηλότερο στην μια πλευρά, αποκεκρουμένο στα άκρα· οπή ανάρτησης στο μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: τρία άνθη λωτού πλαισιωμένα από δύο διαγραμμισμένα φύλλα, εκφυόμενα από υπερυψωμένη βάση· οριζόντια διάταξη· γραμμικό πλαίσιο.

Διαστάσεις: Μήκος: 15,6 εκ· Πλάτος: 13,3 εκ· Ύψος: 5,3 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,21 εκ.

Αναφορές: Καρέτσου et al. 2000, 309:306· Phillips 2008, 23:28

Σχόλια: Ο σκαραβαίος επρόκειτο πιθανώς για κειμήλιο που απετέθη μετά την λήξη της χρήσης του τάφου.

62. HM Σ-K 340 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Αγία Τριάδα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1391-1353 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΜ ΙΙΑ, 1400-1350 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θαλαμοειδής Τάφος 5, οικία ΝΑ του Ανακτόρου

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από λευκό στεατίτη που σώζεται σε άριστη κατάσταση, εκτός από κτύπημα στην οπίσθια όψη απ' όπου φαίνεται ο πυρήνας· ακόσμητες η κυρτή ράχη και οι πλευρές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· δισκοειδής σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος της βασίλισσας *Tiye*, '*hmt nswt Ty*' («η σύζυγος του βασιλιά, *Tiye*»).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,45 εκ· Πλάτος: 1,48 εκ· Πάχος: 0,55 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,15 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 191-2:19· Cline 1994, 149:142· Καρέτσου et al. 2000, 326:340· Phillips 2008, 19:18· Cline 2009, 149:142

Άγιος Ονούφριος

63. HM Σ-K 45 | Σκαραβαίος | Αμέθυστος | Μινωικής (ανά)κατασκευής | Άγιος Ονούφριος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η-13^η Δυναστεία, 1991-1649 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IB-II-III, 1900-1600 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αμέθυστο, με το ήμισυ του σχεδίου της σφραγιστικής επιφάνειας και της κεφαλής αποκεκρουμένα, και φθαρμένη την επιφάνεια στην οπίσθια όψη και τις πλευρές· η μηνοειδής κεφαλή χωρίς σημάδια, κλυπεός και πρόνωτο με αύλακες, μονή ραφή μεταξύ προνώτου και ελύτρων και ανάμεσα στα έλυτρα· απόδοση των ελυτραίων φυμάτων με μονές, ρηχές νευρώσεις· δήλωση των σκελών με αχνές διαγώνιες γραμμές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: δύο σωζόμενοι, ίσως τέσσερις τεμνόμενοι κύκλοι εντός καμπύλης γραμμής κατά το μήκος της επιφάνειας.

Διαστάσεις: Μήκος: 16,3 εκ· Πλάτος: 11,1 εκ· Ύψος: 8,6 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,18 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 196:29· Καρέτσου et al. 2000, 311:310· Phillips 2008, 28:42

Σχόλια: Σκαραβαίος αιγυπτιακής κατασκευής, αλλά με μινωικής έμπνευσης σχέδιο στην σφραγιστική επιφάνεια. Εντοπίστηκε μευαξύ ΠΜ Ι-YM Ι αντικειμένων.

64. ΗΜ Σ-K 44 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Μινωικής (ανά)κατασκευής | Άγιος Ονούφριος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 13^η Δυναστεία, 1803-1649 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM ΙΑ, 2100-1900 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη με εφυάλωση που έχει μερικώς απολεπιστεί, μερικώς αποκεκρουμένο το σχέδιο της σφραγιστικής επιφάνειας και η μια πλευρά, και ραγίσματα στο εμπρόσθιο και τα πλευρικά μέρη· κλεψυδρόσχημη κεφαλή και ακτινωτός κλυπεός, διπλή ραφή μεταξύ στενού προθώρακα και ελύτρων και ομοίως ανάμεσα στα έλυτρα· δικτυωτό θέμα διασταυρούμενων γραμμών σε αμφοτέρα έλυτρα· δήλωση των σκελών με τρεις οριζόντιες γραμμές που τέμνονται από διαγώνια γραμμίδια σε αντίθεση· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: έξι ομάδες από τρεις ομόκεντρους κύκλους σε δύο σειρές, χωρισμένες η μία από την άλλη με ευθείες γραμμές· γραμμικό περίγραμμα· το βάθος της εγχάραξης των κύκλων αυξάνεται από το εξωτερικό στο εσωτερικό.

Διαστάσεις: Μήκος: 13,5 εκ· Πλάτος: 10,1 εκ· Ύψος: 6,9 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,18 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 196-7:30· Καρέτσου et al. 2000, 312:312· Phillips 2008, 27:41

Σχόλια: Ο σκαραβαίος εντοπίστηκε μεταξύ ΠΜ Ι-YM Ι αντικειμένων.

65. ΗΜ Σ-K 48 | Σκαραβαίος | Κόκκινος όνυχας | Μινωικής (ανά)κατασκευής | Άγιος Ονούφριος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 15^η Δυναστεία (Β' Μεταβατική Περίοδος, πρώιμη), 1690-1549 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από κόκκινο όνυχα (σαρδόνυχα)· ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή ραφή μεταξύ προθώρακα και ελύτρων που επεκτείνεται προς αμφοτέρες πλευρές, και μεταξύ ελύτρων με διακοσμητικό γείσο που διχοτομείται στο πίσω μέρος· βραχύ περίγραμμα στις εξωτερικές πλευρές των ελύτρων· δήλωση σκελών με ρηχή εγχάραξη· οπή ανάρτησης κατά μήκος· στην σφραγιστική επιφάνεια σχέδιο λωτού εντός καλαθιού 'nb' (σημείο V30), με μικρότερα καλάθια σε αμφοτέρες πλευρές· κατακόρυφη διάταξη· γραμμικό

περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 10,7 εκ. · Πλάτος: 9,0 εκ. · Ύψος: 6,6 εκ. · Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,23 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 197:32· Καρέτσου et al. 2000, 311:311· Phillips 2008, 27:40

Σχόλια: Η J. Phillips εκτιμά την χρονολόγηση κατασκευής του αντικειμένου βάσει της συχνότητας της χρήσης του κόκκινου όνυχα και του σχεδίου στην σφραγιστική επιφάνεια του σκαραβαίου. Εντοπίστηκε μεταξύ ΠΜ I-YM I αντικειμένων.

66. ΗΜ Σ-Κ 47 | Σκαραβαίος | Ελεφαντοστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Άγιος Ονούφριος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η-20^ή Δυναστεία, 1292-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από ελεφαντοστό ή λευκό στεατίτη, ακέραιος, με μικροαποκρούσεις· ημισεληνοειδής κεφαλή, τραπεζιόσχημος ακτινωτός κλυπεός, μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα, και μονή ραφή μεταξύ των ελύτρων· δήλωση περιγράμματος στο εξωτερικό άκρο του προθώρακα και των ελύτρων· δήλωση των ελυτραίων φυμάτων· δήλωση των σκελών με βαθιές εγχαράξεις στο κάτω μέρος· οπή ανάρτησης κατά μήκος· ιερογλυφική επιγραφή κατά μήκος της σφραγιστικής επιφάνειας: 'Imn-R^c nb n'wt' («Amen-Re, Άρχοντας των Θηβών»)· γραμμικό πλαίσιο.

Διαστάσεις: Μήκος: 12,5 εκ. · Πλάτος: 9,8 εκ. · Ύψος: 7,2 εκ. · Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,21 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 197-8:33· Καρέτσου et al. 2000, 325:339· Phillips 2008, 26-7:39

Σχόλια: Ο σκαραβαίος εντοπίστηκε μεταξύ ΠΜ I-YM I αντικειμένων.

67. ΗΜ Σ-Κ 46 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | Άγιος Ονούφριος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Άγνωστη

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη (πιθανώς YEX-ΠΕΣ, 12ος-10ος αι. π.Χ.)

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από μη αναγνωρισθέν υλικό με εφυάλωση· ακτινωτή, τραπεζιόσχημη κεφαλή, μονή ραφή μεταξύ προθώρακα και ελύτρων και τριπλή ραφή μεταξύ ελύτρων· τα σκέλη δηλώνονται με οριζόντιες εγχαράξεις, και ακόμη δύο όμοιες εντοπίζονται γύρω από το σώμα· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: αντιθετικό σχέδιο με ημικυλίνδρους στο κάθε άκρο, και μεγάλο χιόσχημο σταυρό στο κέντρο πλαισιωμένο από μία σπείρα σε κάθε

πλευρά· ελλειψοειδές περίγραμμα με εγχαράξεις.

Διαστάσεις: Μήκος: 15,5 εκ.· Πλάτος: 12,1 εκ.· Ύψος: 7,4 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,14 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 197:31· Καρέτσου et al. 2000, 329:346· Phillips 2008, 26:38

Σχόλια: Ο σκαραβαίος εντοπίστηκε μεταξύ ΠΜ I-ΥΜ I αντικειμένων. Πιθανώς αιγυπτιάζον αντικείμενο, κατασκευασμένο στην Συροπαλαιστίνη.

Αρχάνες

68. HM (Ivory) 378 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής Κατασκευής | **Αρχάνες, Φουρνί**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 11^η Δυναστεία, 2134-1991 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Ταφικό Κτήριο 7, απόθεση

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από «λευκή πάστα» ή λευκό στεατίτη, σωζόμενος περίπου κατά το ήμισυ· μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και κλιμακωτή ραφή εντός διπλού γραμμικού πλαισίου μεταξύ των ελύτρων, μονή διαγώνιος γραμμή στο κάθε έλυτρο, και γραμμικό περίγραμμα γύρω από τα έλυτρα· δήλωση της ουράς με ελλειψοειδή εγχάραξη· δήλωση των σκελών με βαθιές εγκοπές και εγχαράξεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος και μία επιπλέον κατά πλάτος του σώματος· σφραγιστική επιφάνεια: απλό σχέδιο συμπλεκόμενων κυλίνδρων ελλειψοειδούς σχήματος γύρω από την άκρη, και ενδεχομένως κλωνάρι στην μέση της σύνθεσης στο αποκεκρουμένο άκρο· γραμμικό πλαίσιο. Διαστάσεις: Μήκος (σωζ.): 2,22 εκ.· Πλάτος (σωζ.): 1,44 εκ.· Ύψος: 0,96 εκ.· Διάμ. (οπών ανάρτησης): κατά μήκος: 0,28 εκ., κατά πλάτος: 0,20 εκ. Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 186:11· Phillips 2008, 34-5:52 Σχόλια: Η J. Phillips προτείνει την χρονολόγηση κατασκευής του σκαραβαίου κατά την πρώιμη 11^η Δυναστεία αντί της ύστερης 11^{ης}, όπου τοποθετείται από την αρχική δημοσίευση, και του στρώματος εύρεσης στην πρώιμη MM IA.

69. HM (Faience) 464 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Αρχάνες, Φουρνί**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 11^η Δυναστεία, 2134-1991 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA-B, 2160-1800 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Ταφικό Κτήριο 6, απόθεση

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό υλικό, πιθανώς λευκό στεατίτη, ραγισμένος και διαβρωμένος, απόν περίπου το ένα τέταρτο της σφραγιστικής επιφάνειας, αποκεκρουμένος στο άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας και στην κεφαλή· ημισελήνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και στα έλυτρα και διπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων, με γραμμικό περίγραμμα γύρω από τον προθώρακα, και τα έλυτρα· ελλειψοειδής ουρά· δήλωση των σκελών με εγκοπές·

οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ζεύγος σκύλων ή αιγάγρων σε κατοπτρική διάταξη (*tête-bêche*) με τις ουρές τους υψωμένες πάνω από την ράχη, εγχάρακτο σε γραμμικό στίλ· γραμμικό πλαίσιο.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,78 εκ· Πλάτος: 1,31 εκ· Ύψος: 0,87 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,21 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 186:10· Phillips 2008, 33:50

70. HM —ή MA— (PH.08.32.48) | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής ή Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | Αρχάνες

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 15^η Δυναστεία ή MB IIB-Γ (Χαναάν), 1674-1535 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YM IB, 1480-1425 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ανακτορικό· Τουρκογειτονιά, Ανακτορικό Κτήριο, Δωμάτιο 33, στρώμα καταστροφής

Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν

Περιγραφή: Σκαραβαίος από μη προσδιορισθέν υλικό, πιθανώς γκριζόλευκο στεατίτη, μικρού μεγέθους (μικρογραφικός, ή «*thumbnail-sized*»—οι διαστάσεις δεν προσδιορίζονται), καταγεγραμμένος ως ακέραιος· ημισεληνοειδής ή τραπεζιόσχημη κεφαλή· διαχωρισμός μεταξύ προθώρακα και ελύτρων με γραμμίδιο, απουσία διάκρισης ανάμεσα στα έλυτρα· δήλωση των οπίσθιων σκελών με διαγώνιο γραμμή, και εγχοπές στα εμπρόσθια σκέλη· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: «ιερογλυφικό σφραγιστικό μοτίβο», χωρίς περαιτέρω περιγραφή.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 186:9· Phillips 2008, 32:48

Σχόλια: Δεν είναι βέβαιο πως πρόκειται για αιγυπτιακό αντικείμενο· η χρονολόγηση του πλαισίου εύρεσης δεν προσδιορίζεται στην αρχική δημοσίευση—η J. Phillips το τοποθετεί με επιφύλαξη στην YM IB.

Άσπρη Πέτρα

71. HM Σ-K 1227 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Εγχώριας κατασκευής | Άσπρη Πέτρα

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αταύτιστη λευκή ύλη, αποκεκρουμένος και με ίχνη φθοράς στις άκρες και στην σφραγιστική επιφάνεια, με την εφύαλωση κατά τόπους απολεπισμένη· κλεψυδρόσχημη κεφαλή, μάτια ελαφρώς προεξέχοντα, μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· πλέγμα από διασταυρούμενες γραμμές στα έλυτρα· σχηματοποιημένη δήλωση των άκρων με λεπτές αυλακώσεις παράλληλες στο σώμα, τεμνόμενες από μία διαγώνιο εγχάραξη σε κάθε πλευρά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική

επιφάνεια: ενάλληλα τριγωνικά θέματα εντός ελλειψοειδούς εγχάρακτου πλαισίου.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,52 εκ.· Πλάτος: 1,11 εκ.· Ύψος: 0,71 εκ.· Διάμ. (οπή ανάρτησης): 0,21 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 188-9:15· Καρέτσου et al. 2000, 305:299· Phillips 2008, 43-4:66

Γεροντομουρί

72. HNM 11871 | Σκαραβαίος | Λευκή πάστα | Αδιάγνωστο | Γεροντομουρί

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Άγνωστη

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Ύστερη Νεολιθική-MM III(-YM IA;), 3500-1480 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Ταφικό σπήλαιο

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Αγίου Νικολάου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή πάστα, φθαρμένος αλλά ακέραιος· ανοιχτή, ακόσμητη κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στην κεφαλή και τον κλυπεό, μεταξύ του κλυπεού και του pronotum, ανάμεσα στο pronotum και τα élytra και μεταξύ των élytrων· δήλωση των σκελών με διαγώνιες γραμμές στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: απλό πλέγμα από διασταυρούμενες γραμμές που την καλύπτει ολόκληρη.

Διαστάσεις: Μήκος: 0,80 εκ.· Πλάτος: 0,60 εκ.· Ύψος: 0,40 εκ.· Διάμ. (οπή ανάρτησης): 0,15 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 45:69

Σχόλια: Σκαραβαίος αγνώστου τοποθεσίας και χρονολόγησης κατασκευής (ασυνήθιστο υλικό για εγχώρια παραγωγή και αδυναμία χρονολόγησης—αντικείμενο μοναδικό στην Κρήτη). Πιθανώς προϊόν κιβδηλείας.

Γούρνες Πεδιάδος

73. HM Σ-K 3657 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Γούρνες Πεδιάδος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία (πρώιμη-μέση), 1991-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA-B, 2160-1800 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος B (House-Tomb)

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη με κάποια επικάλυψη, με απόκρουση στην ράχη (στο σημείο της pronotum βάσης) και ίχνη της επικάλυψης στην κεφαλή· κλεψυδρόσχημη κεφαλή με δήλωση των ματιών, εγχάρακτο τετράγωνο πίσω της και κλυπεό, διπλή ραφή με γέμισμα από γραμμίδια ανάμεσα στο pronotum και τα élytra, ομοίως και μεταξύ των élytrων· τρία ζεύγη άκρων στις πλευρές, σε σχηματοποιημένη απόδοση, εκ των οποίων το μεσαίο φέρει κόσμηση από εγχαράξεις στο σχήμα ιχθυάκανθας· δήλωση διπλής ελλειψοειδούς ουράς· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: δύο

σπείρες ελλειψοειδούς σχήματος χωρίζουν την επιφάνεια στην μέση κατά πλάτος· έκαστο ήμισυ περιέχει κλειστό άνθος λωτού, και εκατέρωθέν του σπείρες σε σχήμα «Z»· η απόληξη του άκρου των ανθών σχηματίζει σπείρα, και η απόληξη του ενός κλειστού άνθους διαιρείται σε δύο παράλληλες γραμμές· ελαφρώς οδοντωτό περίγραμμα στην άκρη· ρηχή εγχάραξη.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,18 εκ· Πλάτος: 0,78 εκ· Ύψος: 0,54 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,15 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 253-4:185· Καρέτσου et al. 2000, 316:320· Phillips 2008, 47:72

74. ΗΜ Σ-Κ 1184 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Εγχώριας κατασκευής | Γούρνες Πεδιάδος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA-B, 2160-1800 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος Β (House-Tomb)

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή αταύτιστη ύλη με εφυάλωση, με βαθιά ραγίσματα, αποκεκρουμένη κεφαλή και απόν περίπου το ένα τρίτο της αριστερής πλευράς από το πρόνωτο έως την ουρά, συμπεριλαμβανομένου τμήματος της σφραγιστικής επιφάνειας· ημισελήνοειδής κεφαλή με προεξέχοντα μάτια, τριμερής κλυπεός και πρόνωτον ως μια λεπτή ταινία· μονή ραφή μεταξύ του προνώτου και των ελύτρων και ανάμεσα στα έλυτρα· σχηματοποιημένη δήλωση των σκελών με δυο οριζόντιες εγχαράξεις γύρω από το σώμα· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: χωρισμένη σε τρία διαζώματα, διηρημένα μεταξύ τους με απλές γραμμές· στο κεντρικό, μεγάλη διαγραμμισμένη επιφάνεια· στα εξωτερικά, κενή επιφάνεια με τρίγωνα στο κέντρο, με τον άξονά τους προσανατολισμένο προς το κεντρικό πεδίο, γεμισμένα με διαγώνια γραμμίδια· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,62 εκ· Πλάτος: 1,08 εκ· Ύψος: 0,65 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,23 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 253:184· Καρέτσου et al. 2000, 316:321· Phillips 2008, 47:71

Δυτική Κρήτη

75. ΚΜ (Mitsotakis)—unnumbered | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece») με εφυάλωση ανοιχτού μπλε χρώματος, με μικρές αποκρούσεις στις άκρες· ωοειδές σχήμα ελαφρώς επιμηκυμένο στο άκρο της κεφαλής, και επίπεδη

σφραγιστική επιφάνεια· ανοιχτή τριγωνική κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα, και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των σκελών με δύο βαθιές εγκοπές στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: μεγάλες γραμμές που σχηματίζουν «Z», και εναλλάξ η μια πλευρά με γέμισμα διαγώνιων γραμμών ενώ η άλλη κενή· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,45 εκ· Πλάτος: 0,99 εκ· Ύψος: 0,75 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): —

Αναφορές: Phillips 2008, 264-5:547

Σχόλια: Πιθανώς από την περιοχή της Μεσαράς.

76. HM (Giamalakis) Σ-K 3250 | Σκαραβαίος | Χαλκηδόνιος λίθος | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Δυτική Κρήτη**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Μέσο Βασίλειο, 2134-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από χαλκηδόνιο λίθο, ακέραιος αλλά με αποκρούσεις στην κεφαλή, που είναι απλά σχεδιασμένη· μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα που προεκτείνεται στις πλευρές, και δυο ραφές μεταξύ των ελύτρων που στρέφονται προς τα έξω για να σχηματίσουν την ουρά· τα σκέλη δηλώνονται με διαγώνιες και οριζόντιες εγκοπές· οπή ανάρτησης κατά μήκος, που στενεύει στο εσωτερικό· σφραγιστική επιφάνεια: γραμμικό σχέδιο δύο κατά το ήμισυ ελλειπτικών γραμμών εκφυόμενων από οριζόντια γραμμή, η καθεμιά με γέμισμα αντιθέτως διαγώνιων γραμμών και διαχωρισμένες μεταξύ τους από κατακόρυφη γραμμή διχαλωτή στην κορυφή· οριζόντια διάταξη· γραμμικό περίγραμμα, ενδεχομένως μέρος του σχεδίου.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,34 εκ· Πλάτος: 1,06 εκ· Ύψος: 0,78 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,28 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 262-3:541

77. BM 1966.3-28.23 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Μινωικής (ανά)κατασκευής | **Δυτική Κρήτη**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία (ύστερη), 1991-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη με γαλάζια-πράσινη εφυάλωση και χρυσές ενθέσεις, με αποκρούσεις στο χείλος της οπής ανάρτησης, σε μέρος της σφραγιστικής επιφάνειας, στο οπίσθιο και το κατώτατο άκρο της μιας πλευράς, και με την εφυάλωση αποφλοιωμένη και φθαρμένη· αρχικά εντός σφενδόνης, πιθανώς χρυσής· ανοιχτή κεφαλή και προεξέχοντα μάτια, μονή ραφή ανάμεσα στον κλυπέο και το πρόνωτο, ομοίως μεταξύ προνώτου και ελύτρων εκτεινόμενη

στις πλευρές, και ανάμεσα στα έλυτρα· διακοσμητική γραμμή γύρω από το άκρο του προθώρακα· δήλωση των σκελών με εγκοπές και εγχαράξεις, σχεδόν στο σχήμα φτέρης· οπή ανάρτησης κατά μήκος· λιγνές, χρυσές ένθετες γραμμές ανάμεσα στον κλυπεό και τον προθώρακα, τον προθώρακα και τα έλυτρα, μεταξύ των ελύτρων και γύρω από τα μάτια· δήλωση της ουράς με βαθιά εγχάραξη στο σχήμα του διαμαντιού· σκαλισμένος με πολλή προσοχή· σφραγιστική επιφάνεια: επτά χαρακτήρες μιας πιθανώς αναθηματικής επιγραφής σε μη αναγνωρισθείσα γραφή, κυκλωμένη από έναν λεπτομερή δακτύλιο συνυφαινόμενων σιγμοειδών παπύρων· η επιγραφή υποδεικνύει οριζόντια διάταξη· γραμμικό περίγραμμα. Διαστάσεις: Μήκος: 1,77 εκ· Πλάτος: 1,20 εκ· Ύψος: 0,8 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,14-0,15 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 263:542

Σχόλια: Σκαραβαίος πιθανώς αιγυπτιακής κατασκευής, με ψευδο-ιερογλυφικά σημεία (δεν είναι αιγυπτιακά, συροπαλαιστινιακά ή μινωικά).

78. PH.08.265.549 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Εγχώριας κατασκευής | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-III, 1900-1700 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από πράσινο στεατίτη με μεγάλες αποκρούσεις στην μια πλευρά, με αποτέλεσμα την ανεπανόρθωτη απολέπιση περίπου του ενός τετάρτου του σχεδίου της σφραγιστικής επιφάνειας· σταυρός στην ράχη του σε βαθιά εγχάραξη, και πληθώρα ακανόνιστων διασταυρούμενων γραμμών στο άκρο της ουράς· βαθιά οριζόντια γραμμή γύρω από τις πλευρικές όψεις· λεπτυνόμενο ωοειδές σώμα· οπή ανάρτησης κατά πλάτος· σφραγιστική επιφάνεια: τριπλός δακτύλιος από ομόκεντρους κύκλους που το κέντρο τους απέχει ελάχιστα από το κέντρο της σφραγιστικής επιφάνειας, κυκλωμένος από μεγάλο σχήμα στην μορφή διαμαντιού που αποτελείται από διπλές εγχάρακτες γραμμές στο άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,40 εκ· Πλάτος: 1,00 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,25 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 265:549

79. HM (Giamalakis) Σ-K 3498 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-II, 1900-1700 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από πράσινο στεατίτη, σπασμένο στο άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας και απολεπισμένο στην κεφαλή· δύο βραχείες ραφές που δεν συναντούν η μία την άλλη ανάμεσα στον κλυπεό και το πρόνωτο, τρεις μεταξύ του προνώτου και των ελύτρων, και μία μακριά ραφή ανάμεσα στα

έλυτρα· δήλωση των σκελών με πολύ παχιά οριζόντια εγκοπή γύρω από το σώμα· ωοειδής βάση λεπτυνόμενη προς το άκρο της κεφαλής, αμφίκοιλη στην τομή· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: πλοίο με ιστίο και εξάρτυση, και κουπιά στο κάτω μέρος· ημικυκλικοί πάπυροι ως γέμισμα του κενού διαστήματος πάνω από το ιστίο και δίπλα από το καράβι.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,70 εκ· Πλάτος: 1,29 εκ· Ύψος: 0,72 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,20 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 265:548

Σχόλια: Σύμφωνα με την J. Phillips, η ασυνήθιστη τομή με την αμφίκοιλη βάση που σε μέγεθος ξεπερνά το σώμα του σκαραβαίου, είναι χαρακτηριστική της παλαιστινιακής τεχνικής περί τους 18^ο-17^ο αιώνες («Omega Group», MB IIA-B).

80. MMA 26.31.46 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Εγχώριας κατασκευής | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-III, 1900-1600 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Metropolitan Museum of Art

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από χλομό πράσινο στεατίτη, με ανεπανόρθωτες αποκρούσεις στην ράχη και το οπίσθιο μέρος της σφραγιστικής επιφάνειας· αιχμηρή κεφαλή, πληθώρα εγχάρακτων, διασταυρούμενων γραμμών για την δήλωση του pronotum, και δύο ζεύγη διαγώνιων γραμμών για την δήλωση των ελύτρων· μονή ραφή ανάμεσα στο pronotum και τα έλυτρα· δήλωση των σκελών με βαθιά εγκεκομμένες οριζόντιες αύλακες γύρω από το σώμα· λεπτυνόμενη ωοειδής βάση· οπή ανάρτησης σχεδόν κατά πλάτος, αλλά όχι εντελώς διαμπερής από την μια πλευρά· σφραγιστική επιφάνεια: τέσσερις ημιτελείς τριπλόκεντροι κύκλοι, στοιχισμένοι προς τις πλευρές και τα άκρα του σώματος.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,52 εκ· Πλάτος: 1,03 εκ· Ύψος: 0,75 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,20 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 265:551

81. HM (Giamalakis) 3618 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IIB-YM IB, 1750-1425 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από μαύρο στεατίτη με μεγάλες αποκρούσεις στην κεφαλή, διαφορετικά αέριο· δύο οριζόντιες εγκοπές εν είδει κλυπεού και pronotum και διπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· δήλωση σκελών με δύο οριζόντιες εγκοπές στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: γραμμικό σχέδιο μεγάλου σταυρού στο κέντρο, πλαισιωμένο από μονή γραμμή στην κάθε άκρη και τριπλές γραμμές στην ίδια κατεύθυνση στις πλευρές, πιθανώς με στόχο την δήλωση διπλού πελέκεως.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,09 εκ.· Πλάτος: 0,79 εκ.· Ύψος: 0,56 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,13 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 265:550

82. NMA no. 4679 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | **Δυτική Κρήτη**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 15^η Δυναστεία ή MB IIB-Γ (Χαναάν), 1674-1535 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη, ακέραιος αλλά με ίχνη φθοράς και μικρή απολέπιση στο κάτω μέρος της σφραγιστικής επιφάνειας· ανοιχτή κεφαλή, με εγχαράξεις στο κέντρο και στον κλυπεό, και χωρίς διαχωρισμό ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα εκτός από αδιόρατη εγχάραξη στην κάθε πλευρά· χωρίς διαχωρισμό μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των σκελών με βαθιές εγκοπές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ορθή ανδρική μορφή στραμμένη προς τα δεξιά, κρατώντας άνθος στο αριστερό χέρι και με το δεξί χαλαρό στο πλευρό· δήλωση στέμματος και περιζώματος με στενές διαγώνιες γραμμές· κοσμήματα κάλυψης του κενού διαστήματος στα άνω και κάτω δεξιά άκρα· κατακόρυφη διάταξη· περίγραμμα στο σχήμα σχοινιού.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,01 εκ.· Πλάτος: 1,45 εκ.· Ύψος: 0,96 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,23 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 262:539

83. HM (Giamilakis) Σ-K 3617 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Δυτική Κρήτη**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (επί *Amenhotep III* ή νωρίτερα), 1549-1353 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από «συνθετικό υλικό», πιθανώς φαγεντιανή, με ίχνη φθοράς στην ράχη και απολέπιση στο άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας· ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· τα σκέλη δηλώνονται, και συναντιούνται στην ένωση των ελύτρων με τον προθώρακα· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: η ιερογλυφική επιγραφή 'Imn-Re nb(.i)' [«Amen-Re, κύριέ (μου)»], με το σημείο του νερού 'n' (σημείο N35) να αποδίδεται ως μία μόνο οριζόντια γραμμή· κατακόρυφη διάταξη· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,52 εκ.· Πλάτος: 1,11 εκ.· Ύψος: 0,72 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 264:546

84. AM 1931.475 | Σκαραβαίος | Αμέθυστος | Αιγυπτιακής κατασκευής | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η (ύστερη) - 20^η Δυναστεία (ύστερη) ή Γ' Μεταβατική Περίοδος, 1323-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Ashmolean Museum

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αμέθυστο, με πληθώρα αποκρούσεων στις πλευρικές όψεις και την σφραγιστική επιφάνεια· ημισελήνοειδής κεφαλή με δυσδιάκριτο κλυπεό, μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των σκελών με διαγώνιες γραμμές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: πιθανώς αιγυπτιακά ιερογλυφικά, συμπεριλαμβανομένου ενός ιερού τριύστιου πλοίου (σημείο P3) στην κορυφή, και ενδεχομένως περισσότερα μη αναγνωρισθέντα σημεία, ίσως περισσότερο ιερατικού χαρακτήρα· πιθανώς κατακόρυφη διάταξη· χωρίς γραμμικό πλαίσιο.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,00 εκ· Πλάτος: 1,49 εκ· Ύψος: 1,13 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,22 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 261:537

85. HM (Giamalakis) Σ-K 3252 | Σκαραβαίος | Οστό | Συροπαλαιστινιακής κατασκευής | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: ΥΒ ΙΙΒ, 1100 π.Χ. κ.ε.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία:

Περιγραφή: Σκαραβαίος από οστό ή ελεφαντοσό, ακέραιος· ανοιχτή εγχάρακτη κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων, και διακοσμητική γραμμή γύρω από τα εξωτερικά άκρα του προνώτου και των ελύτρων· δήλωση των ελυτραίων φυμάτων· δήλωση των σκελών με βαθιές εγκοπές και εγχαράξεις, αλλά και εγχαράξεις κατά μήκος της βάσης· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: όρθια σφίγγα στραμμένη προς τα δεξιά, με βασιλική γενειάδα, ουραίο όφι στο μέτωπο, και ουρά σπειροειδώς τυλιγμένη και μερικώς εκτός της σφραγιστικής επιφάνειας· σηκωμένη ουραία κόμπρα εμπρός από την σφίγγα, και πιθανώς μικρό φτερό της 'M³et' (H6) μπροστά από τα εμπρόσθια πέλματα· παραμορφωμένη επιγραφή, 'nfr ntr' («ο καλός θεός») επάνω από την ράχη της, και διαγώνιος γραμμή στην απόληξη της ουράς της σφίγγας, με μικρό θύσανο· οριζόντια διάταξη· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,56 εκ· Πλάτος: 1,17 εκ· Ύψος: 0,70 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,16 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 264:544

86. HM (Metaxas) 1108 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 22^η Δυναστεία, 1077 κ.ε., ή σύγχρονος
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη
Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από κίτρινη φαγεντιανή με εφυάλωση, απολεπισμένος και φθαρμένος ιδίως γύρω από την περιοχή της οπής ανάρτησης στην κεφαλή, και στο κέντρο ενός εκ των ομόκεντρων κύκλων της σφραγιστικής επιφάνειας· ημισεληνοειδής κεφαλή, χωρίς διαχωρισμό ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα, ούτε μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των σκελών με δύο παράλληλες οριζόντιες γραμμές γύρω από το σώμα· το σχέδιο σε βαθιά εγχάραξη· οπή ανάρτησης μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ακανόνιστα κατανεμημένη σύνθεση εννέα κύκλων με δήλωση του κέντρου, ανοιγμένων με τρυπάνι.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,55 εκ· Πλάτος: 1,5 εκ· Ύψος: 0,71 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,21 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 275:248· Phillips 2008, 262:540

87. MMA 26.31.283 | Σκαραβαίος | Μάρμαρο | Πιθανώς κίβδηλο | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Άγνωστη, μάλλον σύγχρονο
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη
Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης
Τρέχουσα τοποθεσία: Metropolitan Museum of Art
Περιγραφή: Σκαραβοειδής από μαύρο μάρμαρο, ακέραιο αλλά με ίχνη φθοράς, και τον πυρήνα (*infill*) εμφανή ανά σημεία· ωοειδές σχήμα και ελαφρώς κυρτές, επίπεδες σφραγιστική επιφάνεια και πλάτη, σαν το αντικείμενο να φιλοτεχνήθηκε βάσει φακοειδούς σφραγίδας· ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή γραμμή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα, και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· βραχείες διαγώνιες γραμμές γεμίζουν το πρόνωτο και τα έλυτρα, ενώ διακρίνεται η ανεπιτυχής δήλωση των ελυτραίων φυμάτων, αμφοτέρα εντός γραμμικού περιγράμματος· όλες οι γραμμές περιέχουν γέμισμα από λευκή ουσία· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ημιτελές σχέδιο που επρόκειτο να παριστάνει ταυροκεφαλή στο ένα άκρο, και από πάνω του γραμμές που μοιάζουν με το σύγχρονο γράμμα «U».
Διαστάσεις: Μήκος: 1,78 εκ· Πλάτος: 1,43 εκ· Ύψος: 0,78 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,16-0,20 εκ.
Αναφορές: Phillips 2008, 265-6:552
Σχόλια: Πιθανώς σύγχρονο αντικείμενο, προϊόν κιβδηλείας.

88. MAH 204.70 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Πιθανώς κίβδηλο | Δυτική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Άγνωστη, μάλλον σύγχρονο
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη
Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης
Τρέχουσα τοποθεσία: Santa Cruz Museum of Art & History
Περιγραφή: Σκαραβαίος από μαύρο στεατίτη ή χλωρίτη, απολεπισμένος στην

περιοχή του κλυπεού αλλά ακέραιος· ημισεληνοειδής κεφαλή και κλυπεός με εγχαράξεις, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα εκτεινόμενη στις πλευρές, και μονή ραφή μεταξύ των ελύτρων· πιθανώς δηλώνονται τα ελυτραία φύματα, εκτεινόμενα από τα εμπρόσθια σκέλη ως τα έλυτρα· δήλωση των σκελών με διαγώνιες γραμμές· σφραγιστική επιφάνεια: στυλιζαρισμένη σύνθεση πέντε κύκλων με δήλωση του κέντρου τους, ο ένας στοιχισμένος ακριβώς στο κέντρο και οι άλλοι τέσσερις ο καθένας σε μία γωνία, διαχωρισμένοι από τέσσερα «πέταλα» που προκύπτουν από τον κεντρικό κύκλο· ατελές γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,48 εκ· Πλάτος: 1,15 εκ· Ύψος: 0,80 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,24 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 263-4:543

Σχόλια: Πιθανώς σύγχρονο αντικείμενο, προϊόν κιβδηλείας.

Ζαφέρ Παπούρα

89. HM no. 687 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Ζαφέρ Παπούρα**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο, 1549-1350 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΜ ΙΙΑ2, 1360-1330 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θαλαμοειδής Τάφος 99

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη, αποσπασματικός στην οπίσθια πλευρά (εμφανή τα 3/4 της οπής), και με την σφραγιστική επιφάνεια ακέραιη, εκτός από το τμήμα της κεφαλής του γερακιού· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ιερογλυφική επιγραφή τριών σημείων: 'nfr' (σημείο F35) στα δεξιά, γεράκι στην μέση, και πτερωτός ουραίος στα αριστερά—μπορεί να διαβαστεί ως το τρίγραμμα 'Imn' («Amen»)· τμήμα περιδέριου.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ· Πάχος: 0,6 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 250:179· Cline 1994, 150:153· 2009, 150:153· Phillips 2008, 139:265

Καλοί Λιμένες

90. HM (Metaxas) 1226 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Εγχώριας κατασκευής | **Καλοί Λιμένες**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: ΜΜ ΙΑ, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece»), αποκεκρουμένος στα άκρα της σφραγιστικής επιφάνειας, ιδίως στο άκρο της ουράς· κλεψυδρόσχημη κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και διπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των σκελών με δυο οριζόντιες εγχοπές στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος·

σφραγιστική επιφάνεια: οκτώ φύλλα σε διάταξη ψεκασμού κατά μήκος· άτεχνα εγχάρακτο γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,25 εκ.· Πλάτος: 0,84 εκ.· Ύψος: 0,56 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,19 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 52-3:83

Καστέλλι Πεδιάδος

91. Ph.08.61.103 | Σκαραβαίος | Χρυσός | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Καστέλλι Πεδιάδος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η-13^η Δυναστεία ή Β' Μεταβατική Περίοδος, 1991-1649 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IB-II, 1900-1700 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν

Περιγραφή: Κάλυμμα της σφραγιστικής επιφάνειας αιγυπτιακού σκαραβαίου—απουσία περαιτέρω περιγραφής.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες

Αναφορές: Phillips 2008, 61:103

Σχόλια: Σύμφωνα με την J. Phillips πρόκειται για πολύ σπάνιο εύρημα, χρονολογούμενο στα μέσα περίπου της 13^{ης} Δυναστείας, που εισήχθη αμέσως μετά την κατασκευή του. Το αντικείμενο δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί.

Κεντρική Κρήτη

92. HM (Metaxas) 1333 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής | **Κεντρική Κρήτη**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece») με αποκρούσεις στις άκρες, διαφορετικά ακέραιος·γωνιώδες ημισεληνοειδές κεφάλι, μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των σκελών με δύο οριζόντιες εγκοπές στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: επαναλαμβανόμενο σχέδιο διασταυρούμενων γραμμών σε πολλούς συνδυασμούς· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,52 εκ.· Πλάτος: 0,96 εκ.· Ύψος: 0,73 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,20 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 185:8· Phillips 2008, 257:522

93. AM 1941.683 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κεντρική Κρήτη**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η (ύστερη) - 18^η Δυναστεία (πρώιμη), 1991-1425 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Ashmolean Museum

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη, ακέραιος αλλά με αποκρούσεις στην ράχη· ανοιχτή κεφαλή με δύο εγκοπές ακριβώς επάνω από τον προθώρακα, χωρίς διαχωρισμό μεταξύ προθώρακα και ελύτρων, ούτε ανάμεσα στα έλυτρα· δήλωση σκελών με βαθιές εγκοπές και εγχαράξεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: έξι ενωμένοι πάπυροι σε σχήμα «Z» στο κέντρο, οριοθετημένοι από τέσσερα ζεύγη ενωμένων παπύρων του ίδιου τύπου· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,02 εκ.· Πλάτος: 1,41 εκ.· Ύψος: 0,86 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,22 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 256:520

94. AM 1941.1211 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κεντρική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (επί *Thutmose III* ή λίγο αργότερα), 1479-1397 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Ashmolean Museum

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη με εφυάλωση, με αποκρούσεις στο άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας και διάστικτος από λεκέδες κοκκινωπής-πρασινωπής ουσίας· ανοιχτή κεφαλή, περίγραμμα γύρω από τον προθώρακα και τα έλυτρα· μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα, ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των ελυτραίων φυμάτων· δήλωση των σκελών με βαθιές εγκοπές και εγχαράξεις ακόμη και στην ραχιαία πλευρά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ένας από τους τίτλους («prenomen») του βασιλιά *Thutmose III*, '*Mn-hpr-R'*' («*Menkheperre*»), εντός δέλτου, και εκατέρωθέν του δύο σχέδια ουραίων όφρων ενωμένων με το περίγραμμα του περιελίγματος· περρωτό αντικείμενο (ηλιακός δίσκος ή σκαραβαίος) άνωθέν τους· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,93 εκ.· Πλάτος: 1,33 εκ.· Ύψος: 0,80 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,14 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 256:521A

Σχόλια: Ενδεχομένως ο σκαραβαίος που ο J. Evans απέκτησε στις 23 Μαρτίου του 1894 από τον Αζό.

95. AM 1941.1216 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κεντρική Κρήτη

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (επί *Thutmose III*), 1479-1425 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Ashmolean Museum

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη, με οριζόντιο ράγισμα κατά μήκος (από το κεφάλι ως τα πτερά), και μεγάλες αποκρούσεις στην μια από τις πλευρικές όψεις· ημισεληνοειδής κεφαλή με ακτινωτό κλυπεό, μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των σκελών με βαθιές εγχοπές και εγχαράξεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: αιγυπτιακή ιερογλυφική επιγραφή σε οριζόντια διάταξη: ένας από τους τίτλους («prenomen») του βασιλιά *Thutmose III*, '*Mn-hpr-R'* («*Menkheperre*»), εντός δέλτου, και εκατέρωθέν της ουραίοι όψεις με επίστεψη ηλιακού δίσκου· γραμμικό πλαίσιο.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,49 εκ.· Πλάτος: 1,10 εκ.· Ύψος: 0,73 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,15 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 256-7:521B

Σχόλια: Ενδεχομένως ο σκαραβαίος που ο J. Evans απέκτησε στις 23 Μαρτίου του 1894 από τον Αξό.

Κνωσός

96. HM Σ-K 1898 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κνωσός

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η-13^η Δυναστεία, 1991-1750 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IIA, 1800-1750 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Κτήρια Βασιλικής Οδού, Ν. Πλευρά

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο υλικό, σε σχετικά καλή κατάσταση· τραπεζοειδές κεφάλι, προεξέχοντα μάτια, μονή ραφή μεταξύ προθώρακα και ελύτρων και ομοίως ανάμεσα στα έλυτρα· δήλωση σκελών με διαγώνιες γραμμές και λεπτομερές επαναλαμβανόμενο σχέδιο ευθείων και σταυροειδών εγχαράξεων· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: διηρημένη στην μέση με γραμμή κατά πλάτος, ενεπίγραφη με ιερογλυφική επιγραφή· άνω μισό: σημείο 'w³h' (V29), με φτερά της 'M³et' (H4) εκατέρωθέν του· κάτω μισό: σημείο 'nfr' (F35) με σημεία 'nh' (S34) εκατέρωθέν του· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 18,7 εκ.· Πλάτος: 12,7 εκ.· Ύψος: 8,1 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,9 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 211-2:69· Phillips 2008, 113:197

97. HM no. 2816 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κνωσός

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεύτερη Μεταβατική Περίοδος (πιθανώς 15η Δυναστεία), 1674-1549 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YM IB, 1500-1450 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· «Room of the Children's Bones», North House, στην κορυφή του Δ. τοίχου.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη της, σωζόμενος σε εξαιρετική κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: τέσσερα ιερογλυφικά σημεία σε κάθετη διάταξη: καρβέλι ψωμιού 't' (σημείο X1), νερό 'h' (σημείο N35), στόμα 'r' (σημείο D21) και ακόμη ένα ακατάληπτο σημείο.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,0 εκ.· Πλάτος: 0,7 εκ.· Πάχος: 0,5 εκ.

Αναφορές: Cline 1994, 147:126· 2009, 147:126· Phillips 2008, 120:215

98. HM no. 190 | Σκαραβαίος | Ελεφαντοστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κνωσός

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: πιθανώς Νέο Βασίλειο, 1549-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από ελεφαντοστό.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες

Αναφορές: Cline 2009, 252:1077

Σχόλια: Τυχαίο επιφανειακό εύρημα, ανατολικά του Καιράτου ποταμού.

99. HM Σ-K 1715 | Σκαραβαίος | Χαλαζίας | Εγχώριας κατασκευής | Κνωσός, Αη Λιάς

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IIIA-B, 1700-1600 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IIIA-B, 1700-1600 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Αη Λιάς, Τάφος VII

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από γκρίζο χαλαζία με καστανά νερά, με αποκρούσεις στην σφραγιστική επιφάνεια· τρεις οριζόντιες ραφές χωρίζουν το κεφάλι από το πρόνωτο και το πρόνωτο από τα έλυτρα, και δύο ραφές τα έλυτρα μεταξύ τους· τα σκέλη δηλώνονται με δύο ελαφρώς διαγώνιες γραμμές σε κάθε πλευρική όψη, από εμπρός προς τα πίσω στα αριστερά και από πίσω προς τα εμπρός στα δεξιά· ένα ακανόνιστο, ρηχό σημάδι από τρυπάνι στο αριστερό έλυτρο· σφραγιστική επιφάνεια: γραμμικό σχέδιο από οριζόντιες, κάθετες και διαγώνιες γραμμές σε αορίστως επαναλαμβανόμενη διάταξη.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,0 εκ.· Πλάτος: 0,82 εκ.· Ύψος: 0,51 εκ., Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,17 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 143:270· Hood 2010, 168

100. HM— (PH.08.145.275) | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Εγχώριας κατασκευής | Κνωσός (Λόφος Γυψάδων)

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-II, 1900-1700 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YM IIIA1, 1390-1360 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Λόφος Γυψάδων, Θαλαμοειδής Τάφος

Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από καρνεόλη σε καλή κατάσταση· η κεφαλή δηλώνεται με τρεις οριζόντιες γραμμές· παρατηρείται μονή ραφή ανάμεσα στον κλυπεό και τα έλυτρα, και διπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· τα σκέλη δηλώνονται με οριζόντιες εγκοπές στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· βάση ωοειδούς σχήματος, με αισθητή διεύρυνση από την κεφαλή προς το οπίσθιο μέρος· σφραγιστική επιφάνεια: διασταύρωση τριών γραμμών στο σχέδιο αστεριού με έξι ακτίνες.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,2 εκ.· Πλάτος: 0,95 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 145:275

Σχόλια: Αν και αντίστοιχα σχέδια απαντούν κατά το Νέο Βασίλειο, εντούτοις η εκτέλεση, σύμφωνα με την J. Phillips, εξαιτίας της αδεξιότητάς της, δεν μπορεί παρά να είναι μινωική.

101. HM— (PH.08.145.276) | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Εγχώριας κατασκευής | Κνωσός (Λόφος Γυψάδων)

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-II, 1900-1700 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YM IIIA1, 1390-1360 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Λόφος Γυψάδων, Θαλαμοειδής Τάφος

Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από καρνεόλη σε καλή κατάσταση· η κεφαλή δηλώνεται με τρεις οριζόντιες γραμμές· παρατηρείται μονή ραφή ανάμεσα στον κλυπεό και τα έλυτρα, και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δήλωση σκελών με οριζόντιες εγκοπές στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· βάση ωοειδούς σχήματος, με αισθητή διεύρυνση από την κεφαλή προς το οπίσθιο μέρος· σφραγιστική επιφάνεια: διασταύρωση τριών γραμμών στο σχέδιο αστεριού με έξι ακτίνες.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,2 εκ.· Πλάτος: 0,95 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 145:276

Σχόλια: Αν και αντίστοιχα σχέδια απαντούν κατά το Νέο Βασίλειο, εντούτοις η εκτέλεση, σύμφωνα με την J. Phillips, εξαιτίας της αδεξιότητάς της, δεν μπορεί παρά να είναι μινωική.

102. HM Σ-K 1909 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κνωσός, Ράχη Κεφάλας

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η-20^η Δυναστεία, 1292-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Υπομινωική Περίοδος, 1070-970 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Διαταραγμένος Τάφος, Ράχη Κεφάλας (Kephala Ridge)

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη με εφυάλωση, με μικρές αποκρούσεις και κατά τόπους απολεπίσεις· ανοιχτό κεφάλι, μονή ραφή μεταξύ pronώτου και ελύτρων, και ομοίως ανάμεσα στα έλυτρα· τα σκέλη δηλώνονται στις πλευρικές όψεις και εκφύονται περίπου από το ύψος της μέσης του

προνώτου· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ιερογλυφική επιγραφή με το όνομα του θεού *Amen* ('*Imn*') σε οριζόντια διάταξη με τα φύλλα καλάμου 'i' (σημείο M17) σε κατοπτρική απόδοση εκατέρωθέν του, την επιφάνεια επιτραπέζιου παιχνιδιού 'm' (σημείο Y5) και το νερό 'n' (σημείο N35) στο κέντρο· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ.· Πλάτος: 0,99 εκ.· Ύψος: 0,68 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 135:260

Σχόλια: Σύμφωνα με την J. Phillips, η κατασκευή του σκαραβαίου πρέπει να τοποθετηθεί χρονολογικά στην περίοδο των Ραμσήδων.

103. HM Σ-K 1554 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κνωσός (Φορτέτσα)

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η (ύστερη) – 19^η Δυναστεία (πρώιμη), 1336-1279 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Φορτέτσα, επιφανειακό εύρημα

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή με εφυάλωση, χτυπημένος στο μεγαλύτερο μέρος της μιας πλευράς και με μεγάλη απόκρουση σε μικρό τμήμα του σχεδίου της σφραγιστικής επιφάνειας· ημισελήνοειδής κεφαλή και οδοντωτός κλυπεός, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δήλωση της ουράς με μικρή ελλειψοειδή εγχάραξη· δήλωση των σκελών με βαθιές εγχοπές στις πλευρικές όψεις· ανατομικά χαρακτηριστικά σχεδιασμένα νατουραλιστικά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: αιγυπτιακή ιερογλυφική επιγραφή σε κατακόρυφη διάταξη: '*Imn-R^c-Hr-^hty nb(.i)*' («*Amen-Re-Harakhty*, Κύριέ μου»)· το όνομα θεότητας προέκυψε από τον συνδυασμό τριών άλλων θεοτήτων, και η λατρεία της εντοπίζεται κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά, στις Θήβες· εκατέρωθεν του ηλιακού δίσκου στο άνω μέρος ουραίοι όφεις, σχεδόν ακατάληπτοι· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,72 εκ.· Πλάτος: 1,19 εκ.· Ύψος: 0,78 εκ.· Διάμ.(οπής ανάρτησης): 0,09 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 156:314

104. HM (Giamalakis) Σ-K 3153 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κνωσός (Φορτέτσα)

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η (μετά τον *Ramesses II*)-20^η Δυναστεία, 1213-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Φορτέτσα, επιφανειακό εύρημα

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη με εφυάλωση τουρκουάζ χρώματος, με μεγάλες αποκρούσεις στο άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας και στο ένα σκέλος, την εφυάλωση σχεδόν ολότελα απύσα, κεκαυμένος· περίτεχνη

ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ ελύτρων· γραμμικό περίγραμμα γύρω από το πρόνωτο και τα έλυτρα με καμπύλη απόληξη· τα ελυτραία φύματα δηλώνονται στους βραχίονες, όπως και οι τριγωνικές απολήξεις στα άκρα του προνώτου· τα σκέλη δηλώνονται με βαθιές εγκοπές και περίτεχνες οδοντώσεις· ελλειψοειδής ουρά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: περίτεχνο κατακόρυφο σχέδιο κατά μήκος σε βαθιά εγχάραξη· φτερωτός ηλιακός δίσκος ('*Bhdy*') στο άνω μέρος με το ίδιο ή παρόμοιο σημείο ακριβώς από κάτω, ακολουθούμενα από ζεύγος οφθαλμών '*wḏ3t*' (D10), ζεύγος επιφάνειας επιτραπέζιου παιχνιδιού '*mn*' (Y5), και ζεύγος διπλών στεμμάτων (S5) όλα κατοπτρικά τοποθετημένα, εκατέρωθεν ψηλού στυλοβάτη '*ḏd*' (σημείο R11). Γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,87 εκ.· Πλάτος: 2,06 εκ.· Ύψος: 1,26 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,2 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 156:315

105. HM Σ-K 2546 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κνωσός (Φορτέτσα)**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η-20^η Δυναστεία, 1292-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Φορτέτσα, επιφανειακό εύρημα

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο υλικό με μεγάλες αποκρούσεις, ιδίως στην κεφαλή· βαθιές εγκοπές σχηματίζουν της τραπεζοειδή κεφαλή και τον κλυπεό· μονή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ ελύτρων· τα σκέλη δηλώνονται με βαθιές εγκοπές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: τα ιερογλυφικά σημεία '*r^c*' (N5) και '*hpr*' (L1), ακολουθούμενα από ένα ακόμη ακατάληπτο σύμβολο στο κάτω μέρος, εντός περιελίγματος και πλαισιωμένα από το φτερό στρουθοκαμήλου '*M^{3c}t*' (H4) ή τους βασιλικούς ουραίους όφεις (N12)· άνωθέν τους '*(T)mn-R^c*' («*Amen-Re*»)· το σημείο '*R^c*' είναι πτερωτό· κατακόρυφη διάταξη, γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,63 εκ.· Πλάτος: 1,21 εκ.· Ύψος: 0,62 εκ.· Διάμ.(οπής ανάρτησης): 0,17 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 158-9:320

Σχόλια: Από την έρευνα επιφανείας του Αντώνη Ζηδιανάκη.

Κουμάσα

106. HM no. 537 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Μινωικής (ανά)κατασκευής | **Κουμάσα**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-IIA, 1900-1750 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IB-IIA, 1900-1750 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θολωτός Τάφος Α

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδής από σκληρό μαύρο πέτρωμα, πιθανώς στεατίτη, με ίχνη φθοράς αλλά ακέραιο· ακαθόριστα σημάδια στην κεφαλή, μονή ραφή

ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· δήλωση σκελών με δυο παράλληλες οριζόντιες εγχαράξεις στις πλευρές· σφραγιστική επιφάνεια: ρομβοειδές περίγραμμα που εντός του φέρει σχέδιο τεσσάρων διαγώνιων γραμμών που διασταυρώνονται.

Διαστάσεις: Μήκος: 0,82 εκ· Πλάτος: 0,87 εκ· Ύψος: 0,64 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,23-0,25 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 180:364

Σχόλια: Το σχήμα του σκαραβοειδούς ήταν αρχικά ωοειδές, ωστόσο μικρά τμήματα από την κεφαλή και την ουρά αφαιρέθηκαν για την επίτευξη της ρομβοειδούς όψης. Αβέβαιος ο σκοπός της μεταποίησης.

Λεβήνα

107. ΗΜ Σ-Κ 1987 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Λέντας (πρώην Λεβήνα), Γερόκαμπος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: ύστερη 11^η Δυναστεία, 2134-1991 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Γερόκαμπος, Τάφος II

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη, ακέραιος· ανοιχτή κεφαλή, διπλή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων, και περίγραμμα μονής γραμμής γύρω από το εξωτερικό άκρο του προνώτου και των ελύτρων· δήλωση ουράς με εγχάραξη ελλειψοειδούς σχήματος· δήλωση σκελών με βαθιές εγκοπές· σφραγιστική επιφάνεια: μοναδικό κλειστό άνθος λωτού στοιχισμένο κατά πλάτος, και εκατέρωθεν του σπείρες που αναπτύσσονται προς τα έξω, ενδεχομένως για την δήλωση πλήρους άνθισης, καθώς στρέφονται και συναντούν η μια την άλλη στο κάτω μέρος της σύνθεσης· συμπληρωματικά σχέδια δύο φύλλων· οριζόντια διάταξη· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,15 εκ· Πλάτος: 0,8 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 182-3:367

108. ΗΜ Σ-Κ 1997 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Λέντας (πρώην Λεβήνα), Γερόκαμπος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία (πρώιμη), 1991-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Γερόκαμπος, Τάφος IIΑ

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece»), ακέραιος· ανοιχτή κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και τριπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· δήλωση της ουράς με εγχάραξη ελλειψοειδούς σχήματος, και των σκελών με βαθιές εγκοπές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: μεγάλοι πάπυροι σε σχήμα «Z» στοιχισμένοι κατά μήκος στο κέντρο, απολήγοντας στο κάθε άκρο τους σε κύκλο· συμπληρωματικό σχέδιο: δύο όψεις ενός φύλλου· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,2 εκ.· Πλάτος: 0,90 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 183:368

109. HM Σ-K 1925 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Λέντας (πρώην Λεβήνα), Παπούρα**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία, 1991-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Παπούρα, Θολωτός Τάφος I

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό πέτρωμα, πιθανώς με εφυάλωση, γενικώς σε καλή κατάσταση· ανοιχτή κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και τριπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· διακοσμητικό γραμμικό περίγραμμα γύρω από τα άκρα των ελύτρων, του πρόνωτου και του κλυπεού· δήλωση της ουράς με εγχάραξη ελλειψοειδούς σχήματος· δήλωση σκελών με βαθιές, οδοντωτές εγκοπές· τα εμπρόσθια και μέσα σκέλη διασταυρώνονται στο μέσον του προνώτου· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: στο κέντρο το σημείο 'nfr' (καλός, όμορφος, F35) ευθυγραμμισμένο κατά μήκος, και εκατέρωθέν του ελλειψοειδείς πάπυροι («C-scrolls») με διπλή γραμμή· το σημείο 'nh' (S34) σε κάθε άκρο στοιχισμένο κατά πλάτος και κατοπτρικά τοποθετημένα το ένα σε σχέση με το άλλο («tête-bêche»)· αμφότερα εσώκλειστα στις τρεις πλευρές τους εντός κλιμακωτού πλαισίου· γραμμικό περίγραμμα γύρω από ολόκληρη την σφραγιστική επιφάνεια.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,1 εκ.· Πλάτος: 1,5 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 181-2:366

Μάλια

110. HNM Σ 15 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Μάλια**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία (πρώιμη), 1991-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM III-YM IA, 1700-1480 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Συνοικία N, Δωμάτιο X.2

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Αγίου Νικολάου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece»), σφραγιστική επιφάνεια κατά τα φαινόμενα ακέραιη αλλά η οπίσθια και οι πλευρικές όψεις σχεδόν ολοκληρωτικά αποκεκρουμένες· βαθιές εγκοπές για την δήλωση των σκελών, χωρίς σωζόμενες ενδείξεις οδοντώσεων· σφραγιστική επιφάνεια: απλό μοτίβο 'nb-ty', με μεγάλα 'nh' (S34) στο κέντρο, και δύο μικρά ενωμένα σημεία 'nb' (V30) στο κάτω μέρος, πιθανώς ένα σημείο 't' (X1) επάνω, και μία μικρή σύνθεση κλειστών ανθών λωτού να εκφύονται από τα σημεία 'nb' σε κάθε πλευρά· οριζόντια διάταξη· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ.· Πλάτος: 1,1 εκ.· Ύψος (σωζ.): 0,32 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 191-2:382

111. HM no. 1759 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής | **Μάλια**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-III, 1900-1600 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IB-III, 1900-1600 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Συνοικία Θ, «La Maison de la Plage», επιφανειακό εύρημα.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από στεατίτη στο χρώμα της ελιάς, ακέραιο εκτός από μια ελαφριά απόκρουση στην μίαν άκρη της σφραγιστικής επιφάνειας· επιπεδοποιημένη κεφαλή με δύο εγκοπές για την δήλωση του κλυπεού, μονή ραφή ανάμεσα στον κλυπέο και το πρόνωτο κι ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα, και χωρίς διαχωρισμό μεταξύ των ελύτρων· πρόνωτο με σταυροειδείς εγχαράξεις, δήλωση ελύτρων με δύο διαγώνιες εγκοπές και τρεις αχνές οριζόντιες γραμμές εντός του τριγώνου που δημιουργείται μ' αυτόν τον τρόπο· δήλωση των σκελών με βαθιές οριζόντιες εγκοπές γύρω από το σώμα· λεπτυνόμενη ωοειδής βάση· οπή ανάρτησης κατά πλάτος· σφραγιστική επιφάνεια: τρεις ενωμένοι κύκλοι στο κέντρο κατά το μήκος· ο κεντρικός κύκλος συναντά την οπή ανάρτησης.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,54 εκ· Πλάτος: 1,0 εκ· Ύψος: 0,69 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,18 εκ

Αναφορές: Phillips 2008, 192:384

112. HM (Metaxas) 487 | Σκαραβαίος | Αχάτης | Άγνωστης κατασκευής (πιθανώς κίβδηλος) | **Μάλια**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM II-III, 1800-1600 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αχάτη διάστικτο από καστανά και κόκκινα σημεία, με μικρές αποκρούσεις στο άκρο της κεφαλής, της ουράς και των οπίσθιων σκελών της αριστερής πλευράς· ημισεληνοειδής κεφαλή με οδοντωτό κλυπέο που επεκτείνεται στις πλευρές και γύρω από το εμπρόσθιο μέρος της κεφαλής· μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων, που αμφότερα εκτείνονται στις πλευρές· δήλωση της ουράς με διαγώνιες γραμμές· δήλωση σκελών με εγχάρακτες οριζόντιες και διαγώνιες γραμμές γύρω από το σώμα· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ομάδα επτά στροβιλοειδών, βαθέων κύκλων ενωμένων και αλληλεπικαλυπτόμενων μεταξύ τους, δύο διαφορετικών διαμέτρων· τα πεταλοειδή διαστήματα μεταξύ των κύκλων έχουν αφαιρεθεί.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,52 εκ· Πλάτος: 1,18 εκ· Ύψος: 0,73 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,28 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 235:145· Phillips 2008, 193-4:388

Σχόλια: Ο τόπος κατασκευής του σκαραβαίου είναι άγνωστος, και, σύμφωνα με

την J. Phillips, αν και το σχέδιο της σφραγιστικής επιφάνειας είναι μινωικής έμπνευσης και τοποθετείται χρονολογικά μεταξύ MM II και MM III, εντούτοις δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί προϊόν εγχώριας παρασκευής. Αβέβαιο το πλαίσιο προέλευσης. Πιθανώς προϊόν κιβδηλείας.

Μοίρες

113. HM Σ-K 2153 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Μοίρες**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία (πρώιμη), 1991-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη, εκτεταμένα απολεπισμένος στο άκρο της κεφαλής και στα έλυτρα και αποκεκρουμένος στις άκρες· ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και διπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· τα σκέλη δηλώνονται· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ομόκεντροι κύκλοι στο κέντρο, με σταυροειδές μοτίβο και σπειροειδείς γραμμές εκφυόμενες από τον κεντρικό κύκλο· γραμμικό πλαίσιο.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,58 εκ.· Πλάτος: 1,1 εκ.· Ύψος: 0,71 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 204-5:413

Μονή Οδηγήτριας

114. KM (Mitsotakis) Σ 165 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Εγχώριας κατασκευής | **Μονή Οδηγήτριας**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece») με εφυάλωση με κατά τόπους τάση προς αποφλοίωση και με βαθύ ράγισμα και απόκρουση στην ράχη· ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και μεταξύ των ελύτρων, η οποία διακλαδώνεται μ' εκείνη του πρόνωτου· βαθιά οριζόντια εγκοπή γύρω από το σώμα· δήλωση ματιών· δήλωση σκελών, ελαφρώς καλυμμένα από τα πτερά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ευθείες γραμμές κατά μήκος που εκκινούν από κάθε άκρο με πτερωτές απολήξεις, υποδεικνύοντας μία σύνθεση ραβδωτών φύλλων σε κατοπτρική διάταξη· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,28 εκ.· Πλάτος: 0,88 εκ.· Ύψος: 0,58 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 209:421

115. KM (Mitsotakis) Σ 156 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Εγχώριας κατασκευής | **Μονή Οδηγήτριας**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece») χωρίς ενδείξεις εφυάλωσης, ραγισμένος και αποκεκρουμένος κατά τόπους στην ράχη·γωνιώδης ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή γωνιώδης ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ευθεία ραφή μεταξύ των ελύτρων· δήλωση των σκελών, ελαφρώς καλυμμένων από τα φτερά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: διμερές πεδίο κατά μήκος με περιστρεφόμενη συμμετρική σύνθεση· αμφοτέρες πλευρές με μικρό και μεγάλο ραβδωτό φύλλο σε μεταξύ τους δεξιά γωνία· περίγραμμα διπλής γραμμής.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,74 εκ· Πλάτος: 1,25 εκ· Ύψος: 0,82 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 209:422

116. KM (Mitsotakis) Σ 91 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Εγχώριας κατασκευής | Μονή Οδηγήτριας

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece»), ακέραιος, φαινομενικά χωρίς εφυάλωση, με γωνιώδη ημισεληνοειδή κεφαλή, μονή ευθεία ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και διπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· τα μάτια δηλώνονται· τα σκέλη δηλώνονται χωρίς διάκριση μεταξύ των εμπρόσθιων και των οπίσθιων, ελαφρώς καλυμμένα από τα φτερά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: τριφύλλι ανάμεσα σε δύο διαγραμμισμένα τμήματα τοποθετημένα κατοπτρικά μεταξύ τους κατά μήκος· δύο παράλληλες γραμμές σε ρηχή εγχάραξη περνούν από το κέντρο του κάθε τμήματος· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,67 εκ· Πλάτος: 1,22 εκ· Ύψος: 0,64 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 209:423

117. HM Σ-K 2862 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Εγχώριας κατασκευής | Μονή Οδηγήτριας

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θολωτός Τάφος Β

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece»), με μεγάλες αποκρούσεις στις άκρες και το ένα έλυτρο, πιθανώς χωρίς εφυάλωση· ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή γωνιώδης ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και μονή ραφή μεταξύ των ελύτρων· τα σκέλη

δηλώνονται· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: δύο παράλληλες διπλές γραμμές κατά πλάτος χωρίζουν την επιφάνεια σε ένα μεγάλο κεντρικό και δύο μικρότερα πλευρικά διαζώματα· στο κεντρικό πεδίο μεγάλος, διαγώνιος σταυρός χωρίζει την επιφάνεια σε τέσσερα ίσα τρίγωνα· από ένα διαγραμμισμένο τρίγωνο σε κάθε άκρο· περίγραμμα από γραμμές που αλληλεπικαλύπτονται.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,35 εκ· Πλάτος: 0,97 εκ· Ύψος: 0,67 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 208:419

118. HM Σ-K 2864 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Εγχώριας κατασκευής | Μονή Οδηγήτριας

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA, 2160-1900 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θολωτός Τάφος Β

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από απροσδιόριστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece») με εφυάλωση, με μεγάλο ράγισμα στην βάση, αποκεκρουμένες άκρες και εφυάλωση με τάση προς αποφλοίωση· ημισελήνοειδής κεφαλή, διπλή ραφή ανάμεσα στον προθώρακα και τα έλυτρα και μεταξύ των ελύτρων, τα οποία απολήγουν σε ανεστραμμένο «V» πάνω από την οπή ανάρτησης στο οπίσθιο μέρος του σώματος· τα σκέλη δηλώνονται με εγχοπές και οδοντώσεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: έξι ελαφρώς διαγώνιες παράλληλες γραμμές κατά πλάτος στο κέντρο χωρίζουν το σχέδιο σε δύο περίπου ίσα διαζώματα· το καθένα με ραβδωτό φύλλο που απολήγει σε ελικοειδή άκρα, σε κατοπτρική μεταξύ τους διάταξη («tête-bêche»)· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,39 εκ· Πλάτος: 0,93 εκ· Ύψος: 0,56 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 208-9:420

Νιπιδιτός Πεδιάδος

119. HM Σ-K 1757 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Νιπιδιτός Πεδιάδος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η (ύστερη) - 13^η Δυναστεία (μέση), 1991-1649 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη βαμμένο στο χρώμα του ελεφαντοστού με γαλαζωπή-λευκή εφυάλωση και μικρή αποφλοίωση στο έλυτρο, διαφορετικά ακέραιοι· ανοιχτή κεφαλή, οδοντωτή στο εμπρόσθιο μέρος, και προεξέχοντα μάτια· μονή ραφή ανάμεσα στον κλυπεό και το πρόνωτο, διπλή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα που επεκτείνονται στις πλευρές, και τριπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· δήλωση σκελών με βαθιές εγχοπές και μικρές, λεπτές οδοντώσεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· πολύ προσεκτικά σμιλεμένος·

σφραγιστική επιφάνεια: περιέλιγμα με διπλή γραμμή χαμηλά στο κέντρο της επιφάνειας, με εσώκλειστο σημείο 'nh' (S34) επάνω και 'hfr' (F35) κάτω, εκατέρωθεν του οποίου από ένα ζεύγος 'nh' (S34) και πυλώνες 'dd' (R11) με 's' (V16) άνωθεν τους· κατακόρυφη διάταξη· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 3,7 εκ.· Πλάτος: 2,6 εκ.· Ύψος: 1,5 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 207-8:418

Σχόλια: Πιθανώς επιφανειακό εύρημα.

Παλαίκαστρο

120. PH.08.210.424 | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Εγχώριας κατασκευής | **Παλαίκαστρο**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-II, 1900-1700 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YM IIIA-B, 1390-1330 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό, Block B

Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από καρνεόλη, αδιευκρίνιστων διαστάσεων και κατάστασης. Έχει χαρακτηριστεί ως «χάνδρα με σκαραβοειδή σημάδια».

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες

Αναφορές: Phillips 2008, 210:424

Πεζούλες Κεφάλας

121. HM Σ-K 2338 | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Εγχώριας κατασκευής | **Πεζούλες Κεφάλας**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-III, 1900-1800 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IB-III, 1900-1800 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό, Τάφος B

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από καρνεόλη ή σαρδόνυχα, με μεγάλες αποκρούσεις και σημαντική απόξεση στην σφραγιστική επιφάνεια, αλλά ακέραιο· μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και μεταξύ των ελύτρων, και δήλωση του κλυπεού με δύο διαγώνιες γραμμές· δίχως ίχνη δήλωσης των σκελών·

σφραγιστική επιφάνεια: απλό εγχάρακτο σχέδιο διασταυρούμενων γραμμών.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,93 εκ.· Πλάτος: 1,44 εκ.· Ύψος: 1,04 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,31 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 219:444

Σχόλια: Περιοχή πλησίον Κάτω Ζάκρου

Πλάτανος

122. HM Σ-K 1075 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Πλάτανος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 11^η (ύστερη) - 12^η Δυναστεία (πρώιμη), 2134-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IA-MM IIA, 2160-1750 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θολωτός Τάφος B

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece») με γαλαζωπή-πράσινη εφυάλωση πάνω από επένδυση· μεγάλες αποκρούσεις στην ράχη και τα άκρα της σφραγιστικής επιφάνειας που εκθέτουν τα επιφανειακά στρώματα, και εφυάλωση που επιβιώνει μονάχα πλησίον της οπής ανάρτησης στην άκρη της κεφαλής· λεπτομερώς σμιλεμένη ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και τριπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· κεφαλή, πρόνωτο και έλυτρα ορίζονται, γύρω από τα εξωτερικά τους άκρα, από λιγνή εγχάρακτη γραμμή· διπλή γραμμή, ακανόνιστα διαγώνιος, εγκαρσίως κάθε ελύτρου, με εγχάρακτο το εσωτερικό της αριστερής πλευράς· δήλωση των σκελών μέσω κοίλων εγκοπών και εγχαράξεων· τα εμπρόσθια και τα μέσα σκέλη συναντιούνται στο σημείο ένωσης του προνώτου και των ελύτρων· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: αιγυπτιακή θεότητα με την μορφή ορθού ιπποπόταμου (πιθανώς μινωικός δαίμονας), στραμμένη προς τα δεξιά και με τα χέρια μπροστά στο πρόσωπο· μακριά, εγχάρακτη ραχιαία απόφυση (χαίτη) ξεκινά άνωθεν της κεφαλής και απολήγει στην ουρά, έκτασης μέχρι το ύψος των γονάτων· ένας οκλάζων πίθηκος, χωρίς ουρά και χέρια και με τετράγωνο σαγόνι, ως κάλυψη του κενού διαστήματος πίσω της· τα σώματα αμφοτέρων μορφών, όπως και η ραχιαία απόφυση της θεότητας, γεμισμένα με βραχείες, καλυπτήριες γραμμές· πιθανώς σκέλος ζώου (το εμπρόσθιο σκέλος του θεού *Seth*;) εμπρός από το σκέλος της θεότητας με την μορφή ιπποπόταμου, ενωμένο μαζί του στο μπροστινό μέρος του πέλματος· ένας πάπυρος σε σχήμα «Z» και τρεις ημικυκλικοί πάπυροι καλύπτουν το κενό μπροστά από την θεότητα· κατακόρυφη διάταξη· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,07 εκ· Πλάτος: 1,51 εκ· Ύψος: 0,93 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,25 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 242:161· Phillips 2008, 231-2:476

123. HM Σ-K 1124 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Πλάτανος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 11^η (ύστερη) - 12^η Δυναστεία (πρώιμη), 2134-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM ΙΑ-MM ΙΙΑ, 2160-1750 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θολωτός Τάφος Β

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece»), με αποκρούσεις και ραγίσματα στις πλευρές και στο άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας· ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και βαθιά ραφή μεταξύ ελύτρων· ελλειψοειδής ουρά· δήλωση σκελών με βαθιές εγκοπές· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: πλατύ, ελαφρώς προεξέχον κεντρικό πεδίο με γέμισμα από διαγώνιες γραμμές κατά μήκος· έξι ζεύγη γραμμών εκκινούν από το κέντρο, σχηματίζοντας αστέρι με έξι ακτίνες· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,45 εκ.· Πλάτος: 1,17 εκ.· Ύψος: 0,74 εκ., Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,21 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 241-2:160· Phillips 2008, 233:478

Σχόλια: Δεν είναι βέβαιο πως ο σκαραβαίος είναι αιγυπτιακής κατασκευής. Στην περίπτωση κατασκευής στην Κρήτη, η J. Phillips τον τοποθετεί χρονολογικά στην MM ΙΑ περίοδο (2160-1900 π.Χ.).

124. HM Σ-K 1058 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Πλάτανος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία (πρώιμη), 1991-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM ΙΑ-MM ΙΙΑ, 2160-1750 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θολωτός Τάφος Β

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «white piece») με αραιή εφυάλωση, με ίχνη φθοράς στο άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας στην μια πλευρά και αποξασμένος στην ράχη, ωστόσο ακέραιος· ημισεληνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και μεταξύ των ελύτρων, με το ένα ελαφρώς στραμμένο διαγωνίως για την δήλωση ουράς· δήλωση των σκελών με δύο οριζόντιες εγκοπές στις εμπρόσθιες πλευρές, και ελαφρώς διαγώνιες εγκοπές στις οπίσθιες· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ασύμμετρη συγκέντρωση από ημικυκλικούς και σιγμοειδείς παπύρους, αλλά και από άλλα σχήματα μεταξύ των οποίων ένας κύκλος· ένας από τους παπύρους απολήγει σε άνθος λωτού· γραμμικό πλαίσιο. Διαστάσεις: Μήκος: 1,657 εκ.· Πλάτος: 1,17 εκ.· Ύψος: 0,60 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,18 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 242-3:162· Phillips 2008, 232:477

Πόρος

125. HM no. 2474 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Πόρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1332-1323 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΜ ΙΙΒ, 1350-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Δάπεδο οικίας.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή σε κατάσταση εκτεταμένης φθοράς· δεν επιβιώνουν ίχνη εφυάλωσης· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτη η επιγραφή 'Imn ḥh.s' («ο Amen είναι η ζωή της»).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ.· Πλάτος: 1,2 εκ.· Πάχος: 0,7 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 245:169· Cline 1994, 147:127· 2009, 147:127· Phillips 2008, 235:482

Σχόλια: Έχει προταθεί πως το αντικείμενο πρόκειται για σκαραβαίο με την δέλτο της βασίλισσας *Ankhesenamen*, μεγάλης βασιλικής συζύγου του *Tutankhamen*. Η πρόταση αυτή απορρίπτεται από τους J. Weinstein και J. Phillips, επειδή το όνομα της βασίλισσας απαντά πολύ συχνότερα με την μορφή 'ḥh-s-n-Imn'. Ο E. Cline

επισημαίνει πως στην περίπτωση που ο σκαραβαίος δεν σχετίζεται με την *Ankhesenamen* θα πρέπει να αφαιρεθεί από τυχόν χρονολογικές και ιστορικές μελέτες.

126. HM Σ-K 3513 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Εγχώριας κατασκευής | Πόρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-III, 1900-1600 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IIIB-YM IA, 1650-1480 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Οικόπεδο Σανουδάκη, Κτήριο

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από καστανό στεατίτη, ακέραιο, με πεπλατυσμένο κεφάλι με δύο αύλακες για την δήλωση του κλυπεού, μονή ραφή μεταξύ του κλυπεού και του προνώτου και διπλή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα, δίχως διαχωρισμό μεταξύ των ελύτρων· το πρόνωτο τοποθετημένο εγκαρσίως, τα έλυτρα δηλώνονται με δυο διαγώνιες εγκοπές· δήλωση των σκελών με βαθιά εγκεκομμένη οριζόντια αύλακα γύρω από το σώμα· λεπτυνόμενη ωοειδής βάση· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: τρεις αλληλεπικαλυπτόμενες συγκεντρώσεις ομόκεντρων κύκλων στην περιοχή της κεφαλής και του άνω μέρους του σώματος, με τέσσερις διαγώνιες αύλακες (που η καθεμιά τους αποτελείται από πολλές βραχείες αλληλεπικαλυπτόμενες γραμμές) πάνω από το οπίσθιο άκρο, και δύο ακόμη διαγώνιες αύλακες ως κάλυψη του εναπομείναντος κενού χώρου.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 238:487

127. HM Σ-K 3267 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Πόρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 11^η (ύστερη) - 12^η Δυναστεία (πρώιμη), 2134-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IB, 1900-1800 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Οικόπεδο Ψυχογιουδάκη, Κτηριακό Συγκρότημα, Μικρό Δωμάτιο

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα («white piece»), ακέραιος· ανοιχτή, εγχάρακτη κεφαλή με πολύ βαθιά εγκοπή στο εμπρόσθιο μέρος, διπλή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και μεταξύ των ελύτρων, και μονή ραφή γύρω από τα εξωτερικά άκρα του προνώτου και των ελύτρων· επιπρόσθετη εγχάρακτη γραμμή στο πρόνωτο που εκτείνεται ως και το δεξί έλυτρο· δήλωση της ουράς με ελλειψοειδή εγχάραξη· δήλωση των σκελών με βαθιές εγκοπές και εγχαράξεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια χωρισμένη σε δύο πεδία: στο άνω πεδίο απλό σχέδιο 'nb-ty', με 'nh' (S34) που η θηλειά του είναι υπερμεγέθους και κοίλη στο κέντρο, και με μικρό μπουμπούκι λωτού εκφυόμενο από ψηλές, κατακόρυφες θηλειές εκατέρωθεν του· διαχωρισμός από το κατώτερο πεδίο με οριζόντια γραμμή, η οποία λειτουργεί και

ως η ανώτερη γραμμή δύο μικρών σημείων 'nb' (V30) από κάτω της, ενωμένων μεταξύ τους με δυο μικρές κατακόρυφες γραμμές· οριζόντια διάταξη· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ.· Πλάτος: 1,1 εκ.· Ύψος: 0,8 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 236:483

128. HM no. 3665 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Εγχώριας κατασκευής | **Πόρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB, 1900-1800 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IB, 1900-1800 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Οικόπεδο Ψυχογιουδάκη, Κτηριακό Συγκρότημα, Ευρύ Δωμάτιο

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από στεατίτη στο χρώμα της ελιάς, με μεγάλες αποκρούσεις στην σφραγιστική επιφάνεια και την άκρη της στο οπίσθιο άκρο· αντικείμενο ελλειψοειδούς σχήματος, με ανοιχτή κεφαλή που δηλώνεται με δύο ορθογώνιες γραμμές, διαγωνίως κλιμακωτή διπλή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και μεταξύ των ελύτρων· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: τέσσερις εγχάρακτες, διαγώνιες και παράλληλες γραμμές στο κέντρο, με τέσσερις/πέντε διαγωνίως αντίθετες γραμμές, σε σχήμα χιαστού σταυρού· μεγάλοι πεταλοειδείς βρόχοι, ένας σε κάθε άκρο, ως γέμισμα της κενής επιφάνειας· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,2 εκ.· Πλάτος: 0,8 εκ.· Ύψος: 0,56 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 237:484

129. HM no. 3266 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Εγχώριας κατασκευής | **Πόρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: MM IB-II, 1900-1700 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM II-ΥΜ ΙΙΒ, 1800-1190 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Οικόπεδο Ψυχογιουδάκη, Κτηριακό Συγκρότημα, Λάκκος

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβοειδές από μαύρο στεατίτη, με μικρή απόκρουση στην σφραγιστική επιφάνεια· αδιόρατες εγχαράξεις για την δήλωση ανατομίας στην ράχη και τις πλευρές, μη ορατά σημάδια δήλωσης της κεφαλής, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και απουσία διάκρισης ανάμεσα στην κεφαλή και το πρόνωτο ή μεταξύ των ελύτρων· μικρές αποκρούσεις εξωτερικά των πλευρών· βάση ωοειδούς σχήματος, με έντονη διεύρυνση από το εμπρόσθιο προς το οπίσθιο μέρος· σφραγιστική επιφάνεια: δύο ομόκεντροι κύκλοι όμοιου μεγέθους σε πολύ βαθιά εγχάραξη γύρω από κεντρική τελεία, διατεταγμένοι κατά μήκος.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ.· Πλάτος: 1,04 εκ.· Ύψος: 0,77 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 237:485

130. HM— (PH.08.240.491) | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Πόρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Άγνωστη
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IIB-YM IB, 1750-1425 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος
Τρέχουσα τοποθεσία: Μη εντοπισθέν
Περιγραφή: Σκαραβαίος ή σκαραβοειδές· υλικό κατασκευής, διαστάσεις και κατάσταση άγνωστα· αδύνατο να χρονολογηθεί βάσει των πληροφοριών της δημοσίευσης.
Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες
Αναφορές: Phillips 2008, 240:491
Σχόλια: Περιγράφεται ως «εισηγμένος σκαραβαίος» στην δημοσίευση της N. Δημοπούλου.

Σελλόπουλο

131. HM no. 489 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Σελλόπουλο

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1391-1353 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YM IIIA1, 1390-1360 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 4
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή με φαιοπράσινη εφυάλωση (κατά Cline, 1994 και 2009) ή χαλαζία με εφυάλωση (κατά Phillips, 2008)· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτη επιγραφή με δύο από τους τίτλους («*prenomen*» και «*epithet*») του *Amenhotep III* εντός δέλτου: 'Nb M³et R^c sb' [p'] t'wy' («*Neb-Ma'at-Re*, Άστρο των Δύο Χωρών»)
Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ· Πλάτος: 1,2 εκ· Πάχος: 0,7 εκ.
Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 212:70· Cline 1994, 147:128· 2009, 147:128· Phillips 2008, 136-7:262

Σπήλαιο Τραπέζας

132. HM Σ-K 1569 | Σκαραβαίος | Μη αναγνωρισθέν υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Σπήλαιο Τραπέζας

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 11^η (ύστερη)-12^η Δυναστεία (πρώιμη), 2134-1803 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM II (1800-1700 π.Χ.) με πλήθος ΠΜ I-MM IB (3500-1800 π.Χ.) προσμίξεων.
Πλαίσιο εύρεσης: Σπήλαιο Τραπέζας, πλησίον εισόδου
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο λευκό πέτρωμα (πιθανώς «*white piece*») με εφυάλωση, ακέραιος εκτός από την άκρη του κλυπεού που έχει χαθεί· ανοιχτή κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και τριπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· το πρόνωτο και τα έλυτρα περιτρέχονται από γραμμικό περίγραμμα· επιπλέον διακόσμηση στην ράχη: δύο γραμμές διασχίζουν το πρόνωτο διαγωνίως, εκ των οποίων η μία εκτείνεται ως το εξωτερικό άκρο του αριστερού ελύτρου, και μία ακόμη διασχίζει την εσωτερική πλευρά του δεξιού

ελύτρου· η δήλωση της ουράς γίνεται με ελλειψοειδή εγχάραξη, και των σκελών με κοίλες εγκοπές και εγχαράξεις· σφραγιστική επιφάνεια: διαγώνιο σχέδιο με παπύρους σε σχήμα «Z», με τους παπύρους αυτού του τύπου στις δύο αντίθετες γωνίες να κυκλώνονται από μεγαλύτερους ημικυκλικούς παπύρους· γραμμικό περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,85 εκ· Πλάτος: 1,32 εκ· Ύψος: 0,81 εκ· Διάμ. (οπή ανάρτησης): 0,30-0,34 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 270-1:237· Phillips 2008, 251:510

Σχόλια: Ο σκαραβαίος εντός συγκειμένων με εξαιρετικά διαταραγμένη στρωματογραφία.

Σπήλαιο Ψυχρού (Δικταίο Άντρο)

133. AM 1938.789 | Σκαραβαίος | Αμέθυστος | Μινωικής (ανά)κατασκευής | Σπήλαιο Ψυχρού

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία, 1991-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: MM IB-II, 1900-1700 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Ashmolean Museum

Περιγραφή: Σκαραβαίος από γλομό αμέθυστο, αέριος αλλά με ίχνη φθοράς ιδίως στις πλευρικές όψεις, και μικρή απολέπιση στο ένα άκρο της σφραγιστικής επιφάνειας· τριγωνική ημισελήνοειδής κεφαλή και ακτινωτός κλυπεός· μονή γραμμή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και μεταξύ των ελύτρων· πρόνωτο χωρισμένο στα δύο από την επέκταση της γραμμής μεταξύ των ελύτρων· δήλωση της ουράς με μικρές διαγώνιες εγκοπές, και των σκελών με οριζόντιες γραμμές στην εμπρόσθια και τις πλευρικές όψεις και διαγώνιες γραμμές στις οπίσθιες πλευρικές και την οπίσθια όψη· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: ήλιος αποτελούμενος από δύο ομόκεντρους κύκλους με καμπύλες ακτινωτές γραμμές εντός τους (σημείο S108), και εκατέρωθεν του στάμνες ή πρόχοι (σημείο S47)· διακοσμητικό σχέδιο από μικρούς κύκλους καλύπτει την ακόσμητη επιφάνεια· σκαλιστό σχέδιο, με την αρχική δουλειά να έχει γίνει με τρυπάνια τριών διαφορετικών μεγεθών.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,53 εκ· Πλάτος: 1,06 εκ· Ύψος: 0,82 εκ· Διάμ.(οπής ανάρτησης): 0,22 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 252:182· Phillips 2008, 246:502

Σχόλια: Σύμφωνα με την J. Phillips ο σκαραβαίος υπέστη μεταποίηση μετά την εισαγωγή του στην Κρήτη από γηγενή τεχνίτη, πιθανώς κατά την MM IB-II—το σχέδιο της σφραγιστικής επιφάνειας είναι μινωικής έμπνευσης. Ανήκει στα αντικείμενα που αγόρασε ο J. Evans.

Τσούτσουρος

134. HM (Metaxas) 506 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Εγχώριας κατασκευής | Τσούτσουρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: ΥΒ ΙΙΒ-Εποχή του Σιδήρου Ι ή 19^η Δυναστεία (ύστερη)-Γ' Μεταβατική Περίοδος, 1292-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη
Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου
Περιγραφή: Σκαραβοειδές από φαγεντιανή με λευκή εφυάλωση, ακέραιο· αδιόρατος ο διαχωρισμός ανάμεσα στην κεφαλή και το πρόνωτο, και απουσία διαχωρισμού μεταξύ προνώτου και ελύτρων και ανάμεσα στα έλυτρα· τα σκέλη δηλώνονται με δύο οριζόντιες εγκοπές στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: άνδρας που βηματίζει, ενδεδυμένος με αιγυπτιακό περίζωμα, πάνω από την ράχη καθιστού ζώου με μακριά κέρατα, πιθανώς αγριμιού· ο άνδρας κρατάει τον λαιμό του ζώου με το ένα χέρι· αμφότεροι στραμμένοι προς τα δεξιά· κατακόρυφη διάταξη· χωρίς περίγραμμα.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,03 εκ· Πλάτος: 0,77 εκ· Ύψος: 0,53 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,17 εκ.
Αναφορές: Phillips 2008, 252-3:512
Σχόλια: Συλλογή Δρ. Ν. Μεταξά.

135. ΗΜ (Metaxas) 426 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Τσούτσουρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (πρώιμη), 1549-1425 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη
Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή και χρυσό, ακέραιος, με εγκεκομμένο ημισελήνοειδές κεφάλι, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και ομοίως μεταξύ των ελύτρων· τα σκέλη δηλώνονται με εγκοπές· σκαλιστή διακοσμητική γραμμή γύρω από το εξωτερικό άκρο του προνώτου και των ελύτρων· ασυνήθιστα τα ελυτραία φύματα, που εκτείνονται μέχρι το πρόνωτο· απλό χρυσό κάδρο («*fundas*») περιτρέχει το περίγραμμα της σφραγιστικής επιφάνειας, με προεξέχουσες στρόγγυλες βάσεις για στερέωσή του ως στροφέας σε (απούσα) σφενδόνη· σφραγιστική επιφάνεια: τέσσερις ομάδες αλληλεπικαλυπτόμενων ομόκεντρων κύκλων εγχάρακτων φυγοκεντρικά προς τα άκρα και τις πλευρές, εκ των οποίων ο ένας έκκεντρος.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,40 εκ· Πλάτος: 1,00 εκ· Ύψος: 0,56 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,11 εκ.
Αναφορές: Phillips 2008, 253:513
Σχόλια: Σκαραβαίος πιθανώς αιγυπτιακός (κατασκευή περί την πρώιμη 18^η Δυναστεία) ή συροπαλαιστινιακός (κατασκευή κατά την Εποχή του Σιδήρου)· ενδεχομένως σύγχρονος, προϊόν κιβδηλείας. Συλλογή Δρ. Ν. Μεταξά.

Φαιστός

136. ΗΜ Σ-Κ 43 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Φαιστός (Χάλαρα)

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (πιθανώς επί *Thutmose III* ή *Amenhotep II*), 1479-1397 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΜ ΙΒ κ.ε., 1480 π.Χ. κ.ε.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη που έχει υποστεί σημαντικές αποκρούσεις στην μια πλευρά της σφραγιστικής επιφάνειας και στο δεξί έλυτρο, και έχει χάσει το μεγαλύτερο μέρος της κεφαλής· διπλή ραφή ανάμεσα στην κεφαλή και το πρόνωτο, το πρόνωτο και τα έλυτρα, και μεταξύ των ελύτρων· γραμμικό περίγραμμα μονάχα γύρω από το πρόνωτο· τα σκέλη δηλώνονται και γίνεται διαχωρισμός των εμπρόσθιων, των μέσων και των οπίσθιων, εκφυόμενα όλα από το σημείο της ένωσης του προνώτου με τα έλυτρα· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: σείστρο ('*sššt*' ή '*šhm*', σημείο Υ8) στο σχήμα της κεφαλής της θεάς *Hathor* στο οποίο διακρίνονται πρόσωπο, αυτιά και σγουροί βόστρυχοι· δύο ζεύγη ουραίων όφεων (Ι12) αναδύονται από την λαβή του σείστρου· κατακόρυφη διάταξη· χωρίς περίγραμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,36 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.· Ύψος: 0,62 εκ.

Αναφορές: Phillips 2008, 224-5:455

Χανιά

137. Khandia Mus. no. π6182 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κυδωνία, Χανιά**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1391-1353 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΜ ΙΙΑ-Β, 1400-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Μέγαρον

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή με μπλε εφυάλωση που έχει υποστεί κατά τόπους απολέπιση· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του βασιλιά *Amenhotep III*, με έναν από τους τίτλους του (*prenom*): '*Nb M³et R^c mry R^d*' (*Neb-Ma'at-Re*, ο αγαπημένος του *Re*).

Διαστάσεις: Μήκος: 3,95 εκ.· Ύψος: 0,4 εκ.· Πλάτος: 2,75 εκ.· Πάχος: 1,7 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 183:4· Cline 1994, 147:125· 2009, 147:125· Phillips 2008, 72-3:125

Κρήτη, άγνωστη θέση εύρεσης

138. HM no. 52 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κρήτη, άγνωστη θέση εύρεσης**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1549-1292 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη (σύμφωνα με Καρέτσου et al. 2000, Phillips 2008) ή ελεφαντοστό (σύμφωνα με Cline 2009), σε καλή κατάσταση·

μηνοειδής κεφαλή, μονή ραφή ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και διπλή ραφή μεταξύ των ελύτρων· σχηματική δήλωση των σκελών στις πλευρές κατά μήκος του σώματος, χωρίς ευκρίνεια, με επάλληλες αυλακώσεις· σφραγιστική επιφάνεια: ιερογλυφική επιγραφή που μπορεί να διαβαστεί κι από τις δυο πλευρές: 'Imn-Re ntr(:)' (*Amen-Re*, ο θεός). Το φύλλο καλαμιάς 'i' (σημείο M17) εμφανίζεται δυο φορές, μια σε κάθε άκρο, όμως στα αριστερά πιθανώς να πρόκειται για άτεχνη απόδοση του καλαθιού 'nb' (σημείο V30, «Κύριος»)· γραμμικό πλαίσιο.

Διαστάσεις: Διαστάσεις: 1,2 x 0,8 εκ.· Ύψος: 0,6 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 274:244· Καρέτσου et al. 2000, 325:338· Phillips 2008, 29:44· Cline 2009, 252:1076

139. HM no. 2546 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κρήτη, άγνωστη θέση εύρεσης

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1549-1292 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος με την συντομογραφική απόδοση του ονόματος του βασιλιά *Horemheb* ('*dsr hpr-R*' αντί για '*dsr hpr-R*') σε μορφή δέλτου και εκατέρωθέν του από ένα φτερό, με την επίστεψη '*Imn-R*'.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ., Πλάτος: 1,2 εκ., Πάχος: 0,6 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 212:71· Cline 2009, 252:1075

Σχόλια: Τυχαιο επιφανειακό εύρημα.

140. NMA no. 4680 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κρήτη, άγνωστη θέση εύρεσης

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης.

Τρέχουσα τοποθεσία: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με γραμμική διακόσμηση.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες.

Αναφορές: Phillips 2008, 261-2:538· Cline 2009, 252:1078

141. HM no. 51 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Κρήτη, άγνωστη θέση εύρεσης

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Άγνωστη

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από σύνθετο υλικό (σύμφωνα με Καρέτσου et al. 2000), ή πράσινη φαγεντιανή (σύμφωνα με Phillips 2008), ή γκρίζο/γαλάζιο πέτρωμα

(σύμφωνα με Cline 2009), σε κατάσταση εκτεταμένης φθοράς· καμπυλόσχημη κεφαλή, λεπτυνόμενη στην ένωσή της με το πρόνωτον· απουσία διάκρισης ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα και μεταξύ ελύτρων· ράχη λεία, χωρίς λεπτομέρειες· τρία ζεύγη άκρων καθαρά χαραγμένα στις πλευρές· σφραγιστική επιφάνεια: γεράκι του θεού *Horus* (σημείο G5) μεταξύ ορθών ουραίων όφρων (σημείο I12)· όλες οι μορφές στραμμένες προς τα δεξιά.

Διαστάσεις: Διαστάσεις: 1,5 x 1,2 εκ.· Ύψος: 0,7 εκ.

Αναφορές: Lambrou-Phillipson 1990, 274:245· Καρέτσου et al. 2000, 330:348· Phillips 2008, 28-9:43· Cline 2009, 252:1074

Κύπρος

Αθηαίνου

142. Inv. 24 | Σκαραβαίος | Αιγυπτιακό Μπλε | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Αθηαίνου, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο, 1549-1077 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΓ-ΙΙΑ, 1300-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Locus F/8, Stratum II-III .

Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν δηλώνεται

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε· σφραγιστική επιφάνεια: λωτός με τρεις ανθισμένους μίσχους, και ένα μεγάλο φύλλο κυρτό από επάνω τους σε κάθε πλευρά.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,3 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 54:289

Αχερά

143. Inv. 31 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Αχερά, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Β' Ενδιάμεση Περίοδος—18^η Δυναστεία, 1650-1550 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΑ, 1650-1550 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 1

Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν δηλώνεται

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη· δηλώνονται τα μάτια, τα έλυτρα (που χωρίζονται από δυο παράλληλες ραφές) και τα σκέλη, που αποδίδονται με γραμμίδια· σφραγιστική επιφάνεια με χαρακτήρα φυλακτού: στο κέντρο το σημείο *nh* (F35) εντός περιελίγματος, και εκατέρωθέν του σημεία *nh* (S34)· κάτω από κάθε *nh* ένα κλωνάρι παπύρου *w'd* (σημείο M13)· το σχέδιο επιστέφεται από το προστατευτικό ιερογλυφικό *s'* (σημείο V16/17), και κλείνει με το σημείο *nbw* (S12) του χρυσού.

Διαστάσεις: Μήκος: 4,1 εκ.· Πλάτος (max): 2,6 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 52-3:279

Έγκωμη

144. BM 18,990,604.3 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 12^η Δυναστεία, 1991-1803 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· S.15

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με εφυάλωση, εξίτηλη, πλέον λευκού χρώματος· τα έλυτρα δεν δηλώνονται· τα σκέλη δηλώνονται με διαγώνια γραμμίδια· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του *Senwosret I* (*hpr k' r'*) μεταξύ ζεύγους οφθαλμών *wd't* (σημείο D10), με *nh* (σημείο S34) και σκήπτρο *w's* (σημείο S40) που έχει υποστεί υστερότερη επεξεργασία.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,65 εκ· Πάχος: 0,7 εκ· Πλάτος: 1,15 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 17:1· Jacobsson 1994, 47:245· Steel 2023, 26:35

Σχόλια: Επιφανειακό εύρημα. Η V. Kenna χρονολογεί την στρώση εύρεσης στην Ύστερη Κυπριακή Ι (1600-1450 π.Χ.).

145. BM 18,970,401.761 | Σκαραβαίος | Εφυαλωμένο υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Β' Ενδιάμεση Περίοδος, 1674-1549 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· U.77

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο υλικό με εφυάλωση· κεφαλή αποκεκρουμένη, έλυτρα και σκέλη πολύ σχηματικά· σφραγιστική επιφάνεια: έξι ομόκεντροι κύκλοι ενωμένοι από διασταυρούμενες διαγώνιες γραμμές, και τέσσερις εμπίεστοι κύκλοι.

Διαστάσεις: Ύψος: 0,8 εκ· Μήκος: 1,9 εκ· Πλάτος: 1,4 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 26:55· Jacobsson 1994, 53-4:286· Steel 2023, 25:31

146. AM 2179 | Σκαραβαίος | Αδιευκρίνιστο | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 17^η Δυναστεία, 1650-1549 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο Ashmolean

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο υλικό, χωρίς ανατομικές λεπτομέρειες στην ράχη· τα σκέλη δηλώνονται πολύ αφαιρετικά· σφραγιστική επιφάνεια: έξι ομόκεντροι κύκλοι.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 54:287

147. BM 18,970,401.352 | Σκαραβοειδές | Χρυσός | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο, 1549-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 67/61
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Δαχτυλίδι στο σχήμα σκαραβοειδούς, από χρυσό και αδιευκρίνιστο υλικό με μπλε εφυσάλωση· σπειροειδές κάδρο τοποθετημένο πάνω σε χρυσή συρμάτινη βάση, τυλιγμένη γύρω από την σφενδόνη.
Διαστάσεις: Μήκος (σκ.): 1,5 εκ.· Πλάτος: 0,9 εκ.· Βάρος: 7,42 γραμ.· Διάμ. (εσωτ.): 1,9 εκ.· (εξωτ.): 2,7 εκ.
Αναφορές: Steel 2023, 28:42

148. BM 19,000,615.48 | Σκαραβοειδές | Χρυσός | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο, 1549-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 93/150
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Δαχτυλίδι στο σχήμα σκαραβοειδούς· σπειροειδές κάδρο, από σύρμα που έχει περιτυλιχθεί γύρω από την αρχική σφενδόνη· το σκαραβοειδές απόν, ενδεχομένως από υλικό με εφυσάλωση· το κάδρο τοποθετημένο επάνω σε χρυσή βάση.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.· Βάρος: 12,41 γραμ.· Διάμ. (εσωτ.): 1,8 εκ.· (εξωτ.): 2,5 εκ.
Αναφορές: Steel 2023, 28:43

149. BM 18,970,401.276 | Σκαραβοειδές | Χρυσός | Συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο, 1549-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 66/92
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Δαχτυλίδι από χρυσό και εφυσαλωμένο υλικό στο σχήμα σκαραβοειδούς, σωζόμενο σε πολύ κακή κατάσταση· σπειροειδές κάδρο, με στροφέα στρόγγυλης τομής λεπτυνόμενο προς τα διάτρητα άκρα του, που απλώνονται προς τα έξω· το κάδρο έχει διαμορφωθεί περιστρεφόμενο γύρω από σύρμα, το οποίο εισήλθε από τις οπές των άκρων και περιστράφηκε γύρω από την σφενδόνη· το κάδρο είναι σκαραβοειδούς σχήματος τοποθετημένη επάνω σε χρυσή βάση· το υλικό του σκαραβοειδούς, αδιευκρίνιστο, είναι εφυσαλωμένο.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ.· Πλάτος: 1,2 εκ.· Βάρος: 21,08 γραμ.· Διάμ. (εσωτ.): 2,0 εκ.· (εξωτ.): 3,0 εκ.
Αναφορές: Steel 2023, 28:44

150. BM 97. 4-1.465 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1549-1292 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 84

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή· δηλώνονται τα έλυτρα και τα σκέλη, τα δεύτερα κάπως σχηματικά· σφραγιστική επιφάνεια: φτερό της *Ma'at* (σημείο H6) δίπλα σε ουραίο όφι (σημείο I12)· κάτωθεν αυτών καλάθι *nb* (σημείο V30).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ· Πλάτος: 1,2 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 18:7· Jacobsson 1994, 53:283

151. Fr. exc. 1959, inv. 113 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1479-1425 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Quartier 6W, point topographique 286

Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο του Λούβρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη· δύο ραφές μεταξύ κεφαλής και πρόνωτου, και ανάμεσα στα έλυτρα που κοσμούνται με μικρό τρίγωνο σε αμφότερα άκρα· τα σκέλη δηλώνονται με διαγώνια γραμμίδια· σφραγιστική επιφάνεια: ημιανακεκλιμένη σφίγγα και εμπρός της η δέλτος του *Thutmose III* (*Mn-hpr-R^c*), με φτερωτό ουραίο όφι πάνω από την ράχη της.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ· Πλάτος: 1,2 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 47:246

152. Cyp. exc. inv. 182 | Σκαραβαίος | Αδιευκρίνιστο | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1479-1425 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ, 1100-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Επίπεδο ΙΙΒ, Δωμάτια 9 και 10

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο υλικό· τα μάτια δηλώνονται, όπως και η κεφαλή· δύο εγχάρακτες ραφές ανάμεσα στο πρόνωτο και τα έλυτρα, και μεταξύ των ελύτρων· μικρό τριγωνικό σχέδιο στο άκρο του κάθε ελύτρου· σφραγιστική επιφάνεια: ένθρονος βασιλιάς με τα σκήπτρα εξουσίας, και φτερωτός ηλιακός δίσκος επάνω από την κεφαλή του· εμπρός του η δέλτος του *Thutmose III* (*Mn-hpr-R^c*).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,9 εκ· Πλάτος: 1,6 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 47:247

153. BM 18,970,401.608 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1391-1336 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 93/8.

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, σωζόμενος σε κακή κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος της βασίλισσας *Tiye* ('*hmt nswt Ty*').

Διαστάσεις: Ύψος: 0,8 εκ· Μήκος: 1,7 εκ· Πλάτος: 1,4 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 24:47· Jacobsson 1994, 48:251· Steel 2023, 25:30

154. BM 97.4—1.617 | Σκαραβοειδής | Ασήμι | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1353-1336 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 93

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Δαχτυλίδι από ασήμι στο σχήμα σκαραβοειδούς· σφραγιστική επιφάνεια: οι τίτλοι του βασιλιά *Akhenaten* (*Amenhotep IV*), πιθανώς πριν την ίδρυση της *Akhetaten*: '*nfr-hprw-R^c w^c-n-R^c R^c-hr-³htj Pth-nb-[...]M^{3c}t*' («*Nefer-kheperu-re*, αγαπημένος του *Re*, του *Re Heru-Khuti* και του *Ptah*, Κυρίου του Σθένους και της Αλήθειας»)· πιθανώς κατασκευασμένο στην πόλη των Θιβών. Διαστάσεις: Σφενδόνη: 2,6 x 1,5 εκ· Διάμ. δακτυλίου (εξωτ.): 3,0 εκ· (εσωτ.): 1,7 εκ· Βάρος: 25,65 γραμ.

Αναφορές: Kenna 1971, 24:48

155. BM 18,970,401.436 | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η—19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 79/1

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από καρνεόλη· εγχάρακτες γραμμές δηλώνουν την κεφαλή, τα έλυτρα και τα σκέλη· οπή ανάρτησης κατά μήκος· ακόσμητη σφραγιστική επιφάνεια.

Διαστάσεις: Ύψος: 0,8 εκ· Μήκος: 1,65 εκ· Πλάτος: 1,2 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 27:64· Jacobsson 1994, 54:292· Steel 2023, 26:36

156. BM 97. 4-1.435 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η—19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 79

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή· δηλώνονται τα έλυτρα με τρίγωνο σε αμφοτέρα άκρα και τα σκέλη πολύ σχηματικά· κατακόρυφα ραγίσματα στις πλευρές· σφραγιστική επιφάνεια: λέοντας που βρυχάται σε βηματισμό.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ· Πλάτος: 1,4 εκ.
Αναφορές: Kenna 1971, 27:65· Jacobsson 1994, 51:272

157. Fr. exc. 1961, inv. 21 | Σκαραβαίος | Αιγυπτιακό Μπλε | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η—19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Quartier 3E, locus 46, point topographique 627
Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο του Λούβρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε, σωζόμενος σε κακή κατάσταση· δηλώνονται η κεφαλή, τα έλυτρα, που διαχωρίζονται με μια μονή ραφή, και τα σκέλη· σφραγιστική επιφάνεια: ο θεός *Thoth* στην μορφή μπαμπούνου.
Διαστάσεις: Ύψος (max): 0,8 εκ· Μήκος: 1,6 εκ· Πλάτος (max): 1,1 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 51:267

158. Cyp. exc. inv. 824 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η—19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Κάτωθεν αρχικού δαπέδου του Μνημειακού Κτηρίου.
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή με εύθρυπτο λευκό πυρήνα· δεν σώζονται ίχνη εφυάλωσης ή ανατομικές λεπτομέρειες· σφραγιστική επιφάνεια: ημιανακεκλιμένος λέοντας.
Διαστάσεις: Ύψος (max): 0,8 εκ· Μήκος: 1,6 εκ· Πλάτος (max): 1,2 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 52:274

159. BM 18,970,401.763 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· U.78.
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, σωζόμενος σε κακή κατάσταση· σφραγιστική επιφάνεια: φτερό της *Ma'at* (σημείο H6), ουραίος όφης (*j'rt'*, σημείο I12) και το καλάθι *'nb'* (V30).
Διαστάσεις: Ύψος: 0,8 εκ· Μήκος: 1,6 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ.
Αναφορές: Kenna 1971, 33:104· Steel 2023, 25:28

160. BM 18,970,401.694 | Σκαραβαίος | Εφυαλωμένο υλικό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 33/1

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από αδιευκρίνιστο υλικό με εφυάλωση που έχει φθαρεί και ξεθωριάσει· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του *Thurmoose III* μεταξύ δύο φτερών της *Ma'at* (σημείο H6) και ουραίων όφεων (*'jrt'* σημείο I12): *'Mn-hpr-R'* («*Men-kheper-Re*»).

Διαστάσεις: Ύψος: 0,7 εκ.· Μήκος: 1,7 εκ.· Πλάτος: 1,3 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 33:105· Jacobsson 1994, 48:250· Steel 2023, 25:32

Σχόλια: Η I. Jacobsson καταγράφει το αντικείμενο ως φαγεντιανό.

161. BM 18,970,401.759 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· S.14

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με εφυάλωση· τα σκέλη δηλώνονται, αλλά όχι τα έλυτρα· σφραγιστική επιφάνεια: κόκκινο στέμμα της Κάτω Αιγύπτου (σημείο S3) με ψηλό στυλοβάτη *'dd'* (σημείο R11), και καλάθια *'nb'* (V30, «Κύριος») να το πλαισιώνουν από την άνω και την κάτω πλευρά.

Διαστάσεις: Ύψος: 0,8 εκ.· Μήκος: 1,7 εκ.· Πλάτος: 1,3 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 33:106· Jacobsson 1994, 53:282· Steel 2023, 25:34

Σχόλια: Η I. Jacobsson καταγράφει το αντικείμενο ως ελεφαντοστέινο.

162. BM 97. 4-1.6 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 2

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή· δηλώνονται τα έλυτρα, με ένα μικρό τρίγωνο σε κάθε άκρο, και τα σκέλη· σφραγιστική επιφάνεια: ημιανακεκλιμένη σφίγγα με κεφαλή κριού, που φοράει το στέμμα *'tf'* (σημείο S8)· εμπρός της φτερό της *Ma'at* (σημείο H6) και επάνω από την ράχη της ηλιακός δίσκος.

Διαστάσεις: Ύψος: 0,6 εκ.· Μήκος: 1,2 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 29:76· Jacobsson 1994, 52:277

163. Fr. exc. 1960, inv. 301 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Quartier 5E, point topographique 521 (unstratified)
Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο του Λούβρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη, με ίχνη μπλε εφυάλωσης στην κορυφή·
δύο ραφές μεταξύ της κεφαλής και του pronotum, και δήλωση των ελύτρων·
σφραγιστική επιφάνεια: θεός με κεφαλή γερακιού εμπρός από ουραίο όφι (σημείο
I12).
Διαστάσεις: Ύψος (max): 0,8 εκ.· Μήκος: 1,7 εκ.· Πλάτος: 1,2 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 51:268

**164. Cyp. exc. inv. 965 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Επίπεδο ΙΙΑ, Μνημειακό Κτήριο. ΒΑ γωνία
Δωματίου 44.
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη· κεφαλή, μάτια και έλυτρα δηλώνονται·
βραχεία εγχάρακτη ραφή μεταξύ των ελύτρων· γραμμίδια/οδοντώσεις κάτω από
την κεφαλή· τα σκέλη δεν δηλώνονται· σφραγιστική επιφάνεια: ο θεός *Ptah* με
την μορφή μούμιας κρατώντας σκήπτρο *w's* (σημείο S40), και εμπρός του φτερό
της *Ma'at* (σημείο H6).
Διαστάσεις: Ύψος (max): 0,8 εκ.· Μήκος: 1,8 εκ.· Πλάτος (max): 1,3 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 51:271

**165. Fr. exc. 1960, inv. 297 | Σκαραβαίος | Αιγυπτιακό Μπλε | Αιγυπτιακής
κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Quartier 5E, point topographique 536. Κάτωθεν
αρχικού δαπέδου του Μνημειακού Κτηρίου.
Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο του Λούβρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε· δηλώνονται τα έλυτρα, που
χωρίζονται από μονή, βαθεία ραφή· τα σκέλη δηλώνονται με οριζόντια γραμμή
στις πλευρές· σφραγιστική επιφάνεια: ανδρική μορφή σε κατατομή, με σκήπτρο
στο ένα χέρι και *'nh'* (σημείο S34) στο άλλο.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,2 εκ.· Πλάτος: 0,9 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 53:284

**166. Cyp. exc. inv. 1152 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.
 Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ-B, 1100-1050 π.Χ.
 Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Στρώμα καταστροφής μεταξύ Ορόφων Ι και ΙΙ
 Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
 Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη, με τα ανατομικά του χαρακτηριστικά
 δοσμένα φυσιοκρατικά· τα έλτρα δηλώνονται και χωρίζονται από εγχάρκτη
 ραφή· λεπτά γραμμίδια στα σκέλη· σφραγιστική επιφάνεια: θεός που φορά
 στέμμα με διπλό φτερό (πιθανώς ο *Amen*), και εκατέρωθέν του ο θεός *Horus* με
 κεφαλή γερακιού και ηλιακό δίσκο από πάνω του, και ο θεός *Thoth* με κεφαλή
 ίβιδος και σεληνιακό δίσκο να τον επιστέφει.
 Διαστάσεις: Ύψος (max): 0,8 εκ.· Μήκος: 1,7 εκ.· Πλάτος: 1,3 εκ.
 Αναφορές: Jacobsson 1994, 50:264

167. BM 18,970,401.760 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1279-1213 π.Χ.
 Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.
 Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· U.269
 Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
 Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με εφυάλωση, εξίτηλη, πλέον υπόλευκου
 χρώματος· τα έλτρα δηλώνονται με δύο τρίγωνα και τα σκέλη με γραμμίδια·
 σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του *Rameses II*: 'wsr-m³t-R^c stp n R^d («ισχυρή
 είναι η αλήθεια του *Re*, εκλεκτός του *Re*»)).
 Διαστάσεις: Ύψος: 0,6 εκ.· Μήκος: 1,25 εκ.· Πλάτος: 0,9 εκ.
 Αναφορές: Kenna 1971, 30:81· Jacobsson 1994, 48-9:255· Steel 2023, 25:33

168. Fr. exc. 1961, inv. 16 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η—20^η Δυναστεία, 1292-1077 π.Χ.
 Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.
 Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Quartier 5E, locus 39, point topographique 668
 Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο του Λούβρου
 Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη· οδοντώσεις στο εμπρόσθιο μέρος
 (πιθανώς σε δήλωση του κλυπεού), μονή εγχάρκτη ραφή μεταξύ των ελύτρων με
 ένα τρίγωνο στο κάθε άκρο τους, σκέλη με γραμμίδια στο εμπρόσθιο ζεύγος·
 σφραγιστική επιφάνεια: ο θεός *Amen* με διπλό στέμμα, και εκατέρωθέν του θεοί
 με κεφαλή γερακιού που επιστέφονται ο καθένας από ηλιακό δίσκο.
 Διαστάσεις: Μήκος: 2,0 εκ.· Πλάτος: 1,5 εκ.
 Αναφορές: Jacobsson 1994, 50:265

169. BM 18,970,401.29 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής |
Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 20^η Δυναστεία, 1189-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 24/10.
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, σωζόμενος σε κακή κατάσταση·
δηλώνονται τα σκέλη, αλλά όχι τα έλυτρα· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του
Ramesses III (*wsr-m³et-R^c mri-Imn*).
Διαστάσεις: Ύψος: 0,9 εκ.· Μήκος: 1,9 εκ.· Πλάτος: 1,5 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 49:257· Steel 2023, 25:29

170. D 81 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 20^η Δυναστεία, 1186-1155 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΙ, 1200-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· T 42.
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, ακέραιος, με μικρές αποκρούσεις·
δηλώνονται η κεφαλή, τα έλυτρα και τα σκέλη· οπή ανάρτησης κατά μήκος·
σφραγιστική επιφάνεια: πλαίσιο από κύκλους σε αρνητικό ανάγλυφο με
προεξέχοντα ομφαλό στο κέντρο, με σχέδιο ανάμεσά τους. Σφραγίδα του
Ramesses III.
Διαστάσεις: Μήκος: 2,1 εκ.· Πλάτος: 1,5 εκ.
Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,
<http://www.enkomicm.org/varia/D81/>

171. Fr. exc. 1957, inv. 496B | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΑ, 1650-1200 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Tombe du point topographique 110
Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο του Λούβρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από καρνεόλη· δηλώνονται τα μάτια (πολύ σχηματικά)
και τα έλυτρα, που χωρίζονται μεταξύ τους από διπλή ραφή· ακόσμητη η
σφραγιστική επιφάνεια.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ.· Πλάτος: 0,9 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 54:291

172. Fr. exc. Inv. 30 | Σκαραβαίος | Αιγυπτιακό Μπλε | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΒ-ΙΙΑ, 1550-1300 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Tombe du point topographique 32
Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο του Λούβρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από αιγυπτιακό μπλε· δηλώνονται τα έλυτρα·

σφραγιστική επιφάνεια: το όνομα του θεού *Amen-Re*.

Διαστάσεις: Ύψος (max): 0,5 εκ.· Μήκος: 1,2 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 50:261

173. D 33 | Σκαραβαίος | Πικρολίτης λίθος | Εγχώριας κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YK I-IIA, 1650-1300 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από πικρολίτη λίθο, ακέραιος· τραπεζοειδής κεφαλή με μονή ραφή να την χωρίζει από το πρόνωτο, ομοίως το πρόνωτο από τα έλυτρα και τα έλυτρα μεταξύ τους· πιθανή η δήλωση των σκελών με ρηχές διαγώνιες εγχαράξεις στις πλευρικές όψεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: σχέδιο με ελάφι, άνθος λωτού και δέντρο σε δεύτερο πλάνο· παράσταση εντός γραμμικού περιγράμματος.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ.· Πλάτος: 1,8 εκ.

Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,

<http://www.enkomicm.org/varia/D33/>

Σχόλια: Αδημοσίευτο υλικό.

174. D 34 | Σκαραβαίος | Πικρολίτης λίθος | Εγχώριας κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YK I-IIA, 1650-1300 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από πικρολίτη λίθο, ακέραιος· τα χαρακτηριστικά της ράχης δοσμένα γενικευτικά, με πολύ ρηχές εγχαράξεις· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: πιθανώς σχέδιο πουλιού ή δαίμονα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ.· Πλάτος: 1,3 εκ.

Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,

<http://www.enkomicm.org/varia/D34/>

Σχόλια: Αδημοσίευτο υλικό.

175. D 77 | Σκαραβαίος | Πικρολίτης λίθος | Εγχώριας κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YK I-IIA, 1650-1300 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από πικρολίτη λίθο, ακέραιος, με μικρές αποκρούσεις· δεν δηλώνονται τα χαρακτηριστικά της ράχης· οπή ανάρτησης κατά μήκος·

σφραγιστική επιφάνεια: σχέδιο διαγώνιων διασταυρούμενων γραμμών στην μορφή πλέγματος, εντός γραμμικού περιγράμματος.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ. · Πλάτος: 1,0 εκ.

Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,

<http://www.enkomicm.org/varia/D77/>

Σχόλια: Α δημοσίευτο υλικό.

176. D 150 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αδιάγνωστο | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ Ι-ΙΙΑ, 1650-1300 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε φαγεντιανή, ακέραιος· δηλώνονται τα έλυτρα· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια με εγχάρακτο σχέδιο.

Διαστάσεις: Μήκος: 0,9 εκ. · Πλάτος: 0,7 εκ.

Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,

<http://www.enkomicm.org/varia/D150/>

Σχόλια: Α δημοσίευτο υλικό.

177. D 154 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αδιάγνωστο | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ Ι-ΙΙΑ, 1650-1300 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε φαγεντιανή, ακέραιος· δηλώνονται τα έλυτρα· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: σχέδιο με άλογο και αναβάτη.

Διαστάσεις: Μήκος: 0,9 εκ. · Πλάτος: 0,6 εκ.

Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,

<http://www.enkomicm.org/varia/D154/>

Σχόλια: Α δημοσίευτο υλικό.

178. D 156 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αδιάγνωστο | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ Ι-ΙΙΑ, 1650-1300 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου.

Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε φαγεντιανή, ακέραιος, με αποκρούσεις στην ράχη· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια με εγχάρακτο σχέδιο.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,0 εκ. · Πλάτος: 0,7 εκ.

Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,

<http://www.enkomicm.org/varia/D156/>

Σχόλια: Α δημοσίευτο υλικό.

179. D 159 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αδιάγνωστο | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ Ι-ΙΙΑ, 1650-1300 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε φαγεντιανή, ακέραιος· χονδροειδής, με τα χαρακτηριστικά της ράχης δοσμένα πολύ γενικευτικά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια με εγχάρακτα σχέδια.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,0 εκ.· Πλάτος: 0,7 εκ.
Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,
<http://www.enkomicm.org/varia/D159/>
Σχόλια: Αδημοσίευτο υλικό.

180. D 160 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αδιάγνωστο | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ Ι-ΙΙΑ, 1650-1300 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε φαγεντιανή, ακέραιος, με μικρές αποκρούσεις· τα χαρακτηριστικά της ράχης δοσμένα γενικευτικά· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια με εγχάρακτο σχέδιο.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,0 εκ.· Πλάτος: 0,6 εκ.
Αναφορές: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου 2010,
<http://www.enkomicm.org/varia/D160/>
Σχόλια: Αδημοσίευτο υλικό.

181. Cyp. exc. inv. 1367 | Σκαραβοειδής | Χαλκηδόνιος λίθος | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Επιφανειακό εύρημα
Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
Περιγραφή: Σκαραβοειδής από λευκό χαλκηδόνιο λίθο· δεν δηλώνονται οι ανατομικές λεπτομέρειες· ακόσμητη η σφραγιστική επιφάνεια.
Διαστάσεις: Ύψος (max): 0,7 εκ.· Πλάτος (max): 0,95 εκ.· Μήκος: 1,2 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 54:290

182. Fr. exc. 1966, inv. 18.53 | Σκαραβαίος | Λίθος | Αιγυπτιακής κατασκευής | Έγκωμη, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ-Β, 1200-1050 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Quartier 6W, point topographique 1534.
Τρέχουσα τοποθεσία: Μουσείο του Λούβρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από μαύρο λίθο, περίτεχνα σμιλεμένος· δηλώνονται η κεφαλή, τα έλυτρα και τα σκέλη· ακόσμητη η σφραγιστική επιφάνεια.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ· Πλάτος: 1,3 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 54:293

Καλαβασός—Άγιος Δημήτριος

183. IJ94.55.294 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής |

Καλαβασός—Άγιος Δημήτριος, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΓ, 1300-1200 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο· Λάκκος εντός Κτηρίου XIII.

Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν δηλώνεται.

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή, μάλλον αιγυπτιακής τεχνοτροπίας.

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 55:294

Σχόλια: Ο λάκκος πιθανώς να επρόκειτο για τάφο.

Κίτιον

184. Cyp. exc. Inv. 195 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κίτιον,**

Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 17^η Δυναστεία, 1650-1549 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΓ-ΙΙΑ, 1300-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 9 (U.B.)

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με εφυάλωση· ανατομικές λεπτομέρειες δοσμένες σχηματικά· δηλώνονται η κεφαλή και τα σκέλη που ορίζονται από δύο εγχάρακτες γραμμές στις πλευρές· σφραγιστική επιφάνεια: στο κέντρο σταυρός (με ράγισμα διαγωνίως) που διαιρεί την επιφάνεια σε τέσσερα πεδία, τα οποία είναι γεμισμένα με καμπύλες και διαγώνιες γραμμές.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ· Πλάτος: 1,3 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 54:288

185. Cyp. exc. Inv. 169 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κίτιον,**

Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΓ-ΙΙΑ, 1300-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 9 (U.B.)

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με εφυάλωση· σχηματικά δοσμένες οι ανατομικές λεπτομέρειες· το πρόνωτο χωρίζεται από τα έλυτρα με δυο παράλληλες ραφές γεμισμένες με διαγώνια διασταυρούμενα γραμμίδια, όπως και τα έλυτρα μεταξύ τους· δύο παράλληλες διαγώνιες γραμμές στα άκρα των ελύτρων· σφραγιστική επιφάνεια: εγχάρακτο σχέδιο με νεαρή γαζέλα κάτω από

την κοιλιά μιας μεγαλύτερης, πάνω από την οποία ορθώνεται κροκόδειλος.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ. · Πλάτος: 1,5 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 52:276

186. Cyp. exc. Inv. 170 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κίτιον, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΓ-ΙΙΑ, 1300-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 9 (U.B.)

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με εφυάλωση, και τα ανατομικά του χαρακτηριστικά δηλωμένα λεπτομερώς· μονή ραφή ανάμεσα στα έλυτρα· μικρή εγκοπή στο άκρο του κάθε ελύτρου· σφραγιστική επιφάνεια: βασιλιάς με το μπλε στέμμα (*hprš*, σημείο S7) επάνω σε άρμα με άλογο.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,9 εκ. · Πλάτος: 1,5 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 49:258

187. Cyp. exc. Inv. 962 | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κίτιον, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ-B, 1100-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Περιοχή ΙΙ, Όροφος ΙΙ (Δωμάτιο 15)

Τρέχουσα τοποθεσία: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου.

Περιγραφή: Σκαραβαίος από καρνεόλη· εγχάρακτες ραφές δηλώνουν το πρόνωτο και τα έλυτρα· σφραγιστική επιφάνεια: ο θεός *Ptah* με την μορφή μούμιας, κρατώντας σκήπτρο *w's* (σημείο S40)· είναι στραμμένος προς έναν άλλον θεό, πιθανώς τον *Amen*, που επίσης κρατάει σκήπτρο *w's* και φοράει περίτεχνο στέμμα.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,54 εκ. · Πλάτος: 1,15 εκ. · Πάχος: 0,84 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 50:263

Κλανδιά

188. BM 99. 12-29.33 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Κλανδιά, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Β' Ενδιάμεση Περίοδος—18^η Δυναστεία, 1650-1549 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· άγνωστος τάφος.

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή· δηλώνονται τα έλυτρα, που είναι διαγώνια, και τα σκέλη· σφραγιστική επιφάνεια: περιέλιγμα με ακατάληπτα σημεία, πλαισιωμένα από το σημείο '*hfr*' (F35) που επιστέφεται από ηλιακό δίσκο· πάνω από την δέλτο ακόμη ένα σημείο '*hfr*', και εκατέρωθέν του από ένα

πτερό της *Ma'at* (σημείο H6).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ. · Πλάτος: 1,2 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 17:4 · Jacobsson 1994, 53:280

Σχόλια: Η V. Kenna χρονολογεί την στρώση εύρεσης στην ΥΚ Ι.

Κούριον

189. BM 96. 2-1.93 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής | **Κούριον, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1479-1425 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό · Site A.

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη, με ίχνη διάβρωσης στο κατώτερο τμήμα της σφραγιστικής επιφάνειας· σχέδιο σε άτεχνη εγχάραξη, η εμπρόσθια όψη με μικροαποκρούσεις· η κεφαλή και τα σκέλη δηλώνονται αφαιρετικά· σφραγιστική επιφάνεια, διηρημένη σε τρία οριζόντια πεδία: στο ανώτερο πιθανώς το όνομα του θεού *Ptah*· στο κεντρικό το όνομα του *Thutmose III* (*Mn-hpr-R^c*)· ασαφή τα ιερογλυφικά σημεία του κατώτερου πεδίου.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,0 εκ. · Πλάτος: 1,4 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 35:119 · Jacobsson 1994, 47:248

Σχόλια: Η V. Kenna πιστεύει ότι πρόκειται για αντικείμενο κυπριακής κατασκευής.

190. Inv. 4 (B1638) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Παμπούλα, Κούριον, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ-ΙΙΙΒ, 1450-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό · Τάφος 16

Τρέχουσα τοποθεσία: Pennsylvania University Museum

Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε φαγεντιανή· σφραγιστική επιφάνεια: μορφή με κεφαλή γερακιού που κρατάει σκήπτρο, και πλάι της ουραίος όφης (σημείο I12).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,2 εκ. · Πλάτος: 0,8 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 51:269

191. Inv. 5 (B1639) | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Παμπούλα, Κούριον, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ-ΙΙΙΒ, 1450-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό · Τάφος 16

Τρέχουσα τοποθεσία: Pennsylvania University Museum

Περιγραφή: Σκαραβαίος από μπλε φαγεντιανή· σφραγιστική επιφάνεια: μορφή με κεφαλή γερακιού που κρατάει σκήπτρο, και πλάι της ουραίος όφης (σημείο I12).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,2 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 51:270

192. BM 96. 2-1.1 | Σκαραβαίος | Καρνεόλη | Εγχώριας κατασκευής | **Κούριον, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 28.

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από καρνεόλη· σφραγιστική επιφάνεια: ο θεός *Thoth* με κεφαλή ίβιδος, καθιστός, με ημισέληνο να τον επιστέφει· εμπρός του το ιερογλυφικό ‘*nḥr*’ (σημείο R8), και πίσω του αδιευκρίνιστο σημείο· επάνω φτερωτός ηλιακός δίσκος (*Heru-Behdet*).

Διαστάσεις: Αδιευκρίνιστες

Αναφορές: Jacobsson 1994, 50-1:266

Μαρόνι

193. BM 99. 6-4.4 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Μαρόνι, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία, 1479-1425 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη· μη σωζόμενη η εφύαλωση· δηλώνονται τα σκέλη και το περίγραμμα των ελύτρων, σε αμφοτέρες άκρες των οποίων εντοπίζονται μικρά εγχάρακτα τρίγωνα· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του *Thutmose III* (*Mn-ḥpr-R^a*), και εκατέρωθεν της ουραίои όφεις (σημείο I12) που επιστέφονται από το ιερογλυφικό σημείο ‘*nb*’ (V30)· επάνω από τα καλάθια ‘*nb*’, ακόμη ένα ζεύγος ουραίων όφεων· επάνω από το περιέλιγμα ζεύγος φτερών της *Ma'at* (σημείο H6), που επιστέφονται από το ιερογλυφικό σημείου για τον χρυσό (σημείο S12).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,8 εκ.· Πλάτος: 1,3 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 31:90· Jacobsson 1994, 47-8:249

194. BM 98. 12-1.20 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής | **Μαρόνι, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 4.

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από γκριζωπό, λευκόχρου στεατίτη· τα έλυτρα δεν δηλώνονται, και τα σκέλη ορίζονται από οριζόντιες γραμμές στις πλευρές του σκαραβαίου· σφραγιστική επιφάνεια: ενεπίγραφη με το γεράκι του θεού *Horus*

και ουραίο όφι (σημείο I12), και κάτωθέν τους καλάθι 'nb' (σημείο V30).
Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ.· Πλάτος: 1,2 εκ.
Αναφορές: Kenna 1971, 28:73· Jacobsson 1994, 53:281
Σχόλια: Η V. Kenna πιστεύει ότι πρόκειται για κυπριακή απομίμηση αιγυπτιακού προτύπου.

Τούμπα του Σκούρου

195. T.I.253/BI I/Ch. I.171 | Σκαραβαίος | Οστό | Αιγυπτιακής κατασκευής | Τούμπα του Σκούρου, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 17^η Δυναστεία, 1650-1549 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΑ-ΙΙΑ, 1650-1375 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 1, Θάλαμος Ι.
Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν δηλώνεται
Περιγραφή: Σκαραβαίος από οστό, με τις ανατομικές του λεπτομέρειες δοσμένες πολύ σχηματικά· τα μάτια δηλώνονται με λεπτές εγκοπές, και εγκοπή σε αμφοότερες πλευρές της ράχης δηλώνει τα έλυτρα· δύο αυλακώσεις στις πλευρές δηλώνουν τα σκέλη· σφραγιστική επιφάνεια: πιθανώς λέοντας που βηματίζει προς τα δεξιά· στρόγγυλο αντικείμενο κάτω από την κοιλιά του.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,3 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 52:275

Χαλά Σουλτάν Τεκκέ

196. Sw. exc. F1624, inv. N1525 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 17^η Δυναστεία, 1650-1549 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Περιοχή 8, Δυτικά
Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet
Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη με εξίτηλη εφυάλωση που δεν επιβιώνει· δηλώνονται τα έλυτρα και τα σκέλη, που ορίζονται από εγχάρακτες γραμμές· σφραγιστική επιφάνεια: σκαραβαίος εντός περιγράμματος αποτελούμενου από κυλίνδρους πατύρου.
Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ.· Πλάτος: 1,0 εκ.
Αναφορές: Jacobsson 1994, 53:285

197. Sw. exc. inv. N1441 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Νέο Βασίλειο, 1549-1077 π.Χ.
Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.
Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Περιοχή 8, Δωμάτιο 13
Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet
Περιγραφή: Σκαραβαίος από πράσινη φαγεντιανή· σφραγιστική επιφάνεια: ημιανακεκλιμένος λέοντας με την ουρά σπειροειδώς πάνω από την ράχη· μεταξύ

της ουράς και του σώματος ηλιακός δίσκος.

Διαστάσεις: Ύψος: 0,7 εκ. · Μήκος: 1,1 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 51-2:273

198. Sw. exc. F5041, inv. N5003 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία κ.ε., 1549 π.Χ. κ.ε.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ-Γ, 1450-1200 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Περιοχή 21

Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet

Περιγραφή: Σκαραβαίος από ξεθωριασμένη λευκή φαγεντιανή, με μεγάλες αποκρούσεις, αποσπασματικός· ίχνη πράσινης εφυάλωσης· ακατάληπτα ίχνη εγχάραξης στην σφραγιστική επιφάνεια.

Διαστάσεις: Πλάτος (σωζ.): 1,0 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 55:296

199. BM 98. 12-1.184 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΒ-ΙΙΙΒ, 1375-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος V

Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό στεατίτη, με την σφραγιστική επιφάνεια αποκεκρουμένη στην μια πλευρά· δηλώνονται τα έλκτρα, που φέρουν μικρό τρίγωνο σε κάθε άκρο, και τα σκέλη· σφραγιστική επιφάνεια: ημιανακεκλιμένη σφίγγα με ‘nh’ (σημείο S34) εμπρός της.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ. · Πλάτος: 1,1 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 52:278

200. N 78 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η—19^η Δυναστεία, 1479-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙ-ΙΙΙ, 1292-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος X, L48 West

Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με υπολείμματα χρυσού γύρω από την βάση, ακέραιος, με ίχνη μπλε χρώματος στην επιφάνεια· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: η δέλτος του *Thutmose III*, 'Mn-hpr-R' («Men-kheper-Re»)· στα αριστερά η μορφή του φαραώ ενδεδυμένου με λινό περίζωμα σε βηματισμό προς τα δεξιά· στην κεφαλή του το γαλάζιο στέμμα (*hprš*) με τον ουραίο όφι στο μέτωπο και το σκήπτρο ‘*hq*’ στο λυγισμένο εμπρός του δεξί χέρι· το αριστερό χέρι ευθύ, πίσω από το σώμα. Τα υπολείμματα χρυσού υπαινίσσονται την δευτερεύουσα χρήση του σκαραβαίου ως περίπατου σε χρυσό δαχτυλίδι.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,9 εκ.· Πλάτος: 1,4 εκ.· Ύψος: 0,7 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,3 εκ.

Αναφορές: Fischer και Bürge 2017, 172:78, 174

201. N 75 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ II-III, 1292-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος X

Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet

Περιγραφή: Σκαραβαίος από επιχρυσωμένο στεατίτη· σφραγιστική επιφάνεια: ουραίος όφεις 'j^crt' (σημείο I12) πλάι σε φύλλο καλαμιάς 'w³d' (σημείο M13) ή φτερό της *Ma'at* (σημείο H6).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,1 εκ.· Πλάτος: 0,8 εκ.· Ύψος: 0,4 εκ.

Αναφορές: Fischer και Bürge 2017, 172:75, 192

202. N 86 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1292-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ II-III, 1292-1050 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος X

Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη, ακέραιος· σφραγιστική επιφάνεια: ο ψηλός στυλοβάτης 'dd' (σημείο R11) και εκατέρωθεν αυτού ουραίοι όφεις 'j^crt' (σημείο I12) σε οριζόντια διάταξη.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,3 εκ.· Πλάτος: 0,9 εκ.· Ύψος: 0,6 εκ.· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,2 εκ.

Αναφορές: Fischer και Bürge 2017, 172:86, 192

203. Sw. exc. inv. N1234 | Σκαραβαίος | Στεατίτης | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία, 1279-1213 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ IIIA, 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Τάφος 23

Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet

Περιγραφή: Σκαραβαίος από στεατίτη με εξίτηλη εφυάλωση, πλέον απούσα, και χρυσή βάση· δηλώνονται η κεφαλή και τα έλυτρα· τα σκέλη, εάν δηλώνονται, καλύπτονται από την βάση· σφραγιστική επιφάνεια: ο θεός *Thoth* με την μορφή μπαμπούνιου αναπαυόμενος σε καλάθι 'nb' (V30), και στην κεφαλή του στέμμα με την ημισέληνο και τον ηλιακό δίσκο· εμπρός του η δέλτος του *Ramesses II* ('*R^c-msi-sw mri-Imn mri-Dhwtj nb M³et*': «*Ramesses*, ο αγαπημένος του *Amen*, ευνοούμενος του *Thoth*, κύριος της Αλήθειας»); η βάση αποτελείται από πέντε ελάσματα χρυσού συγκολλημένα μεταξύ τους, τέσσερα ακόσμητα και ένα με

σχέδιο ιχθυάκανθας· ένας μικρός δακτύλιος σε αμφότερα άκρα της βάσης για την χρήση του σκαραβαίου ως στροφέα.

Διαστάσεις: Μήκος: 2,2 εκ· Πλάτος: 1,6 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 48:252

204. Sw. exc. inv. N1157 | Σκαραβοειδές | Λάπις Λάζουλι | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Χρυσός Θησαυρός (1978)

Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet

Περιγραφή: Δαχτυλίδι από χρυσό και λάπις λάζουλι με σπειροειδή στεφάνη· σφενδόνη με κυκλική τομή και μια μικρή οπή σε κάθε άκρο· κάδρο από λάπις λάζουλι στο σχήμα σκαραβαίου, τοποθετημένο σε χρυσή βάση· διάτρητη κατά μήκος, με μικρό δακτύλιο στην άκρη αμφότερων διαμπερών οπών για την χρήση του σκαραβαίου ως στροφέα· το κάδρο στερεώνεται στο δαχτυλίδι με λεπτό χρυσό σύρμα, που περνάει μέσα από το μήκος του και εντός των οπών σε κάθε πλευρά της σφενδόνης· το σύρμα τυλίγεται γύρω από το ανώτερο μέρος της σφενδόνης· σφραγιστική επιφάνεια: το αιγυπτιακό γυναικείο όνομα *Nbwy*. Διαστάσεις: Ύψος (κρίκος): 2,2 εκ· Μήκος (σφενδόνη): 1,2 εκ· Πλάτος (σφενδόνη): 0,9 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 49:259

205. Sw. exc. F1485, inv. N1285 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: Δεν διευκρινίζεται.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙΑ, 1200-1100 π.Χ.

Πλαίσιο εύρεσης: Οικιστικό· Περιοχή 8, Δωμάτιο 8

Τρέχουσα τοποθεσία: Medelhavsmuseet

Περιγραφή: Σκαραβαίος από φαγεντιανή με λευκό, αποσαθρωμένο πυρήνα, σωζόμενος σε πολύ κακή κατάσταση· τα σκέλη δηλώνονται με δυο σχηματικές εγχάρακτες γραμμές, και εξαιτίας της φθοράς τυχόν ανατομικές λεπτομέρειες στην ράχη δεν επιβιώνουν· ακατάληπτο το σχέδιο της σφραγιστικής επιφάνειας.

Διαστάσεις: Ύψος: 0,6 εκ· Μήκος: 1,6 εκ· Πλάτος: 1,3 εκ.

Αναφορές: Jacobsson 1994, 55:295

206. N 378 | Σκαραβαίος | Υαλώδης πάστα | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (1549-1292 π.Χ.).

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ ΙΙ (1450-1200 π.Χ.)

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θαλαμοειδής Τάφος RR, Δ. θάλαμος, μεταβατικό στρώμα (L107)

Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν διευκρινίζεται.

Περιγραφή: Σκαραβαίος από γαλάζια υαλώδη πάστα, ακέραιος αλλά με ίχνη εκτεταμένης φθοράς· σφραγιστική επιφάνεια: ιερογλυφική επιγραφή με τα σημεία ‘*nh*’ (σημείο S34), ‘*hfr*’, μικρό ηλιακό δίσκο και τρεις κατακόρυφες γραμμές μεταξύ των σημείων· ο μελετητής του αντικειμένου ερμηνεύει τις τρεις κατακόρυφες γραμμές ως το σημείο ‘*nb*’ (σημείο V30), με το οποίο η επιγραφή αποκτά την σημασία «κάθε καλό, κάθε ζωή».

Διαστάσεις: Μήκος: 1,4 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ· Ύψος: 0,78 εκ· Βάρος: 1,9 γραμμ.

Αναφορές: Fischer και Bürge 2022, 13, 23:378

Σχόλια: Η κατασκευή εικάζεται πως χρονολογείται περί το δεύτερο ήμισυ του 14^{ου} αιώνα π.Χ.

207. N 478 | Σκαραβαίος | Υαλώδης πάστα | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η-19^η Δυναστεία (1400-1200 π.Χ.)

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YK II (1450-1200 π.Χ.)

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θαλαμοειδής Τάφος RR, Δ. θάλαμος, μεταβατικό στρώμα (L107), κάτωθεν κρανίου SK34

Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν διευκρινίζεται.

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή υαλώδη πάστα, ακέραιος αλλά με ίχνη προχωρημένης φθοράς· σφραγιστική επιφάνεια: το θεϊκό όνομα ‘*Imn-R*’ σε κατακόρυφη διάταξη, με καλάθια ‘*nb*’ (σημείο V30) εκατέρωθεν του.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,3 εκ· Πλάτος: 1,0 εκ· Ύψος: 0,8 εκ· Βάρος: 1,0 γραμμ..

Αναφορές: Fischer και Bürge 2022, 13, 23:478

Σχόλια: Τύπος σκαραβαίου που απαντά συχνά κατά την 18^η και 19^η Δυναστεία, περί τα 1400-1200 π.Χ.

208. N 491 | Σκαραβαίος | Κρυσταλλικό πέτρωμα | Αιγυπτιακής κατασκευής | Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η Δυναστεία (1549-1292 π.Χ.)

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: YK II (1450-1200 π.Χ.)

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θαλαμοειδής Τάφος RR, Δ. θάλαμος, κατώτατο στρώμα (L145)

Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν διευκρινίζεται.

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκό κρυσταλλικό πέτρωμα («enstatite») σε πολύ καλή κατάσταση, με πολύ μικρή απόκρουση σε τμήμα της σφραγιστικής επιφάνειας· σφραγιστική επιφάνεια: τετράφυλλη ροζέτα με κεντρικό κόμβο ρομβοειδούς σχήματος, και έναν ουραίο όφι στραμμένο προς τα έξω να ξεπροβάλλει από κάθε πέταλο.

Διαστάσεις: Μήκος: 1,6 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ· Ύψος: 0,6 εκ· Βάρος: 1,0 γραμμ.

Αναφορές: Fischer και Bürge 2022, 14, 23:491

Σχόλια: Το θέμα της σφραγιστικής επιφάνειας ήταν σύνηθες κατά την Μέση Εποχή του Χαλκού, αλλά το πιο ύστερο γνωστό παράδειγμα χρονολογείται περί το δεύτερο ήμισυ της 18^{ης} Δυναστείας (1400-1300 π.Χ.).

209. N 486 | Σκαραβαίος | Λευκή ουσία | Αιγυπτιακής κατασκευής | **Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 19^η Δυναστεία (1292-1189 π.Χ.)

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: ΥΚ II (1450-1200 π.Χ.)

Πλαίσιο εύρεσης: Ταφικό· Θαλαμοειδής Τάφος RR, Δ. θάλαμος, κατώτατο στρώμα (L145)

Τρέχουσα τοποθεσία: Δεν διευκρινίζεται.

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή ουσία, που η επιφάνειά του έχει αμαυρωθεί· σφραγιστική επιφάνεια: σε οριζόντια διάταξη λέοντας με ανοιχτό στόμα και ουρά διπλωμένη επάνω από την ράχη του σε άλμα, στραμμένος προς τα δεξιά· μεταξύ των σκελών του μίσχος παπύρου. Διαστάσεις: Μήκος: 1,5 εκ· Πλάτος: 1,1 εκ· Ύψος: 0,8 εκ· Βάρος: 1,0 γραμμ..

Αναφορές: Fischer και Bürge 2022, 14, 23:486

Σχόλια: Ο σκαραβαίος αποτελούσε τμήμα περιδέλαιου με πολλές χάνδρες και σφραγίδα κυπριακής τεχνοτροπίας. Λέοντες που τρέχουν η βρυχώνται είναι πολύ ασυνήθιστοι σε σκαραβαίους, καθιστώντας έτσι το συγκεκριμένο αντικείμενο ένα πολύ σπάνιο εύρημα.

Κύπρος, άγνωστη θέση εύρεσης

210. BM 99.6—4.6 | Σκαραβαίος | Φαγεντιανή | Συροπαλαιστινιακής ή εγχώριας κατασκευής | **Άγνωστη θέση εύρεσης, Κύπρος**

Εκτιμώμενη χρονολόγηση κατασκευής: 18^η ή 19^η Δυναστεία, 1549-1189 π.Χ.

Χρονολόγηση στρώσης εύρεσης: Δεν διευκρινίζεται.

Πλαίσιο εύρεσης: Άγνωστο πλαίσιο προέλευσης

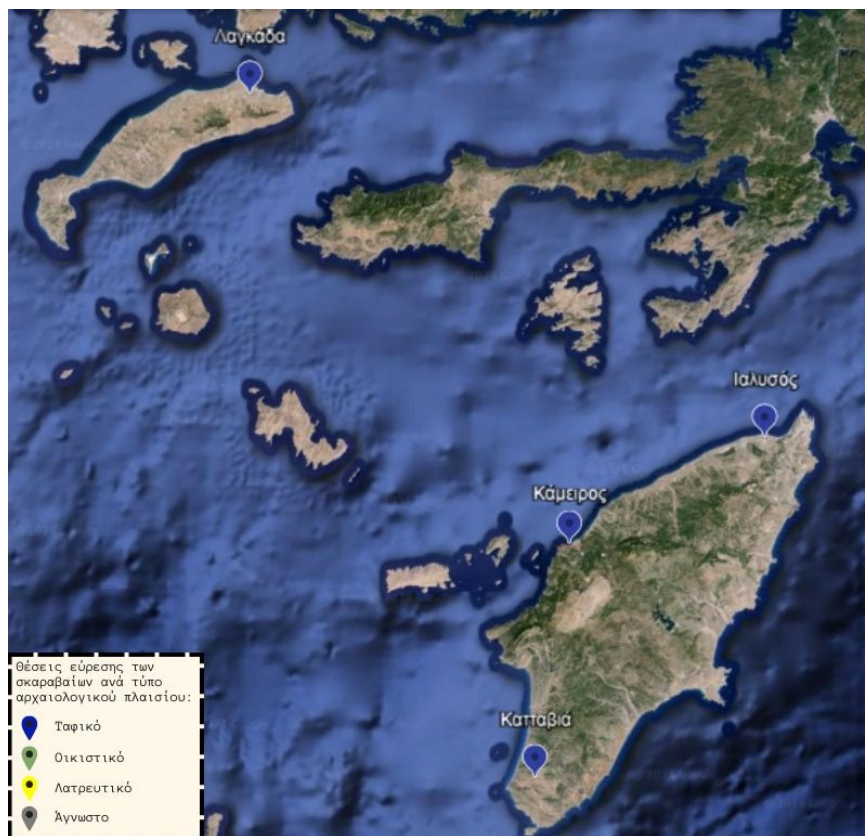
Τρέχουσα τοποθεσία: Βρετανικό Μουσείο

Περιγραφή: Σκαραβαίος από λευκή φαγεντιανή· οπή ανάρτησης κατά μήκος· σφραγιστική επιφάνεια: το όνομα 'Mn-hpr-R^d' («Men-kheper-Re») με ορθό γεράκι και ουραίο όφι ('jrt' σημείο I12).

Διαστάσεις: Μήκος: 1,7 εκ· Πλάτος: 1,3 εκ· Διάμ. (οπής ανάρτησης): 0,2 εκ.

Αναφορές: Kenna 1971, 20:21

Σχόλια: Ενδεχομένως ύστερη αντιγραφή προτύπου σφραγιστικού σκαραβαίου της 12ης Δυναστείας.

Χάρτης 3. Οι θέσεις εύρεσης των σκαραβαίων ανά τύπο αρχαιολογικού πλαισίου στην Κω και στην Ρόδο.

Χάρτης 4. Οι θέσεις εύρεσης των σκαραβαίων ανά τύπο αρχαιολογικού πλαισίου στην Ηπειρωτική Ελλάδα, στον Πόρο και στην Μήλο.

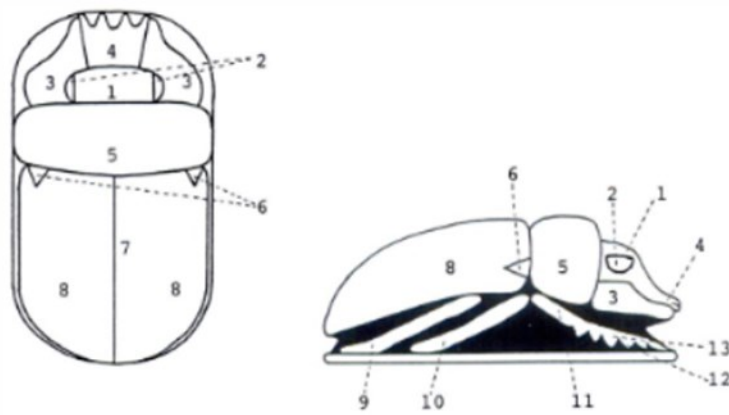

Χάρτης 5. Οι θέσεις εύρεσης των σκαραβαίων ανά τύπο αρχαιολογικού πλαισίου στην Κρήτη.

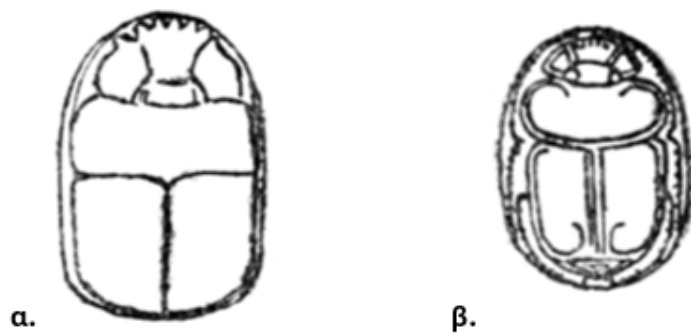
Χάρτης 6. Οι θέσεις εύρεσης των σκαραβαίων ανά τύπο αρχαιολογικού πλαισίου στην Κύπρο.

Κατάλογος εικόνων

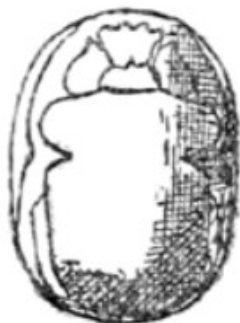

1: Κεφαλή	9: Οπίσθια σκέλη
2: Οφθαλμοί	10: Μέσα σκέλη
3: Πλευρικοί λοβοί	11: Εμπρόσθια σκέλη
4: Κλυπεός	12-13: Οδοντώσεις των
5: Προθώρακας	εξωτερικών πλευρών
6: Ελυτρικά φύματα	των εμπρόσθιων σκελών
7: Ραφή	
8: Έλυτρα	

Εικόνα 1. Τα χαρακτηριστικά της ράχης του σφραγιστικού σκαραβαίου. Πηγή: C. Regner 1995, 9 εικ. 2.

Εικόνα 2. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της ράχης σφραγιστικών σκαραβαίων της 12^{ης} Δυναστείας. Πηγή: P.E. Newberry 1908, 71 εικ. 60 και 61.

Εικόνα 3. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ράχης σφραγιστικών σκαραβαίων από την 13^η Δυναστεία και κατά την Β' Μεταβατική Περίοδο. Πηγή: P.E. Newberry 1908, 71 εικ. 63.

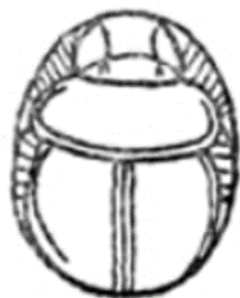

α.

β.

Εικόνα 4. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της ράχης σφραγιστικών σκαραβαίων της περιόδου των Hyksos. Πηγή: P.E. Newberry 1908, 73 εικ. 66 και 69.

α.

β.

Εικόνα 5. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της ράχης σφραγιστικών σκαραβαίων της 18^{ης} Δυναστείας. Πηγή: P.E. Newberry 1908, 73 εικ. 71 και 73.

α.

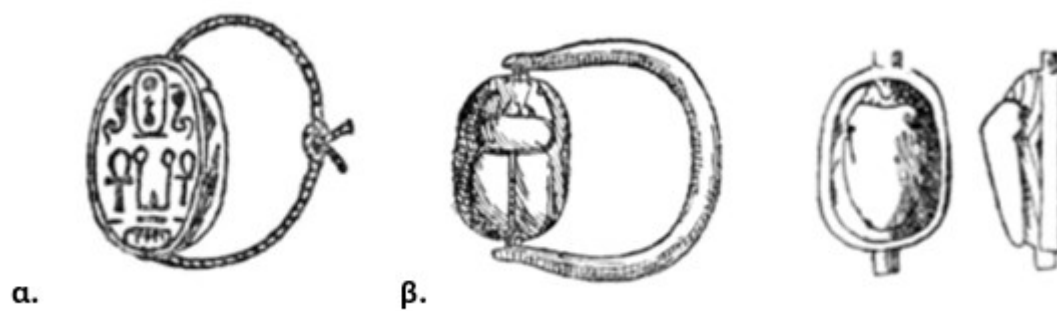

β.

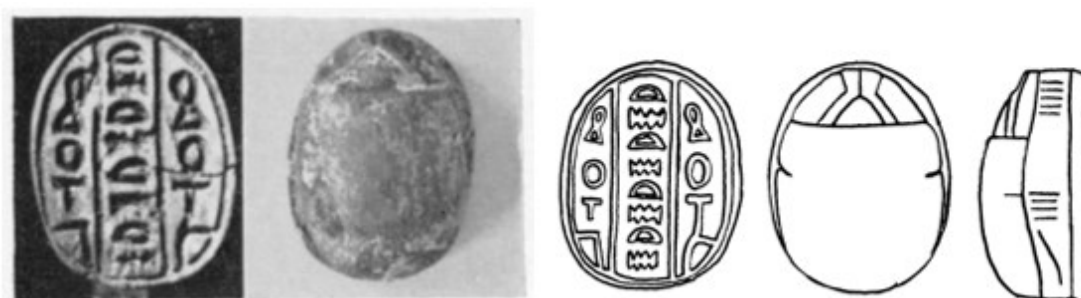

γ.

Εικόνα 6. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της ράχης σφραγιστικών σκαραβαίων της 19^{ης} Δυναστείας. Πηγή: P.E. Newberry 1908, 73 εικ. 75, 75 εικ. 76 και 79.

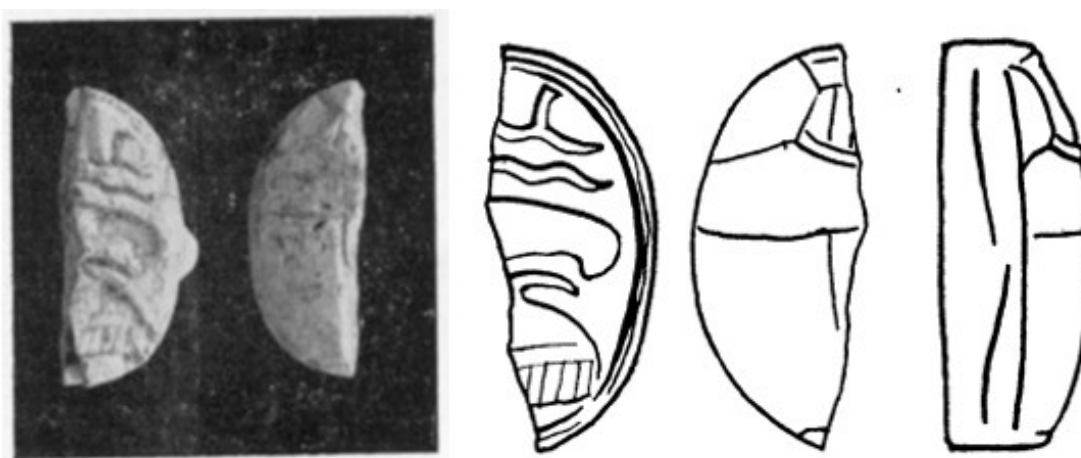
Εικόνα 7. Τρόποι τοποθέτησης των σφραγιστικών σκαραβαίων σε σφενδόνη για την χρήση τους ως δαχτυλίδια. Πηγή: P.E. Newberry 1908, 62 εικ. 53, 54 και 55.

Εικόνα 8. Αρ. κατ. 01 (Gelidonya Sc4). Πηγή: A.R. Schulman 1967, 144.

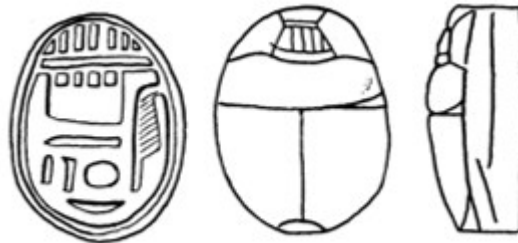
Εικόνα 9. Αρ. κατ. 02 (Gelidonya Sc3). Πηγή: A.R. Schulman 1967, 144.

Εικόνα 10. Αρ. κατ. 03 (Gelidonya Sc5). Πηγή: A.R. Schulman 1967, 144.

Εικόνα 11. Αρ. κατ. 04 (Gelidonya Sc1). Πηγή: A.R. Schuler 1967, 144.

Εικόνα 12. Αρ. κατ. 05 (Gelidonya Sc2). Πηγή: A.R. Schuler 1967, 144.

Εικόνα 13. Αρ. κατ. 06 (KW 904). Πηγή: J. Weinstein 1989, 20.

Εικόνα 14. Αρ. κατ. 07 (KW 338). Πηγή: C. Pulak 1988, 28.

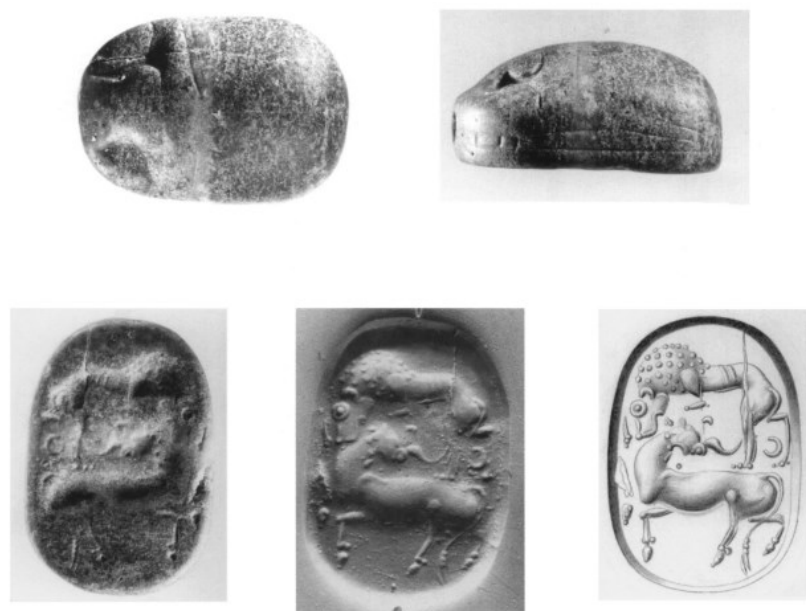
Εικόνα 15. Αρ. κατ. 11 (KW 772). Πηγή: J. Weinstein 1989, 18.

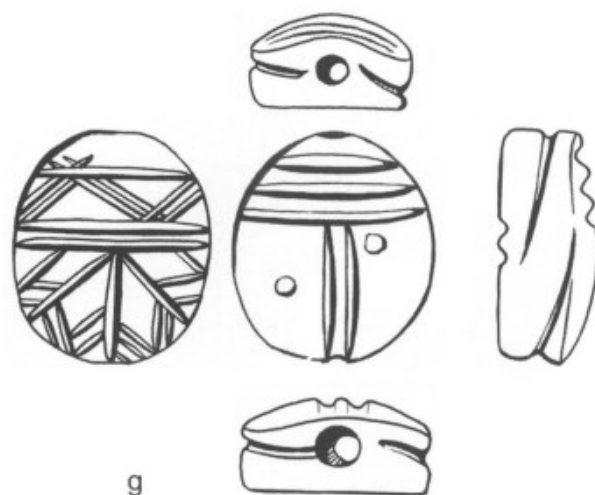
Εικόνα 16. Αρ. κατ. 17 (Phylakopi Exc. no. SF 766). Πηγή: C. Renfrew et al. 1985, 301.

Εικόνα 17. Αρ. κατ. 26 [Patras Mus (Agrinion) 213]. Πηγή: Ε.Ι. Μαστροκώστας 1966, Πίνακας 167.

Εικόνα 18. Αρ. κατ. 35 (Lefkandi exc. no. LK/66/173). Πηγή: D. Evely 2006, Plate 87.

Εικόνα 19. Αρ. Κατ. 99 (ΗΜ Σ-Κ 1715). Πηγή: S. Hood 2010, 165 εικ. 16.7:(g).

Εικόνα 20. Αρ. κατ. 132 (ΗΜ Σ-Κ 1569). Πηγή: Η.Υ. και J.D.S. Pendlebury, και Μ.Β. Money-Coutts, 96, εικ. 21:(16).

Εικόνα 21. Αρ. κατ. 153 (ΒΜ 18,970,401.608). Πηγή: Βρετανικό Μουσείο https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1897-0401-608 (23.07.2024).

Εικόνα 22. Αρ. κατ. 167 (ΒΜ 18,970,401.760). Πηγή: Βρετανικό Μουσείο https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1897-0401-760 (23.07.2024).

Εικόνα 23. Αρ. κατ. 169 (BM 18,970,401.29). Πηγή: Βρετανικό Μουσείο https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1897-0401-29 (23.07.2024).

Εικόνα 24. Αρ. κατ. 170 (D 81). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου <http://www.enkomicm.org/varia/D81> (23.07.2024).

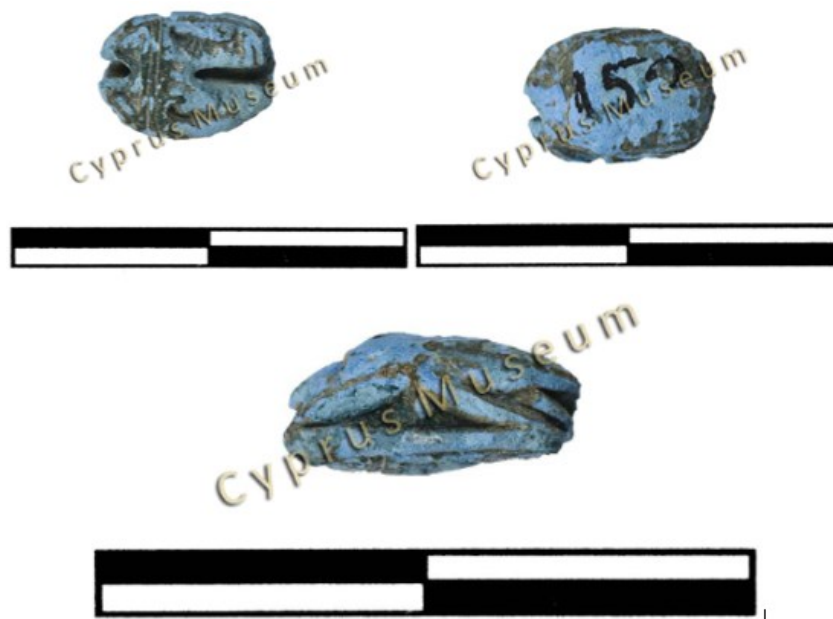
Εικόνα 25. Αρ. κατ. 173 (D 33). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου <http://www.enkomicm.org/varia/D33/> (23.07.2024).

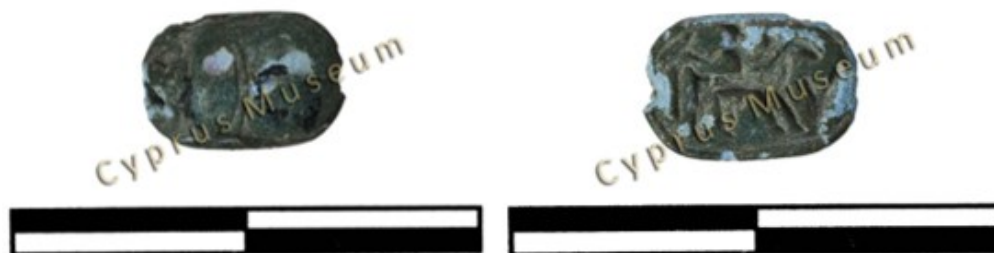
Εικόνα 26. Αρ. κατ. 174 (D 34). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου <http://www.enkomicm.org/varia/D34/> (23.07.2024).

Εικόνα 27. Αρ. κατ. 175 (D 77). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου <http://www.enkomicm.org/varia/D77/> (23.07.2024).

Εικόνα 28. Αρ. κατ. 176 (D 150). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου <http://www.enkomicm.org/varia/D150/> (23.07.2024).

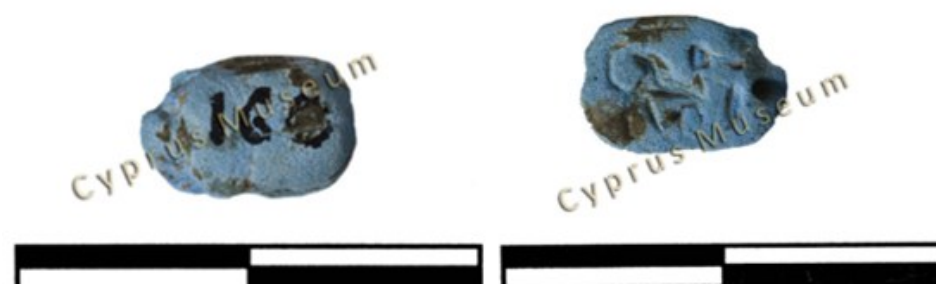
Εικόνα 29. Αρ. κατ. 177 (D 154). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
<http://www.enkomicm.org/varia/D154/> (23.07.2024).

Εικόνα 30. Αρ. κατ. 178 (D 156). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
<http://www.enkomicm.org/varia/D156/> (23.07.2024).

Εικόνα 31. Αρ. κατ. 179 (D 159). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
<http://www.enkomicm.org/varia/D159/> (23.07.2024).

Εικόνα 32. Αρ. κατ. 180 (D 160). Πηγή: Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου
<http://www.enkomicm.org/varia/D160/> (23.07.2024).

Εικόνα 33. Αρ. κατ. 188 (BM 99. 12-29.33). Πηγή: Βρετανικό Μουσείο
https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1899-1229-33 (23.07.2024).

Εικόνα 34. Αρ. κατ. 189 (BM 96. 2-1.93). Πηγή: Βρετανικό Μουσείο
https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1896-0201-93 (23.07.2024).

Εικόνα 35. Αρ. κατ. 193 (BM 99. 6-4.4). Πηγή: Βρετανικό Μουσείο
https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1899-0604-4 (23.07.2024).

Εικόνα 36. Αρ. κατ. 194 (BM 98. 12-1.20). Πηγή: Βρετανικό Μουσείο
https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1898-1201-20 (23.07.2024).

Εικόνα 37. Αρ. κατ. 199 (BM 98. 12-1.184). Πηγή: Βρετανικό Μουσείο
https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1898-1201-184 (23.07.2024).

Εικόνα 38. Αρ. κατ. 200 (N 78). Πηγή: P.M. Fischer και T. Bürge 2017, 178 εικ. 12:1.

Εικόνα 39. Αρ. κατ. 201 (N 75). Πηγή: P.M. Fischer και T. Bürge 2017, 178 εικ. 12:2.

Εικόνα 40. Αρ. κατ. 202 (N 86). Πηγή: P.M. Fischer και T. Bürge 2017, 178 εικ. 12:3.

Εικόνα 41. Αρ. κατ. 206 (N 378). Πηγή: P.M. Fischer και T. Bürge 2022, 24 εικ. 9.

Εικόνα 42. Αρ. κατ. 207 (N 478). Πηγή: P.M. Fischer και T. Bürge 2022, 24 εικ. 9.

Εικόνα 43. Αρ. κατ. 208 (N 491). Πηγή: P.M. Fischer και T. Bürge 2022, 24 εικ. 9.

Εικόνα 44. Αρ. κατ. 209 (N 486). Πηγή: P.M. Fischer και T. Bürge 2022, 24 εικ. 9.

Βιβλιογραφία

- Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσαράς. 2020. «Η βασιλική έπαυλη της Αγίας Τριάδας». *Η προϊστορική κατοίκηση στην Μεσαρά*. <https://messaramuseum.gr/site/dynamic-mouseio.shtml?type=page&id=182&lang=gr>
- Astour, M.C. 1966. «Aegean Place-Names in an Egyptian Inscription». *AJA* 70(4):313-17.
- Βαβουρανάκης, Γ. 2014. «Funerary Pithoi in Bronze Age Crete: Their Introduction and Significance at the Threshold of Minoan Palatial Society». *AJA* 118(2):197-222.
- Bachhuber, C. 2006. «Aegean Interest on the Uluburun Ship». *AJA* 110(3):345-63.
- Bass, G.F. 1961. «The Cape Gelidonya Wreck: Preliminary Report». *AJA* 65(3):267-76.
- _____, et al. 1967. «Cape Gelidonya: A Bronze Age Shipwreck». *Transactions of the American Philosophical Society* 57(8):1-177.
- _____. 1986. «A Bronze Age Shipwreck at Ulu Burun (Kas): 1984 Campaign». *AJA* 90(3):269-96.
- _____, et al. 1989. «The Bronze Age Shipwreck at Ulu Burun: 1986 Campaign». *AJA* 93(1):1-29.
- Ben-Tor, D. 1994. «The Historical Implications of Middle Kingdom Scarabs Found in Palestine Bearing Private Names and Titles of Officials». *BASOR* 294:7-22.
- Bietak, M. και N. Marinatos. 1995. «The Minoan Wall Paintings from Avaris». *Ägypten und Levante* 5:49-62.
- Bietak, M. 1996. *Avaris: The Capital of the Hyksos. Recent Excavations at Tell el-Dab'a*. London: British Museum Press.
- _____. 2000. «‘Rich beyond the Dreams of Avaris: Tell el-Dab'a and the Aegean—a Guide for the Perplexed’: A Response to Eric H. Cline». *BSA* 95:185-205.
- _____. 2010. «Minoan presence in the pharaonic naval base of “Peru-nefer”». *BSA* 115:11-24.
- Bosanquet, R.C. 1901/1902. «Excavations at Palaikastro. I». *BSA* 8:286-316.
- Cline, E.H. 1987. «Amenhotep III and the Aegean: a Reassessment of Egypto-Aegean Relations in the 14th century B.C.». *Orientalia, NOVA Series* 56(1):1-36.
- _____. 1990. «An Unpublished Amenhotep III Faience Plaque from Mycenae». *JAOS* 110(2):200-12.
- _____. 1991. «Monkey Business in the Bronze Age Aegean: The Amenhotep II Faience Figurines at Mycenae and Tiryns». *BSA* 86:29-42.

- _____. 1994. *Sailing the Wine-Dark Sea: International Trade and the Late Bronze Age Aegean. British Archaeological Reports International Series 591*. Oxford: BAR Publishing.
- _____. 1998. «Rich beyond the Dreams of Avaris: Tell el-Dab^a and the Aegean—a Guide for the Perplexed». *BSA* 93:199-219
- _____. 2009. *Sailing the Wine-Dark Sea: International Trade and the Late Bronze Age Aegean. British Archaeological Reports International Series 591*. 2^η έκδ. Oxford: Bar Publishing.
- Cline, E. H. και S.M. Stannish. 2011. «Sailing the Great Green Sea? Amenhotep III's 'Aegean List' from Kom el-Hetan, Once More». *Journal of Ancient Egyptian Interconnections* 3(2):6-16.
- Colburn, C.S. 2008. «Exotica and the Early Minoan Elite: Eastern Imports in Prepalatial Crete». *AJA* 112(2):203-24.
- Cooney, K.M. 2008. «Scarab». Στο *UCLA Encyclopedia of Egyptology*, επιμ. W. Wendrich, 1-11. Los Angeles: University of California, Los Angeles.
- Dédérrix, S. 2017. «Communication Networks, Interactions, and Social Negotiation in Prepalatial South-Central Crete». *AJA* 121(1):5-37.
- Desborough, V.R. 1967. Βιβλιοκρισία: «Nouveaux Documents pour l'Étude du Bronze Récent à Chypre» του B. Καραγεώργη. *Gnomon* 39(1):97-9.
- Dickinson, O. 2003. *Αιγαίο—Εποχή του Χαλκού*. Μτφ. Θ. Ξένος. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου-Καρδαμίτσα.
- Δίκαιος, Π. 1961-1962. «Archaeology in Cyprus, 1959-61». *Archaeological Reports* 8:32-46.
- Driessen, J. και C. Macdonald. 1984. «Military Aspects of the Aegean in the Late Fifteenth and Early Fourteenth Centuries B.C.». *BSA* 49-74.
- Duhoux, Y. 2006. «Les Minoens des “îles au Milieu du Grand Vert”: en Égée ou en Égypte?». Στο *Πεπραγμένα του Θ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου. Τόμος Α, μέρος 4*, επιμ. Θ. Δετοράκης και Α. Καλοκαιρινός, 151-56. Ηράκλειο: Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών.
- Eriksson, K.O. 2001. «Cypriot ceramics in Egypt during the reign of Thutmose III: the evidence of trade for synchronizing the Late Cypriot cultural sequence with Egypt at the beginning of the Late Bronze Age». Στο *The Chronology of Base-ring Ware and Bichrome Wheel-made Ware. Proceedings of a Colloquium held in the Royal Academy of Letters, History and Antiquities, Stockholm, May 18-19 2000. Konferenser 54*, επιμ. P. Åström, 51-68. Stockholm: Kungl. Vetenskaps Historie och Antikvitets Akademien.

- Evans, A. J. 1990. «Mycenaean Cyprus as Illustrated in the British Museum Excavations». *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 30:199-220.
- Evely, D., επιμ. 2006. *Lefkandi IV: The Bronze Age—The Late Helladic IIIC Settlement at Xeropolis. The British School at Athens Supplementary Volumes 39*. Oxford: Alden Press Limited.
- Fischer, P.M. και T. Bürge. 2017. «Tombs and Offering Pits at the Late Bronze Age Metropolis of Hala Sultan Tekke, Cyprus». *BASOR* 377:161-218.
- _____. 2022. «The New Swedish Cyprus Expedition (The Söderberg Expedition): Excavations at Hala Sultan Tekke 2020 and 2021». *Opuscula* 15:7-76.
- Fischer, P.M. 2019. «Hala Sultan Tekke, Cyprus: A Late Bronze Age Metropolis». *NEA* 82(4):236-47.
- Gardiner, A.H. 1957. *Egyptian Grammar: Being an Introduction to Egyptian Hieroglyphs*, 3^η έκδ. Oxford: Griffith Institute.
- Γεωργιάδης, Μ. 2003. *The South-Eastern Aegean in the Mycenaean Period: Islands, landscape, death, and ancestors. British Archaeological Reports International Series 1196*. Oxford: BAR Publishing.
- Giveon, R. 1985. «Dating the Cape Gelidonya Shipwreck». *Anatolian Studies* 35:99-101.
- Goren, Y., I. Finkelstein και N. Na'aman. 2002. «Petrographic Investigation of the Amarna Tablets». *Near Eastern Archaeology* 65(3):196-205.
- Gorton, A.F. 1996. *Egyptian and Egyptianizing Scarabs: a typology of steatite, faience, and paste scarabs from Punic and other Mediterranean sites*. Oxford: Oxford University Committee of Archaeology.
- Hall, H.R. 1914. «The Relations of Aegean with Egyptian Art». *JEA* 1(2):110-18.
- Helck, W. H. 1979. *Die Beziehungen Ägyptens und Vorderasiens zur Ägäis: Bis ins 7. Jh. v. Chr.* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Herscher, E. 1998. «Archaeology in Cyprus». *AJA* 102(2):309-54.
- Hiller, S. 1983/1984. Βιβλιοκρισία: *Minoan Pottery in Second Millennium Egypt* των B.J. Kemp, R.S. Merrillees και E. Edel. *AfO* 29/30:162-65.
- Höflmayer, F. και S.W. Manning. 2022. «A Synchronized Early Middle Bronze Age Chronology for Egypt, the Levant, and Mesopotamia». *JNES* 81(1):1–24.
- Hogarth, D.G. 1899/1900. «The Dictaeon Cave». *BSA* 6:94-116.
- Holmes, Y.L. 1971. «The Location of Alashiya». *JAOS* 91(3):426-29.

- Hood, S. 1965. «Minoan Sites in the Far West of Crete». *BSA* 60:99-113.
- _____. 1987. *Η Τέχνη στην Προϊστορική Ελλάδα*. Μτφ. Μ. Παντελίδου και Θ. Ξένος. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.
- _____. 2010. «The Middle Minoan Cemetery on Ailias at Knossos». *BSA Studies* 18:161-8.
- Hornung, E. και E. Staehelin, επιμ. 1976. *Skarabäen und andere Siegelamulette aus Basler Sammlungen. Ägyptische Denkmäler in der Schweiz*. Band 1. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.
- Jacobsson, I. 1994. *Aegyptiaca from Late Bronze Age Cyprus*. *SIMA* 112. Jonsered: Paul Åströms Förlag.
- Jaeger, B. 1982. *Essai de classification et datation des scarabées Menkhéperre: Prix de la confédération internationale des négociants en œuvres d'art 1979*. *Orbis Biblicus et Orientalis, Series Archaeologica* 2. Fribourg, Switzerland / Göttingen, Germany: Éditions Universitaires / Vandenhoeck Ruprecht.
- Καραγιώργης, Β. 1995. «Relations between Cyprus and Egypt: Second Intermediate Period and XVIIIth Dynasty». *Egypt and the Levant* 5:73-79.
- _____. 2000. «Some thoughts on the Late Bronze Age in Cyprus». *Cahier du Centre d'Études Chypriotes* 30:9-15.
- Καρέτσου, Α., Μ. Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη και Ν. Παπαδάκης, επιμ. 2000. *Κρήτη—Αίγυπτος: Πολιτισμικοί δεσμοί τριών χιλιετιών. Κατάλογος έκθεσης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, 21 Νοεμβρίου 1999- 21 Σεπτεμβρίου 2000*. Ηράκλειο: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Katz, H. 2008. «The Ship from Uluburun and the Ship from Tyre: An International Trade Network in the Ancient Near East». *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins* (1953-) 124(2):128-42.
- Kelder, J.M. 2009. «Royal Gift Exchange between Mycenae and Egypt: Olives as “greeting gifts” in the Late Bronze Age Eastern Mediterranean». *AJA* 113(3):339-52.
- _____. 2010. «The Egyptian Interest in Mycenaean Greece». *JEOL* 42:125-40.
- Kelder, J.M., S.E. Cole και E.H. Clein. 2018. «Memphis, Minos and Mycenae: Bronze Age Contact between Egypt and the Aegean». Στο *Beyond the Nile: Egypt and the Classical World*, επιμ. J. Spier, T. Potts και S.E. Cole, 9-17. Los Angeles: J. Paul Getty Museum.
- Kelder, J.M. και E.H. Clein. 2018. «In the Midst of the “Great Green”: Egypto-Aegean Trade and Exchange». Στο *Beyond the Nile: Egypt and the Classical World*, επιμ. J. Spier, T. Potts και S.E. Cole, 24-8. Los Angeles: J. Paul Getty Museum.

- Kenna, V.E.G. 1971. *Corpus of Cypriote Antiquities 3: Catalogue of the Cypriote Seals of the Bronze Age in the British Museum. SIMA XX:3*. Göteborg: Paul Åströms Förlag.
- Kitchen, K.A. 1966. «Aegean Place Names in a List of Amenophis III». *BASOR* 181:23-4.
- Knapp, A.B. 1989. «Response: Independence, Imperialism, and the Egyptian Factor». *ASOR* 275:64-8.
- _____. 1992. «Bronze Age Mediterranean Island Cultures and the Ancient Near East». *The Biblical Archaeologist* 55(3):112-28.
- _____. 1993. «Thalassocracies in Bronze Age Eastern Mediterranean Trade: Making and Breaking a Myth». *WorldArch* 24(3):332-47.
- _____. 2013. «Cyprus and Egypt in the Late Bronze Age». *Journal of Ancient Egyptian Interconnections* 5(3):1-9.
- Knapp, B.A. και S.W. Manning. 2016. «Crisis in Context: The End of the Late Bronze Age in the Eastern Mediterranean». *AJA* 120(1):99-149.
- Koehl, R.B. 1999. «The Creto-Mycenaean Earrings of Queen Nofretari». Στο *Aegaeum* 20, επιμ. P. Betancourt, V. Karageorghis, R. Laffineur και W.D. Niemeier, 421-26. Liege: Université de Liège.
- _____. 1999. «Mionan Rhyta in Egypt». Στο *Κρήτη-Αίγυπτος: πολιτισμικοί δεσμοί τριών χιλιετιών*, επιμ. Α. Καρέτσου, 94-100. Ηράκλειο: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Lambrou-Phillipson, C. 1990. *Hellenorientalia: The Near Eastern Presence in the Bronze Age Aegean, ca. 3000-1100 B.C. plus Orientalia: A Catalogue of Egyptian, Mesopotamian, Mitannian, Syro-Palestinian, Cypriot and Asia Minor Objects from the Bronze Age Aegean. SIMA 95*. Göteborg: Paul Åströms Förlag.
- Lilyquist, C. 1999. «On the Amenhotep III Inscribed Faience Fragments from Mycenae». *Journal of the American Oriental Society* 119(2):303-8.
- Liszka, K. 2015. «Scarab Amulets in the Egyptian Collection of the Princeton University Art Museum». *Record of the Art Museum, Princeton University* 74:4-19.
- MacGillivray, A.J. 2007. «Thera, Hatshepsut, and the Keftiu: crisis and response in Egypt and the Aegean in the mid-second Millennium B.C.». Στο *Time's Up! Dating the Minoan eruption of Santorini. Monographs of the Danish Institute at Athens 10*, επιμ. D.A. Warburton, 155-70. Aarhus: Aarhus University Press.
- Μαντζουράνη, Ε. 2011. *Η Αρχαιολογία της Προϊστορικής Κύπρου*. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου—Καρδαμίτσας.

Μαρινάτος, Σ. 1955. «Άνασκαφαί ἐν Πύλῳ ὑπὸ Σπυρίδωνος Μαρινάτου». Στο *Πρακτικά της ἐν Αθήναις Αρχαιολογικῆς Εταιρείας τοῦ ἔτους 1952*, 473-96. Αθήνα: Ἐν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.

_____. 1965. «Άνασκαφαί Πύλου ὑπὸ Σπυρίδωνος Μαρινάτου». Στο *Πρακτικά της ἐν Αθήναις Αρχαιολογικῆς Εταιρείας τοῦ ἔτους 1959*, 174-79. Αθήνα: Ἐν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.

_____. 1967. «Άνασκαφαί Πύλου ὑπὸ Σπυρίδωνος Μαρινάτου». Στο *Πρακτικά της ἐν Αθήναις Αρχαιολογικῆς Εταιρείας τοῦ ἔτους 1965*, 102-20. Αθήνα: Ἐν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.

Μαστροκώστας, Ε.Ι. 1966. «Άνασκαφαί Ἀγίου Ἡλίας ὑπὸ Εὐθυμίου Μαστροκώστα». Στο *Πρακτικά της Ἐν Αθήναις Αρχαιολογικῆς Εταιρείας τοῦ ἔτους 1963*, 203-17. Αθήνα: Ἐν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.

Matić, U. 2012. «Out of the Word and out of the Picture? Keftiu and Materializations of ‘Minoans’». Στο *Encountering Imagery: Materialities, Perceptions, Relations. Stockholm Studies in Archaeology 57*, ἐπιμ. I.M. Back Danielsson, F. Fahlander καὶ Y. Sjöstrand, 235-53. Stockholm: Department of Archaeology and Classical Studies.

_____. 2014. «“Minoans”, kftjw and the “Islands in the Middle of wḏḏ wr” beyond Ethnicity». *Ägypten und Levante* 24:275-92.

_____. 2015. «Aegean Emissaries in the Tomb of Senenmut and their Gift to the Egyptian King». *Journal of Ancient Egyptian Interconnections* 7(4):38-52.

Matić, U. καὶ F. Franković. 2017. «Out of Date, out of Fashion: The Changing of Dress of Aegean Figures in the Theban Tombs of the Egyptian 18th Dynasty in the light of Aegean Bronze Age Costume». *SMEA, NS* 3:105-30.

Merrillees, R.S. 1968. *The Cypriote Bronze Age pottery found in Egypt. SIMA 18*. Lund: P. Åström (Sölveg. 2).

_____. 1972. «Aegean Bronze Age Relations with Egypt». *AJA* 76(3):281-94.

_____. 1973. «Mycenaean pottery from the time of Akhenaten in Egypt». Στο *Acts of the International Archaeological Symposium “The Mycenaeans in the Eastern Mediterranean”: Nicosia, 27th March-2nd April 1972*, 175-86. Λευκωσία: Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου.

_____. 1986. «Political Conditions in the Eastern Mediterranean during the Late Bronze Age». *The Biblical Archaeologist* 49(1):42-50.

_____. 1992. «The Absolute Chronology of the Bronze Age in Cyprus: A Revision». *BASOR* 288:47-52.

Monroe, C.M. 2010. «Sunk Costs at Late Bronze Age Uluburun». *BASOR* 357:19-33.

- Mountjoy, P.A. 2005. «The End of the Bronze Age at Enkomi, Cyprus: The Problem of Level III B». *BSA* 100:125-214.
- Μπουφίδης, Ν. 1970. «A Scarab from Grave Circle B of Mycenae». *AAA* 3:273-4.
- Muhly, J.D., T. Stech-Wheeler και R. Maddin. 1977. «The Cape Gelidonya Shipwreck and the Bronze Age Metals Trade in the Eastern Mediterranean». *Journal of Field Archaeology* 4(3):353-62.
- Müller, S. 2020. «The Scarab and Scaraboid Seals in the Egyptian Collection of the Museum of Cultural History, University of Oslo». *CLARA* 6:1-34.
- Murray, S.C. 2018. «Imported Exotica and Mortuary Ritual at Perati in Late Helladic IIC East Attica». *AJA* 122(1):33-54.
- Newberry, P.E. 1908. *Scarabs: An Introduction to Egyptian Seals and Signet Rings*. London: Archibald Constable and Co Ltd.
- Nibbi, A. 1979. «Some Remarks on the Assumption of Ancient Egyptian Sea-going». *The Mariner's Mirror* 65(3):201-8.
- Νικολακάκη-Κέντρου, Μ. 1999. «Amenhotep III and the Aegean: New Evidence of Intimacy. The Painted Plaster Fragments from Site K at Malkata». Στο *Κρήτη-Αίγυπτος: πολιτισμικοί δεσμοί τριών χιλιετιών*, επιμ. Α. Καρέτσου, 47-51. Ηράκλειο: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Νικολάου, Κ. 1965-1966. «Archaeology in Cyprus 1961-1966». *Archaeological Reports* 12:27-43.
- _____. 1975-1976. «Archaeology in Cyprus, 1969-76». *Archaeological Reports* 22:34-69.
- Νικολούδη, Σ. 2020. «Mycenae». Στο *The Cambridge Guide to Homer*, επιμ. C. Ondine Pache, C. Dué, S. Lupack και R. Lamberton, 357-60. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. 2020. «Pylos». Στο *The Cambridge Guide to Homer*, επιμ. C. Ondine Pache, C. Dué, S. Lupack και R. Lamberton, 375-77. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nixon, L. 2009. «Investigating Minoan Sacred Landscapes». *Hesperia Supplements* 42:269-75.
- Παναγιωτάκη, Μ. 2000. «Σκαραβαίοι». Στο *Κρήτη-Αίγυπτος: πολιτισμικοί δεσμοί τριών χιλιετιών*, επιμ. Α. Καρέτσου, 302-3. Ηράκλειο: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Παναγιωτόπουλος, Δ. 2000. «Ο Ιστορικός Πυρήνας των Παραστάσεων Αιγαίων στους Αιγυπτιακούς Τάφους της 18^{ης} Δυναστείας». Στο *Πεπραγμένα του Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου. Τόμος Α, μέρος 2*, επιμ. Α. Καρέτσου 491-501. Ηράκλειο: Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών.

Παπαδοπούλου, Γ. 2020. «Now I have sent you 500 (talents) of copper”: the Amarna Letter EA 35 from the King of Alašiya to the King of Egypt». *Athens University Review of Archaeology (AURA)* 1:61-7.

Papasavvas, G. 2018. «A cast-off Egyptian royal from Amarna at Enkomi». Στο *Structures of Inequality on Bronze Age Cyprus. Studies in Honour of Alison K. South*, επιμ. L. Hulin, L. Crewe and J. Webb, 227-44. Nicosia: Astrom Editions.

_____. 2022. «Egyptian gold at Enkomi: A material manifestation of a ruling ideology in Late Bronze Age Cyprus». Στο *Beyond Cyprus: Investigating Cypriot Connectivity in the Mediterranean from the Late Bronze Age to the end of the Classical Period. AURA Supplements 9*, επιμ. G. Bourogiannis, 45-61. Athens: National Hellenic Research Foundation.

Pendlebury, H.W., J.D.S. Pendlebury και M.B. Money-Coutts. 1935/1936. «Excavations in the Plain of Lasithi. I. The Cave of Trapeza». *BSA* 36:5-131.

Pennsylvania University Museum. 2015. «Bamboula». *Digital Kourion*.
<https://www.penn.museum/sites/kourion/bamboula.php/>

Πεππέ, Π. 2017. «Οι Σκαραβαίοι στο Αιγαίο κατά την Εποχή του Χαλκού». Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Phillips, J.S. και E.H. Cline. 2005. «Amenhotep III and Mycenae: New Evidence». Στο *Autochthon: Papers presented to O.T.P.K. Dickinson on the Occasion of his Retirement*, επιμ. A. Dakouri-Hild και S. Sheratt, 317-28. Oxford: BAR Publishing.

Phillips, J.S. 1996. «Aegypto-Aegean relations up to the 2nd millennium B.C.». Στο *Interregional Contacts in the Later Prehistory of Northeastern Africa*, επιμ. L. Krzyzaniak, K. Kroeper και M. Kobusiewicz, 459-70. *Studies in African Archaeology* 5. Poznań: Poznań Archaeological Museum.

_____. 2007. «The Amenhotep III ‘Plaques’ from Mycenae: Comparison, Contrast and a Question of Chronology». Στο *The Synchronization of Civilizations in the Eastern Mediterranean in the Second Millennium B.C. III: Proceedings of the SCIEM 2000 – 2nd EuroConference, Vienna, 28th of May–1st of June 2003*, επιμ. M. Bietak και E. Czerny, 479-93. Vienna: Österreichische Akademie der Wissenschaften.

_____. 2008. Βιβλιοκρισία: *Des Minoens en Égypte? “Keftiou” et “Les îles au milieu du Grand Vert”* του Y. Duhoux. *Bibliotheca Orientalis* 65(1-2): 111-14.

_____. 2008. *Aegyptiaca on the Island of Crete in their Chronological Context: A Critical Review*. Τόμος 2. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Pierce-Blegen, E., C.F.A. Schaeffer και Π. Δίκαιος. 1949. «Archaeological News». *AJA* 53(4):365-87.

- Porada, E. 1948. «The Cylinder Seals of the Late Cypriote Bronze Age». *AJA* 52(1):178-98.
- Pulak, C. 1988. «The Bronze Age Shipwreck at Ulu Burun, Turkey. 1985 Campaign». *AJA* 92(1):1-37.
- Pusch, E.B. 1985. «Ausländisches Kulturgut in Qantir-Piramesse». Στο *Akten des Vierten Internationalen Ägyptologen-Kongresses. Τόμος II*, επιμ. S. Schoske, 249-56. Hamburg: Buske.
- Regner, C. 1995. *Skarabäen und Skaraboide. Bonner Sammlung von Aegyptiaca I*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Rehak, P. και J.G. Younger. 1998. «Review of Aegean Prehistory VII: Neopalatial, Final Palatial, and Postpalatial Crete». *AJA* 102(1):91-173.
- Schaeffer, C.F.A. 1948. «Enkomi». *AJA* 52(1):165-77.
- Schoep, I. 2006. «Looking beyond the First Palaces: Elites and the Agency of Power in EM III-MM II Crete». *AJA* 110(1):37-64.
- Schofield, L. και R.B Parkinson. 1994. «Of Helmets and Heretics: a possible Egyptian representation of Mycenaean Warriors on a Papyrus from El-Amarna». *The Annual of the British School at Athens* 89:157-70.
- Schulz, R. 2015. «Seals and scarabs». Στο *The Oxford Handbook of Egyptology*, επιμ. I. Shaw και E. Bloxam, 367-408. Oxford: Oxford University Press.
- Soles, J. S. 1992. *The Prepalatial Cemeteries at Mochlos and Gournia and the House Tombs of Bronze Age Crete. Hesperia Supplements 42*. Baltimore/Maryland: John D. Lucas Printing Company.
- Sowada, K.N. 2009. *Egypt in the Eastern Mediterranean during the Old Kingdom: An Archaeological Perspective. Orbis Biblicus et Orientalis 237*. Fribourg και Göttingen: Academic Press και Vandenhoeck & Ruprecht.
- Steel, L. 1996. «The transition from Bronze to Iron Age at Kourion: a review of the Tombs from Episkopi-Bamboula and Kaloriziki». *BSA* 91:287-300.
- _____. 1997-1998. «Archaeology in Cyprus, 1987-1997». *Archaeological Reports* 44:137-49.
- _____. 2007. «Egypt and the Mediterranean World». Στο *The Egyptian World*, επιμ. T. Wilkinson, 459-75. London: Routledge.
- _____. 2013. «Cyprus during the Late Bronze Age». Στο *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant c. 8000-332 BCE*, επιμ. M.L. Steiner και A.E. Killbrew, 571-85. Oxford: Oxford University Press.

- _____. 2023, 20 Απριλίου. «Enkomi and Egypt: Exploring the Third Space in Cyprus». *Springer Link, Archaeologies* 19, 129–168. <https://doi.org/10.1007/s11759-023-09476-3>
- Steinmann, B.F. 2020. «The Chamber Tombs at Prosymna: A New Social and Political Interpretation for a Group of Tombs». *Hesperia* 89(3):379-412.
- Swedish Institute at Athens. 2020, 5 Μαΐου. «Καλαύρεια, Πόρος (1894 και 1997 – εν εξελίξει)». *Αρχαιολογικά ερευνητικά προγράμματα*. <https://www.sia.gr/el/articles.php?tid=328&page=1>
- Symons, D.J. 1986-1987. «Archaeology in Cyprus, 1981-85». *Archaeological Reports* 33:62-77.
- Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου. 2005. «Kourion». *Department of Antiquities*. <http://www.mcw.gov.cy/mcw/DA/DA.nsf/All/CB2E60AEDED0A248C225719B0038B505?OpenDocument/>
- Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου. 2010. *Enkomi Digitisation Project*. <http://www.enkomicm.org/>
- Van Wijngaarden, G.J. 2002. «Enkomi-Ayios Iakovos». Στο *Use and Appreciation of Mycenaean Pottery in the Levant, Cyprus and Italy (ca. 1600-1200 BC)*, επιμ. G.J. van Wijngaarden, 129-60. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- _____. 2011. «Tokens of a Special Relationship? Mycenaeans and Egyptians». Στο *Intercultural Contacts in the Ancient Mediterranean: Proceedings of the International Conference at the Netherlands–Flemish Institute in Cairo, 25th to 29th October 2008*, επιμ. K. Duistermaat και I. Regulski, 225-51. Leuven: Uitgeverij Peeters en Department Oostere Studies.
- Ward, W.A. 1994. «Beetles in Stone: The Egyptian Scarab». *The Biblical Archaeologist* 57(4):186-202.
- Warren, P. 1985. Βιβλιοκρισία: *Minoan Pottery in Second Millennium Egypt*, των B.J. Kemp, R.S. Merrillees και E. Edel. *CR* 35(1):147-51.
- Warren, P. και V. Hankey. 1989. *Aegean Bronze Age Chronology*. Bristol: Bristol Classical Press.
- Weinstein, J.M. 1982. Βιβλιοκρισία: *Minoan Pottery in Second Millennium Egypt*, των B.J. Kemp, R.S. Merrillees και E. Edel. *JARCE* 19:157-60.
- Weiss, H.B. 1927. «The Scarabaeus of the Ancient Egyptians». *The American Naturalist* 61(675):353-369.
- Wilson, D.E. και P.M. Day. 1994. «Ceramic Regionalism in Prepalatial Central Crete: The Mesara Imports at EM I to EM II A Knossos». *BSA* 89:1-87.

Wilson, D.E., P.M. Daily και N. Dimopoulou-Rethemiotaki. 2004. «The pottery from Early Minoan I-II B Knossos and its relations with the harbour site of Poros-Katsambas» *BSA* 12:67-74.

Υπουργείο Πολιτισμού. 2016, 18 Αυγούστου. «Ανασκαφή της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κορινθίας στο μυκηναϊκό νεκροταφείο των Αηδονίων». *Ανασκαφές*.

<https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nlID=1666>

Younger, J.G. και J.H. Betts. 1979. «Eight Sealstones and a Sealing from the Stratigraphical Museum at Knossos». *BSA* 74:271-8.